มูลบทบรรพกิจ

วาหนิติ์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน

ไวพจน์พิจารณ์ พิศาลการันต์

แบบสอนหนังสือไทย

ของ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นางเลื่อน วีระรัตน์

ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๘

495.918
ศ276มล

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งส่วนหนึ่งส่วนใด
หรือทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการ
คัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ฯลฯ หรือนำไปเผยแพร่ในรูปแบบใดๆ
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกรมศิลปากร

All rights reserved

No part of this book may be reproduced in any
form or by any mean without prior written permission
from the Fine Arts Department.

"ทำซ้ำ" คือ การคัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ ฯลฯ จากต้นฉบับ หรือสำเนา หรือจากการโฆษณาในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ "ดัดแปลง" คือ การทำซ้ำโดยเปลี่ยนรูปใหม่ ปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมงาน ฯลฯ ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

หรือ "เผยแพร่ต่อสาธารณชน" เช่น การแสดง การบรรยาย การจำหน่าย การทำให้ปรากฏด้วยเสียง ด้วยภาพ ฯลฯ หรือโดยวิธีอื่นใด ซึ่งงานที่ได้จัดทำขึ้น

หอสมุดแห่งชาติ
31 ส.ค. 2530
กรมศิลปากร

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาจังหวัดนครศรีธรรมราช

มูลบทบรรพกิจ

วาหนิติ์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน

ไวพจน์พิจารณ์ พิศาลการันต์

แบบสอนหนังสือไทย

ของ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นางเลื่อน วีระรัตน์

ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๘

แบบสอนหนังสือไทย

ของ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

พิมพ์ตามฉบับโรงพิมพ์หลวง พ.ศ. ๒๔๑๔

รวมพิมพ์ครั้งแรก โรงงานยาสูบกระทรวงการคลัง จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงชำนาญยุทธศิลป์ (เชย รมยะนันทน์) มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

รวมพิมพ์ครั้งที่สอง สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

รวมพิมพ์ครั้งที่สาม สำนักพิมพ์คลังวิทยา กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

รวมพิมพ์ครั้งที่สี่ ในงานฌาปนกิจศพ นางเลื่อน วีระรัตน์ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๘

เลขหิ้ง ห.ศ.

R00743

เลขหมู่ 495.918
ศ.ส.ท.ม.ล

เลขทะเบียน ห. ๓๐ ร. ๑๓๐ ศ 036059

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ บำรุงนุกูลกิจ ๘๓ ถนนบำรุงเมือง พระนคร นายสุระ สวัสดิมนต์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๘

คำนำ

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ นางเลื่อน วีระรัตน์ กำหนดงานวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๘ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส นางนภา พุกกะเวส ซึ่งเป็นบุตร ได้เป็นผู้แทนเจ้าภาพมาแจ้งแก่เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ขออนุญาตพิมพ์หนังสือแบบเรียนภาษาไทยที่ใช้กันในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ หนังสือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิติ์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์(๑) และพิศาลการันต์ ซึ่งพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เรียบเรียงขึ้น เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ดังประสงค์

มูลบทบรรพกิจ วาหนิติ์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และพิศาลการันต์ ทั้งหมดนี้ ว่าด้วยวิธีใช้ตัวอักษรพยัญชนะเสียงสูงต่ำ การผัน การประสมอักษร และตัวสะกดการันต์ เฉพาะมูลบทบรรพกิจสันนิษฐานว่า จะได้เค้ามาจากหนังสือจินดามณี อันว่าด้วยระเบียบของภาษาซึ่งพระโหราธิบดี แต่งไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่คงจะนำมาดัดแปลงเพื่อให้เหมาะแก่กาลสมัย และนอกจากนี้ ยังแทรกเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา ซึ่งสุนทรภู่แต่งในรัชกาลที่ ๓ เข้าไว้ด้วย ทั้งนี้เข้าใจว่าพระยาศรีสุนทรโวหารคงจะเห็นว่า กาพย์พระไชยสุริยาเป็นบทประพันธ์ที่ไพเราะ อ่านเข้าใจง่ายและเป็นคติ จึงนำมาบรรจุไว้ในมูลบทบรรพกิจเป็นตอน ๆ ไป ตั้งแต่ แม่ ก. กา จนจบแม่เกย

---

(๑) ไวพจน์พิจารณ์นี้ นับเป็นเรื่องเดียวกับสังโยคพิธาน

หนังสือชุดนี้นับว่า มีบทบาทสำคัญในประวัติการศึกษาของชาติ ด้วยเป็นแบบฝึกหัดอ่านเบื้องต้นของกุลบุตร กุลธิดาในสมัย ๘๐ กว่าปีมานี้ เวลาก่อนหน้านี้ขึ้นไป เรายังหาได้มีหนังสือเรียน ซึ่งทางราชการเรียบเรียงจัดพิมพ์ขึ้นเป็นมาตรฐาน เช่นที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าหน้าที่จัดทำอยู่ทุกวันนี้ไม่ หากแต่ใครมีความรู้มีตำรับตำราอย่างไรก็สอนกันไป ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการศึกษาของชาติ โดยจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้น เป็นการเปิดแนวทางที่รัฐจะรับหน้าที่จัดการศึกษาแก่เยาวชนเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ในการนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เมื่อครั้งเป็นหลวงสารประเสริฐ เรียบเรียงหนังสือชุดนี้ขึ้น เพื่อใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนหลวงนั้น มีรายละเอียดแจ้งอยู่ในบานแผนก พิมพ์อยู่ข้างต้นของหนังสือนี้แล้ว วงการศึกษาสมัยต่อมา ก็รับเอาหนังสือเหล่านี้ไปใช้ในการสอน แทนที่จะสอนกันอย่างไม่มีแบบแผนเยี่ยงแต่ก่อน

เมื่อการศึกษาได้วิวัฒนาการไปตามกาลเวลา หนังสือชุดนี้ก็เสื่อมความนิยมไป กระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาของชาติในสมัยต่อมา ได้ประกาศใช้แบบหัดอ่านเบื้องต้นอีกบ้าง แต่ทุกเล่มก็แต่งโดยถือหนังสือชุดนี้เป็นรากฐาน จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน การหัดอ่านเขียนเบื้องต้นของเยาวชนได้เปลี่ยนไปมาก ความสำคัญของหนังสือแบบเรียนชุดนี้ก็ยิ่งลดน้อยลง จนนักเรียนปัจจุบัน หรือเมื่อ ๒๐ ปีก่อนนี้ขึ้นไป ก็มีผู้ไม่รู้จักชื่อหนังสือเหล่านี้เลย แต่อย่างไรก็ดี ความสำคัญโดยปริยายในฐานะเป็นหนังสือ

แบบหัดอ่านเบื้องต้นชุดแรกก็ยังคงมีอยู่ ฉบับพิมพ์ก็หายากเข้าทุกที ด้วยเป็นเวลาล่วงเลยมานานแล้ว กรมศิลปากรเคยอนุญาตให้ผู้มาขอพิมพ์หนังสือจากต้นฉบับหอสมุดแห่งชาติ จัดพิมพ์เฉพาะเรื่องมูลบทบรรพกิจอีก ๒-๓ ครั้ง แต่การพิมพ์เร่งรีบมาก จึงอาจมีข้อบกพร่องและทั้งจำนวนที่พิมพ์ก็ไม่มากนัก กรมศิลปากรจึงหาโอกาสที่จะจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้ขึ้นอีก ซึ่งต่อมาเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ พลตรี เล็ก สงวนชาติสรไกร ในนามผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ กับเจ้าภาพ ได้มีศรัทธาร่วมกันขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือแบบเรียนนี้ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีหลวงชำนาญยุทธศิลป์ (เชย รมยะนันทน์) ผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงงานยาสูบมาก่อน นับเป็นการรวมพิมพ์ครั้งแรก และเมื่อกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร ได้ขออนุญาตจัดพิมพ์จำหน่าย นับเป็นครั้งที่สอง ต่อมากรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ สำนักพิมพ์คลังวิทยา ขออนุญาตพิมพ์จำหน่ายอีก นับเป็นพิมพ์ครั้งที่สาม ฉะนั้น ครั้งนี้จึงนับเป็นพิมพ์ครั้งที่สี่ ในการจัดพิมพ์นั้น กรมศิลปากรได้พยายามตรวจแก้ไขชำระให้ถูกต้องกับฉบับพิมพ์ครั้งแรกที่โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ และให้รักษาอักษรตัวสะกดการันต์ไว้ตามเดิมไม่เปลี่ยนแปลง นอกเสียจากถ้อยคำที่เห็นว่าผิดพลาดและลักลั่นกันอยู่ ก็แก้ไขให้ถูกต้องรับกัน เพื่อให้ฉบับพิมพ์อันถูกต้องนี้ ได้ปรากฏอยู่เป็นตัวอย่าง ให้อนุชนได้ทราบว่า หนังสือเรียนสมัยปู่ ย่า ตา ทวด ของเราได้เรียนกันมามีลักษณะอย่างไร และเพื่อให้ผู้ที่สนใจในประวัติการศึกษาของชาติและวิวัฒนาการของภาษา ได้หาฉบับที่ถูกต้องศึกษาโดยไม่ยากนัก

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งเจ้าภาพได้พร้อมใจกันบำเพ็ญอุทิศแด่ นางเลื่อน วีระรัตน์ และได้ให้พิมพ์หนังสือนี้แจกจ่ายเป็นกุศลวิทยาทาน ขอกุศลทั้งนี้จงเป็นปัจจัยดลบันดาลให้ นางเลื่อน วีระรัตน์ ผู้วายชนม์ ได้ประสบแต่อิฐวิบุลมนุญผลในสัมปรายภพ สมดังเจตจำนงของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒ กันยายน ๒๕๐๘

นางเลื่อน วีระรัตน์

ชาตะ ๕ เมษายน ๒๔๔๙

มรณะ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๐๘

มหาวิทยาลัยศิลปากร
๒๕๑๑ มกราคม ๖ ระดาน
๒๐๖๗ หลาญเกษม ๘๗ ระเบียง

1965

ประวัติ

นางเลื่อน วีระรัตน์ เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๙ เป็นธิดาของร้อยเอกหรั่ง และนางเปรี้ยว บิณษรี และมีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๔ คน คือ

๑. นางเวก บำรุงตระกูล

๒. นางเลื่อน วีระรัตน์

๓. นางชั้น เชี่ยวสกุล

๔. พล.อ.อ. นักรบ บิณษรี

นางเลื่อน วีระรัตน์ ได้สมรสกับนายเสรี วีระรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ มีธิดา ๓ คน คือ

๑. นางอัมพร แวนรอย

๒. ด.ญ. แดง วีระรัตน์

๓. นางนภา พุกกะเวส

ปกตินางเลื่อน วีระรัตน์ เป็นผู้มีนิสัยชอบการบ้านการเรือน มีความสามารถในการประกอบอาหารจนเป็นที่เลื่องลือในหมู่ผู้คุ้นเคย และมีความสุขที่จะได้ช่วยเหลือเป็นแม่งานให้กับเพื่อนฝูง ทั้งเป็นคนสุภาพอ่อนโยน โอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือและมีความจริงใจ จึงเป็นที่ชอบพอนับถือของผู้ที่รู้จักโดยทั่วไป ในระยะหนึ่งปี ก่อนที่จะถึงแก่กรรมปรากฏว่า สุขภาพไม่ใคร่ดี โดยป่วยเป็นโรคมะเร็งที่ท่อปัสสาวะ และได้เข้าทำการรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราชหลายครั้ง กระทั่งถึงแก่กรรมโดยสงบ ที่บ้านวีระรัตน์เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๐๘ รวมอายุได้ ๕๙ ปี.

คำไว้อาลัย

ของ

จอมพลผิน ชุณหะวัณ

ด้วยสามีและธิดาจะได้จัดการฌาปนกิจศพนางเลื่อน วีระรัตน์ ในวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๘ ณ วัดเทพศิรินทราวาสนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดและอาลัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะอายุของเธอยังอยู่ในวัยที่ยังไม่สมควรจะจากสามีและธิดาที่น่ารักไป สำหรับตัวข้าพเจ้าเอง แม้จะเป็นพี่เขยซึ่งเกี่ยวดองทางเครือญาติก็ตาม แต่ความสนิทสนมระหว่างเราทั้งสอง มีความผูกพันกันมาแต่อายุยังเยาว์ โดยเคยเลี้ยงและอุ้มชูตั้งแต่นางเลื่อน วีระรัตน์ มีอายุ ๓,๔ ขวบ ขณะที่บิดาของเธอเป็นนายทหารรับราชการอยู่จังหวัดราชบุรี และบิดาของเธอซึ่งเป็นผู้ปกครอง นำข้าพเจ้าเข้ารับการศึกษา เป็นนักเรียนนายสิบในกองพลที่ ๔ จังหวัดราชบุรี นับตั้งแต่นั้นมาข้าพเจ้าก็ได้รับการอบรมสั่งสอน และได้ความอุปการะจากบิดามารดาของเธอเป็นอย่างดี ทำให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจในการศึกษาจนสอบไล่ได้คะแนนเยี่ยม และมีโอกาสเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบกต่อไป ด้วยความอุปการคุณดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงรักและนับถือ นางเลื่อน วีระรัตน์ ประดุจเป็นน้องสืบสายโลหิตกันมาเป็นเวลาช้านาน ยิ่งข้าพเจ้าได้ทำการสมรสกับพี่สาวซึ่งเป็นลูกพี่ของเธอด้วยแล้ว ก็ทำให้เกลียวสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของเราทั้งสองใกล้ชิดกันมากขึ้นมาจนบัดนี้

การสิ้นสุดแห่งชีวิตของ นางเลื่อน วีระรัตน์ นั้น แม้เราจะอาลัยอาวรณ์อย่างสุดซึ้งเท่าใด ก็ไม่สามารถจะช่วยให้ฟื้นคืนดีอย่างเดิมได้ โดยเป็นไปตามธรรมดาแห่งสังขารของมนุษย์ ซึ่งมีการเกิดแก่เจ็บตายประจำตัวทุก ๆ คนในโลก ฉะนั้นจึงมีอยู่หนทางเดียวที่ข้าพเจ้าจะช่วยได้ คือ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ดังนั้น ข้าพเจ้าและบุตรธิดา พร้อมกันร่วมทำบุญ ๗ วันให้แก่นางเลื่อน วีระรัตน์ เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม และวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘

เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าขออัญเชิญอานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย จงส่งเสริมให้ดวงวิญญาณของ นางเลื่อน วีระรัตน์ แม้สิงสถิตในทิพยพิมานสถานแห่งใด ในสัมปรายภพ ขอจงบริสุทธิ์งดงาม สมตามประณิธานของข้าพเจ้าชั่วนิรันดร เทอญ.

จอมพล ผ. ชุณหะวัณ

(ผิน ชุณหะวัณ)

บ้านเลขที่ ๙๒ ซอยราชครู พระนคร
วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๐๘

คำไว้อาลัย

วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ เวลา ๑๔.๒๓ น. เป็นวันที่คุณแม่ได้จากพวกเราไป นำความเศร้าโศกอย่างที่สุดในชีวิตให้แก่ลูก เพราะปกติคุณแม่เป็นคนใจดี รักเข้าใจและเห็นใจลูก ๆ อยู่เสมอ มีความห่วงใยเอาใจใส่ในทุกข์สุขของลูก แม้ว่าลูก ๆ จะมีครอบครัวกันแล้วก็ตาม พระคุณของแม่นั้นมากล้นสุดที่จะพรรณนาได้ ลูก ๆ ขอให้ความดีทั้งหมดที่คุณแม่ได้กระทำมาตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ จงดลบันดาลให้คุณแม่จงประสบสุขในสัมปรายภพ หากว่าชาติหน้าเป็นสิ่งที่มี ก็ขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของคุณแม่ทุกชาติไป.

จากลูก

สารบาญ

แบบสอนหนังสือไทย

ของ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

	หน้า
มูลบทบรรพกิจ	๑
วาหนิตินิกร	๙๙
อักษรประโยค	๑๖๓
สังโยคพิธาน	๒๑๑
ไวพจน์พิจารณ์	๒๓๙
พิศาลการันต์	๒๖๓

มลบทบรรพกิจ

๏ ศุภมัสดุ ลุศักราช ๑๒๓๓ เอฬกะสังวัจฉระ มฤคศิรมาศ กาฬปักษ์ ทุติยดิถีพุฒวารบริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระที่นั่งเก๋งราชฤาดี พระบรมวงษานุวงษ์และข้าราชการ เฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศโดยลำดับ พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ ได้นำต้นฉบับแบบสอนหนังสือไทย ที่ ๑ ชื่อมูลบทบรรพกิจ ที่ ๒ ชื่อวาหะนิติ์นิกร ที่ ๓ ชื่ออักษรประโยค ที่ ๔ ชื่อสังคโยคพิธาน ที่ ๕ ชื่อพิศาลการันต์ รวม ๕ เรื่องนี้ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นอักษรสาสนโสภณลงพิมพ์ที่โรงพิมพ์หลวง ในพระบรมมหาราชวัง

๒,๐๐๐ ฉบับ เพื่อไว้สำหรับเป็นแบบให้กุลบุตรศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทย เป็นเครื่องเรืองปัญญา ให้ได้ความฉลาดรู้ใช้อักษรและไม้เอกโท ให้ถูกถ้วนชำนาญชัดเจนกว้างขวาง เป็นคุณแก่ราชการสืบไป ฯะ

๏ หลวงสารประเสริฐน้อย นามเดิม
คิดจัดจำแนกเติม ต่อตั้ง
ใดพร่องปราชเชิญเสริม แซมใส่ เทอญพ่อ
ต้นแต่นโมทั้ง หมู่ไม้เอกโท

๏ ระบิลระบอบนี้ นามสฤษดิ์
มูลบทบรรพกิจ ประกอบถ้อย
สำหรับฝึกสอนสิศย แรกเริ่ม เรียนฤๅ
จงพ่อหนูน้อยน้อย เล่าอ้ออ่านจำ

๏ เอกองค์ทรงภาคย์พ้น พรรณา
พระเบิกบงกชบาน คลี่คล้อย
ปวงสัตว์เสพย์นิทรา เตือนตื่น
สรวมบาทพระนั้นสร้อย เทริดเศียร

๏ ดวงเดียวโอภาษพ้น พันทิวา กรเฮย
บานเบิกบงกชคลา คลี่คล้อย
เตือนสัตว์สร่างนิทรา ใสผ่อง ภักตร์แฮ
บัวบาทเรณูสร้อย เทริดเกล้าเราเกษม

๏ ประนตบทเรศเบื้อง บัวบุษย์
สมเด็จพระสัมพุทธ ภาคย์พ้น
จุฬาดิลกพิสุทธิ์ เทเวศร์
พระล่วงพระลับล้น โลกย์แล้วเลอเหลียว

๏ วาจีกายจิตรน้อม นมัสการ
พระสาศดุลยาจารย์ เจิดหล้า
ทรงพุทธิพิสุทธญาณ ยลจบ
ไพโรจเรืองรัตน์จ้า แจ่มพ้นพันแสง

๏ โทพิธธรรมที่อ้าง เอาอรรถ มวญแฮ
นามหนึ่งบรียัติ ยังแก้ว
หนึ่งโลกุตรสรงสัตว์ ใสสร่าง
สองสิ่งส่องมืดแผ้ว พ่างพื้นพันถมา

๏ สี่ยุคแยกคู่ได้ อัษฎารย์
ตัดบ่วงเบญจพิธมาร มอดแล้ว
โดยเสด็จพระผู้บาน บุญบาป นี้นา
ลุศิวาไลยแพร้ว เพริศพร้อมศุขเกษม

๏ อุตมงค์โกเมศแม้น กุสุมาลย์
แสงเนตรส่องเสนอปาน ปทีปแก้ว
เสาวคนธ์คู่ใจบาน โอษฐ์เทียบ ธูปนา
บูชิตไตรย์รัตน์แพร้ว พรั่งพร้อมเอนทรีย์

๏ อำนาจอันนอบน้อม ไตรยรัตน์
สรวมสร่างสรรพพิบัติ พิบากเสร้า
มงคลศิริพิพัฒน์ ภูลเพิ่ม ข้าเฮย
อานุภาพพระเกลี่ยเกล้า สบสิ้นสิ่งประสงค์

๏ สุคต นมัสดุ นมัตถุ สุคตัสสะ

๏ นโม โพธาย สิทธิ รัสดุ สิกขิตุม

๏ นโม พุทธาย สิทธํ เ า ิ ี ึ ื ุ ู

ฤ ฤา ฦ ฦา เ แ ไ ใ โ เา ำ ะ

๏ นโม พุทธาย สิทธํ อ อา อิ อี อึ อื อุ อู

ฤ ฤา ฦ ฦา เอ แอ ไอ ใอ โอ เอา อำ อะ

๏ ก ข ฃ ค ฅ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ

ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ

๏ ตอน ก ๗ ตอน จ ๖ ตอน ฎ ๖ ตอน ด ๖ ตอน บ ๘ ตอน ย ๑๑ รวมเป็น ๔๔ ตัวนี้เรียกว่า พยัญชนะ รวมเข้ากับสระเรียกว่า อักษร ในอักษร ๔๔ ตัวนี้แจกออกเป็นอักษรสูง ๑๑ อักษรกลาง ๙ อักษรต่ำ ๒๔ สามหมู่นี้เรียกว่า ไตรยางษ์

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัว คือ ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส ห

๏ อักษรกลาง ๙ ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ

๏ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว คือ ค ฅ ฆ ง ช ซ ฌ ญ ฑ ฒ ณ ท ธ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฬ ฮ

ไม้เอก ่ ไม้โท ้ ไม้ตรี ๊ ไม้จัตวา ๋ กากบาท ็ ตีนกา ๎ } วรรณยุต ๑๓ คือ สำหรับผันอักษร ๓ หมู่

ฝนทอง ๎ สำหรับเขียนไว้บนฟองมันและพิน ิ พื้นหนูก็เรียก

ฟองมัน ๏ สำหรับเขียนไว้ต้นวรรค และต้นบันทัด ตาไก่ก็เรียก

วิสัญชะนี ะ สำหรับประหลังอักษร นมนางทั้งคู่ก็เรียก

ทัณฑฆาฏ ์ สำหรับฆ่าอักษรไม่อ่าน หางกระแตก็เรียก

ไม้ไต่คู้ ๊ สำหรับชักเสียงให้สั้น เลข ๘ ก็เรียก

นิคหิต ๎ นฤคหิต ๎ } ๏ สำหรับเขียนไว้บนสระ า ิ ุ } ดังนี้ า ี ู } หยาดน้ำค้างก็เรียก

โคมูตร ๏ สำหรับเขียนสุดท้ายและที่จบเรื่องความ

มุสิกทันต์ ๎ พื้นหนู ๎ } สำหรับเขียน บนพิน ิ คือดังนี้ ี ี

หางกังหัน ๎ หันอากาศ ๎ ไม้ผัด ๎ } ๎ สำหรับผัดบน คือดังนี้ กัน ขัน คัน

สระ

	สระ อา คือลากข้าง	า
	สระ อิ คือพิน	ิ
	สระ อี คือพิน	ี
	สระ อึ คือพิน	ึ
	สระ อื คือพิน	ื
สระเป็นที่ออกเสียงสำหรับประกอบเข้ากับพยัญชนะ ๑๕ ตัว	สระ อุ คือลากตีน อุ	ุ
	สระ อู คือลากตีน อู	ู
	สระ เอ คือไม้น่าอันหนึ่ง	เ
	สระ แอ คือไม้น่าสองอัน	แ
	สระ ไอ คือไม้มลาย	ไ
	สระ ใอ คือไม้ม้วน	ใ
	สระ โอ คือไม้โอ	โ
	สระ เอา คือไม้น่ากับลากข้าง	เ า
	สระ อำ คือนฤคหิตจุดบนลากข้าง	ำ
	สระ อะ คือประวิสัญชะนีข้างหลัง	ะ

อิ อึ อุ อะ ๔ ตัวนี้ชื่อรัศสะเสียงสั้น นอกจาก ๔ ตัวนี้ ชื่อทีฆะสำเนียงยาว

ฤ ฤๅ ฦ ฦๅ ๔ ตัวนี้ ก็นับเข้าในสระ มาในสังสกฤษฎ เอาตัว ห นำไม่ได้

ในวิธีอักษรไทยสระ ออ ไม่มีตัวจะใช้ ต้องเอาตัว ออ เคียงเข้าเหมือนอย่าง กอไม้ ก่ออิฐ ไก่ก้อ เป็นต้น

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัวนั้น เอาสระประสมเข้าเล่า ออกเสียงตามสระเป็นแม่ ก กา ดังนี้

ขะ

ข ขา ขิ ขี ขึ ขื ขุ ขู เข แข ไข ใข โข เขา ขำ ขะ
ฃ ฃา ฃิ ฃี ฃึ ฃื ฃุ ฃู เฃ แฃ ไฃ ใฃ โฃ เฃา ฃำ ฃะ
ฉ ฉา ฉิ ฉี ฉึ ฉื ฉุ ฉู เฉ แฉ ไฉ ใฉ โฉ เฉา ฉำ ฉะ
ฐ ฐา ฐิ ฐี ฐึ ฐื ฐุ ฐู เฐ แฐ ไฐ ใฐ โฐ เฐา ฐำ ฐะ
ถ ถา ถิ ถี ถึ ถื ถุ ถู เถ แถ ไถ ใถ โถ เถา ถำ ถะ
ผ ผา ผิ ผี ผึ ผื ผุ ผู เผ แผ ไผ ใผ โผ เผา ผำ ผะ
ฝ ฝา ฝิ ฝี ฝึ ฝื ฝุ ฝู เฝ แฝ ไฝ ใฝ โฝ เฝา ฝำ ฝะ
ศ ศา ศิ ศี ศึ ศื ศุ ศู เศ แศ ไศ ใศ โศ เศา ศำ ศะ
ษ ษา ษิ ษี ษึ ษื ษุ ษู เษ แษ ไษ ใษ โษ เษา ษำ ษะ
ส สา สิ สี สึ สื สุ สู เส แส ไส ใส โส เสา สำ สะ
ห หา หิ หี หึ หื หุ หู เห แห ไห ให โห เหา หำ หะ

๏ อักษรสูง ๑๑ ซึ่งแจกออกเป็นแม่ ก กา นั้น ผันด้วยไม้ ้ ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำ เว้นแต่คำตาย ๔ ตัว คือ ขิ ขี ขุ ขะ นอกนั้นผันดังรูปหางโค(๑) ดังนี้

ขะ

๏ ข ขา ขิ ขี ขึ ขื ขุ ขู เข

ข่ ข่า ขี่ ขึ่ ขุ่ เข่

ข้ ข้า ขี้ ขึ้ ขู้ เข้

(๑) ผันรูปหางโค ต้องอ่านทะแยงลงล่าง เช่น ข ข่ ข้

แข ไข ใข โข เขา ขำ ขะ
แข่ ไข่ ใข่ โข่ เข่า ข่ำ
แข้ ไข้ ใข้ โข้ เข้า ข้ำ

๏ ซ ซา ซิ ซี ซึ ซื ซุ ซู เซ
ซ่ ซ่า ซี่ ซี่ ซู่ เซ่
ซ้ ซ้า ซี้ ซี้ ซู้ เซ้
แซ ไซ ใซ โซ เซา ซำ ซะ
แซ่ ไซ่ ใซ่ โซ่ เซ่า ซ่ำ
แซ้ ไซ้ ใซ้ โซ้ เซ้า ซ้ำ

๏ ฉ ฉา ฉิ ฉี ฉึ ฉื ฉุ ฉู เฉ
ฉ่ ฉ่า ฉี่ ฉี่ ฉู่ เฉ่
ฉ้ ฉ้า ฉี้ ฉี้ ฉู้ เฉ้
แฉ ไฉ ใฉ โฉ เฉา ฉำ ฉะ
แฉ่ ไฉ่ ใฉ่ โฉ่ เฉ่า ฉ่ำ
แฉ้ ไฉ้ ใฉ้ โฉ้ เฉ้า ฉ้ำ

๏ ฐ ฐา ฐิ ฐี ฐึ ฐื ฐุ ฐู เฐ
ฐ่ ฐ่า ฐี่ ฐี่ ฐู่ เฐ่
ฐ้ ฐ้า ฐี้ ฐี้ ฐู้ เฐ้
แฐ ไฐ ใฐ โฐ เฐา ฐำ ฐะ
แฐ่ ไฐ่ ใฐ่ โฐ่ เฐ่า ฐ่ำ
แฐ้ ไฐ้ ใฐ้ โฐ้ เฐ้า ฐ้ำ

◎ ถ ถา ถิ ถี ถึ ถื ถุ ถู เถ
ถ่ ถ่า ถี่ ถี่ ถู่ เถ่
ถ้ ถ้า ถี้ ถี้ ถู้ เถ้
แถ ไถ ใถ โถ เถา ถำ ถะ
แถ่ ไถ่ ใถ่ โถ่ เถ่า ถ่ำ
แถ้ ไถ้ ใถ้ โถ้ เถ้า ถ้ำ

◎ ผ ผา ผิ ผี ผึ ผื ผุ ผู เผ
ผ่ ผ่า ผี่ ผี่ ผู่ เผ่
ผ้ ผ้า ผี้ ผี้ ผู้ เผ้
แผ ไผ ใผ โผ เผา ผำ ผะ
แผ่ ไผ่ ใผ่ โผ่ เผ่า ผ่ำ
แผ้ ไผ้ ใผ้ โผ้ เผ้า ผ้ำ

◎ ฝ ฝา ฝิ ฝี ฝึ ฝื ฝุ ฝู เฝ
ฝ่ ฝ่า ฝี่ ฝี่ ฝู่ เฝ่
ฝ้ ฝ้า ฝี้ ฝี้ ฝู้ เฝ้
แฝ ไฝ ใฝ โฝ เฝา ฝำ ฝะ
แฝ่ ไฝ่ ใฝ่ โฝ่ เฝ่า ฝ่ำ
แฝ้ ไฝ้ ใฝ้ โฝ้ เฝ้า ฝ้ำ

◎ ศ ศา ศิ ศี ศึ ศื ศุ ศู เศ
ศ่ ศ่า ศี่ ศี่ ศู่ เศ่
ศ้ ศ้า ศี้ ศี้ ศู้ เศ้

แศ ไศ ใศ โศ เศา ศำ ศะ

แศ่ ไศ่ ใศ่ โศ่ เศ่า ศ่ำ

แศ้ ไศ้ ใศ้ โศ้ เศ้า ศ้ำ

◎ ษ ษา ษิ ษี ษึ ษื ษุ ษู เษ

ษ่ ษ่า ษี่ ษึ่ ษู่ เษ่

ษ้ ษ้า ษี้ ษึ้ ษู้ เษ้

แษ ไษ ใษ โษ เษา ษำ ษะ

แษ่ ไษ่ ใษ่ โษ่ เษ่า ษ่ำ

แษ้ ไษ้ ใษ้ โษ้ เษ้า ษ้ำ

◎ ส สา สิ สี สึ สื สุ สู เส

ส่ ส่า สี่ สึ่ สู่ เส่

ส้ ส้า สี้ สึ้ สู้ เส้

แส ไส ใส โส เสา สำ สะ

แส่ ไส่ ใส่ โส่ เส่า ส่ำ

แส้ ไส้ ใส้ โส้ เส้า ส้ำ

◎ ห หา หิ หี หึ หื หุ หู เห

ห่ ห่า หี่ หึ่ หู่ เห่

ห้ ห้า หี้ หึ้ หู้ เห้

แห ไห ให โห เหา หำ หะ

แห่ ไห่ ให่ โห่ เห่า ห่ำ

แห้ ไห้ ให้ โห้ เห้า ห้ำ

๏ อักษรกลาง ๙ ตัวนั้น เอาสระประสมเข้าเล่า ออกเสียงตามสระเป็นแม่ ก กา ดังนี้

ฯะ

ก กา กิ กี กึ กื กุ กู เก แก ไก ใก โก เกา กำ กะ
จ จา จิ จี จึ จื จุ จู เจ แจ ไจ ใจ โจ เจา จำ จะ
ฎ ฎา ฎิ ฎี ฎึ ฎื ฎุ ฎู เฎ แฎ ไฎ ใฎ โฎ เฎา ฎำ ฎะ
ฏ ฏา ฏิ ฏี ฏึ ฏื ฏุ ฏู เฏ แฏ ไฏ ใฏ โฏ เฏา ฏำ ฏะ
ด ดา ดิ ดี ดึ ดื ดุ ดู เด แด ได ใด โด เดา ดำ ดะ
ต ตา ติ ตี ตึ ตื ตุ ตู เต แต ไต ใต โต เตา ตำ ตะ
บ บา บิ บี บึ บื บุ บู เบ แบ ไบ ใบ โบ เบา บำ บะ
ป ปา ปิ ปี ปึ ปื ปุ ปู เป แป ไป ใป โป เปา ปำ ปะ
อ อา อิ อี อึ อื อุ อู เอ แอ ไอ ใอ โอ เอา อำ อะ

อักษรกลาง ๙ ที่แยกออกเป็นแม่ ก กา นั้น ผันด้วยไม้ ่ ้ ๊ ๋ ตัวหนึ่งเป็น ๕ คำ เว้นแต่ กิ กึ กุ กะ คำตายผันไม่ได้ นอกนั้นผันดังนี้ ฯะ

ก่ ก๊ ก๋ กา ก้า ก๋า กี กี๊ กี๋ กื กื๊ กื๋
๏ ก ก้ กา ก้า กิ กี กี๊ กื กื กื๊
กู่ กู๊ กู๋ เก่ เก๊ เก๋ แก่ แก๊ แก๋ ไก่ ไก๊ ไก๋
กุ กู กู้ เก เก้ แก แก้ ไก ไก้
ใก่ ใก๊ ใก๋ โก่ โก๊ โก๋ เก่า เก๊า เก๋า ก่ำ ก๊ำ ก๋ำ
ใก ใก้ โก โก้ เกา เก้า กำ ก้ำ กะ

จ่ จ๊ จ๋ จ๋า จ๊า จ๋า จี่ จี๊ จี๋ จี๋ จี๊ จี๋

๏ จ จ้ จา จ้า จิ จี๋ จี้ จี จี จี้

จู่ จู๊ จู๋ เจ่ เจ๊ เจ๋ แจ่ แจ๊ แจ๋ ไจ่ ไจ๊ ไจ๋

จุ จู จู้ เจ เจ้ แจ แจ้ ไจ ไจ้

ใจ่ ใจ๊ ใจ๋ โจ่ โจ๊ โจ๋ เจ่า เจ๊า เจ๋า จ๋ำ จ๊ำ จ๋ำ

ใจ ใจ้ โจ โจ้ เจา เจ้า จำ จ้ำ จะ

ฎ่ ฎ๊ ฎ๋ ฎ๋า ฎ๊า ฎ๋า ฎี่ ฎี๊ ฎี๋ ฎี๋ ฎี๊ ฎี๋

๏ ฎ ฎ้ ฎา ฎ้า ฎิ ฎี ฎี้ ฎี ฎี ฎี้

ฎู่ ฎู๊ ฎู๋ เฎ่ เฎ๊ เฎ๋ แฎ่ แฎ๊ แฎ๋ ไฎ่ ไฎ๊ ไฎ๋

ฎุ ฎู ฎู้ เฎ เฎ้ แฎ แฎ้ ไฎ ไฎ้

ใฎ่ ใฎ๊ ใฎ๋ โฎ่ โฎ๊ โฎ๋ เฎ่า เฎ๊า เฎ๋า ฎ๋ำ ฎ๊ำ ฎ๋ำ

ใฎ ใฎ้ โฎ โฎ้ เฎา เฎ้า ฎำ ฎ้ำ ฎะ

ฏ่ ฏ๊ ฏ๋ ฏ๋า ฏ๊า ฏ๋า ฏี่ ฏี๊ ฏี๋ ฏี๋ ฏี๊ ฏี๋

๏ ฏ ฏ้ ฏา ฏ้า ฏิ ฏี ฏี้ ฏี ฏี ฏี้

ฏู่ ฏู๊ ฏู๋ เฏ่ เฏ๊ เฏ๋ แฏ่ แฏ๊ แฏ๋ ไฏ่ ไฏ๊ ไฏ๋

ฏุ ฏู ฏู้ เฏ เฏ้ แฏ แฏ้ ไฏ ไฏ้

ใฏ่ ใฏ๊ ใฏ๋ โฏ่ โฏ๊ โฏ๋ เฏ่า เฏ๊า เฏ๋า ฏ๋ำ ฏ๊ำ ฏ๋ำ

ใฏ ใฏ้ โฏ โฏ้ เฏา เฏ้า ฏำ ฏ้ำ ฏะ

ด่ ด๊ ด๋ ด่า ด๊า ด๋ ดี่ ดี๊ ดี๋ ดี่ ดี๊ ดี๋

๏ ด ด้ ดา ด้า ดิ ดี ดี้ ดี ดี ดี้

ดู่ ดู๊ ดู๋ เด่ เด๊ เด๋ แด่ แด๊ แด๋ ได่ ได๊ ได๋

ดุ ดู ดู้ เด เด้ แด แด้ ได ได้

ใด่ ใด๊ ใด๋ โด่ โด๊ โด๋ เด่า เด๊า เด๋า ด่ำ ด๊ำ ด๋ำ

ใด ใด้ โด โด้ เดา เด้า ดำ ด้ำ ดะ

ต่ ต๊ ต๋ ต่า ต๊า ต๋า ตี่ ตี๊ ตี๋ ตี่ ตี๊ ตี๋

๏ ต ต้ ตา ต้า ติ ตี ตี้ ตี ตี ตี้

ตู่ ตู๊ ตู๋ เต่ เต๊ เต๋ แต่ แต๊ แต๋ ไต่ ไต๊ ไต๋

ตุ ตู ตู้ เต เต้ แต แต้ ไต ไต้

ใต่ ใต๊ ใต๋ โต่ โต๊ โต๋ เต่า เต๊า เต๋า ต่ำ ต๊ำ ต๋ำ

ใต ใต้ โต โต้ เตา เต้า ตำ ต้ำ ตะ

บ่ บ๊ บ๋ บ่า บ๊า บ๋า บี่ บี๊ บี๋ บี่ บี๊ บี๋

๏ บ บ้ บา บ้า บิ บี บี้ บี บี บี้

บู่ บู๊ บู๋ เบ่ เบ๊ เบ๋ แบ่ แบ๊ แบ๋ ไบ่ ไบ๊ ไบ๋

บุ บู บู้ เบ เบ้ แบ แบ้ ไบ ไบ้

ใบ่ ใบ๊ ใบ๋ โบ่ โบ๊ โบ๋ เบ่า เบ๊า เบ๋า บ่ำ บ๊ำ บ๋ำ

ใบ ใบ้ โบ โบ้ เบา เบ้า บำ บ้ำ บะ

บ่ บ๊ บ๋ บ่า บ๊า บ๋า บี่ บี๊ บี๋ บี่ บี๊ บี๋

๏ ป ปั้ ปา ป้า ปี่ ปี๊ ปี๋ ปี่ ปี๊ ปี๋

ปู่ ปู๊ ปู๋ เป่ เป๊ เป๋ แป่ แป๊ แป๋ ไป่ ไป๊ ไป๋

ปุ ปู ปู้ เป เป้ แป แป้ ไป ไป้

ใป่ ใป๊ ใป๋ โป่ โป๊ โป๋ เป่า เป๊า เป๋า ป่ำ ป๊ำ ป๋ำ

ใป ใป้ โป โป้ เปา เป้า ป๋ำ ป้ำ ปะ

อ่ อ๊ อ๋ อ่า อ๊า อ๋า อี่ อี๊ อี๋ อี่ อี๊ อี๋

๏ อ อ้ อา อ้า อี อี้ อี อี้

อู่ อู๊ อู๋ เอ่ เอ๊ เอ๋ แอ่ แอ๊ แอ๋ ไอ่ ไอ๊ ไอ๋

อุ อู อู้ เอ เอ้ แอ แอ้ ไอ ไอ้

ใอ่ ใอ๊ ใอ๋ โอ่ โอ๊ โอ๋ เอ่า เอ๊า เอ๋า อ่ำ อ๊ำ อ๋ำ

ใอ ใอ้ โอ โอ้ เอา เอ้า อำ อ้ำ อะ

๏ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว เอาสระประสมเข้าเล่า ออกเสียงตามสระเป็น แม่ ก กา ดังนี้ ฯะ

ค คา คิ คี คึ คี คุ คู เค แค ไค ใค โค เคา คำ คะ

ค คา คิ คี คึ คี คุ คู เค แค ไค ใค โค เคา คำ คะ

ฆ ฆา ฆิ ฆี ฆึ ฆี ฆุ ฆู เฆ แฆ ไฆ ใฆ โฆ เฆา ฆำ ฆะ

ง งา งิ งี งึ งี งุ งู เง แง ไง ใง โง เงา งำ งะ

ช ชา ชิ ชี ชึ ชี ชุ ชู เช แช ไช ใช โช เชา ชำ ชะ

ซ ซา ซิ ซี ซึ ซือ ซุ ซู เซ แซ ไซ ใซ โซ เซา ซำ ซะ
ฌ ฌา ฌิ ฌี ฌึ ฌือ ฌุ ฌู เฌ แฌ ไฌ ใฌ โฌ เฌา ฌำ ฌะ
ญ ญา ญิ ญี ญึ ญือ ญุ ญู เญ แญ ไญ ใญ โญ เญา ญำ ญะ
ฑ ฑา ฑิ ฑี ฑึ ฑือ ฑุ ฑู เฑ แฑ ไฑ ใฑ โฑ เฑา ฑำ ฑะ
ฒ ฒา ฒิ ฒี ฒึ ฒือ ฒุ ฒู เฒ แฒ ไฒ ใฒ โฒ เฒา ฒำ ฒะ
ณ ณา ณิ ณี ณึ ณือ ณุ ณู เณ แณ ไณ ใณ โณ เณา ณำ ณะ
ท ทา ทิ ที ทึ ทือ ทุ ทู เท แท ไท ใท โท เทา ทำ ทะ
ธ ธา ธิ ธี ธึ ธือ ธุ ธู เธ แธ ไธ ใธ โธ เธา ธำ ธะ
น นา นิ นี นึ นือ นุ นู เน แน ไน ใน โน เนา นำ นะ
พ พา พิ พี พึ พือ พุ พู เพ แพ ไพ ใพ โพ เพา พำ พะ
ฟ ฟา ฟิ ฟี ฟึ ฟือ ฟุ ฟู เฟ แฟ ไฟ ใฟ โฟ เฟา ฟำ ฟะ
ภ ภา ภิ ภี ภึ ภือ ภุ ภู เภ แภ ไภ ใภ โภ เภา ภำ ภะ
ม มา มิ มี มึ มือ มุ มู เม แม ไม ใม โม เมา มำ มะ
ย ยา ยิ ยี ยึ ยือ ยุ ยู เย แย ไย ใย โย เยา ยำ ยะ
ร รา ริ รี รึ รือ รุ รู เร แร ไร ใร โร เรา รำ ระ
ล ลา ลิ ลี ลึ ลือ ลุ ลู เล แล ไล ใล โล เลา ลำ ละ
ว วา วิ วี วึ วือ วุ วู เว แว ไว ใว โว เวา วำ วะ
ฬ ฬา ฬิ ฬี ฬึ ฬือ ฬุ ฬู เฬ แฬ ไฬ ใฬ โฬ เฬา ฬำ ฬะ
ฮ ฮา ฮิ ฮี ฮึ ฮือ ฮุ ฮู เฮ แฮ ไฮ ใฮ โฮ เฮา ฮำ ฮะ

๏ อักษรต่ำ ๒๔ ซึ่งแจกออกนั้น เว้นแต่คำตาย ๔ ตัว คือ คิ คี คุ คะ นอกนั้นผันด้วยไม้ ่ ้ ซ้อนขึ้นดังงากุญชร (๑) ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำ ดังนี้

ฑะ

๏ ค ค้ คา ค้า คิ คี คี้ คึ คี คี้ คุ คู คู้ เค เค้
ค่ ค่า คี่ คี่ คู่ เค่
แค แค้ ไค ไค้ ใค ใค้ โค โค้ เคา เค้า คำ ค้ำ คะ
แค่ ไค่ ใค่ โค่ เค่า ค่ำ

๏ ค ค้ คา ค้า คิ คี คี้ คึ คี คี้ คุ คู คู้ เค เค้
ค่ ค่า คี่ คี่ คู่ เค่
แค แค้ ไค ไค้ ใค ใค้ โค โค้ เคา เค้า คำ ค้ำ คะ
แค่ ไค่ ใค่ โค่ เค่า ค่ำ

๏ ฆ ฆ้ ฆา ฆ้า ฆิ ฆี ฆี้ ฆึ ฆี ฆี้ ฆุ ฆู ฆู้ เฆ เฆ้
ฆ่ ฆ่า ฆี่ ฆี่ ฆู่ เฆ่
แฆ แฆ้ ไฆ ไฆ้ ใฆ ใฆ้ โฆ โฆ้ เฆา เฆ้า ฆำ ฆ้ำ ฆะ
แฆ่ ไฆ่ ใฆ่ โฆ่ เฆ่า ฆ่ำ

๏ ง ง้ งา ง้า งิ งี งี้ งึ งี งี้ งุ งู งู้ เง เง้
ง่ ง่า งี่ งี่ งู่ เง่
แง แง้ ไง ไง้ ใง ใง้ โง โง้ เงา เง้า งำ ง้ำ งะ
แง่ ไง่ ใง่ โง่ เง่า ง่ำ

---

(๑) ผันแบบซ้อนขึ้นเป็นงากุญชร อ่านดังนี้ ค ค่ ค้

๏ ช ช้ ชา ช้า ชิ ชี ชี้ ชึ ชื ชื้ ชุ ชู ชู้ เช เช้
ช่ ช่า ชี่ ชี่ ชู่ เช่
แช แช้ ไช ไช้ ใช ใช้ โช โช้ เชา เช้า ชำ ช้ำ ชะ
แช่ ไช่ ใช่ โช่ เช่า ช่ำ

๏ ซ ซ้ ซา ซ้า ซิ ซี ซี้ ซึ ซื ซื้ ซุ ซู ซู้ เซ เซ้
ซ่ ซ่า ซี่ ซี่ ซู่ เซ่
แซ แซ้ ไซ ไซ้ ใซ ใซ้ โซ โซ้ เซา เซ้า ซำ ซ้ำ ซะ
แซ่ ไซ่ ใซ่ โซ่ เซ่า ซ่ำ

๏ ฌ ฌ้ ฌา ฌ้า ฌิ ฌี ฌี้ ฌึ ฌื ฌื้ ฌุ ฌู ฌู้ เฌ เฌ้
ฌ่ ฌ่า ฌี่ ฌี่ ฌู่ เฌ่
แฌ แฌ้ ไฌ ไฌ้ ใฌ ใฌ้ โฌ โฌ้ เฌา เฌ้า ฌำ ฌ้ำ ฌะ
แฌ่ ไฌ่ ใฌ่ โฌ่ เฌ่า ฌ่ำ

๏ ญ ญ้ ญา ญ้า ญิ ญี ญี้ ญึ ญื ญื้ ญุ ญู ญู้ เญ เญ้
ญ่ ญ่า ญี่ ญี่ ญู่ เญ่
แญ แญ้ ไญ ไญ้ ใญ ใญ้ โญ โญ้ เญา เญ้า ญำ ญ้ำ ญะ
แญ่ ไญ่ ใญ่ โญ่ เญ่า ญ่ำ

๏ ฑ ฑ้ ฑา ฑ้า ฑิ ฑี ฑี้ ฑึ ฑื ฑื้ ฑุ ฑู ฑู้ เฑ เฑ้
ฑ่ ฑ่า ฑี่ ฑี่ ฑู่ เฑ่
แฑ แฑ้ ไฑ ไฑ้ ใฑ ใฑ้ โฑ โฑ้ เฑา เฑ้า ฑำ ฑ้ำ ฑะ
แฑ่ ไฑ่ ใฑ่ โฑ่ เฑ่า ฑ่ำ

๏ ฆ ฆ้ ฆา ฆ้า ฆิ ฆี ฆึ้ ฆึ ฆื ฆื้ ฆุ ฆู ฆู้ เฆ เฆ้

ฆ่ ฆ่า ฆี่ ฆึ่ ฆู่ เฆ่

แฆ แฆ้ ไฆ ไฆ้ ใฆ ใฆ้ โฆ โฆ้ เฆา เฆ้า ฆำ ฆ้ำ ฆะ

แฆ่ ไฆ่ ใฆ่ โฆ่ เฆ่า ฆ่ำ

๏ ฉ ฉ้ ฉา ฉ้า ฉิ ฉี ฉึ้ ฉึ ฉื ฉื้ ฉุ ฉู ฉู้ เฉ เฉ้

ฉ่ ฉ่า ฉี่ ฉึ่ ฉู่ เฉ่

แฉ แฉ้ ไฉ ไฉ้ ใฉ ใฉ้ โฉ โฉ้ เฉา เฉ้า ฉำ ฉ้ำ ฉะ

แฉ่ ไฉ่ ใฉ่ โฉ่ เฉ่า ฉ่ำ

๏ ช ช้ ชา ช้า ชิ ชี ชึ้ ชึ ชื ชื้ ชุ ชู ชู้ เช เช้

ช่ ช่า ชี่ ชึ่ ชู่ เช่

แช แช้ ไช ไช้ ใช ใช้ โช โช้ เชา เช้า ชำ ช้ำ ชะ

แช่ ไช่ ใช่ โช่ เช่า ช่ำ

๏ ซ ซ้ ซา ซ้า ซิ ซี ซึ้ ซึ ซื ซื้ ซุ ซู ซู้ เซ เซ้

ซ่ ซ่า ซี่ ซึ่ ซู่ เซ่

แซ แซ้ ไซ ไซ้ ใซ ใซ้ โซ โซ้ เซา เซ้า ซำ ซ้ำ ซะ

แซ่ ไซ่ ใซ่ โซ่ เซ่า ซ่ำ

๏ ฌ ฌ้ ฌา ฌ้า ฌิ ฌี ฌึ้ ฌึ ฌื ฌื้ ฌุ ฌู ฌู้ เฌ เฌ้

ฌ่ ฌ่า ฌี่ ฌึ่ ฌู่ เฌ่

แฌ แฌ้ ไฌ ไฌ้ ใฌ ใฌ้ โฌ โฌ้ เฌา เฌ้า ฌำ ฌ้ำ ฌะ

แฌ่ ไฌ่ ใฌ่ โฌ่ เฌ่า ฌ่ำ

๏ ญ ญ้ ญา ญ้า ญิ ญี ญึ้ ญึ ญื ญื้ ญุ ญู ญู้ เญ เญ้

ญ่ ญ่า ญี่ ญึ่ ญู่ เญ่

แญ แญ้ ไญ ไญ้ ใญ ใญ้ โญ โญ้ เญา เญ้า ญำ ญ้ำ ญะ

แญ่ ไญ่ ใญ่ โญ่ เญ่า ญ่ำ

๏ ฎ ฎ้ ฎา ฎ้า ฎิ ฎี ฎึ้ ฎึ ฎื ฎื้ ฎุ ฎู ฎู้ เฎ เฎ้

ฎ่ ฎ่า ฎี่ ฎึ่ ฎู่ เฎ่

แฎ แฎ้ ไฎ ไฎ้ ใฎ ใฎ้ โฎ โฎ้ เฎา เฎ้า ฎำ ฎ้ำ ฎะ

แฎ่ ไฎ่ ใฎ่ โฎ่ เฎ่า ฎ่ำ

๏ ฏ ฏ้ ฏา ฏ้า ฏิ ฏี ฏึ้ ฏึ ฏื ฏื้ ฏุ ฏู ฏู้ เฏ เฏ้

ฏ่ ฏ่า ฏี่ ฏึ่ ฏู่ เฏ่

แฏ แฏ้ ไฏ ไฏ้ ใฏ ใฏ้ โฏ โฏ้ เฏา เฏ้า ฏำ ฏ้ำ ฏะ

แฏ่ ไฏ่ ใฏ่ โฏ่ เฏ่า ฏ่ำ

๏ ฐ ฐ้ ฐา ฐ้า ฐิ ฐี ฐึ้ ฐึ ฐื ฐื้ ฐุ ฐู ฐู้ เฐ เฐ้

ฐ่ ฐ่า ฐี่ ฐึ่ ฐู่ เฐ่

แฐ แฐ้ ไฐ ไฐ้ ใฐ ใฐ้ โฐ โฐ้ เฐา เฐ้า ฐำ ฐ้ำ ฐะ

แฐ่ ไฐ่ ใฐ่ โฐ่ เฐ่า ฐ่ำ

๏ ฑ ฑ้ ฑา ฑ้า ฑิ ฑี ฑึ้ ฑึ ฑื ฑื้ ฑุ ฑู ฑู้ เฑ เฑ้

ฑ่ ฑ่า ฑี่ ฑึ่ ฑู่ เฑ่

แฑ แฑ้ ไฑ ไฑ้ ใฑ ใฑ้ โฑ โฑ้ เฑา เฑ้า ฑำ ฑ้ำ ฑะ

แฑ่ ไฑ่ ใฑ่ โฑ่ เฑ่า ฑ่ำ

๏ ฒ ฒ้ ฒา ฒ้า ฒิ ฒี ฒึ้ ฒึ ฒื ฒื้ ฒุ ฒู ฒู้ เฒ เฒ้

ฒ่ ฒ่า ฒี่ ฒึ่ ฒู่ เฒ่

แฒ แฒ้ ไฒ ไฒ้ ใฒ ใฒ้ โฒ โฒ้ เฒา เฒ้า ฒำ ฒ้ำ ฒะ

แฒ่ ไฒ่ ใฒ่ โฒ่ เฒ่า ฒ่ำ

๏ ณ ณ้ ณา ณ้า ณิ ณี ณึ้ ณึ ณื ณื้ ณุ ณู ณู้ เณ เณ้

ณ่ ณ่า ณี่ ณึ่ ณู่ เณ่

แณ แณ้ ไณ ไณ้ ใณ ใณ้ โณ โณ้ เณา เณ้า ณำ ณ้ำ ณะ

แณ่ ไณ่ ใณ่ โณ่ เณ่า ณ่ำ

๏ ท ท้ ทา ท้า ทิ ที ทึ้ ทึ ที ที้ ทุ ทู ทู้ เท เท้

ท่ ท่า ที่ ทึ่ ทู่ เท่

แท แท้ ไท ไท้ ใท ใท้ โท โท้ เทา เท้า ทำ ท้ำ ทะ

แท่ ไท่ ใท่ โท่ เท่า ท่ำ

๏ ธ ธ้ ธา ธ้า ธิ ธี ธึ้ ธึ ธื ธื้ ธุ ธู ธู้ เธ เธ้

ธ่ ธ่า ธี่ ธึ่ ธู่ เธ่

แธ แธ้ ไธ ไธ้ ใธ ใธ้ โธ โธ้ เธา เธ้า ธำ ธ้ำ ธะ

แธ่ ไธ่ ใธ่ โธ่ เธ่า ธ่ำ

๏ น น้ นา น้า นิ นี นึ้ นึ นื นื้ นุ นู นู้ เน เน้

น่ น่า นี่ นึ่ นู่ เน่

แน แน้ ไน ไน้ ใน ใน้ โน โน้ เนา เน้า นำ น้ำ นะ

แน่ ไน่ ใน่ โน่ เน่า น่ำ

◎ พ พั้ พา พ้า พิ พี พึ้ พึ พื พั้ พุ พู พู้ เพ เพ้

พ่ พ่า พี่ พี่ พู่ เพ่

แพ แพ้ ไพ ไพ้ ใพ ใพ้ โพ โพ้ เพา เพ้า พ๋า พ๊า พะ

แพ่ ไพ่ ใพ่ โพ่ เพ่า พ๋า

◎ ฟ ฟั้ ฟา ฟ้า ฟิ ฟี ฟึ้ ฟึ ฟื ฟั้ ฟุ ฟู ฟู้ เฟ เฟ้

ฟ่ ฟ่า ฟี่ ฟี่ ฟู่ เฟ่

แฟ แฟ้ ไฟ ไฟ้ ใฟ ใฟ้ โฟ โฟ้ เฟา เฟ้า ฟ๋า ฟ๊า ฟะ

แฟ่ ไฟ่ ใฟ่ โฟ่ เฟ่า ฟ๋า

◎ ภ ภั้ ภา ภ้า ภิ ภี ภึ้ ภึ ภื ภั้ ภุ ภู ภู้ เภ เภ้

ภ่ ภ่า ภี่ ภี่ ภู่ เภ่

แภ แภ้ ไภ ไภ้ ใภ ใภ้ โภ โภ้ เภา เภ้า ภ๋า ภ๊า ภะ

แภ่ ไภ่ ใภ่ โภ่ เภ่า ภ๋า

◎ ม มั้ มา ม้า มิ มี มึ้ มึ มื มั้ มุ มู มู้ เม เม้

ม่ ม่า มี่ มี่ มู่ เม่

แม แม้ ไม ไม้ ใม ใม้ โม โม้ เมา เม้า ม๋า ม๊า มะ

แม่ ไม่ ใม่ โม่ เม่า ม๋า

◎ ย ยั้ ยา ย้า ยิ ยี ยึ้ ยึ ยื ยั้ ยุ ยู ยู้ เย เย้

ย่ ย่า ยี่ ยี่ ยู่ เย่

แย แย้ ไย ไย้ ใย ใย้ โย โย้ เยา เย้า ย๋า ย๊า ยะ

แย่ ไย่ ใย่ โย่ เย่า ย๋า

๏ ร รั้ รา ร้า ริ รี รึ้ รึ รี รี้ รุ รู รู้ เว เร้
ร่ ร่า รี่ รี่ รู่ เร่
แร แร้ ไร ไร้ ใร ใร้ โร โร้ เรา เร้า รำ รั้า ระ
แร่ ไร่ ใร่ โร่ เร่า รั่า
๏ ล ล้ ลา ล้า ลิ ลี ลึ้ ลึ ลี ลี้ ลุ ลู ลู้ เล เล้
ล่ ล่า ลี่ ลี่ ลู่ เล่
แล แล้ ไล ไล้ ใล ใล้ โล โล้ เลา เล้า ลำ ลั้า ละ
แล่ ไล่ ใล่ โล่ เล่า ลั่า
๏ ว วั้ วา ว้า วิ วี วึ้ วึ วี วี้ วุ วู วู้ เว เว้
ว่ ว่า วี่ วี่ วู่ เว่
แว แว้ ไว ไว้ ใว ใว้ โว โว้ เวา เว้า วำ วั้า วะ
แว่ ไว่ ใว่ โว่ เว่า วั่า
๏ พ พั้ พา พ้า พิ พี พึ้ พึ พี พี้ พุ พู พู้ เพ เพ้
พ่ พ่า พี่ พี่ พู่ เพ่
แพ แพ้ ไพ ไพ้ ใพ ใพ้ โพ โพ้ เพา เพ้า พำ พั้า พะ
แพ่ ไพ่ ใพ่ โพ่ เพ่า พั่า
๏ ฮ ฮั้ ฮา ฮ้า ฮิ ฮี ฮึ้ ฮึ ฮี ฮี้ ฮุ ฮู ฮู้ เฮ เฮ้
ฮ่ ฮ่า ฮี่ ฮี่ ฮู่ เฮ่
แฮ แฮ้ ไฮ ไฮ้ ใฮ ใฮ้ โฮ โฮ้ เฮา เฮ้า ฮำ ฮั้า ฮะ
แฮ่ ไฮ่ ใฮ่ โฮ่ เฮ่า ฮั่า

๏ อนึ่งพึงให้รู้จักคำที่จะต้องใช้ไม้ม้วน โดยกำหนดไว้ ๒๐ คำ ดังนี้ ฯะ
๏ ใฝ่ผั้น สมใจ ให้ทาน ภายใน ผ้าใหม่ สดใส ใครไปมา
จะใคร่ได้ ยองใย สิ่งใด ของใช้ หลงใหล ใส่ใคล้ หญิง
สะใภ้ เป็นใบ้ ภายใต้ ผู้ใหญ่ ทางใกล้ มิใช่ดอก แกมใบ
คำใช้ไม้มลายในจินตามณีมีกำหนดว่า ๘๐ แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าจะไม่สิ้นเชิง
ควรจะกำหนดว่า คำนอกจากที่บังคับไม้ม้วน ๒๐ แล้ว ก็ควรใช้
ไม้มลายสิ้น ฯะ
๏ อักษรคำตายใน แม่ ก กา ทั้ง ๒ หมู่ ซึ่งแจกออกตัวละ ๔ คำนั้น
ถึงผันด้วยไม้เอกโทไม่ได้ ก็แต่สำเนียงเป็น หนัก เบา ตามอักษร
คำตาย อักษรสูง อักษรกลาง เสียงต่ำลงคือ ข ข ขุ ขะ ก ก กุ กะ
คำตาย อักษรต่ำเสียงสูงขึ้น คือ คิ คี คุ คะ เป็นดังนี้ทุกตัวทั้ง ๓ หมู่
พึงสังเกตดูก็จะรู้ว่า เสียงแปลกกันดุจคำเหล่านี้ จักขุ ไฟคุ เขะขะ
เจ้าคะ บวมฉุ นุ่นในกระชุ ดาบฉะ น้ำชะ ถีทิฐิ น้ำกะทิ วัดถุ
ตาประทุ สะมะถะ ตั้งกะทะ หน่อผลิ ผลัดใบพลิ ไม้ผุ น้ำพุ ป่ายเผะผะ
ได้พิงพะ พ่ามฝุ ฟุฟะ ว่าแล้วสิ อย่างนั้นซิ บ่อสระ แปะซะ ฯะ
๏ ถึงอักษรต่ำที่ตัวสูง กลาง นำน่า ก็มีสำเนียงหนักเบา ดุจคำว่า
หงำหงะ เงอะงะ เป็นคำหนิ ชาญชำนิ เต่าตนุ พิศณุ ช่างสนะ
ช่วยบุนะ สมุห์ โกรธมุ อ่อนหยุ เชื่อคนยุ ดำริห ช่างริ บาง
บำหรุ กินยารุ คำปะระ ต้องชำระ เป็นไข้หละ ต้องเลยละ คำ
เช่นนี้มีมาก ชักมาไว้แต่พอเป็นที่สังเกตเท่านี้ ฯะ
๏ อักษร ๓ หมู่แจกแม่ ก กา ทั้งวิธีผันด้วยไม้ จบแต่เท่านี้ ฯะ

๏ ต่อไปนี้ คำกลอนสำหรับอ่านเทียบใน แม่ ก กา ฯะ

๏ ยานี ๑๑ ๏ สะธุสะ จะขไหว้ พระศรีไตรสะระณา พ่แม่ แลครูบา เทวะดาในราษี ๏ ข้าเจ้าเอา ก ข เข้ามาต่ ก กา มี แก้ไขในเท่านี้ ดีมิดีอย่าตรีชา

๏ จะร่ำคำต่ไป ภพ่ใจกุมารา ธระณีมีราชา เจ้าภาราสาวะถี ๏ ชื่พระไชยสุริยา มีสุดามะเหษี ชื่ว่าสุมาลี อยู่บุรีไม่มีไภย ๏ ข้าเผ้าเหล่าเสนา มีกิริยาอะฌาไศรย พ่ค้ามาแต่ไกล ได้อาไศรยในภารา ๏ ไพร่ฟ้าประชาชี เชาบุรีก็ปรีดา ทำไร่เขาไถนา ได้เข้าปลาแลสาลี ๏ อยู่มาหมู่ข้าเผ้า ก็หาเยาวะนารี ที่หน้าตาดีดี ทำมะโหรีที่เคหา ๏ ค่ำเช้าเผ้าสีซ เข้าแต่หพ่กามา หาได้ให้ภะริยา โลโภพาให้บ้าใจ ๏ ไม่จำคำพระเจ้า เหไปเข้าภาษาไสย ถีดีมีข้าไท ฉ้แต่ไพร่ใส่ขี่คา ๏ คะดีที่มีคู่ ดีไก่หมูเจ้าสูภา ใครเอาเข้าปลามา ให้สุภาก็ว่าดี ๏ ที่แพ้แก้ชะนะ ไม่ถีพระประเวณี ขี้ฉ้ก็ได้ดี ไล่ด่าดีมีอาญา ๏ ที่ซีถีพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา ผู้เถ้าเหล่าเมธา ว่าใบ้บ้าสาระยำ ๏ ภิก์ษุสะมะณะ เล่าก็ละพระสะธำม์ คาถาว่าลำนำ ไปเร่ร่ำทำเฉโก ๏ ไม่จำคำผู้ใหญ่ ศีศะไม้ใจโยโส ที่ดีมีอะไข ข้าขโมทะนาไป ๏ ภาราสาวะถี ใครไม่มีปรานีใคร ดุดีถีแต่ใจ ที่ใครได้ใส่เอาภ ๏ ผู้ที่มีผีมี ทำดุดีไม่ซี้ข ไล่คว้าผ้าที่ค อะไรพ่ก็เอาไป ๏ ข้าเผ้าเหล่าเสนา มิได้ว่าหมู่ข้าไทย์ ถีน้ำร่ำเข้าไป แต่น้ำใจไม่นำภา ๏ หาได้ใครหาเอา ไพร่ฟ้าเศร้าเปล่าอุรา ผู้ที่มีอาญา ไล่ตีด่าไม่ปรานี ๏ ผีป่ามากระทำ มระณะกำม์เชาบุรี น้ำป่าเข้าธานี ก็ไม่มีที่อาไศรย

๏ ข้าเผ้าเหล่าเสนา หนีไปหาภาราไกล ชีบาล่าลี้ไป ไม่มีใคร ในธานี

ซะ

๏ ฉบัง ๑๖ ๏ พระไชยสุริยาภูมี พาพระมะเหษี มาที่ในลำสำเภา ๏ เข้าปลาหาไปไม่เบา นารีที่เยาว์ ก็เอาไปในเภตรา ๏ เถ้าแก่เชาแม่แซ่มา เสนีเสนา ก็มาในลำสำเภา ๏ ตีม้าพ่ฉ้ใบใส่เสา วายุพยุเพลา สำเภาก็ใช้ใบไป ๏ เภตรามาในน้ำไหล ค่ำเช้าเปล่าใจ ที่ในมหาวารี ๏ พะสุธาอาไศรยไม่มี ราชานารี อยู่ที่พระแกลแลดู ๏ ปลากะโห้โลมาราหู เหราปลาทู มีอยู่ในน้ำคล่ำไป ๏ ราชาว้าเหว่หฤไทย วายุพาคลาไคล มาในทะเลเอกา ๏ แลไปไม่ปะพะสุธา เปล่าใจในยนา โพล้เพล้เวลาราตรี ๏ ราชาว่าแก่เสนี ใครรู้คะดี วารีนี้เท่าใดนา ๏ ข้าเผ้าเล่าแก่ราชา ว่าพระมหา วารีนี้ไซ้ใหญ่โต ๏ ไหลมาแต่ในคโค แผ่ไปใหญ่โต มะโหฬาล้ำน้ำไหล ๏ บาฬีมิได้แก้ไข ข้าพระเจ้าเข้าใจ ผู้ใหญ่ผู้เถ้าเล่ามา ๏ ว่ามีพระยาสกุณา ใหญ่โตมะโหฬากายาเท่าเขาคีรี ๏ ชื่ว่าพระยาสำภาที ใคร่รู้คะดี วารีนี้โตเท่าใด ๏ โยโสโผผาถาไป ภพระสุริไส จะใกล้โพล้เพล้เวลา ๏ แลไปไม่ปะพะสุธา ย่ท้รรา ชีวาก็จะประไลย, ๏ ภปลามาในน้ำไหล สกุณาถาไป อาไศรยที่ศีศะปลา ๏ ฉะแง้แลไปไกลตา จำขง้ปลา ว่าขษะมาอะไภย ๏ วารีที่เราจะไป ใกล้ฤๅว่าไกล ข้าไหว้จะขมรคา ๏ ปลาว่าข้าเจ้าเยาวภา มิได้ไปมา อาไศรยอยู่ต่ธระณี ๏ สกุณาอาไลยชีวี ลาปลาจระลี สู่ที่ภูผาอาไศรย ๏ ข้าเผ้าเล่าแก่ภูวไนย

พระเจ้าเข้าใจ ฤไทยว้าเหว่เอกา ๏ จำไปในทะเลเวรา พยุใหญ่มา เภตราก็เหเซไป ๏ สมก็เกาเสาใบ ทะลุปรุไป น้ำไหลเข้าลำสำเภา ๏ ผีน้ำซ้ำไต่ใบเสา เจ้ากำม์ซ้ำเอา สำเภาระยำคว่ำไป ๏ ราชาคว้ามือรไทย เอาผ้าสะไบ ต่ไว้ไม่ไกลกายา ๏ เถ้าแก่เชาแม่เสนา น้ำเข้าหูตา จระเข้เหราคร่าไป ๏ ราชานารีร่ำไร มีกำม์จำใจ จำไปภปะพะสุธา ๏ มีไม้ไทรใหญ่ใบหนา เข้าไปไสยา เวลาภค่ำรำไร ฯ จบแม่ ก กา ฯ

๏ อักษร ๔๔ ประสมสระแจกแม่ ก กา ทั้งผันด้วยไม้ ๏ ๏ ๏ ก็ยังหาภอใช้คำภาษาไทยไม่ ต้องคิดประสมสระเป็นแม่ กน กง กก กด กบ กม เกย แจกเรียงตัวไปตามลำดับ แล้วผันด้วยไม้ ๏ ๏ ๏ ในแม่ กน กง กม เกย ที่ควรจะผันได้ ประสมคำใช้ต่อไป และตัวสกดนั้นถ้าจะว่าย่อ ๆ ภอสำเนียงใช้ในภาษาไทย ก็ให้กำหนดคำแต่ย่อดังนี้ก่อน คือ กน สกด น, กง สกด ง, กก สกด ก, กด สกด ด, กบ สกด บ, กม สกด ม, เกย สกด ย, ว, อ, เท่านี้ ภอใช้สกดในคำภาษาไทย ที่ตัวสกดมีต่างออกไปนั้น เพื่อจะใช้สกดให้ต้องกับอักษรอื่น คือภาษา มคธเป็นต้น จะแจกไว้ในสังโยคพิธานข้างน่าต่อไป ฯะ

อักษรสูง ๑๑ ตัวแจกในแม่ กน ดังนี้ ฯะ

๏ ขน ขัน ขาน ขิน ขีน ขึน ขืน ขุน ขูน เขน แขน โขน ขอน ขวน เขียน เขือน เขิน เขอน

◎ ขน ขัน ขาน ขิน ขีน ขึน ขืน ขุน ขูน
เขน แขน โขน ขอน ขวน เขียน เขือน เขิน เขอน

◎ ฉน ฉัน ฉาน ฉิน ฉีน ฉึน ฉืน ฉุน ฉูน
เฉน แฉน โฉน ฉอน ฉวน เฉียน เฉือน เฉิน เฉอน

◎ ฐน ฐัน ฐาน ฐิน ฐีน ฐึน ฐืน ฐุน ฐูน
เฐน แฐน โฐน ฐอน ฐวน เฐียน เฐือน เฐิน เฐอน

◎ ถน ถัน ถาน ถิน ถีน ถึน ถืน ถุน ถูน
เถน แถน โถน ถอน ถวน เถียน เถือน เถิน เถอน

◎ ผน ผัน ผาน ผิน ผีน ผึน ผืน ผุน ผูน
เผน แผน โผน ผอน ผวน เผียน เผือน เผิน เผอน

◎ ฝน ฝัน ฝาน ฝิน ฝีน ฝึน ฝืน ฝุน ฝูน
เฝน แฝน โฝน ฝอน ฝวน เฝียน เฝือน เฝิน เฝอน

◎ ศน ศัน ศาน ศิน ศีน ศึน ศืน ศุน ศูน
เศน แศน โศน ศอน ศวน เศียน เศือน เศิน เศอน

◎ ษน ษัน ษาน ษิน ษีน ษึน ษืน ษุน ษูน
เษน แษน โษน ษอน ษวน เษียน เษือน เษิน เษอน

◎ สน สัน สาน สิน สีน สึน สืน สุน สูน
เสน แสน โสน สอน สวน เสียน เสือน เสิน เสอน

◎ หน หัน หาน หิน หีน หึน หืน หุน หูน
เหน แหน โหน หอน หวน เหียน เหือน เหิน เหอน

◎ ผันด้วยไม้ ๎ ๎ ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำดังนี้ ฯะ

◎ ขน ขัน ขาน ขิน ขีน ขึน ขืน ขุน ขูน เขน

ข่น ขั่น ข่าน ขิ่น ขี่น ขึ่น ขื่น ขุ่น ขู่น เข่น

ข้น ขั้น ข้าน ขิ้น ขี้น ขึ้น ขื้น ขุ้น ขู้น เข้น

แขน โขน ขอน ขวน เขียน เขือน เขิน เขอน

แข่น โข่น ข่อน ข่วน เขี่ยน เขื่อน เขิ่น เข่อน

แข้น โข้น ข้อน ข้วน เขี้ยน เขื้อน เขิ้น เข้อน

◎ ยังมี ๑๐ อักษร ผันอย่างนี้เหมือนกัน ฯะ

◎ อักษรกลาง ๙ ตัว แจกในแม่ กน ดังนี้ ฯะ

◎ กน กัน กาน กิน กีน กึน กืน กุน กูน

เกน แกน โกน กอน กวน เกียน เกือน เกิน เกอน

◎ จน จัน จาน จิน จีน จึน จืน จุน จูน

เจน แจน โจน จอน จวน เจียน เจือน เจิน เจอน

◎ ฎน ฎัน ฎาน ฎิน ฎีน ฎึน ฎืน ฎุน ฎูน

เฎน แฎน โฎน ฎอน ฎวน เฎียน เฎือน เฎิน เฎอน

◎ ฏน ฏัน ฏาน ฏิน ฏีน ฏึน ฏืน ฏุน ฏูน

เฏน แฏน โฏน ฏอน ฏวน เฏียน เฏือน เฏิน เฏอน

◎ ดน ดัน ดาน ดิน ดีน ดึน ดืน ดุน ดูน

เดน แดน โดน ดอน ดวน เดียน เดือน เดิน เดอน

๏ ตน ตั้น ตาน ติน ตีน ตึน ตืน ตุน ตูน
เตน แตน โตน ตอน ตวน เตียน เตือน เติน เตอน
๏ บน บั้น บาน บิน บีน บึน บืน บุน บูน
เบน แบน โบน บอน บวน เบียน เบือน เบิน เบอน
๏ ปน ปั้น ปาน ปิน ปีน ปึน ปืน ปุน ปูน
เปน แปน โปน ปอน ปวน เปียน เปียน เปิน เปอน
๏ อน อั้น อาน อิน อีน อึน อืน อุน อูน
เอน แอน โอน ออน อวน เอียน เอือน เอิน เออน

๏ ผันด้วยไม้ ๑ ๒ ๓ ๔ ตัวหนึ่งเป็น ๕ คำดังนี้ ฯะ

ก่น ก้น ก๋น กั่น กั้น กั๋น ก่าน ก้าน ก๋าน
๏ กน ก้น กั้น กั้น กาน ก้าน
กิ่น กิ้น กิ๋น กิ่น กิ้น กิ๋น กิ่น กิ้น กิ๋น
กิน กิ้น กึน กึ้น กืน กืน
กิ่น กิ้น กิ๋น กุ่น กุ้น กุ๋น กู่น กู้น กู๋น
กืน กิ้น กุน กุ้น กูน กู้น
เก่น เก้น เก๋น แก่น แก้น แก๋น โก่น โก้น โก๋น
เกน เก้น แกน แก้น โกน โก้น
ก่อน ก้อน ก๋อน ก่วน ก้วน ก๋วน เกี่ยน เกี้ยน เกี๋ยน
กอน ก้อน กวน ก้วน เกียน เกี้ยน

เกื่อน เกื๊อน เกื๋อน เกิ่น เกิ๊น เกิ๋น เก่อน เก๊อน เก๋อน
เกือน เกื๊อน เกิน เกิ๊น เกอน เก้อน-

๏ ยังมีอีก ๘ อักษร ผันอย่างนี้เหมือนกัน ฯะ

อักษรต่ำ ๒๔ ตัว แจกในแม่ กน ดังนี้ ฯะ

๏ คน คัน คาน คิน คีน คึน คืน คุน คูน
เคน แคน โคน คอน ควน เคียน เคือน เคิน เคอน

๏ ฅน ฅัน ฅาน ฅิน ฅีน ฅึน ฅืน ฅุน ฅูน
เฅน แฅน โฅน ฅอน ฅวน เฅียน เฅือน เฅิน เฅอน

๏ ฆน ฆัน ฆาน ฆิน ฆีน ฆึน ฆืน ฆุน ฆูน
เฆน แฆน โฆน ฆอน ฆวน เฆียน เฆือน เฆิน เฆอน

๏ งน งัน งาน งิน งีน งึน งืน งุน งูน
เงน แงน โงน งอน งวน เงียน เงือน เงิน เงอน

๏ ชน ชัน ชาน ชิน ชีน ชึน ชืน ชุน ชูน
เชน แชน โชน ชอน ชวน เชียน เชือน เชิน เชอน

๏ ซน ซัน ซาน ซิน ซีน ซึน ซืน ซุน ซูน
เซน แซน โซน ซอน ซวน เซียน เซือน เซิน เซอน

๏ ฌน ฌัน ฌาน ฌิน ฌีน ฌึน ฌืน ฌุน ฌูน
เฌน แฌน โฌน ฌอน ฌวน เฌียน เฌือน เฌิน เฌอน

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาจังหวัดนครศรีธรรมราช

◎ ญน ญัน ญาน ญิน ญีน ญึน ญืน ญุน ญูน
เญน แญน โญน ญอน ญวน เญียน เญือน เญิน เญอน

◎ ฑน ฑัน ฑาน ฑิน ฑีน ฑึน ฑืน ฑุน ฑูน
เฑน แฑน โฑน ฑอน ฑวน เฑียน เฑือน เฑิน เฑอน

◎ ฒน ฒัน ฒาน ฒิน ฒีน ฒึน ฒืน ฒุน ฒูน
เฒน แฒน โฒน ฒอน ฒวน เฒียน เฒือน เฒิน เฒอน

◎ ณน ณัน ณาน ณิน ณีน ณึน ณืน ณุน ณูน
เณน แณน โณน ณอน ณวน เณียน เณือน เณิน เณอน

◎ ทน ทัน ทาน ทิน ทีน ทึน ทืน ทุน ทูน
เทน แทน โทน ทอน ทวน เทียน เทือน เทิน เทอน

◎ ธน ธัน ธาน ธิน ธีน ธึน ธืน ธุน ธูน
เธน แธน โธน ธอน ธวน เธียน เธือน เธิน เธอน

◎ นน นัน นาน นิน นีน นึน นืน นุน นูน
เนน แนน โนน นอน นวน เนียน เนือน เนิน เนอน

◎ พน พัน พาน พิน พีน พึน พืน พุน พูน
เพน แพน โพน พอน พวน เพียน เพือน เพิน เพอน

◎ ฟน ฟัน ฟาน ฟิน ฟีน ฟึน ฟืน ฟุน ฟูน
เฟน แฟน โฟน ฟอน ฟวน เฟียน เฟือน เฟิน เฟอน

◎ ภน ภัน ภาน ภิน ภีน ภึน ภืน ภุน ภูน
เภน แภน โภน ภอน ภวน เภียน เภือน เภิน เภอน

◎ มน มัน มาน มิน มีน มึน มืน มุน มูน
เมน แมน โมน มอน มวน เมียน เมือน เมิน เมอน

◎ ยน ยัน ยาน ยิน ยีน ยึน ยืน ยุน ยูน
เยน แยน โยน ยอน ยวน เยียน เยือน เยิน เยอน

◎ รน รัน ราน ริน รีน รึน รืน รุน รูน
เรน แรน โรน รอน รวน เรียน เรือน เริน เรอน

◎ ลน ลัน ลาน ลิน ลีน ลึน ลืน ลุน ลูน
เลน แลน โลน ลอน ลวน เลียน เลือน เลิน เลอน

◎ วน วัน วาน วิน วีน วึน วืน วุน วูน
เวน แวน โวน วอน วาน เวียน เวือน เวิน เวอน

◎ พน พัน พาน พิน พีน พึน พืน พุน พูน
เพน แพน โพน พอน พวน เพียน เพือน เพิน เพอน

◎ ฮน ฮัน ฮาน ฮิน ฮีน ฮึน ฮืน ฮุน ฮูน
เฮน แฮน โฮน ฮอน ฮวน เฮียน เฮือน เฮิน เฮอน

◎ ผันด้วยไม้ ๎ ๊ ๋ ๏ ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำดังนี้ ฯะ

◎ คน คั้น คัน คั้น คาน ค้าน คิน คิ้น คีน คี้น
ค่น คั้น ค่าน คิ้น คี่น
คึน คึ้น คืน คื้น คุน คุ้น คูน คู้น เคน เค้น
คึ่น คืน คุ่น คู่น เค่น

แคน แค้น โคน โค้น คอน ค้อน ควน ค้วน เคียน เคี้ยน
แค่น โค่น ค่อน ค่วน เคี่ยน
เคือน เคื้อน เคิน เคิ้น เคอน เค้อน
เคื่อน เคื่น เค่อน

๏ ยังอีก ๒๓ อักษร ผันอย่างนี้เหมือนกัน ฯะ

อักษรใช้สกดในแม่กน ๖ อักษร คือ ญ ณ น ร ล ฬ

๏ ต่อไปนี้ คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กน ฯะ

๏ สุรางคนางค์ ๒๘ ๏ ขึ้นใหม่ในกน ก กาว่าปน ระคนกันไป
๏ เอ็นดูภูธร มานอนในไพร มณฑลต้นไทร แทนไพชยนต์สฐาน
๏ ส่วนสุมาลี วันทาสามี เทวีอยู่งาน เฝ้าอยู่ดูแล เหมือนแต่ก่อนกาล
ให้พระภูบาล สำราญวิญญา ๏ พระชวนนวลนอน เข็ญใจไม้ขอน
เหมือนหมอนแม่นา ภูธรสอนมนต์ ให้บ่นภาวนา เย็นค่ำร่ำว่า กันป่า
ไภยพาล ๏ วันนั้นจันทร มีดารากร เป็นบริวาร เห็นสิ้นดินฟ้า ในป่า
ท่าธาร มาลีคลีบาน ใบก้านอรชร ๏ เย็นฉ่ำน้ำฟ้า ชื่นชะผะกา วายุพาขจร
สาระพรรณ์จันอิน รื่นกลิ่นเกสร แตนต่คล้ร่อน ว้าว่อนเวียนระวัน
๏ จันทราคลาเคลื่อน กระเวนไพรไก่เถื่อน เตือนเพื่อนขานขัน บู่เจ้า
เขาเขิน กู่เกรื่นหากัน สินธุพุลั่น ครื้นครั่นหวั่นไหว ๏ พระพื้นตื่นนอน
ไกลพระนคร สะท้อนถอนฤไทย ๏ เช้าตรู่สุริยน ขึ้นพ้นเมรุไกร
มีกำม์จำไป ในป่าอารัญ ฯะ

๏ จบแม่ กน เท่านี้ ฯะ

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัว แจกในแม่ กง ดังนี้ ฑะ

๏ ขง ขัง ขาง ขิง ขีง ขึง ขืง ขุง ขูง
เขง แขง โขง ของ ขวง เขียง เขือง เขิง เของ

๏ ฃง ฃัง ฃาง ฃิง ฃีง ฃึง ฃืง ฃุง ฃูง
เฃง แฃง โฃง ฃอง ฃวง เฃียง เฃือง เฃิง เฃอง

๏ ฉง ฉัง ฉาง ฉิง ฉีง ฉึง ฉืง ฉุง ฉูง
เฉง แฉง โฉง ฉอง ฉวง เฉียง เฉือง เฉิง เฉอง

๏ ฐง ฐัง ฐาง ฐิง ฐีง ฐึง ฐืง ฐุง ฐูง
เฐง แฐง โฐง ฐอง ฐวง เฐียง เฐือง เฐิง เฐอง

๏ ถง ถัง ถาง ถิง ถีง ถึง ถืง ถุง ถูง
เถง แถง โถง ถอง ถวง เถียง เถือง เถิง เถอง

๏ ผง ผัง ผาง ผิง ผีง ผึง ผืง ผุง ผูง
เผง แผง โผง ผอง ผวง เผียง เผือง เผิง เผอง

๏ ฝง ฝัง ฝาง ฝิง ฝีง ฝึง ฝืง ฝุง ฝูง
เฝง แฝง โฝง ฝอง ฝวง เฝียง เฝือง เฝิง เฝอง

๏ ศง ศัง ศาง ศิง ศีง ศึง ศืง ศุง ศูง
เศง แศง โศง ศอง ศวง เศียง เศือง เศิง เศอง

๏ ษง ษัง ษาง ษิง ษีง ษึง ษืง ษุง ษูง
เษง แษง โษง ษอง ษวง เษียง เษือง เษิง เษอง

๏ สง สัง สาง สิง สึง สึง สึง สุง สูง
เสง แสง โสง สอง สวง เสียง เสือง เสิง เสอง
๏ หง หัง หาง หิง หึง หึง หึง หุง หูง
เหง แหง โหง หอง หวง เหียง เหือง เหิง เหอง

๏ ผันด้วยไม้ ๎ ๎ ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำดังนี้ ฯะ

๏ ขง ขัง ขาง ขิง ขึง ขึง ขึง ขุง ขูง เขง
ข่ง ขั่ง ข่าง ขิ่ง ขึ่ง ขึ่ง ขึ่ง ขุ่ง ขู่ง เข่ง
ข้ง ขั้ง ข้าง ขิ้ง ขึ้ง ขึ้ง ขึ้ง ขุ้ง ขู้ง เข้ง
แขง โขง ของ ขวง เขียง เขือง เขิง เของ
แข่ง โข่ง ข่อง ข่วง เขี่ยง เขื่อง เขิ่ง เข่อง
แข้ง โข้ง ข้อง ข้วง เขี้ยง เขื้อง เขิ้ง เข้อง

๏ อักษรกลาง ๙ ตัว แจกในแม่ กง ดังนี้ ฯะ

๏ กง กัง กาง กิง กึง กึง กึง กุง กูง
เกง แกง โกง กอง กวง เกียง เกือง เกิง เกอง
๏ จง จัง จาง จิง จึง จึง จึง จุง จูง
เจง แจง โจง จอง จวง เจียง เจือง เจิง เจอง
๏ ฎง ฎัง ฎาง ฎิง ฎึง ฎึง ฎึง ฎุง ฎูง
เฎง แฎง โฎง ฎอง ฎวง เฎียง เฎือง เฎิง เฎอง
๏ ฏง ฏัง ฏาง ฏิง ฏึง ฏึง ฏึง ฏุง ฏูง
เฏง แฏง โฏง ฏอง ฏวง เฏียง เฏือง เฏิง เฏอง

๏ ดง ดั้ง ดาง ดิง ดึง ดึง ดึง ดุง ดูง
เดง แดง โดง ดอง ดวง เดียง เดือง เดิง เดอง

๏ ตง ตั้ง ตาง ติง ตึง ตึง ตึง ตุง ตูง
เตง แตง โตง ตอง ตวง เตียง เตือง เติง เตอง

๏ บง บั้ง บาง บิง บึง บึง บึง บุง บูง
เบง แบง โบง บอง บวง เบียง เบือง เบิง เบอง

๏ ปง ปั้ง ปาง ปิ่ง ปึ่ง ปึ่ง ปึ่ง ปุ่ง ปู่ง
เปง แปง โปง ปอง ปวง เปี่ยง เปื่อง เปิ่ง เปอง

๏ อง อั้ง อาง อิง อึง อึง อึง อุง อูง
เอง แอง โอง ออง อวง เอียง เอือง เอิง เออง

๏ ผันด้วยไม้ ่ ้ ๊ ๋ ตัวหนึ่งเป็น ๕ คำดังนี้ ฯะ

ก่ง ก๊ง ก๋ง กั้ง กั๊ง กั๋ง ก่าง ก๊าง ก๋าง

๏ กง กั้ง กั้ง กั๊ง กาง ก้าง

กึ่ง กึ๊ง กึ๋ง กึ่ง กึ๊ง กึ๋ง กึ่ง กึ๊ง กึ๋ง

กิง กิ๊ง กึง กึ๊ง กึง กึ๊ง

กึ่ง กึ๊ง กึ๋ง กุ่ง กุ๊ง กุ๋ง กู่ง กู๊ง กู๋ง

กึง กึ๊ง กุง กุ้ง กูง กู้ง

เก่ง เก๊ง เก๋ง แก่ง แก๊ง แก๋ง โก่ง โก๊ง โก๋ง

เกง เก้ง แกง แก้ง โกง โก้ง

ก่อง ก๊อง ก๋อง ก่วง ก๊วง ก๋วง เกี่ยง เกี๊ยง เกี๋ยง
กอง ก้อง กวง ก้วง เกียง เกี้ยง
เกื่อง เกื๊อง เกื๋อง เกิ่ง เกิ๊ง เกิ๋ง เก่อง เก๊อง เก๋อง
เกือง เกื้อง เกิง เกิ้ง เกอง เก้อง

๏ ยังมีอีก ๘ อักษรผันอย่างนี้เหมือนกัน ฯะ

๏ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว แจกในแม่ กง ดังนี้ ฯะ

๏ คง คั้ง คาง คิง คึง คึง คึง คุง คูง
เคง แคง โคง คอง ควง เคียง เคือง เคิง เคอง

๏ คง คั้ง คาง คิง คึง คึง คึง คุง คูง
เคง แคง โคง คอง ควง เคียง เคือง เคิง เคอง

๏ ฆง ฆั้ง ฆาง ฆิง ฆึง ฆึง ฆึง ฆุง ฆูง
เฆง แฆง โฆง ฆอง ฆวง เฆียง เฆือง ฆิง เฆอง

๏ งง งั้ง งาง งิง งึง งึง งึง งุง งูง
เงง แงง โงง งอง งวง เงียง เงือง เงิง เงอง

๏ ชง ชั้ง ชาง ชิง ชึง ชึง ชึง ชุง ชูง
เชง แชง โชง ชอง ชวง เชียง เชือง เชิง เชอง

๏ ซง ซั้ง ซาง ซิง ซึง ซึง ซึง ซุง ซูง
เซง แซง โซง ซอง ซวง เซียง เซือง เซิง เซอง

๏ ฌง ฌั้ง ฌาง ฌิง ฌึง ฌึง ฌึง ฌุง ฌูง
เฌง แฌง ฌง ฌอง ฌวง เฌียง เฌือง เฌิง เฌอง

๏ ญง ญั ญาง ญิง ญึง ญึง ญึง ญุง ญู
เญง แญง โญง ญอง ญวง เญียง เญือง เญิง เญอง

๏ ฑง ฑั ฑาง ฑิง ฑึง ฑึง ฑึง ฑุง ฑู
เฑง แฑง โฑง ฑอง ฑวง เฑียง เฑือง เฑิง เฑอง

๏ ฒง ฒั ฒาง ฒิง ฒึง ฒึง ฒึง ฒุง ฒู
เฒง แฒง โฒง ฒอง ฒวง เฒียง เฒือง เฒิง เฒอง

๏ ณง ณั ณาง ณิง ณึง ณึง ณึง ณุง ณู
เณง แณง โณง ณอง ณวง เณียง เณือง เณิง เณอง

๏ ทง ทั ทาง ทิง ทึง ทึง ทึง ทุง ทู
เทง แทง โทง ทอง ทวง เทียง เทือง เทิง เทอง

๏ ธง ธั ธาง ธิง ธึง ธึง ธึง ธุง ธู
เธง แธง โธง ธอง ธวง เธียง เธือง เธิง เธอง

๏ นง นั นาง นิง นึง นึง นึง นุง นู
เนง แนง โนง นอง นวง เนียง เนือง เนิง เนอง

๏ พง พั พาง พิง พึง พึง พึง พุง พู
เพง แพง โพง พอง พวง เพียง เพือง เพิง เพอง

๏ ฟง ฟั ฟาง ฟิง ฟึง ฟึง ฟึง ฟุง ฟู
เฟง แฟง โฟง ฟอง ฟวง เฟียง เฟือง เฟิง เฟอง

๏ ภง ภั ภาง ภิง ภึง ภึง ภึง ภุง ภู
เภง แภง โภง ภอง ภวง เภียง เภือง เภิง เภอง-

◎ มง มั้ง มาง มิง มึง มึง มึง มุง มูง
เมง แมง โมง มอง มวง เมียง เมือง เมิง เมอง

◎ ยง ยั้ง ยาง ยิง ยึง ยึง ยึง ยุง ยูง
เยง แยง โยง ยอง ยวง เยียง เยือง เยิง เยอง

◎ รง รั้ง ราง ริง รึง รึง รึง รุง รูง
เรง แรง โรง รอง รวง เรียง เรือง เริง เรอง

◎ ลง ลั้ง ลาง ลิง ลึง ลึง ลึง ลุง ลูง
เลง แลง โลง ลอง ลวง เลียง เลือง เลิง เลอง

◎ วง วั้ง วาง วิง วึง วึง วึง วุง วูง
เวง แวง โวง วอง ววง เวียง เวือง เวิง เวอง

◎ พง พั้ง พาง พิง พึง พึง พึง พุง พูง
เพง แพง โพง พอง พวง เพียง เพือง เพิง เพอง

◎ ฮง ฮั้ง ฮาง ฮิง ฮึง ฮึง ฮึง ฮุง ฮูง
เฮง แฮง โฮง ฮอง ฮวง เฮียง เฮือง เฮิง เฮอง

◎ ผันด้วยไม้ ๎ ๎ ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำ ดังนี้ ฯะ

◎ คง คั้ง คั้ง คั้ง คาง ค้าง คิง คิ้ง คึง คึ้ง
ค่ง คั้ง ค่าง คึ่ง คึ่ง
คึ่ง คึ้ง คึ่ง คึ้ง คุง คุ้ง คูง คู้ง เคง เค้ง
คึ่ง คึ่ง คุ่ง คู่ง เค่ง

แคง แค้ง โคง โค้ง คอง ค้อง ควง ค้วง เคียง เคี้ยง
แค่ง โค่ง ค่อง ค่วง เคี่ยง
เคือง เคื้อง เคิง เคิ้ง เคอง เค้อง
เคื่อง เคิ่ง เค่อง

๏ ยังอีก ๒๓ อักษร ผันอย่างนี้เหมือนกัน ฯะ

อักษรใช้สกดแม่ กง ได้แต่ตัว ง กับนฤคหิตก็ใช้ได้บ้าง

๏ ต่อนี้ไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กง ฯะ

๏ ฉบัง ๑๖ ๏ ขึ้นกงจงสำคัญ ทั้งกนปนกัน รำพรรณ์มึงไม้ในดง ๏ ไกรกร่างยางยูงสูงระหง ตลิงปลิงปริงประยง คันทรงส่งกลิ่นผืนฝาง ๏ มะม่วงพลวงพลองช้องนาง หล่นเกลื่อนเถื่อนทาง กินพลางเดินพลางหว่างเนิน ๏ เห็นกวางย่างเยื้องชำเลืองเดิน เหมือนอย่างนางเชิญ พระแสงสำอางข้างเคียง ๏ เขาสูงฝูงหงษ์ลงเรียงเริงร้องซ้องเสียง สำเนียงน่าฟังวังเวง ๏ กลางไพรไก่ขันบันเลงฟังเสียงเพียงเพลง ซเจ้งจำเรียงเวียงวัง ๏ ยูงทองร้องกะโต้งโห่งดัง เพียงฆ้องกลองระฆัง แตรสังข์กังสะดาลขานเสียง ๏ กะลิงกะลางนางนวนนอนเรียง พระยาลคล้เคียง แอ่นเอี้ยงอีโก้งโทงเทง ๏ ค้อนทองเสียงร้องปองเปง เพลินฟังวังเวง อีเก้งเริงร้องลองเชิง ๏ ฝูงละมั่งผั่งดินกินเพลิง คางแข็งแรงเริง ยืนเบิ่งบึ้งหน้าตาโพลง ๏ ป่าสูงยูงยางช้างโขลง อึงคะนึงผึงโผง โยงกันเล่นน้ำคล่ำไป ฯะ

๏ จบแม่ กง เท่านี้ ฯะ

๏ ในแม่ กก กด กบ ๓ แม่ นี้ เป็นคำตายทั้งสิ้น ผันด้วยไม้ ๆ ๆ ไม่ได้

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัว แจกในแม่ กก ดังนี้ ฯะ

๏ ขก ขัก ขาก ขิก ขีก ขึก ขืก ขุก ขูก
เขก แขก โขก ขอก ขวก เขียก เขือก เขิก เขอก

๏ ฃก ฃัก ฃาก ฃิก ฃีก ฃึก ฃืก ฃุก ฃูก
เฃก แฃก โฃก ฃอก ฃวก เฃียก เฃือก เฃิก เฃอก

๏ ฉก ฉัก ฉวก ฉิก ฉีก ฉึก ฉืก ฉุก ฉูก
เฉก แฉก โฉก ฉอก ฉวก เฉียก เฉือก เฉิก เฉอก

๏ ฐก ฐัก ฐาก ฐิก ฐีก ฐึก ฐืก ฐุก ฐูก
เฐก แฐก โฐก ฐอก ฐวก เฐียก เฐือก เฐิก เฐอก

๏ ถก ถัก ถาก ถิก ถีก ถึก ถืก ถุก ถูก
เถก แถก โถก ถอก ถวก เถียก เถือก เถิก เถอก

๏ ผก ผัก ผาก ผิก ผีก ผึก ผืก ผุก ผูก
เผก แผก โผก ผอก ผวก เผียน เผือก เผิก เผอก

๏ ฝก ฝัก ฝาก ฝิก ฝีก ฝึก ฝืก ฝุก ฝูก
เฝก แฝก โฝก ฝอก ฝวก เฝียก เฝือก เฝิก เฝอก

๏ ศก ศัก ศาก ศิก ศีก ศึก ศืก ศุก ศูก
เศก แศก โศก ศอก ศวก เศียก เศือก เศิก เศอก

๏ ษก ษัก ษาก ษิก ษีก ษึก ษืก ษุก ษูก
เษก แษก โษก ษอก ษวก เษียก เษือก เษิก เษอก

๏ สก สัก สาก สิก สีก สึก สืก สุก สูก
เสก แสก โสก สอก สวก เสียก เสือก เสิก เสอก
๏ หก หัก หาก หิก หีก หึก หืก หุก หูก
เหก แหก โหก หอก หวก เหียก เหือก เหิก เหอก

๏ อักษรกลาง ๙ ตัว แจกในแม่ กก ดังนี้ ฯะ

๏ กก กัก กาก กิก กีก กึก กืก กุก กูก
เกก แกก โกก กอก กวก เกียก เกือก เกิก เกอก
๏ จก จัก จาก จิก จีก จึก จืก จุก จูก
เจก แจก โจก จอก จวก เจียก เจือก เจิก เจอก
๏ ฎก ฎัก ฎาก ฎิก ฎีก ฎึก ฎืก ฎุก ฎูก
เฎก แฎก โฎก ฎอก ฎวก เฎียก เฎือก เฎิก เฎอก
๏ ฏก ฏัก ฏาก ฏิก ฏีก ฏึก ฏืก ฏุก ฏูก
เฏก แฏก โฏก ฏอก ฏวก เฏียก เฏือก เฏิก เฏอก
๏ ดก ดัก ดาก ดิก ดีก ดึก ดืก ดุก ดูก
เดก แดก โดก ดอก ดวก เดียก เดือก เดิก เดอก
๏ ตก ตัก ตาก ติก ตีก ตึก ตืก ตุก ตูก
เตก แตก โตก ตอก ตวก เตียก เตือก เติก เตอก
๏ บก บัก บาก บิก บีก บึก บืก บุก บูก
เบก แบก โบก บอก บวก เบียก เบือก เบิก เบอก

๏ ปก ปั๋ก ปาก ปิ๋ก ปึ๋ก ปึ๋ก ปึ๋ก ปุ๋ก ปูก
เปก แปก โปก ปอก ปวก เปียก เปือก เปิ๋ก เปอก
๏ อก อั๋ก อาก อิ๋ก อึ๋ก อึ๋ก อึ๋ก อุ๋ก อูก
เอก แอก โอก ออก อวก เอียก เอือก เอิ๋ก เออก

๏ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว แจกในแม่ กก ดังนี้ ฃะ

๏ คก คั๋ก คาก คิ๋ก คึ๋ก คึ๋ก คึ๋ก คุ๋ก คูก
เคก แคก โคก คอก ควก เคียก เคือก เคิ๋ก เคอก
๏ ฅก ฅั๋ก ฅาก ฅิ๋ก ฅึ๋ก ฅึ๋ก ฅึ๋ก ฅุ๋ก ฅูก
เฅก แฅก โฅก ฅอก ฅวก เฅียก เฅือก เฅิ๋ก เฅอก
๏ ฆก ฆั๋ก ฆาก ฆิ๋ก ฆึ๋ก ฆึ๋ก ฆึ๋ก ฆุ๋ก ฆูก
เฆก แฆก โฆก ฆอก ฆวก เฆียก เฆือก เฆิ๋ก เฆอก
๏ งก งั๋ก งาก งิ๋ก งึ๋ก งึ๋ก งึ๋ก งุ๋ก งูก
เงก แงก โงก งอก งวก เงียก เงือก เงิ๋ก เงอก
๏ ชก ชั๋ก ชาก ชิ๋ก ชึ๋ก ชึ๋ก ชึ๋ก ชุ๋ก ชูก
เชก แชก โชก ชอก ชวก เชียก เชือก เชิ๋ก เชอก
๏ ซก ซั๋ก ซาก ซิ๋ก ซึ๋ก ซึ๋ก ซึ๋ก ซุ๋ก ซูก
เซก แซก โซก ซอก ซวก เซียก เซือก เซิ๋ก เซอก
๏ ฌก ฌั๋ก ฌาก ฌิ๋ก ฌึ๋ก ฌึ๋ก ฌึ๋ก ฌุ๋ก ฌูก
เฌก แฌก โฌก ฌอก ฌวก เฌียก เฌือก เฌิ๋ก เฌอก
๏ ญก ญั๋ก ญาก ญิ๋ก ญึ๋ก ญึ๋ก ญึ๋ก ญุ๋ก ญูก
เญก แญก โญก ญอก ญวก เญียก เญือก เญิ๋ก เญอก

◎ ฑก ฑัก ฑาก ฑิก ฑึก ฑึก ฑึก ฑุก ฑูก
เฑก แฑก โฑก ฑอก ฑวก เฑียก เฑือก เฑิก เฑอก

◎ ฒก ฒัก ฒาก ฒิก ฒึก ฒึก ฒึก ฒุก ฒูก
เฒก แฒก โฒก ฒอก ฒวก เฒียก เฒือก เฒิก เฒอก

◎ ณก ณัก ณาก ณิก ณึก ณึก ณึก ณุก ณูก
เณก แณก โณก ณอก ณวก เณียก เณือก เณิก เณอก

◎ ทก ทัก ทาก ทิก ทึก ทึก ทึก ทุก ทูก
เทก แทก โทก ทอก ทวก เทียก เทือก เทิก เทอก

◎ ธก ธัก ธาก ธิก ธึก ธึก ธึก ธุก ธูก
เธก แธก โธก ธอก ธวก เธียก เธือก เธิก เธอก

◎ นก นัก นาก นิก นึก นึก นึก นุก นูก
เนก แนก โนก นอก นวก เนียก เนือก เนิก เนอก

◎ พก พัก พาก พิก พึก พึก พึก พุก พูก
เพก แพก โพก พอก พวก เพียก เพือก เพิก เพอก

◎ ฟก ฟัก ฟาก ฟิก ฟึก ฟึก ฟึก ฟุก ฟูก
เฟก แฟก โฟก ฟอก ฟวก เฟียก เฟือก เฟิก เฟอก

◎ ภก ภัก ภาก ภิก ภึก ภึก ภึก ภุก ภูก
เภก แภก โภก ภอก ภวก เภียก เภือก เภิก เภอก

◎ มก มัก มาก มิก มึก มึก มึก มุก มูก
เมก แมก โมก มอก มวก เมียก เมือก เมิก เมอก

๏ ยก ยัก ยาก ยิก ยีก ยึก ยืก ยุก ยูก
เยก แยก โยก ยอก ยวก เยียก เยือก เยิก เยอก
๏ รก รัก ราก ริก รีก รึก รืก รุก รูก
เรก แรก โรก รอก รวก เรียก เรือก เริก เรอก
๏ ลก ลัก ลาก ลิก ลีก ลึก ลืก ลุก ลูก
เลก แลก โลก ลอก ลวก เลียก เลือก เลิก เลอก
๏ วก วัก วาก วิก วีก วึก วืก วุก วูก
เวก แวก โวก วอก ววก เวียก เวือก เวิก เวอก
๏ พก พัก พาก พิก พีก พึก พืก พุก พูก
เพก แพก โพก พอก พวก เพียก เพือก เพิก เพอก
๏ ฮก ฮัก ฮาก ฮิก ฮีก ฮึก ฮืก ฮุก ฮูก
เฮก แฮก โฮก ฮอก ฮวก เฮียก เฮือก เฮิก เฮอก

๏ อักษรใช้สกดในแม่ กก ๖ อักษร คือ ก ข ฃ ค ฅ ฆ

๏ ต่อนี้ไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กก ฯะ

๏ ยานี ๑๑ ๏ ขึ้นกกตกทุกข์ยาก แสนลำบากจากเวียงไชย มันเผือกเลือกเผาไฟ กินผลไม้ได้เป็นแรง ๏ รอน ๆ อ่อนอัษฎงค์ พระสุริยงเย็นยแสง ช่วงดังน้ำครั่งแดง แฝงเมฆเขาเงาเมรุธร ๏ ลิงค่างครางโครกครอก ฝูงจิ้งจอกออกเห่าหอน ชนีวิเวกวอน นกหกร่อนนอนรังเรียง ๏ ลูกนกยกปีกป้อง อ้าปากร้องซ้องแซ่เสียง

แม่นกปกปีกเคียง เลี้ยงลูกอ่อนป้อนอาหาร ๏ ภูธรนอนเนินเขา เคียงคลึงเคล้าเยาวมาลย์ ตกยากจากศฤงคาร สงสารน้องหมองภักตรา ๏ ยากเย็นเห็นหน้าเจ้า สร่างโศกเศร้าเจ้าพี่อา อยู่วังดังจันทรามาหม่นหมองลอองนวล ๏ เพื่อนทุกข์ศุขโศกเศร้า จะรักเจ้าเผ้าสงวนมิ่งขวัญอย่ารัญจวน นวลภักตร์น้องจะหมองศรี ๏ ชวนชื่นกลิ่นกล้ำกลิ่นมิรู้สิ้นกลิ่นมาลี คลึงเคล้าเย้ายวนยี ที่ทุกข์ร้อนหย่อนเย็นทรวง

๏ จบแม่ กก เท่านี้ ฯะ

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัว แจกในแม่ กด ดังนี้ ฯะ

๏ ขด ขัด ขาด ขิด ขีด ขึด ขืด ขุด ขูด
เขด แขด โขด ขอด ขวด เขียด เขือด เขิด เขอด

๏ ฃด ฃัด ฃาด ฃิด ฃีด ฃึด ฃืด ฃุด ฃูด
เฃด แฃด โฃด ฃอด ฃวด เฃียด เฃือด เฃิด เฃอด

๏ ฉด ฉัด ฉาด ฉิด ฉีด ฉึด ฉืด ฉุด ฉูด
เฉด แฉด โฉด ฉอด ฉวด เฉียด เฉือด เฉิด เฉอด

๏ ฐด ฐัด ฐาด ฐิด ฐีด ฐึด ฐืด ฐุด ฐูด
เฐด แฐด โฐด ฐอด ฐวด เฐียด เฐือด เฐิด เฐอด

๏ ถด ถัด ถาด ถิด ถีด ถึด ถืด ถุด ถูด
เถด แถด โถด ถอด ถวด เถียด เถือด เถิด เถอด

◎ ผด ผัด ผาด ผิด ผีด ผึด ผืด ผุด ผูด
เผด แผด โผด ผอด ผวด เผียด เผือด เผิด เผอด

◎ ฝด ฝั๋ด ฝาด ฝี๋ด ฝี๋ด ฝึด ฝืด ฝุด ฝูด
เฝด แฝด โฝด ฝอด ฝวด เฝียด เฝือด เฝิด เฝอด

◎ ศด ศัด ศาด ศิด ศีด ศึด ศืด ศุด ศูด
เศด แศด โศด ศอด ศวด เศียด เศือด เศิด เศอด

◎ ษด ษัด ษาด ษิด ษีด ษึด ษืด ษุด ษูด
เษด แษด โษด ษอด ษวด เษียด เษือด เษิด เษอด

◎ สด สัด สาด สิด สีด สึด สืด สุด สูด
เสด แสด โสด สอด สวด เสียด เสือด เสิด เสอด

◎ หด หัด หาด หิด หีด หึด หืด หุด หูด
เหด แหด โหด หอด หวด เหียด เหือด เหิด เหอด

◎ อักษรกลาง ๙ ตัว แจกในแม่ กด ดังนี้ ฯะ

◎ กด กัด กาด กิด กีด กึด กืด กุด กูด
เกด แกด โกด กอด กวด เกียด เกือด เกิด เกอด

◎ จด จัด จาด จิด จีด จึด จืด จุด จูด
เจด แจด โจด จอด จวด เจียด เจือด เจิด เจอด

◎ ฎด ฎัด ฎาด ฎิด ฎีด ฎึด ฎืด ฎุด ฎูด
เฎด แฎด โฎด ฎอด ฎวด เฎียด เฎือด เฎิด เฎอด

๏ ฎด ฎัด ฎาด ฎิด ฎีด ฎึด ฎืด ฎุด ฎูด
เฎด แฎด โฎด ฎอด ฎวด เฎียด เฎือด เฎิด เฎอด
๏ ดด ดัด ดาด ดิด ดีด ดึด ดืด ดุด ดูด
เดด แดด โดด ดอด ดวด เดียด เดือด เดิด เดอด
๏ ตด ตัด ตาด ติด ตีด ตึด ตืด ตุด ตูด
เตด แตด โตด ตอด ตวด เตียด เตือด เติด เตอด
๏ บด บัด บาด บิด บีด บึด บืด บุด บูด
เบด แบด โบด บอด บวด เบียด เบือด เบิด เบอด
๏ ปด ปัด ปาด ปิด ปีด ปึด ปืด ปุด ปูด
เปด แปด โปด ปอด ปวด เปียด เปือด เปิด เปอด
๏ อด อัด อาด อิด อีด อึด อืด อุด อูด
เอด แอด โอด ออด อวด เอียด เอือด เอิด เออด

๏ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว แจกในแม่ กด ดังนี้ ฯะ

๏ คด คัด คาด คิด คีด คึด คืด คุด คูด
เคด แคด โคด คอด ควด เคียด เคือด เคิด เคอด
๏ คด คัด คาด คิด คีด คึด คืด คุด คูด
เคด แคด โคด คอด ควด เคียด เคือด เคิด เคอด
๏ ฆด ฆัด ฆาด ฆิด ฆีด ฆึด ฆืด ฆุด ฆูด
เฆด แฆด โฆด ฆอด ฆวด เฆียด เฆือด เฆิด เฆอด

๏ งด งัด งาด งิด งีด งึด งืด งุด งูด
เงด แงด โงด งอด งวด เงียด เงือด เงิด เงอด

๏ ชด ชัด ชาด ชิด ชีด ชึด ชืด ชุด ชูด
เชด แชด โชด ชอด ชวด เชียด เชือด เชิด เชอด

๏ ซด ซัด ซาด ซิด ซีด ซึด ซืด ซุด ซูด
เซด แซด โซด ซอด ซวด เซียด เซือด เซิด เซอด

๏ ฌด ฌัด ฌาด ฌิด ฌีด ฌึด ฌืด ฌุด ฌูด
เฌด แฌด โฌด ฌอด ฌวด เฌียด เฌียด เฌิด เฌอด

๏ ญด ญัด ญาด ญิด ญีด ญึด ญืด ญุด ญูด
เญด แญด โญด ญอด ญวด เญียด เญือด เญิด เญอด

๏ ฑด ฑัด ฑาด ฑิด ฑีด ฑึด ฑืด ฑุด ฑูด
เฑด แฑด โฑด ฑอด ฑวด เฑียด เฑือด เฑิด เฑอด

๏ ฒด ฒัด ฒาด ฒิด ฒีด ฒึด ฒืด ฒุด ฒูด
เฒด แฒด โฒด ฒอด ฒวด เฒียด เฒือด เฒิด เฒอด

๏ ณด ณัด ณาด ณิด ณีด ณึด ณืด ณุด ณูด
เณด แณด โณด ณอด ณวด เณียด เณือด เณิด เณอด

๏ ทด ทัด ทาด ทิด ทีด ทึด ทืด ทุด ทูด
เทด แทด โทด ทอด ทวด เทียด เทือด เทิด เทอด

๏ ธด ธัด ธาด ธิด ธีด ธึด ธืด ธุด ธูด
เธด แธด โธด ธอด ธวด เธียด เธือด เธิด เธอด

๏ นด นัด นาด นิด นีด นึด นืด นุด นูด
เนด แนด โนด นอด นวด เนียด เนือด เนิด เนอด

๏ พด พัด พาด พิด พีด พึด พืด พุด พูด
เพด แพด โพด พอด พวด เพียด เพือด เพิด เพอด

๏ ฟด ฟัด ฟาด ฟิด ฟีด ฟึด ฟืด ฟุด ฟูด
เฟด แฟด โฟด ฟอด ฟวด เฟียด เฟือด เฟิด เฟอด

๏ ภด ภัด ภาด ภิด ภีด ภึด ภืด ภุด ภูด
เภด แภด โภด ภอด ภวด เภียด เภือด เภิด เภอด

๏ มด มัด มาด มิด มีด มึด มืด มุด มูด
เมด แมด โมด มอด มวด เมียด เมือด เมิด เมอด

๏ ยด ยัด ยาด ยิด ยีด ยึด ยืด ยุด ยูด
เยด แยด โยด ยอด ยวด เยียด เยือด เยิด เยอด

๏ รด รัด ราด ริด รีด รึด รืด รุด รูด
เรด แรด โรด รอด รวด เรียด เรือด เริด เรอด

๏ ลด ลัด ลาด ลิด ลีด ลึด ลืด ลุด ลูด
เลด แลด โลด ลอด ลวด เลียด เลือด เลิด เลอด

๏ วด วัด วาด วิด วีด วึด วืด วุด วูด
เวด แวด โวด วอด ววด เวียด เวือด เวิด เวอด

๏ ฬด ฬัด ฬาด ฬิด ฬีด ฬึด ฬืด ฬุด ฬูด
เฬด แฬด โฬด ฬอด ฬวด เฬียด เฬือด เฬิด เฬอด

495.918
นศ. ส๒๖๒๓๒ น.302.6308

026054

๏ ฮด ฮัด ฮาด ฮิด ฮีด ฮึด ฮืด ฮุด ฮูด
เฮด แฮด โฮด ฮอด ฮวด เฮียด เฮือด เฮิด เฮอด

๏ อักษรควรใช้สกดในแม่กด ๑๘ อักษร คือ จ ฉ ช ซ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ฌ ด ต ถ ท ธ ศ ษ ส ฯะ

๏ ต่อนี้ไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กด ฯะ

๏ ยานี ๑๑ ๏ ขึ้นกดบทอัศจรรย์ เสียงครื้นครั่นชั้นเขาหลวง นกหกตกรังรวง สัตว์ทั้งปวงง่วงงุนโงง ๏ แดนดินถิ่นมนุษย์ เสียงดังดุจเพลิงโพลง ตึกกว้านบ้านเรือนโรง โคลงคลอนเคลื่อนขะเยื่อนโยน ๏ บ้านชื่องคลองเล็กใหญ่ บ้างตื่นไฟตกใจโจน ปลุกเพื่อนเตือนตะโกน ลุกโลดโผนโดนกันเอง ๏ พิณพาทย์ระนาดฆ้อง ตะโพนกลองร้องเป็นเพลง ระฆังดังวังเวง โหง่งหง่างเหง่งเก่งก่างดัง ๏ ขุนนางต่างลุกวิ่ง ท่านผู้หญิงวิ่งยุดหลัง พันละวันดันดึงดัง พลั้งพลัดตกหกคะเมน ๏ พระสงฆ์ลงจากกุฏิ วิ่งอุดตลุดฉุดมีเณร หลวงชีหนีหลวงเถร ลงโคลนเลนเผ่นผาดโผน ๏ พวกวัดพลัดเข้าบ้าน ล้านต่ล้านซานเซโดน ต้นไม้ไกวเอนโอน ลิงค่างโจนโผนหกหัน ๏ พวกผีที่ปั้นลูก ติดจมูกลูกตาพลัน ขิกขิกรริกกัน ปั้นไม่ทันมันเคือดใจ ๏ สององค์ทรงสังวาศ โลกธาตุหวาดหวั่นไหว ตื่นนอนอ่อนอกใจ เดินไม่ได้ให้อาดูร

๏ จบแม่ กด ฯะ

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัว แจกในแม่ กบ ดังนี้ ฑะ

๏ ขบ ขับ ขาบ ขิบ ขีบ ขึบ ขืบ ขุบ ขูบ
เขบ แขบ โขบ ขอบ ขวบ เขียบ เขือบ เขิบ เขอบ

๏ ฆบ ฆับ ฆาบ ฆิบ ฆีบ ฆึบ ฆืบ ฆุบ ฆูบ
เฆบ แฆบ โฆบ ฆอบ ฆวบ เฆียบ เฆือบ เฆิบ เฆอบ

๏ ฉบ ฉับ ฉาบ ฉิบ ฉีบ ฉึบ ฉืบ ฉุบ ฉูบ
เฉบ แฉบ โฉบ ฉอบ ฉวบ เฉียบ เฉือบ เฉิบ เฉอบ

๏ ฐบ ฐับ ฐาบ ฐิบ ฐีบ ฐึบ ฐืบ ฐุบ ฐูบ
เฐบ แฐบ โฐบ ฐอบ ฐวบ เฐียบ เฐือบ เฐิบ เฐอบ

๏ ถบ ถับ ถาบ ถิบ ถีบ ถึบ ถืบ ถุบ ถูบ
เถบ แถบ โถบ ถอบ ถวบ เถียบ เถือบ เถิบ เถอบ

๏ ผบ ผับ ผาบ ผิบ ผีบ ผึบ ผืบ ผุบ ผูบ
เผบ แผบ โผบ ผอบ ผวบ เผียบ เผือบ เผิบ เผอบ

๏ ฝบ ฝับ ฝาบ ฝิบ ฝีบ ฝึบ ฝืบ ฝุบ ฝูบ
เฝบ แฝบ โฝบ ฝอบ ฝวบ เฝียบ เฝือบ เฝิบ เฝอบ

๏ ศบ ศับ ศาบ ศิบ ศีบ ศึบ ศืบ ศุบ ศูบ
เศบ แศบ โศบ ศอบ ศวบ เศียบ เศือบ เศิบ เศอบ

๏ ษบ ษับ ษาบ ษิบ ษีบ ษึบ ษืบ ษุบ ษูบ
เษบ แษบ โษบ ษอบ ษวบ เษียบ เษือบ เษิบ เษอบ

๏ สบ สับ สาบ สิบ สีบ สึบ สืบ สุบ สูบ
เสบ แสบ โสบ สอบ สวบ เสียบ เสือบ เสิบ เสอบ
๏ หบ หับ หาบ หิบ หีบ หึบ หืบ หุบ หูบ
เหบ แหบ โหบ หอบ หวบ เหียบ เหือบ เหิบ เหอบ

๏ อักษรกลาง ๙ ตัว แจกในแม่ กบ ดังนี้ ฯะ

๏ กบ กับ กาบ กิบ กีบ กึบ กืบ กุบ กูบ
เกบ แกบ โกบ กอบ กวบ เกียบ เกือบ เกิบ เกอบ
๏ จบ จับ จาบ จิบ จีบ จึบ จืบ จุบ จูบ
เจบ แจบ โจบ จอบ จวบ เจียบ เจือบ เจิบ เจอบ
๏ ฎบ ฎับ ฎาบ ฎิบ ฎีบ ฎึบ ฎืบ ฎุบ ฎูบ
เฎบ แฎบ โฎบ ฎอบ ฎวบ เฎียบ เฎือบ เฎิบ เฎอบ
๏ ฏบ ฏับ ฏาบ ฏิบ ฏีบ ฏึบ ฏืบ ฏุบ ฏูบ
เฏบ แฏบ โฏบ ฏอบ ฏวบ เฏียบ เฏือบ เฏิบ เฏอบ
๏ ดบ ดับ ดาบ ดิบ ดีบ ดึบ ดืบ ดุบ ดูบ
เดบ แดบ โดบ ดอบ ดวบ เดียบ เดือบ เดิบ เดอบ
๏ ตบ ตับ ตาบ ติบ ตีบ ตึบ ตืบ ตุบ ตูบ
เตบ แตบ โตบ ตอบ ตวบ เตียบ เตือบ เติบ เตอบ
๏ บบ บับ บาบ บิบ บีบ บึบ บืบ บุบ บูบ
เบบ แบบ โบบ บอบ บวบ เบียบ เบือบ เบิบ เบอบ

๏ ปบ ปั๊บ ปาบ ปิบ ปีบ ปึบ ปืบ ปุบ ปูบ
เปบ แปบ โปบ ปอบ ปวบ เปียบ เปือบ เปิบ เปอบ
๏ อบ อั๊บ อาบ อิบ อีบ อึบ อืบ อุบ อูบ
เอบ แอบ โอบ ออบ อวบ เอียบ เอือบ เอิบ เออบ

๏ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว แจกในแม่ กบ ดังนี้ ฯะ

๏ คบ คั๊บ คาบ คิบ คีบ คึบ คืบ คุบ คูบ
เคบ แคบ โคบ คอบ ควบ เคียบ เคือบ เคิบ เคอบ
๏ ฅบ ฅั๊บ ฅาบ ฅิบ ฅีบ ฅึบ ฅืบ ฅุบ ฅูบ
เฅบ แฅบ โฅบ ฅอบ ฅวบ เฅียบ เฅือบ เฅิบ เฅอบ
๏ ฆบ ฆั๊บ ฆาบ ฆิบ ฆีบ ฆึบ ฆืบ ฆุบ ฆูบ
เฆบ แฆบ โฆบ ฆอบ ฆวบ เฆียบ เฆือบ เฆิบ เฆอบ
๏ งบ งั๊บ งาบ งิบ งีบ งึบ งืบ งุบ งูบ
เงบ แงบ โงบ งอบ งวบ เงียบ เงือบ เงิบ เงอบ
๏ ชบ ชั๊บ ชาบ ชิบ ชีบ ชึบ ชืบ ชุบ ชูบ
เชบ แชบ โชบ ชอบ ชวบ เชียบ เชือบ เชิบ เชอบ
๏ ซบ ซั๊บ ซาบ ซิบ ซีบ ซึบ ซืบ ซุบ ซูบ
เซบ แซบ โซบ ซอบ ซวบ เซียบ เซือบ เซิบ เซอบ
๏ ฌบ ฌั๊บ ฌาบ ฌิบ ฌีบ ฌึบ ฌืบ ฌุบ ฌูบ
เฌบ แฌบ โฌบ ฌอบ ฌวบ เฌียบ เฌือบ เฌิบ เฌอบ

◎ ญบ ญับ ญาบ ญิบ ญีบ ญึบ ญืบ ญุบ ญูบ
เญบ แญบ โญบ ญอบ ญวบ เญียบ เญือบ เญิบ เญอบ

◎ ฑบ ฑับ ฑาบ ฑิบ ฑีบ ฑึบ ฑืบ ฑุบ ฑูบ
เฑบ แฑบ โฑบ ฑอบ ฑวบ เฑียบ เฑือบ เฑิบ เฑอบ

◎ ฒบ ฒับ ฒาบ ฒิบ ฒีบ ฒึบ ฒืบ ฒุบ ฒูบ
เฒบ แฒบ โฒบ ฒอบ ฒวบ เฒียบ เฒือบ เฒิบ เฒอบ

◎ ณบ ณับ ณาบ ณิบ ณีบ ณึบ ณืบ ณุบ ณูบ
เณบ แณบ โณบ ณอบ ณวบ เณียบ เณือบ เณิบ เณอบ

◎ ทบ ทับ ทาบ ทิบ ทีบ ทึบ ทืบ ทุบ ทูบ
เทบ แทบ โทบ ทอบ ทวบ เทียบ เทือบ เทิบ เทอบ

◎ ธบ ธับ ธาบ ธิบ ธีบ ธึบ ธืบ ธุบ ธูบ
เธบ แธบ โธบ ธอบ ธวบ เธียบ เธือบ เธิบ เธอบ

◎ นบ นับ นาบ นิบ นีบ นึบ นืบ นุบ นูบ
เนบ แนบ โนบ นอบ นวบ เนียบ เนือบ เนิบ เนอบ

◎ พบ พับ พาบ พิบ พีบ พึบ พืบ พุบ พูบ
เพบ แพบ โพบ พอบ พวบ เพียบ เพือบ เพิบ เพอบ

◎ ฟบ ฟับ ฟาบ ฟิบ ฟีบ ฟึบ ฟืบ ฟุบ ฟูบ
เฟบ แฟบ โฟบ ฟอบ ฟวบ เฟียบ เฟือบ เฟิบ เฟอบ

◎ ภบ ภับ ภาบ ภิบ ภีบ ภึบ ภืบ ภุบ ภูบ
เภบ แภบ โภบ ภอบ ภวบ เภียบ เภือบ เภิบ เภอบ

๏ มบ มับ มาบ มิบ มีบ มึบ มืบ มุบ มูบ
เมบ แมบ โมบ มอบ มวบ เมียบ เมือบ เมิบ เมอบ
๏ ยบ ยับ ยาบ ยิบ ยีบ ยึบ ยืบ ยุบ ยูบ
เยบ แยบ โยบ ยอบ ยวบ เยียบ เยือบ เยิบ เยอบ
๏ รบ รับ ราบ ริบ รีบ รึบ รืบ รุบ รูบ
เรบ แรบ โรบ รอบ รวบ เรียบ เรือบ เริบ เรอบ
๏ ลบ ลับ ลาบ ลิบ ลีบ ลึบ ลืบ ลุบ ลูบ
เลบ แลบ โลบ ลอบ ลวบ เลียบ เลือบ เลิบ เลอบ
๏ วบ วับ วาบ วิบ วีบ วึบ วืบ วุบ วูบ
เวบ แวบ โวบ วอบ ววบ เวียบ เวือบ เวิบ เวอบ
๏ พบ พับ พาบ พิบ พีบ พึบ พืบ พุบ พูบ
เพบ แพบ โพบ พอบ พวบ เพียบ เพือบ เพิบ เพอบ
๏ ฮบ ฮับ ฮาบ ฮิบ ฮีบ ฮึบ ฮืบ ฮุบ ฮูบ
เฮบ แฮบ โฮบ ฮอบ ฮวบ เฮียบ เฮือบ เฮิบ เฮอบ

๏ อักษรใช้สกดในแม่ กบ ๗ อักษร คือ บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ฑะ

๏ ต่อนี้ไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กบ ฑะ

๏ ยานี ๑๑ ๏ ขึ้นกบจบแม่กด พระดาบศบูชากูณฑ์ ผาศุก รุกขมูล ภูลสวัสดิสัถาวร ๏ ระงับหลับเนตรนิ่ง เอนองค์อิงพิงสิงฑร

เหมือนกับหลับสนิทนอน สังวรศีลอภิญญาณ ๏ บำเพ็ญเล็งเห็นจบ พื้นพิภพจบจักระวาฬ สวรรค์ชั้นวิมาน ท่านเห็นแจ้งแหล่งโลกา ๏ เข้าฌานนานนับเดือน ไม่ขะเยื่อนเคลื่อนกายา จำศีลกินวาตา เป็นผาศุกทุกเดือนปี ๏ วันนั้นครั้นดินไหว เกิดเหตุใหญ่ในปะถะพี เล็งดูรู้คะดี กาลกิณีสี่ประการ ๏ ประกอบชอบเป็นผิด กลับจริตผิดโบราณ สามัญอันธพาล ผลาญคนซื่อถือสัตย์ธรรม ๏ ลูกศิษย์คิดล้างครู ลูกไม่รู้คุณพ่มัน ส่เสียดเบียดเบียนกัน ลอบฆ่าฟันคือตัณหา ๏ โลภลาภบาปบคิด โจทย์จับผิดฤษยา อุระพะสุธา บ่วนเป็นบ้าพ้าบคบัง ๏ บันดาสามัญสัตว์ เกิดวิบัติบัติปาบั่ง ไตรยุคทุกขตะรังสังวจฉะระอะวะสาน

๏ จบแม่ กบ ฯะ

๏ ในแม่ กก กด กบ ๓ แม่นี้ เป็นคำตายทั้งสิ้น ผันด้วยไม้ ่ ้ ไม่ได้ แต่สำเนียงแปลกกัน ด้วยเปลี่ยนตัวกับไม้ตรี ให้สังเกตตามหมู่อักษร สูง กลาง ต่ำ ถึงเป็นคำตายด้วยกันก็มีสำเนียงต่างกัน เป็นสูงเป็นต่ำ **ในตัวเอง** เหมือนอย่างคำในแม่กกว่า ฯะ ถ่มซาก หัวเราะคาก ไอขุก คลานคุก ถูกโขก ภูลโคก ลักฉก ต่อยชก เขียนฉาก ฉุดกระชาก น้ำกระฉอก ซ้ำชอก ทิ้งถก เงือนกระทก หวายถัก ถามทัก ช่างถาก ปลิงทาก โคถึก อึกกระทึก ถาแถก กระแทก ถ่องเถือก ทางเป็นเทือก ผันผก ชายพก เก็บผัก อยุดพัก

แห้งผาก เสมอภาค ไว้เป็นแผนก บานพแนก เซ้าผอก ยาพอก ถั่วเป็นผัก ผลแฟงพัก ซองผาก ปูฟาก ไม้ศัก ถามซัก พระศก น้ำไหลซก ข้าศึก ต้นซึก ผาศุก ส้อนซุก นกแสก เสียดแทรก วาศอก ทางเป็นซอก น้ำหก จีนฮก ไม้หัก หอบฮักๆ ค้นหูก นกฮูก ดังนี้เป็นตัวอย่าง ฯะ

แลคำที่ใช้ไม้ตรีคือ สามก๊ก เสือกก สีกั๊ก เสียงดังกัก กุกกู๊ หนูกุก ต้นตะกู เก๊ก เขาเกก แก๊ก ดังแก๊ก จิ๊กๆ นกจิก ร้องจ๊อก แหนจอก เจ๊ก โจกเจก เสียงโจ๊ก เป็นโจก เจี๊ยก กรรเจียก กระต๊าก เข้าตาก ตีต๊อก จักตอก ไก่ขันเอ๊ก คนเอก โอ๊ก โอฆ อ๊อก ออก เอี๊ยก ลำเอียก กลืนเอ๊อก นอนเอือก ดังนี้เป็นต้น ฯะ

๏ ในแม่ กด มีคำว่า ฯะ

เชือกขด ไม้คด ข้องขัด ลอกคัด ผ้าขาด เคียนคาด รอยขีด สังคีต คลองขุด มังคุด ข้อนขอด กิ่วคอด กบเขียด ขึ้งเคียด ธงฉัตร พูดไม่ชัด แดงฉาด สีชาด ฉวยฉุด จุดชุด ผักกระเฉด ไชยเชฐ เฉาโฉด ช่วงโชติ คลานถัด สายบันทัด สถิตย์ แปดทิศ ถอนถอด ทิ้งทอด เป็นผด ไม้ตพด เพี้ยนผัด น้ำพระพัฒ ผุดผาด พิงพาด ทำผิด ยาพิศม์ พั้งผืด พรรณ์พืชน์ คำผุด วันพุฒ รสเผ็ด พลอยเพชร์ สำเนียงแผด พวกแพทย์ สีผั่ด กุ้งพั่ด รสฝาด พื้นฟาด ซองสด รีบซด คำสัตย์ คลื่นซัด ฝนสาด เผ็ดซูดซาด ที่สุด เสื่อมซุด นักสวด ทรงซวด ต้นสีเสียด มารเทรียด ประเสริฐ

ทรงเทริด ผีกหัด จีนฮัด เนินหาด อุปฮาด โรคหืด ฮีดฮือ บั้นหวด จีนฮวด คำไม้ตรีแม่ กด, ดังนี้ ก๊าดเชิญ ร้ายกาจ เสื้อสะก๊อด สร้วมกอด ดังป๊อด ตับปอด คนชื่ออ๊อด บ่นออด ๆ ลั่นดังเอี๊ยด บ่นละเอียด ๏ ในแม่กบมีคำว่า งูขบ จุดคบ ไล่ขับ บังคับ ผ้าเข้มขาบ จรเข้คาบ คันขอบ รอบคอบ ลั่นฉับ กำชับ เบิ่คถบ กระทบ ถึงถับ สำทับ สถูป เทียนธูป ผ้าแถบ จวนแทบ ประสบ เซาซบ พั่นสับ ซ้อนซับ คำศัพท์ มีทรัพย์ ต้องสาป ซึมทราบ นับครบสิบ เลือดไหลซิบ ๆ เจ็บแสบ กินแซบ บั๊กเสียบ เงียบเซียบ ห้วยหุบ จรเข้ซุบ คำไม้ตรีแม่ กบ ดังนี้ หอยจุ๊บแจง ปลาไหลจุบ ไก่เจี๊ยบ ผักกระเจียบ ร้องปี๊บเปี๊บ เบิ่บเข้า ดอกไม้ปี๊บป๊าบ ต้นบี๊บ ร้องอ๊อบ ฯะ

๏ อักษรต่ำที่มีตัว ห นำน่าในแม่ กก กด กบ นี้ก็มีสำเนียงต่างกันกับอักษรต่ำ ดุจคำว่า

ผมหงอก เพาะไม่งอก ไรเหงือก นกเงือก เจ็บหงอด เง้า ๆ งอด ๆ ทำปากหงับ อ้าปากงับ ลายกระหนก พัดขนนก น้ำหนัก สำนัก เหนียวหนึก รู้สำนึก ผักหนอก ภายนอก ใบหนาด ไชยนาด เคราหนวด หมอนวด ถอนดังหนับ คำนับ แช่หมัก ลาวว่ามัก พลูหมาก ของมาก สวมหมวก เถามวก สูญหมด ไข่มด กำหมัด ผูกมัด แห้งหมาด นอรมาด กระหมุดกระหมิด มืดมิด หลาวหมุด ดำมุด คลานหมอบ หมายมอบ ถ้วยหยก ผ้ายก ความหยาก ทุกข์ยาก โหยกเหยก โยกเยก เย้าหยอก หนามยอก ย้อยหยด มียศ น้ำหยัด เยียดยัด น้ำหยาด มารยาด ไม่หยุด ยงยุท ยาหยอด อย่างยอด

ไม่มีที่เหยียด ยัดเยียด อ่อนหยับ ยุบยับ คำหยาบ ปลิวยาบ ยกหยิบ แดดยิบ ๆ ไหย้า หยวบ ๆ ไหวยวบ จิ้งหรีด จารีต ดิ้นหรบ ๆ พลรบ สำหรับ สำรับ ดินอิหรอบ โดยรอบ ตอหลัก ฉกลัก ทำหลาก ๆ ฉุดลาก กระโหลก มีในโลก หลอนหลอก ปอกลอก ตาเหลือก คาวเลือก ปลาหลด หย่อนลด อยู่หลัด ๆ ปากลัด ประหลาด ปูลาด เบ่าหลอด เล็ดลอด หลีกหลบ เซียนลบ นอนหลับ ความลับ เข็ดหลาบ ลำลาบ หว้ายแหวก บางแวก เป็นหวัด แว้งวัด ไหวหวาด เซียนวาด หวดหวิด ชีวิตร ดังนี้เป็นต้น จัดคำเสียงต่าง ๆ เป็นคู่กันในแม่ กก กด กบ ภอเป็นที่สังเกตเป็นตัวอย่างเท่านี้ ฯะ

๏ อนึ่งในแม่ กก กด กบ อักษรต่ำไม่มีตัว ห นำ เพราะจะผิดจากคำเดิมในภาษามคธ แต่อ่านสำเนียงเหมือนตัว ห นำหน้า ดุจคำว่า กนก ดิลก ประโยค ประมาท อำมาตย์ ประโยชน์ อนาถ อเนก กากนึก อกนิฐ แลคำที่อักษรกลางอยู่ข้างน่าเสียงอักษรกลางกลับออกไปเป็นเหมือนกับสำเนียง ห นำนั้นก็มีอยู่หลายคำ แต่มักมาแต่คำแผลงโดยมาก

บัญญัติ บำญัติ เสร็จ สำเร็จ ตรัส ตำรัส จรัด จำรัด ตรวจ ตำรวจ ปราบ บำราบ เกิด กำเนิด ตรับ ตำรับ บวก ผนวก บวช ผนวช ขด ขนด สวด สำรวด ตริ ตำริห กำราบ อร่าม อร่อย เป็นต้น

๏ ที่แผลงออกจากอักษรกลาง แต่สำเนียงไม่เป็น ห นำ คงเป็นเสียงอักษรต่ำอยู่นั้น ก็มีเหมือนคำว่า ปราศ บำราศ อาจ อำนาจ เช่นนี้เป็นต้น ฯะ

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัว แจกในแม่ กม ดังนี้ ฯะ

๏ ขม ขัม ขาม ขิม ขีม ขึม ขืม ขุม ขูม
เขม แขม โขม ขอม ขวม เขียม เขือม เขิม เขอม

๏ ซม ซัม ซาม ซิม ซีม ซึม ซืม ซุม ซูม
เซม แซม โซม ซอม ซวม เซียม เซือม เซิม เซอม

๏ ฉม ฉัม ฉาม ฉิม ฉีม ฉึม ฉืม ฉุม ฉูม
เฉม แฉม โฉม ฉอม ฉวม เฉียม เฉือม เฉิม เฉอม

๏ ฐม ฐัม ฐาม ฐิม ฐีม ฐึม ฐืม ฐุม ฐูม
เฐม แฐม โฐม ฐอม ฐวม เฐียม เฐือม เฐิม เฐอม

๏ ถม ถัม ถาม ถิม ถีม ถึม ถืม ถุม ถูม
เถม แถม โถม ถอม ถวม เถียม เถือม เถิม เถอม

๏ ผม ผัม ผาม ผิม ผีม ผึม ผืม ผุม ผูม
เผม แผม โผม ผอม ผวม เผียม เผือม เผิม เผอม

๏ ฝม ฝัม ฝาม ฝิม ฝีม ฝึม ฝืม ฝุม ฝูม
เฝม แฝม โฝม ฝอม ฝวม เฝียม เฝือม เฝิม เฝอม

◎ ศม ศัม ศาม ศิม ศีม ศึม ศืม ศุม ศูม

เศม แศม โศม ศอม ศวม เศียม เศือม เศิม เศอม

◎ ษม ษัม ษาม ษิม ษีม ษึม ษืม ษุม ษูม

เษม แษม โษม ษอม ษวม เษียม เษือม เษิม เษอม

◎ สม สัม สาม สิม สีม สึม สืม สุม สูม

เสม แสม โสม สอม สวม เสียม เสือม เสิม เสอม

◎ หม หัม หาม หิม หีม หึม หืม หุม หูม

เหม แหม โหม หอม หวม เหียม เหือม เหิม เหอม

◎ ผันด้วยไม้ ๎ เป็น ๓ คำดังนี้ ฯะ

◎ ขม ขัม ขาม ขิม ขีม ขึม ขืม

ข่ม ขั่ม ข่าม ขิ่ม ขี่ม ขึ่ม ขื่ม

ข้ม ขั้ม ข้าม ขิ้ม ขี้ม ขึ้ม ขื้ม

ขุม ขูม เขม แขม โขม ขอม

ขุ่ม ขู่ม เข่ม แข่ม โข่ม ข่อม

ขุ้ม ขู้ม เข้ม แข้ม โข้ม ข้อม

ขวม เขียม เขือม เขิม เขอม

ข่วม เขี่ยม เขื่อม เขิ่ม เข่อม

ข้วม เขี้ยม เขื้อม เขิ้ม เข้อม

◎ อักษรสูงอีก ๑๐ อักษร ผันดังนี้เหมือนกัน ฯะ

๏ อักษรกลาง ๙ ตัว แจกในแม่ กม ดังนี้ ฯะ

๏ กม กัม กาม กิม กีม กึม กืม กุม กูม
เกม แกม โกม กอม กวม เกียม เกือม เกิม เกอม

๏ จม จัม จาม จิม จีม จึม จืม จุม จูม
เจม แจม โจม จอม จวม เจียม เจือม เจิม เจอม

๏ ฎม ฎัม ฎาม ฎิม ฎีม ฎึม ฎืม ฎุม ฎูม
เฎม แฎม โฎม ฎอม ฎวม เฎียม เฎือม เฎิม เฎอม

๏ ฏม ฏัม ฏาม ฏิม ฏีม ฏึม ฏืม ฏุม ฏูม
เฏม แฏม โฏม ฏอม ฏวม เฏียม เฏือม เฏิม เฏอม

๏ ดม ดัม ดาม ดิม ดีม ดึม ดืม ดุม ดูม
เดม แดม โดม ดอม ดวม เดียม เดือม เดิม เดอม

๏ ตม ตัม ตาม ติม ตีม ตึม ตืม ตุม ตูม
เตม แตม โตม ตอม ตวม เตียม เตือม เติม เตอม

๏ บม บัม บาม บิม บีม บึม บืม บุม บูม
เบม แบม โบม บอม บวม เบียม เบือม เบิม เบอม

๏ ปม ปัม ปาม ปิม ปีม ปึม ปืม ปุม ปูม
เปม แปม โปม ปอม ปวม เปียม เปือม เปิม เปอม

๏ อม อัม อาม อิม อีม อึม อืม อุม อูม
เอม แอม โอม ออม อวม เอียม เอือม เอิม เออม

◎ ผันด้วยไม้ ่ ้ ๊ ๋ เป็น ๕ คำดังนี้ ฯะ

ก่ม ก๊ม ก๋ม กั่ม กั๊ม กั๋ม ก่าม ก๊าม ก๋าม

◎ กม ก้ม กัม กั้ม กาม ก้าม

กี่ม กี๊ม กี๋ม กี่ม กี๊ม กี๋ม กี่ม กี๊ม กี๋ม

กิม กิ้ม กึม กึ้ม กืม กื้ม

กี่ม กี๊ม กี๋ม กุ่ม กุ๊ม กุ๋ม กู่ม กู๊ม กู๋ม

กึม กึ้ม กุม กุ้ม กูม กู้ม

เก่ม เก๊ม เก๋ม แก่ม แก๊ม แก๋ม โก่ม โก๊ม โก๋ม

เกม เก้ม แกม แก้ม โกม โก้ม

ก่อม ก๊อม ก๋อม ก่วม ก๊วม ก๋วม เกี่ยม เกี๊ยม เกี๋ยม

กอม ก้อม กวม ก้วม เกียม เกี้ยม

เกื่อม เกื๊อม เกื๋อม เกิ่ม เกิ๊ม เกิ๋ม เก่อม เก๊อม เก๋อม

เกือม เกื้อม เกิม เกิ้ม เกอม เก้อม

◎ ยังมีอีก ๘ อักษร ผันดังนี้เหมือนกัน ฯะ

◎ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว แจกในแม่ กม ดังนี้ ฯะ

◎ คม คัม คาม คิม คีม คึม คืม คุม คูม

เคม แคม โคม คอม ควม เคียม เคือม เคิม เคอม

◎ คม คัม คาม คิม คีม คึม คืม คุม คูม

เคม แคม โคม คอม ควม เคียม เคือม เคิม เคอม

◎ ฆม ฆัม ฆาม ฆิม ฆีม ฆึม ฆืม ฆุม ฆูม
เฆม แฆม โฆม ฆอม ฆวม เฆียม เฆือม เฆิม เฆอม

◎ งม งัม งาม งิม งีม งึม งืม งุม งูม
เงม แงม โงม งอม งวม เงียม เงือม เงิม เงอม

◎ ชม ชัม ชาม ชิม ชีม ชึม ชืม ชุม ชูม
เชม แชม โชม ชอม ชวม เชียม เชือม เชิม เชอม

◎ ซม ซัม ซาม ซิม ซีม ซึม ซืม ซุม ซูม
เซม แซม โซม ซอม ซวม เซียม เซือม เซิม เซอม

◎ ฌม ฌัม ฌาม ฌิม ฌีม ฌึม ฌืม ฌุม ฌูม
เฌม แฌม โฌม ฌอม ฌวม เฌียม เฌือม เฌิม เฌอม

◎ ญม ญัม ญาม ญิม ญีม ญึม ญืม ญุม ญูม
เญม แญม โญม ญอม ญวม เญียม เญือม เญิม เญอม

◎ ฑม ฑัม ฑาม ฑิม ฑีม ฑึม ฑืม ฑุม ฑูม
เฑม แฑม โฑม ฑอม ฑวม เฑียม เฑือม เฑิม เฑอม

◎ ฒม ฒัม ฒาม ฒิม ฒีม ฒึม ฒืม ฒุม ฒูม
เฒม แฒม โฒม ฒอม ฒวม เฒียม เฒือม เฒิม เฒอม

◎ ณม ณัม ณาม ณิม ณีม ณึม ณืม ณุม ณูม
เณม แณม โณม ณอม ณวม เณียม เณือม เณิม เณอม

◎ ทม ทัม ทาม ทิม ทีม ทึม ทืม ทุม ทูม
เทม แทม โทม ทอม ทวม เทียม เทือม เทิม เทอม

◎ ธม ธัม ธาม ธิม ธีม ธึม ธืม ธุม ธูม
เธม แธม โธม ธอม ธวม เธียม เธือม เธิม เธอม

◎ นม นัม นาม นิม นีม นึม นืม นุม นูม
เนม แนม โนม นอม นวม เนียม เนือม เนิม เนอม

◎ พม พัม พาม พิม พีม พึม พืม พุม พูม
เพม แพม โพม พอม พวม เพียม เพือม เพิม เพอม

◎ ฟม ฟัม ฟาม ฟิม ฟีม ฟึม ฟืม ฟุม ฟูม
เฟม แฟม โฟม ฟอม ฟวม เฟียม เฟือม เฟิม เฟอม

◎ ภม ภัม ภาม ภิม ภีม ภึม ภืม ภุม ภูม
เภม แภม โภม ภอม ภวม เภียม เภือม เภิม เภอม

◎ มม มัม มาม มิม มีม มึม มืม มุม มูม
เมม แมม โมม มอม มวม เมียม เมือม เมิม เมอม

◎ ยม ยัม ยาม ยิม ยีม ยึม ยืม ยุม ยูม
เยม แยม โยม ยอม ยวม เยียม เยือม เยิม เยอม

◎ รม รัม ราม ริม รีม รึม รืม รุม รูม
เรม แรม โรม รอม รวม เรียม เรือม เริม เรอม

◎ ลม ลัม ลาม ลิม ลีม ลึม ลืม ลุม ลูม
เลม แลม โลม ลอม ลวม เลียม เลือม เลิม เลอม

◎ วม วัม วาม วิม วีม วึม วืม วุม วูม
เวม แวม โวม วอม ววม เวียม เวือม เวิม เวอม

๏ พม พัม พาม พิม พีม พึม พืม พุม พูม
เพม แพม โพม พอม พวม เพียม เพือม เพิม เพอม
๏ ฮม ฮัม ฮาม ฮิม ฮีม ฮึม ฮืม ฮุม ฮูม
เฮม แฮม โฮม ฮอม ฮวม เฮียม เฮือม เฮิม เฮอม ฯะ

๏ ผันด้วยไม้ ๎ เป็น ๓ คำดังนี้ ฯะ
๏ คม คั้ม คัม คิ้ม คาม ค้าม คิม คิ้ม คีม คึ้ม
ค่ม คั่ม ค่าม คิ่ม คึ่ม
คึม คึ้ม คืม คึ้ม คุม คุ้ม คูม คู้ม เคม เค้ม
คึ่ม คืม คุ่ม คู่ม เค่ม
แคม แค้ม โคม โค้ม คอม ค้อม ควม ค้วม เคียม เคี้ยม
แค่ม โค่ม ค่อม ค่วม เคี่ยม
เคือม เคื้อม เคิม เคิ้ม เคอม เค้อม
เคื่อม เคิ่ม เค่อม ฯะ
๏ ยังมีอีก ๒๓ อักษร ผันดังนี้เหมือนกัน ฯะ

๏ ในแม่ กม ใช้ตัว ม สกดตัวเดียว นฤคหิต ํ สกดได้บ้าง เหมือนคำว่า ประชุํ ชุํนุํ เจ้าจุํพล เป็นต้น ฯะ

๏ ต่อนี้ไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กม ฯะ

๏ ฉบัง ๑๖ ๏ ขึ้นกมสมเด็จจอมอารย์ เอ็นดูภูบาล ผู้ผ่านภารา สาวัดถี ๏ ซึ่ตรงหลงเล่ห์เสนี กลอกกลับอัปรี บุรีจึงล่มจมไป ๏ ประโยชน์จะโปรดภูวไนย์ นิ่งนั่งตั้งใจ เลื่อมใสสำเร็จเมตตา ๏ เปล่งเสียงเพียงพิณอินทรา บอกข้มรณา คงมาวันหนึ่งถึงตน ๏ เบียนเบียดเสียดส่ฉ้ฉน บาปกำม์นำตน ไปทนทุกข์นับกัปกัลป์ ๏ เมตากรุณาสามัญ จะได้ไปสวรรค์ เป็นศุขทุกวันหรรษา ๏ สมบัติสัตว์มนุษย์ครุทธา กลอกกลับอัปรา เทวาสมบัติชัชวาลย์ ๏ ศุขเกษมเปรมปรีวิมาน อิ่มหนำสำราญ ศฤงฆารห้อมล้อมพร้อมเพรียง ๏ กระจับปี่สีซท่เสียง ขับรำจำเรียง สำเนียงนางฟ้าน่าฟัง ๏ เดชพระกุศลหนหลัง สิ่งใดใจหวังได้ดังมุ่งมาทปรารถนา ๏ จริงนะประสกสีกา สวดมนตร์ภาวนา เบื้องน่าจะได้ไปสวรรค์ ๏ จบเทศเสร็จคำรำพรรณ์ พระองค์ทรงธรรม์ ด้นดั้นเมฆาคลาไคล ฯะ

๏ จบแม่ กม เท่านี้ ฯะ

๏ อักษรสูง ๑๑ ตัว แจกในแม่ เกย ดังนี้ ฯะ

๏ เขย เขอย ขาย ขาว ขิว ขีว ขีย ขีย ขุย ขูย เขว แขว โขย ขอย ขวย เขียว เขือย เขีย เขียะ เขือ เขือะ เขอ เขอะ ขัว ขัวะ เขะ แขะ โขะ เขาะ ขอ ข่อ ข้อ ขัย ขือ

◎ เซย เซอย ซาย ซาว ซิว ซีว ซีย ซือ
ซุย ซูย เซว แซว โซย ซอย ซวย เซียว เซือย
เซีย เซียะ เซือ เซือะ เซอ เซอะ ซัว ซัวะ เซะ
แซะ โซะ เซาะ ซอ ซ่อ ซ้อ ซัย ซือ

◎ เฉย เฉอย ฉาย ฉาว ฉิว ฉีว ฉีย ฉือ
ฉุย ฉูย เฉว แฉว โฉย ฉอย ฉวย เฉียว เฉือย
เฉีย เฉียะ เฉือ เฉือะ เฉอ เฉอะ ฉัว ฉัวะ เฉะ
แฉะ โฉะ เฉาะ ฉอ ฉ่อ ฉ้อ ฉัย ฉือ

◎ เฐย เฐอย ฐาย ฐาว ฐิว ฐีว ฐีย ฐือ
ฐุย ฐูย เฐว แฐว โฐย ฐอย ฐวย เฐียว เฐือย
เฐีย เฐียะ เฐือ เฐือะ เฐอ เฐอะ ฐัว ฐัวะ เฐะ
แฐะ โฐะ เฐาะ ฐอ ฐ่อ ฐ้อ ฐัย ฐือ

◎ เถย เถอย ถาย ถาว ถิว ถีว ถีย ถือ
ถุย ถูย เถว แถว โถย ถอย ถวย เถียว เถือย
เถีย เถียะ เถือ เถือะ เถอ เถอะ ถัว ถัวะ เถะ
แถะ โถะ เถาะ ถอ ถ่อ ถ้อ ถัย ถือ

◎ เผย เผอย ผาย ผาว ผิว ผีว ผีย ผือ
ผุย ผูย เผว แผว โผย ผอย ผวย เผียว เผือย
เผีย เผียะ เผือ เผือะ เผอ เผอะ ผัว ผัวะ เผะ
แผะ โผะ เผาะ ผอ ผ่อ ผ้อ ผัย ผือ

◎ เฝย เฝอย ฝาย ฝาว ฝิว ฝีว ฝีย ฝีย
ฝุย ฝูย เฝว แฝว โฝย ฝอย ฝวย เฝียว เฝือย
เฝีย เฝียะ เฝือ เฝือะ เฝอ เฝอะ ฝัว ฝัวะ เฝะ
แฝะ โฝะ เฝาะ ฝอ ฝ่อ ฝ้อ ฝ้ย ฝือ

◎ เศย เศอย ศาย ศาว ศิว ศีว ศีย ศีย
ศุย ศูย เศว แศว โศย ศอย ศวย เศียว เศือย
เศีย เศียะ เศือ เศือะ เศอ เศอะ ศัว ศัวะ เศะ
แศะ โศะ เศาะ ศอ ศ่อ ศ้อ ศ้ย ศือ

◎ เชย เชอย ชาย ชาว ชิว ชีว ชีย ชีย
ชุย ชูย เชว แชว โชย ชอย ชวย เชียว เชือย
เชีย เชียะ เชือ เชือะ เชอ เชอะ ชัว ชัวะ เชะ
แชะ โชะ เชาะ ชอ ช่อ ช้อ ช้ย ชือ

◎ เสย เสอย สาย สาว สิว สีว สีย สีย
สุย สูย เสว แสว โสย สอย สวย เสียว เสือย
เสีย เสียะ เสือ เสือะ เสอ เสอะ สัว สัวะ เสะ
แสะ โสะ เสาะ สอ ส่อ ส้อ ส้ย สือ

◎ เหย เหอย หาย หาว หิว หีว หีย หีย
หุย หูย เหว แหว โหย หอย หวย เหียว เหือย
เหีย เหียะ เหือ เหือะ เหอ เหอะ หัว หัวะ เหะ
แหะ โหะ เหาะ หอ ห่อ ห้อ หัย หือ ฯะ

๏ อักษรสูงแม่เกย ผันด้วยไม้ ๎ ๊ ได้ ยกแต่ตัวที่มีวิสัญชะนี คำสั้นเป็นคำตาย ๘ คำ คือ เขียะ เขือะ เขอะ ขัวะ เขะ แขะ โขะ เขาะ นอกนั้นผันอักษรตรีตัวหนึ่งเป็น ๓ คำดังนี้ ฯะ

๏ เขย ขาย ขาว ขิว ขีว ขีย ขืย

เข่ย ข่าย ข่าว ขิ่ว ขี่ว ขี่ย ขื่ย

เข้ย ข้าย ข้าว ขิ้ว ขี้ว ขี้ย ขื้ย

ขุย ขูย เขว แขว โขย ขอย ขวย

ขุ่ย ขู่ย เข่ว แข่ว โข่ย ข่อย ข่วย

ขุ้ย ขู้ย เข้ว แข้ว โข้ย ข้อย ข้วย

เขียว เขือย เขีย เขียะ เขือ เขือะ เขอ เขอะ

เขี่ยว เขื่อย เขี่ย เขื่อ เข่อ

เขี้ยว เขื้อย เขี้ย เขื้อ เข้อ

ขัว ขัวะ เขะ แขะ โขะ เขาะ ขอ ขัย ขือ

ขั่ว ข่อ ขั่ย ขื่อ

ขั้ว ข้อ ขั้ย ขื้อ

๏ ยังมีอีก ๑๐ อักษร ผันดังนี้เหมือนกัน ฯะ

๏ อักษรกลาง ๙ ตัว แจกในแม่ เกย ดังนี้ ฯะ

๏ เกย เกอย กาย กาว กิว กีว กีย กืย

กุย กูย เกว แกว โกย กอย กวย เกียว เกือย

เกีย เกียะ เกือ เกือะ เกอ เกอะ กัว กัวะ เกะ

แกะ โกะ เกาะ กอ ก่อ ก้อ ก๊อ ก๋อ กัย กือ

๏ เจย เจอย จาย จาว จิว จีว จีย จีย
จุย จูย เจว แจว โจย จอย จวย เจียว เจือย
เจีย เจียะ เจือ เจือะ เจอ เจอะ จัว จัวะ เจะ
แจะ โจะ เจาะ จอ จ่อ จ้อ จ๊อ จ๋อ จัย จือ

๏ เฎย เฎอย ฎาย ฎาว ฎิว ฎีว ฎีย ฎีย
ฎุย ฎูย เฎว แฎว โฎย ฎอย ฎวย เฎียว เฎือย
เฎีย เฎียะ เฎือ เฎือะ เฎอ เฎอะ ฎัว ฎัวะ เฎะ
แฎะ โฎะ เฎาะ ฎอ ฎ่อ ฎ้อ ฎ๊อ ฎ๋อ ฎัย ฎือ

๏ เฏย เฏอย ฏาย ฏาว ฏิว ฏีว ฏีย ฏีย
ฏุย ฏูย เฏว แฏว โฏย ฏอย ฏวย เฏียว เฏือย
เฏีย เฏียะ เฏือ เฏือะ เฏอ เฏอะ ฏัว ฏัวะ เฏะ
แฏะ โฏะ เฏาะ ฏอ ฏ่อ ฏ้อ ฏ๊อ ฏ๋อ ฏัย ฏือ

๏ เดย เดอย ดาย ดาว ดิว ดีว ดีย ดีย
ดุย ดูย เดว แดว โดย ดอย ดวย เดียว เดือย
เดีย เดียะ เดือ เดือะ เดอ เดอะ ดัว ดัวะ เดะ
แดะ โดะ เดาะ ดอ ด่อ ด้อ ด๊อ ด๋อ ดัย ดือ

๏ เตย เตอย ตาย ตาว ติว ตีว ตีย ตีย
ตุย ตูย เตว แตว โตย ตอย ตวย เตียว เตือย
เตีย เตียะ เตือ เตือะ เตอ เตอะ ตัว ตัวะ เตะ
แตะ โตะ เตาะ ตอ ต่อ ต้อ ต๊อ ต๋อ ตัย ตือ

๏ เบย เบอย บาย บาว บิว บีว บีย บีย
บุย บูย เบว แบว โบย บอย บวย เบียว เบือย

เบีย เบียะ เบือ เบือะ เบอ เบอะ บัว บัวะ เบะ
แบะ โบะ เบาะ บอ บ่อ บ้อ บ๊อ บ๋อ บัย บือ
◎ เปย เปอย ปาย ปาว ปิ่ว ปิ๋ว ปี๋ย ปี๊ย
ปุย ปูย เปว แปว โปย ปอย ปวย เปียว เปือย
เปี่ย เปี๊ยะ เปื่อ เปื๊อะ เปอ เปอะ ปั่ว ปั๋วะ เปะ
แปะ โปะ เปาะ ปอ ป่อ ป้อ ป๊อ ป๋อ ปั๋ย ปือ
◎ เอย เออย อาย อาว อิ่ว อี๋ว อี๋ย อี๊ย
อุย อูย เอว แอว โอย ออย อวย เอียว เอือย
เอี่ย เอี๊ยะ เอื่อ เอื๊อะ เออ เออะ อั่ว อั๋วะ เอะ
แอะ โอะ เอาะ ออ อ่อ อ้อ อ๊อ อ๋อ อั๋ย อือ

◎ อักษรกลางแม่เกย ผันด้วยไม้ ่ ้ ๊ ๋ ได้ ยกแต่ตัวที่มีวิสัญชะนี คำสั้นเป็นคำตาย ๘ คำ คือ เกียะ เกือะ เกอะ กัวะ เกะ แกะ โกะ เกาะ นอกนั้นผันตัวหนึ่งเป็น ๕ คำ ดังนี้ ฯะ

เก่ย เก้ย เก๋ย เก่อย เก้อย เก๋อย ก่าย ก้าย ก๋าย
◎ เกย เก้ย เกอย เก้อย กาย ก้าย
ก่าว ก้าว ก๋าว กิ่ว กิ๊ว กิ๋ว กี่ว กี๊ว กี๋ว
กาว ก้าว กิว กิ้ว กีว กี้ว
กี่ย กี๊ย กี๋ย กี่ย กี๊ย กี๋ย กุ่ย กุ้ย กุ๋ย
กีย กี้ย กีย กี้ย กุย กุ้ย

กู่ย กู๊ย กู๋ย เก่ว เก๊ว เก๋ว แก่ว แก๊ว แก๋ว
กูย กู้ย เกว เก้ว แกว แก้ว
โก่ย โก๊ย โก๋ย ก่อย ก๊อย ก๋อย ก่วย ก๊วย ก๋วย
โกย โก้ย กอย ก้อย กวย ก้วย
เกี่ยว เกี๊ยว เกี๋ยว เกื่อย เกื๊อย เกื๋อย เกี่ย เกี๊ย เกี๋ย
เกียว เกี้ยว เกือย เกื้อย เกีย เกี้ย เกียะ
เกื่อ เกื๊อ เกื๋อ เก่อ เก๊อ เก๋อ กั่ว กั๊ว กั๋ว
เกือ เกื้อ เกือะ เกอ เก้อ เกอะ กัว กั้ว กัวะ
ก่อ ก๊อ ก๋อ กั่ย กั๊ย กั๋ย
เกะ แกะ โกะ เกาะ กอ ก้อ กัย กั้ย
กื่อ กื๊อ กื๋อ
กือ กื้อ ฯะ

◎ ยังมีอีก ๘ อักษร ผันดังนี้เหมือนกัน ฯะ

◎ อักษรต่ำ ๒๔ ตัว แจกในแม่ เกย ดังนี้ ฯะ

◎ เคย เคอย คาย คาว คิว คีว คีย คีย
คุย คูย เคว แคว โคย คอย ควย เคียว เคือย
เคีย เคียะ เคือ เคือะ เคอ เคอะ คัว คัวะ เคะ
แคะ โคะ เคาะ คอ ค่อ ค้อ คัย คือ

◎ เคย เคอย คาย คาว คิว คีว คีย คีย
คุย คูย เคว แคว โคย คอย ควย เคียว เคือย
เคีย เคียะ เคือ เคือะ เคอ เคอะ คัว คัวะ เคะ
แคะ โคะ เคาะ คอ ค่อ ค้อ คัย คือ
◎ เฆย เฆอย ฆาย ฆาว ฆิว ฆีว ฆีย ฆีย
ฆุย ฆูย เฆว แฆว โฆย ฆอย ฆวย เฆียว เฆือย
เฆีย เฆียะ เฆือ เฆือะ เฆอ เฆอะ ฆัว ฆัวะ เฆะ
แฆะ โฆะ เฆาะ ฆอ ฆ่อ ฆ้อ ฆัย ฆือ
◎ เงย เงอย งาย งาว งิว งีว งีย งีย
งุย งูย เงว แงว โงย งอย งวย เงียว เงือย
เงีย เงียะ เงือ เงือะ เงอ เงอะ งัว งัวะ เงะ
แงะ โงะ เงาะ งอ ง่อ ง้อ งัย งือ
◎ เชย เชอย ชาย ชาว ชิว ชีว ชีย ชีย
ชุย ชูย เชว แชว โชย ชอย ชวย เชียว เชือย
เชีย เชียะ เชือ เชือะ เชอ เชอะ ชัว ชัวะ เชะ
แชะ โชะ เชาะ ชอ ช่อ ช้อ ชัย ชือ
◎ เซย เซอย ซาย ซาว ซิว ซีว ซีย ซีย
ซุย ซูย เซว แซว โซย ซอย ซวย เซียว เซือย
เซีย เซียะ เซือ เซือะ เซอ เซอะ ซัว ซัวะ เซะ
แซะ โซะ เซาะ ซอ ซ่อ ซ้อ ซัย ซือ
◎ เฌย เฌอย ฌาย ฌาว ฌิว ฌีว ฌีย ฌีย
ฌุย ฌูย เฌว แฌว โฌย ฌอย ฌวย เฌียว เฌือย

เฌีย เฌียะ เฌือ เฌือะ เฌอ เฌอะ ฌัว ฌัวะ เฌะ
แฌะ โฌะ เฌาะ ฌอ ฌ่อ ฌ้อ ฌ๊ย ฌือ

◎ เญย เญอย ญาย ญาว ญิว ญีว ญึย ญืย
ญุย ญูย เญว แญว โญย ญอย ญวย เญียว เญือย
เญีย เญียะ เญือ เญือะ เญอ เญอะ ญัว ญัวะ เญะ
แญะ โญะ เญาะ ญอ ญ่อ ญ้อ ญ๊ย ญือ

◎ เฑย เฑอย ฑาย ฑาว ฑิว ฑีว ฑึย ฑืย
ฑุย ฑูย เฑว แฑว โฑย ฑอย ฑวย เฑียว เฑือย
เฑีย เฑียะ เฑือ เฑือะ เฑอ เฑอะ ฑัว ฑัวะ เฑะ
แฑะ โฑะ เฑาะ ฑอ ฑ่อ ฑ้อ ฑ๊ย ฑือ

◎ เฒย เฒอย ฒาย ฒาว ฒิว ฒีว ฒึย ฒืย
ฒุย ฒูย เฒว แฒว โฒย ฒอย ฒวย เฒียว เฒือย
เฒีย เฒียะ เฒือ เฒือะ เฒอ เฒอะ ฒัว ฒัวะ เฒะ
แฒะ โฒะ เฒาะ ฒอ ฒ่อ ฒ้อ ฒ๊ย ฒือ

◎ เณย เณอย ณาย ณาว ณิว ณีว ณึย ณืย
ณุย ณูย เณว แณว โณย ณอย ณวย เณียว เณือย
เณีย เณียะ เณือ เณือะ เณอ เณอะ ณัว ณัวะ เณะ
แณะ โณะ เณาะ ณอ ณ่อ ณ้อ ณ๊ย ณือ

◎ เทย เทอย ทาย ทาว ทิว ทีว ทึย ทืย
ทุย ทูย เทว แทว โทย ทอย ทวย เทียว เทือย
เทีย เทียะ เทือ เทือะ เทอ เทอะ ทัว ทัวะ เทะ
แทะ โทะ เทาะ ทอ ท่อ ท้อ ท๊ย ทือ

◎ เธย เธอย ธาย ธาว ธิว ธีว ธึย ธีย
ธุย ธูย เธว แธว โธย ธอย ธวย เธียว เธือย
เธีย เธียะ เธือ เธือะ เธอ เธอะ ธัว ธัวะ เธะ
แธะ โธะ เธาะ ธอ ธ่อ ธ้อ ธัย ธือ

◎ เนย เนอย นาย นาว นิว นีว นึย นีย
นุย นูย เนว แนว โนย นอย นวย เนียว เนือย
เนีย เนียะ เนือ เนือะ เนอ เนอะ นัว นัวะ เนะ
แนะ โนะ เนาะ นอ น่อ น้อ นัย นือ

◎ เพย เพอย พาย พาว พิว พีว พึย พีย
พุย พูย เพว แพว โพย พอย พวย เพียว เพือย
เพีย เพียะ เพือ เพือะ เพอ เพอะ พัว พัวะ เพะ
แพะ โพะ เพาะ พอ พ่อ พ้อ พัย พือ

◎ เฟย เฟอย ฟาย ฟาว ฟิว ฟีว ฟึย ฟีย
ฟุย ฟูย เฟว แฟว โฟย ฟอย ฟวย เฟียว เฟือย
เฟีย เฟียะ เฟือ เฟือะ เฟอ เฟอะ ฟัว ฟัวะ เฟะ
แฟะ โฟะ เฟาะ ฟอ ฟ่อ ฟ้อ ฟัย ฟือ

◎ เภย เภอย ภาย ภาว ภิว ภีว ภึย ภีย
ภุย ภูย เภว แภว โภย ภอย ภวย เภียว เภือย
เภีย เภียะ เภือ เภือะ เภอ เภอะ ภัว ภัวะ เภะ
แภะ โภะ เภาะ ภอ ภ่อ ภ้อ ภัย ภือ

◎ เมย เมอย มาย มาว มิว มีว มึย มีย
มุย มูย เมว แมว โมย มอย มวย เมียว เมือย

เมีย เมียะ เมือ เมือะ เมอ เมอะ มัว มัวะ เมะ
แมะ โมะ เมาะ มอ ม่อ ม้อ มัย มือ

◎ เยย เยอย ยาย ยาว ยิว ยีว ยีย ยีย
ยุย ยูย เยว แยว โยย ยอย ยวย เยียว เยือย
เยีย เยียะ เยือ เยือะ เยอ เยอะ ยัว ยัวะ เยะ
แยะ โยะ เยาะ ยอ ย่อ ย้อ ยัย ยือ

◎ เรย เรอย ราย ราว ริว รีว รีย รีย
รุย รูย เรว แรว โรย รอย รวย เรียว เรือย
เรีย เรียะ เรือ เรือะ เรอ เรอะ รัว รัวะ เระ
แระ โระ เราะ รอ ร่อ ร้อ รัย รือ

◎ เลย เลอย ลาย ลาว ลิว ลีว ลีย ลีย
ลุย ลูย เลว แลว โลย ลอย ลวย เลียว เลือย
เลีย เลียะ เลือ เลือะ เลอ เลอะ ลัว ลัวะ เละ
และ โละ เลาะ ลอ ล่อ ล้อ ลัย ลือ

◎ เวย เวอย วาย วาว วิว วีว วีย วีย
วุย วูย เวว แวว โวย วอย ววย เวียว เวือย
เวีย เวียะ เวือ เวือะ เวอ เวอะ วัว วัวะ เวะ
แวะ โวะ เวาะ วอ ว่อ ว้อ วัย วือ

◎ เพย เพอย พาย พาว พิว พีว พีย พีย
พุย พูย เพว แพว โพย พอย พวย เพียว เพือย
เพีย เพียะ เพือ เพือะ เพอ เพอะ พัว พัวะ เพะ
แพะ โพะ เพาะ พอ พ่อ พ้อ พัย พือ

๏ เฮย เฮอย ฮาย ฮาว ฮิว ฮีว ฮึย ฮืย
ฮุย ฮูย เฮว แฮว โฮย ฮอย ฮวย เฮียว เฮือย
เฮีย เฮียะ เฮือ เฮือะ เฮอ เฮอะ ฮัว ฮัวะ เฮะ
แฮะ โฮะ เฮาะ ฮอ ฮ่อ ฮ้อ ฮัย ฮือ

๏ อักษรต่ำแม่ เกย ผันด้วยไม้ ่ ้ ได้ ยกแต่ตัวที่มีวิสัญชะนี คำสั้นเป็นคำตาย ๘ คำ คือ เคียะ เคือะ เคอะ คัวะ เคะ แคะ โคะ เคาะ นอกนั้นผันอักษรตรี ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำดังนี้ ฯะ

๏ เคย เค้ย เคอย เค้อย คาย ค้าย คาว ค้าว
เค่ย เค่อย ค่าย ค่าว
คิว คิ้ว คีว คึ้ว คีย คี้ย คึย คึ้ย
คี่ว คี่ย คึ่ย
คุย คุ้ย คูย คู้ย เคว เค้ว แคว แค้ว
คุ่ย คู่ย เค่ว แค่ว
โคย โค้ย คอย ค้อย ควย ค้วย เคียว เคี้ยว
โค่ย ค่อย ค่วย เคี่ยว
เคือย เคื้อย เคีย เคี้ย เคียะ เคือ เคื้อ เคือะ เคอ เค้อ เคอะ
เคื่อย เคี่ย เคื่อ เค่อ
คัว คั้ว คัวะ เคะ แคะ โคะ เคาะ คอ ค้อ
คั่ว ค่อ

คัย คั้ย คือ คื้อ

คั้ย คื่อ

◎ ยังมีอีก ๒๓ อักษร ผันดังนี้เหมือนกัน ฯะ

◎ แม่เกยซึ่งแจกมานี้ก็เป็นแบบอย่างหนึ่ง ยังอีกแบบหนึ่งนั้น มีนฤคหิต แทน มอ แทน งอ และมีรอหัน ออกสำเนียง แม่กม แม่กน คือ กุํ กรรม กรร อยู่ข้างท้ายดังนี้ ฯะ

เขย เขอย ขาย ขาว ขิว ขีว ขีย ขีย ขุย ขูย เขว แขว โขย ขอย ขวย เขียว เขือย เขีย เขียะ เขือ เขือะ เขอ เขอะ ขัว ขัวะ เขะ แขะ โขะ เขาะ ขุํ ขรรม ขรร ขอ ข่อ ข้อ ขัย ขือ

◎ แจกดังนี้ทุกอักษร ทั้ง ๓ หมู่ทั่วไป ฯะ

◎ ต่อนี้ไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ เกย ฯะ

◎ ฉบัง ๑๖ ◎ ขึ้นเกยเลยกล่าวท้าวไทย์ พึ่งธรรมน้ำใจ เสื่อมใส ศรัทธากล้าหาญ ◎ เห็นไภยในขันธสันดาน ตัดห่วงบ่วงมาร สำราญสำเร็จเมตตา ◎ สององค์ทรงหนังพยัคฆา จัดจีบกลีบชะฎา รักษาศีลถือฤาษี ◎ เช้าค่ำทำกิจพิธี กองกูณฑ์อัคคี เป็นที่บูชาถาวร ◎ ปะถะพีเป็นที่บรรฐร เอนองค์ลงนอน เหนือซอนเซนยเกยเศียร ◎ ค่ำเช้าเอากราดกวาดเตียน เหนื่อยยากพากเพียร เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่ง

ครัน ๏ สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์ เสวยสุขทุกวัน นานนับกัปกัลป์ พุทธันดร ๏ ภุมราการุญสุนทร ไว้หวังสั่งสอน เด็กอ่อนอันเยาว์ เล่าเรียน ๏ ก ข ก กา ว่าเวียน หนูน้อยค่อยเพียร อ่านเขียนผสมกมเกย ๏ ระวังตัวกลัวครูหนูเอ๋ย ไม้เรียวเจียวเหวย กูเคยเข็ดหลาบขวาบเขวียว ๏ หันหวดปวดแสบแปลบเสียว หยิกซ้ำซ้ำเซียว อย่าเที่ยวเล่นหลงจงจำ ๏ บอกไว้ให้ทราบบาปกรรม เรียงเรียบเทียบทำแนะนำให้เจ้าเอาบุญ ๏ เดชะพระมหาการุญ ใครเห็นเป็นคุณแบ่งบุญให้เราเจ้าเอย ฯะ

๏ คำตายในแม่ เกย ฯะ

๏ อักษรสูงกับอักษรต่ำ เสียงต่างกันดังนี้ ฯะ

เตียตะแหมะแขะ พวกจีนแคะ เท่านั้นเถอะ ทำเลอะเทอะ ปีเถาะปูนกระเทาะ หักดังเผาะ ปลูกเพาะ เผาะแผะ เลี้ยงแพะ เที่ยวแสะเอาเสียมแซะ สีบเสาะ น้ำเซาะ หัวเราะแหะ ไปสิแฮะ ฯะ

๏ อักษรต่ำที่มีตัว ห นำขึ้นเป็นเสียงสูง เป็นคำตายในแม่เกยเสียงต่างกันกับอักษรต่ำตามปรกติดังนี้

ขวานเหงาะ ผลเงาะ พูดกระแหนะ ช่วยนำแนะ เอาไปแหมะไว้เอาไปแมะไว้ งามเหมาะ เบาะเมาะ เคี้ยวเหยอะ หยำเยอะทำหยำแหยะ แยกแยะ เอาน้ำเหยาะ เย้ยเยาะ หัวเราะแหระ ถั่วแระวิ่งเหราะ ถั่วเราะ ทำเหลาะแหละ เที่ยวเล็มและ เปาะเหลาะลอดเลาะ ผ่าแหวะ เวียนแวะ ดังนี้เป็นต้น เป็นตัวอย่าง คำตายอักษร

กลางต่างกันด้วยไม้ ๆ ดุจคำว่า อาแป๊ะ อีแปะ ร้องเอ๊ะ เอะอะ เป็นต้น ฯะ

๏ คำท่านปราชญ์ให้ใช้ ศอ คอ[๑] ฯะ

กุศล	ว่าบุญ	ศาลา	ว่าโรงอาไศรย
ดาบศ	ว่าฤๅษี	ศาโรช	ว่าลอองเกสร
ทศ	ว่าสิบ	ศิวาจารย์	ว่าอาจารย์เกษม
ปศิวา		ศิริ	ว่าศรีแสง
บีศาจ	ว่าอสุรกาย	ศีขร	ว่าหงอนว่าชง่อน
ประกาศ	ว่าสำแดง	ศีร	ว่าผิวพรรณ
ประเทศ	ว่าที่	ศุลี	ว่าพระอิศวร
โศพศ	ว่า ๑๖	ศรัทธา	ว่าชื่อในบุญ
ศศิธร	ว่าดวงจันทร์	โศรตร	ว่าช่องหู
พิเศศ	ว่าแปลกดีนัก	เศรษฐี	ว่าคนมีทรัพย์มาก
ไพศาข	ว่าเดือนหก	ศัพท์	ว่าเสียง
พิศม์	ว่าพิศม์งูเป็นต้น	ศีล	ว่าศีล
ภิเศก	ว่ารดน้ำลง	ศฤงฆาร	ว่าทรัพย์บริวาร
ยศ	ว่ายศถาศักดิ์	อาศรพไกษย	ว่าอาสะวะสิ้น
รัศมี	ว่ารุ่งเรือง	ศักดิ์	ว่ายศศักดิ์
ศอ คอ บอก	พวก ศอ คอ	ศุภ	ว่างามว่าดี

(๑) หมายเหตุ การใช้ ศ ษ ส ไม่มีในฉบับพิมพ์ครั้งโรงพิมพ์หลวง พ.ศ. ๒๔๑๔ แต่มีปรากฏในฉบับพิมพ์ครั้งต่อ ๆ มา เข้าใจว่าจะมีผู้แต่งเติมขึ้นทีหลัง เพราะเห็นความสำคัญของการใช้อักษรทั้ง ๓ ตัวนี้

ศุทธอา		ศุข	ว่าความศุขสบาย
โศก	ว่าเศร้าใจ	อากาศ	ว่าเวหา
เศิก	ว่าเศริดไป	อาศรม	ว่ากุฏิ
ศัตรู	ว่าปัจจามิตร์	อัศวา	ว่าม้า

๏ ข้าขอประกอบอักษรแถลง สรรพากย์วาที
นานาวุโตไทยวจี นามศัพท์เสร็จการ

ศ

๏ ไพศาขศีขรพิเศศ แลศัพท์ศรัทธา
ศัตรูแลศุขศุทธอา ศรพไกษยรัศมี
๏ อาศรมศีลปศิวา ศรโศรตรเศรษฐี
อากาศพิศม์ศุลี ยศศักดิ์อัศวา
๏ โศพศพิเศศและบีศาจ และกุศลศาลา
เศกศรีศรบงแลศิวา ทศศุภศฤงฆาร
๏ ศาโรชโศกและประเทศ ศศิธรประกาศมาร
ศอ คอ นี้ปราชญ์ผู้ชำนาญ ธ ประกอบ ณ วาที

๏ คำที่ท่านนักปราชญ์ให้ใช้ ษอ บอ ฑะ

กษัตริย์	ว่าเป็นใหญ่ในเขตร์แดน	ภิกษุ	ว่าคนบวช
กฤษณ	ว่าเป็นชื่อกษัตริย์	ภูษา	ว่าผ้า

เกษ	ว่าผม	มหิษี	ว่ามเหษี
เขษม	ว่าศุขสบาย	มหิษ	ว่าเป็นใหญ่
จักษุ	ว่าตา	ยักษ์	ว่ายักษ์กินคนเป็น
โทษ	ว่าโทษผิด	ฤๅษี	ว่าดาบศ
มนุษย์	ว่าคน	รักษ	ว่ารักใคร่
บุษบา	ว่าดอกไม้	รากษษ	ว่าผีเสื้อ
บุษยา	ว่าขาว	ฤกษ	ว่าดาวขึ้นมา
บุรุษ	ว่าผู้ชาย	สตรี	ว่านาง
ปักษี	ว่านก	โอภาษ	ว่าสว่าง
พฤกษา	ว่าต้นไม้	อักษร	ว่าตัวหนังสือ

๏ บุษยาแลฤกษณแลฤกษ เขษมกษัตริย์ษัตรี
โอภาษจักษุมหิษี รักษโทษภูษา
๏ อักษรรากษษแลยักษ แลเกษบุษบา
พฤกษาฤๅษีบุรุษมา นุษย์ภิกษุเหาะหรรษ์
๏ ปักษีมหิษและผู้ปราชญ์ ธ ก็ผูกเป็นเชองฉันท์
สิบสี่นี้นามคือวะสัน ตติลกโดยหมาย
๏ สบศัพทกล่าวนิยมไว้ บมิคลาศบมิคลาคลาย
เพื่อให้มหาชนทั้งหลาย ผู้อ่านจะเขียนตาม
๏ สอ ลอ และศอ คออีกษอ บอ ประกาศทั้งสาม
พิเศษจำแนกลักษณนาม ประเภทภาษา

๏ คำที่ท่านนักปราชญ์ให้ใช้ ส ลอ ฯะ

เกสร	ว่าเกสรดอกไม้	ปราสาท	ว่าเรือนยอด
สรรเพชญ์	ว่าทั้งปวง	พัสดุ	ว่าของ
โกสุมภ์	ว่าดอกไม้	แพทย์	ว่าหมอยา
ดุสิต	ว่าชั้นดุสิต	นมัสการ	ว่าน้อมไหว้
ตรัส	ว่าคำรัสพูด	สอ ลอบอก	ว่าพวกสอ ลอ
ประเสรอฐ	ว่าเลิศล้ำ	สาคร	ว่าแม่น้ำ
สารถี	ว่านายรถ	สงกรานต์	ว่าย่างไป
สาธุ	ว่าดี	สงฆ์	ว่าพระสงฆ์
สีห์ปราชญ์	ว่าราชสีห์มีปัญญา	สงสาร	ว่าที่วงเวียน
สุรา	ว่าน้ำเหล้า	สุรางค์	ว่านางเทวดา
สุรสิทธิ์	ว่าสำเร็จยิ่ง	สุภาพ	ว่าสุภาพไม่เย่อหยิ่ง
สนม	ว่านางใน	สุริยะ	ว่าดวงอาทิตย์
สมาธิ	ว่าจิตรมั่น	โสภา	ว่างาม
สมาคม	ว่าคบหา	เสาร์	ว่าวัน ๗
สมรรถ		ดุสดี	ว่านิ่งอยู่
สมุทร	ว่าทะเลหลวง	สดับ	ว่าตรับฟัง
สมร	ว่าทีรบพุ่ง	เสด็จ	ว่าท่านว่าไป
เสมอ	ว่าเท่ากัน	สถาน	ว่าที่ของตัว
สละ	ว่าละเสีย	สนุก	ว่าความรื่นเริง
สลอน	ว่าสร้าง	โสด	ว่าสายว่าเส้น
สวัสดิ	ว่าสวัสดิมงคล	สรรเพชญ์	ว่ารู้สิ่งทั้งปวง

เสวตร	ว่าสีขาว	สรรพ	ว่าทั้งปวง
เสวยรมย์	ว่าเสพย์ที่ยินดี	สิน	ว่าทรัพย์
สวรรค์	ว่าสุคติ	สุนทร	ว่ากล่าวดี
สหัสนัยน์	ว่ามีตาพันหนึ่ง	แสนนับ	ว่าแสนเป็นสิบหมื่น
สบ	ว่าพบ	เสร็จ	ว่าแล้ว
สัพปะ	ว่างู	เสร็จการ	ว่าการแล้ว
สังหาร	ว่าผลาญ	สม	ว่าสมควร
สังข์	ว่าสังข์เป็นชาติหอย	สมภาร	ว่ามีธุระพร้อม
สัตรู	ว่าคนอริ	สมเด็จ	ว่าเป็นคู่สูงยิ่ง
สัตย์	ว่าความจริง	สมบูรณ์	ว่าเต็มพร้อม
สัตว์	ว่าตัวเดียรฉาน	สมบัติ	ว่าของความถึงพร้อม
สัทธรรม	ว่าพระธรรม	สมฤทธิ์	ว่ามีฤทธิ์พร้อม
สาตร	ว่าคัมภีร์	สาว	ว่าหญิงงาม
สิต	ว่าหนาว	แพสย	ว่าหญิงแพสยา

ส

๏ สรรเพชญ์สัทธรรมแลสงฆ์ ประเสรอฐแก่นสาร
สบสูตรสดับนิแลสังหาร แลแพทยสัตยา

๏ โกสุมเกษตรสมบัติ แลสวัสดิโสภา
เสาร์สุริยสวรรค์แลสุรา สุรสิทธิ์สมภาร

๏ สมเด็จสหัสนัยน์เสมอ สีห์ปราชญ์สงกรานต์
สมฤทธิ์สมาธิสมสถาน สุวภาพสุนทร

๏ สมบูรณ์สาครแลสิน ธุสมุทธสมสมร
สารภีสมรรถแลสลอน แลตรัสสละสมาคม
๏ เสร็จ เสด็จสังขพัสดุ ดุสิตเสวตรเสวยรมย์
ปราสาทสาครสัตว์สัม นักนิสาธสงสาร
๏ แสนสนุกสุรางค์สาวสนม แลดุสดีโสดนมัสการ
สอ ลอทั้งปวงบริหาร ประเภทนานา

๏ คำ พระภิรกขัดทาย อมรา ตนเอย
กลอน ท่านรังรจนา แนะไว้
สอน พวกคะรุณทา รกร่ำ เรียนเอย
เด็ก อย่าดูหมิ่นให้ เร่งรู้ดูจำ ฯะ

๏ อันดับนี้ข้าขอกล่าว ให้เนื่องเรื่องราว วิธีนับศับท์สังขยา ๏ เด็กเอ๋ยเจ้าจงศึกษา ตำหรับนับรา จงรู้กระทู้ที่นับ ๏ ห้าสองหนเป็นสิบสับ สิบสองหนนับ ว่ายี่สิบอย่าสงไสย ๏ สิบสามหนเป็นต้นไป ท่านเรียกชื่อใช้ สามสิบสี่สิบตามกัน ๏ สิบสิบหนเป็นร้อยพลัน สิบร้อยเป็นพัน สิบพันเป็นหมื่นหนึ่งนา ๏ สิบหมื่นเป็นแสนหนึ่งนา สิบแสนท่านว่า เป็นล้านหนึ่งพึงจำไว้ ๏ สิบล้านนั้นเป็นโกฏิไซร้ ร้อยแสนโกฏิไป เป็นปะโกฏิหนึ่งตามมี ฯะ

๏ ร้อยแสนปะโกฏินี้ เป็นโกฏิปะโกฏี พึงกำหนดอย่าคลาดคลา ๏ ร้อยแสนโกฏิปะโกฏิหนา ท่านเรียกชื่อมา ว่าเป็นนะหุตหนึ่งไป ๏ ร้อยแสนนะหุตนั้นไซร้ ท่านเรียกชื่อไว้ ว่าเป็นนินนะหุตนา ๏ ร้อยแสนนินนะหุตหนา ได้นามตามมา ว่าอะโขภินีหนึ่งมี ๏ ร้อยแสนอะโขภินี ได้นามตามมี ว่าพินธุอันหนึ่งนา ๏ ร้อยแสนพินธุหนึ่งหนา ท่านเรียกกันมา ว่าอัพพุทพึงจำไว้ ๏ ร้อยแสนอัพพุทไซร้ ได้นามตามใช้ ว่านิรัพพุทหนึ่งนา ๏ ร้อยแสนนิรัพพุทหนา ท่านเรียกชื่อมา ว่าอหะหะตามมี ๏ ร้อยแสนอหะหะนี้ มีนามตามที ว่าอพะพะหนึ่งนา ๏ ร้อยแสนอพะพะนั้นหนา ท่านเรียกกันมา ว่าอฏะฏะตามมี ๏ ร้อยแสนอฏะฏะนี้ มีนามตามที ว่าโสคันทิกะหนึ่งนา ๏ ร้อยแสนโสคันทิกะหนา ท่านเรียกชื่อว่า เป็นกมุทอันหนึ่งไป ๏ ร้อยแสนกมุทนั้นไซร้ มีนามตามใช้ ว่าบุณฑริกหนึ่งแน่ ๏ ร้อยแสนบุณฑริกแท้ ท่านเรียกกันแล ว่าเป็นปทุมหนึ่งไป ๏ ร้อยแสนปทุมนั้นไซร้ ท่านตั้งชื่อไว้ ว่ากะถานะอันหนึ่งนา ๏ ร้อยแสนกะถานะนั้นหนา ท่านเรียกกันมา ว่ามหากะถานะหนึ่งไป ๏ ร้อยแสนมหากะถานะไซร้ เป็นอสงไขย คือเหลือจะนับพรรณา ฯะ

๏ อนึ่งลำดับที่นับมา ผิดจากเทศนา ซองพระชิโนวาที ๏ ลำดับที่นับนี้ นิรัพพุทมี แล้วอพะพะ อฏะฏะมา ๏ อหะหะกมุทา โสคันทิกา แล้วอุบปละบุณฑริกนี้ ๏ ปทุมะกะถานะตามที่ จงรู้วิธี แล้วสังเกตกำหนดแล ๏ แต่ร้อยถึงโกฏินี้แท้ เอาสิบคูณแน่ เร่งรู้หนาอย่าหลงใหล แต่โกฏิถึงอสงไขย เอาร้อยแสนไซร้ เร่งคูณเข้าอย่าลืมแล ฯะ

๏ อนึ่งโสดนับมีสามแท้ นับด้วยวัดแล ด้วยตวงด้วยชั่งเป็นสาม ๏ โยชน์หนึ่งสีร้อยเส้นตาม เส้นหนึ่งโดยความ ยี่สิบวาอย่าสงไสย ๏ วาหนึ่งสี่สอกบอกไว้ สอกหนึ่งท่านใช้ สองคืบไซร้ตามมีมา คืบหนึ่งสิบสองนิ้วหนา นิ้วหนึ่งท่านว่า สี่กระเบียดจงจำเอา ๏ กระเบียดหนึ่งสองเมล็ดเข้า เมล็ดเข้าหนึ่งเล่า แปดตัวเหาจงรู้รา ๏ ตัวเหาหนึ่งนั้นท่านว่า แปดไข่เหาหนา ไข่เหาหนึ่งแปดเส้นผม ๏ เส้นผมหนึ่งนั้นนิยม แปดธุลีลม ธุลีหนึ่งแปดอณูนา ๏ อณูหนึ่งนั้นพึงรู้หนา ท่านใช้กันมา ว่าแปดปรมาณูแล ฯะ

๏ หนึ่งนานับโดยกว้างแท้ ยี่สิบวาแล ยาวยี่สิบวาเป็นไร่ ๏ ถ้าโดยกว้างห้าวาไป ยาวเส้นหนึ่งไซร้ เป็นงานหนึ่งพึงจดจำ ๏ สี่งานท่านประสมทำ เป็นไร่หนึ่งกำ หนดไว้ให้ดีดังว่ามา ฯะ

๏ ไม้น่ากว้างสอกหนึ่งหนา ยาวสิบหกวา เป็นยกหนึ่งพึงจำไว้ ๏ นับด้วยวัดอย่างนี้ไซร้ นับด้วยตวงไป จงนับใช้ดังนี้นา ๏ เข้าเกวียนหนึ่งนั้นท่านว่า ห้าตะล่อมหนา ตะล่อมหนึ่งยี่สิบสัด ๏ สัดหนึ่งยี่สิบทะนานชัด ทะนานหนึ่งสังกัด สองจังออนจงจำไว้ ๏ จังออนหนึ่งสี่กำมือได้ กำมือหนึ่งไซร้ สี่ใจมือตามมีมา ๏ ใจมือหนึ่งนั้นท่านว่า ร้อยเมล็ดเข้าหนา นับด้วยตวงเพียงนี้แล ฯะ

๏ ทองภาราหนึ่งแท้ ยี่สิบดุนแน่ ดุนหนึ่งยี่สิบชั่งนา ๏ ชั่งหนึ่งยี่สิบตำลึงหนา ตำลึงหนึ่งรา สี่บาทถ้วนจงจำไว้ ๏ บาทหนึ่งสี่สลึงไทย สลึงหนึ่งท่านใช้ สองเฟื้องจงจำไว้นา เฟื้องหนึ่งนั้นสี่ไพหนา ไพหนึ่งท่านว่า สองกล่ำจงกำหนดไว้ ๏ กล่ำหนึ่งสองกล่อม

ตามใช้ กล่อมหนึ่งลงไป สองเมล็ดเข้าตามมีมา ๏ อันนี้นับด้วยชั่งหนา จะเร่งศึกษา เป็นสามประการวิธี ฯะ

๏ หนึ่งโสดปีตามชื่อมี อยู่สิบสองปี นับชวดเป็นต้นไปนา ๏ ปีชวดเป็นชื่อหนูหนา ปีฉลูโคนา ปีขานเป็นเสือสัตว์ไพร ๏ ปีเถาะเป็นกระต่ายไซร้ มโรงงูใหญ่ มเส็งงูเล็กแลนา ๏ มะเมียเป็นชื่อมึงม้า มแมแพะหนา วอกว่าลิงระกาไก่ ๏ จอสุนักข์กุญหมูไซร้ สิบสองปีได้ โดยนิยมดังกล่าวมา ฯะ

๏ ปีหนึ่งสิบสองเดือนหนา สิบสามบ้างรา นับเดือนห้าเป็นต้นไป ๏ แล้วเดือนหกเดือนเจ็ดไซร้ เดือนแปดเก้าไป เดือนสิบเดือนสิบเอ็ดมา ๏ เดือนสิบสองเดือนอ้ายหนา เดือนญี่สามมา เดือนสี่เป็นสิบสองไป ฯะ

๏ ปีใดอธิกะมาศใส่ เดือนเข้าอีกไซร้ ปีนั้นสิบสามเดือนนา ๏ เดือนหนึ่งนั้นสองปักษหนา คือข้างขึ้นมา ข้างแรมเป็นสองปักษไป ๏ ข้างขึ้นสิบห้าวันได้ ข้างแรมท่านใช้ สิบห้าสิบสี่วันบ้าง ๏ เดือนใดเป็นเดือนขาดค้าง ข้างแรมท่านวาง สิบสี่วันตามวิไสย ฯะ

๏ เพราะดังนี้เดือนถ้วนได้ วันสามสิบไป เดือนขาดยี่สิบเก้าวัน ๏ เดือนหกถ้วนเดือนห้านั้น เป็นเดือนขาดพลัน ทั้งสิบสองเดือนเปลี่ยนไป ๏ จึงมีเดือนถ้วนหกเดือนได้ เดือนขาดเล่าไซร้ ก็ได้หกเดือนเหมือนกัน ๏ ถ้ามีอธิกะมาศนั้น เดือนแปดสองปั้น เดือนถ้วนจึงเป็นเจ็ดนา ๏ วันมีชื่อเจ็ดวันหนา วันอาทิตย์มา วันจันทร์วันอังคารนี้ ๏ วันพุฒวันพฤหัศบดี วันศุกรศักดิ์ศรี วันเสาร์ครบเสร็จ

เจ็ดวัน ๏ กลางวันกลางคืนควบกัน ท่านนับเป็นวัน หนึ่งควรจะใส่ใจจำ ๏ วันหนึ่งนั้นแปดยามย่ำ กลางวันท่านกำ หนดไว้ว่าสี่ยามมี ๏ กลางคืนก็นับยามสี่ วันกับราตรี จึงเป็นแปดยามตามใช้ ๏ ยามหนึ่งสามนาลิกาไซร้ นาลิกาท่านใช้ กลางวันท่านเรียกว่าโมงนา ๏ กลางคืนเรียกว่าทุ่มหนา นาลิกาหนึ่งรา ได้สิบบาดท่านบอกไว้ ๏ บาดหนึ่งสี่นาทีไทยนาทีหนึ่งได้ สิบห้าเพ็ชชะนาที ๏ เพ็ชชะนาทีหนึ่งนี้ หกปราณด้วยดีปราณหนึ่งสิบอักษรไซร้ ๏ ปีหนึ่งมีนับวันได้ สามร้อยวันไป กับห้าสิบสี่วันวาร ๏ ปีใดท่านเพิ่มวันกาล เป็นอธิกะวาร เพิ่มเข้าอีกวันหนึ่งนา ๏ ปีนั้นวันสามร้อยหนา กับห้าสิบห้า วันตามที่โลกยินยล ๏ ถ้าปีอธิกะมาศปน เดือนแปดสองหน ปีนั้นมีวันมากรา ๏ นับวันได้สามร้อยหนา กับแปดสิบห้า วันยิ่งตามโหรนิยมไว้ ฯะ

๏ อนึ่งฤดูมีสามไซร้ คือเหมันต์ไป คิมหันต์วัสสานะนา ๏ เดือนสิบสองแต่แรมมา เดือนสี่เพ็ญหนา สี่เดือนนี้ชื่อเหมันต์ ๏ แต่แรมเดือนสี่จนวัน เพ็ญเดือนแปดนั้น สี่เดือนนี้คิมหันต์นา ๏ แรมค่ำหนึ่งเดือนแปดมา ถึงเพ็ญวารา กะติกะมาศจงรู้ ๏ สี่เดือนถ้วนวัสสานะฤดูแบบโหรเป็นครู ว่าตามศศิโคจร ฯะ

๏ ทิศแปดปั่นโดยนามกร คือทิศบูรพ์ก่อน เป็นทิศตระวันออกนา ๏ แล้วอาคเณย์ทิศา ทักษิณนี้หนา เป็นทิศข้างใต้ตามมี ๏ แล้วต่อไปทิศหรดี จึงประจิมนี้ เป็นทิศตระวันตกหนา ๏ แล้วจึงทิศพายัพมาทิศอุดรรา เป็นทิศด้านเหนือจงจำ ๏ แล้วจึงทิศอิสาณสำ เหนียกให้แม่นยำ ปั่นทิศแปดทิศคงตรง ฯะ

พายัพ	อุดร	อิสาณ
ประจิม	ทิศ	บูรพ์
หรดี	ทักษิณ	อาคเณย์

๑	๑๔	๓๑	๘๐	๑๐๕	
๒	๑๕	๓๒	๘๑	๑๐๖	
๓	๑๖	๓๓	๙๐	๑๐๗	
๔	๑๗	๓๔	๙๑	๑๐๘	
๕	๑๘	๓๕	๙๒	๑๐๙	นับตั้งแต่สูญ
๖	๑๙	๔๐	๙๓	๑๑๐	ข้างท้ายไปดังนี้
๗	๒๐	๔๑	๙๔	๑๐๐๐	หน่วย สิบ
๘	๒๑	๕๐	๙๕	๑๐๐๐๐	ร้อย พัน
๙	๒๒	๕๑	๑๐๐	๑๐๐๐๐๐	หมื่น แสน
๑๐	๒๓	๖๐	๑๐๑	๑๐๐๐๐๐๐	ล้าน โกฏิ
๑๑	๒๔	๖๑	๑๐๒	๑๐๐๐๐๐๐๐	
๑๒	๒๕	๗๐	๑๐๓		
๑๓	๓๐	๗๑	๑๐๔		

๏ แต่ร้อยถึงโกฏิใช้ สิบคูณ
โกฏิตราบอสงไขยสูญ เหล่านี้
ร้อยแสนเร่งคูณภูล เถิดพ่อ
ลักษณดังนี้ช่ช่องให้ปราชเห็น

ชั่ง

๑

ตำลึง	บาท
๔	๓
๑	๒
เฟื้อง	สลึง

๒

ไพ

เป็นชั่ง สี่ตำลึง สามบาท สองสลึง เฟื้อง สองไพ

๏ ตำลึงบนเฟื้องอยู่ หนกา น่านา
บาทใส่บนสลึงตรา ครุท้าย
ไพล่างชั่งบนกา บนอยู่ กลางนา
ตีนครุตามครุย้าย ยักใช้เรือนเงิน

ขึ้น

๑

ณ วัน ๑ ๕ เดือน

ณ วัน ๒ ๕ เดือน

๑

แรม

อาทิตย์		ขึ้น	
เป็นวัน	เดือนห้า		ค่ำหนึ่ง
จันทร์		แรม	

๏ วางวันนั้นน่าเส้น โดยหมาย
เดือนอยู่สุดสายปลาย เปลี่ยนใช้
ค่างขึ้นอยู่ยอดสาย ยืนอย่า ฉงนแฮ
แรมค่ำกาใต้ไซร้ สืนแบบแผน

๏ ไม้มลายลักษณชี้ สองสฐาน
จักบอกแบบบรรหาร แห่งใช้
พวกคำมคธขาน ควรใส่ ยอแฮ
ไม้มลายล้วนใช้ ส่วนข้างคำสยาม

๏ อนึ่งพึงสังเกต คำไม้มลายเป็น ๒ อย่าง คำไม้มลายที่ต้องมีตัวยอสกด ด้วยคำนั้นมาแต่ภาษามคธอย่าง ๑ คำมีแต่ไม้มลายล้วนด้วยเป็นคำไทยอย่าง ๑ จะรวบรวมคำไม้มลายมีตัวยอ ไว้พอเป็นตัวอย่างดังนี้ ฯะ

๏ กัยวิไกย ชลาไลย ไกยกล อายุไขย อะสงไขย ราชพินิไจย ราชวินิจไฉย อวยไชย โชคไชย มีไชย ฤๅไชย ถวายไชยมงคล เวนไตย จุธาธิปะไตย พระรัตนไตรย ไตรยภูวะนารถ ไตรยภพนารถ

วรไตรย ผ้าไตรย มารยาสาไถย พระหฤไทย ท้าวไทย ทาษไทย พระอาทิตย์อุไทย อรุโณไทย อรไทย มหาดไทย พระวิไนย ท้าวสหัสไนย พระภูวไนย พระภาคิไนย เบ็นเลศไนย โดยไนยมาในบาฬี บุรุษอาชาไนย หัตถาชาไนย อัศวาชาไนย ซออะไภย เภทไภย โพยไภย โรคไภย ราชไภย โจรไภย อรรคีไภย อุทกไภย นฤไภย ทไวยสบไสมย อุไภย บัจุสไสมย มโนไมย อุประไมย อะโนประไมย ไญยะธรรม สุราเมไรย มาไลย อาไลย นิราไลย พิราไลย โศกาไลย สุราไลย หิมวาไลย พนาไลย เจริญไวย เสื่อมไวย ทรามไวย ปฐมะไวย มัชฌิมะไวย บัจฉิมะไวย อัชฌาไศรย อัธยาไศรย ตามวิไสย สงไสย วิไสย อาไศรย อายุไกษย ชีพตักไษย กิเลศอนุไสย อาชาวะไสย ประชาวะไสย ถือนิไสย ขาดนิไสย พวกพลไหย มหาไหยรัตโนดม ฯะ

๏ คำไม้มลายไม่มีตัวยอ ชักเอาแบบในจินดามณีมาเทียบไว้ แต่แก้คำที่มีตัวยอ เสียบ้างดังนี้ ฯะ

๏ ท้าวไทแลไพร่พล ทั้งพงไพรแลไร่นา เกรียงไกรไผทราชะผดุงทั้งกรุงไกร ๏ ฉับไวแลปลดไปล่ แลลุกไล่แลครรไล ไยไพประไลไป แลร้องไห้จะไจ้จรึง ๏ เจ้าไทวะรำไพ แลทางไกลยังไปถึงไหวหวั่นแลพรั่นพรึง แลไหว้พระแลไคลคลา ๏ หลังไหล่แลไรเกษแลไตรภพไตรตรา ไต่ทางทุรัถยา ทั้งแอกไถก็ไพบูลย์ ๏ บันไดกระไดไพ เราะหไผ่ละไมมูล ขับไล่แลไว้ธูร สมบูรณ์เข็ญเป็นไฉน ๏ คลองไปแลไหลหลั่ง แลไถ่คนแลเรือดไร ไก่ไข่แลน้ำไหล แลไช้ปีกประไพงาม ๏ ไพรีแลไพจิตร แลขวิดไขว่แลไอจาม ไฟไหม้

แลได้ลาม แลในหูกแลบ่านไหม ๏ ทำได้แลไว้คง แลตะไค่แล เป็นไฝ ถุงไถแลออมไห สว่างไสวแลไสยา ๏ ไส้พุงแลตับไต แล เหงื่อไคอะเนกา ระวังระไววา จะกะโทษวะจีมี ๏ ยากเข็ญแลเร้นไร้ ทั้งผลไม้แลไมตรี ไฉไลแลไพร่หนี แลบ่าไหล่แลแกว่งไกว ๏ ไศล ไซ้แลไกรสร แลสะไบละมุนละไม ผักไห่แลไม้ไทร แลไอสูรย แล่หลาย ฯะ

๏ (๑) ขอแต่งเสริมเติมใส่ไว้ฝึกสอน ต่อมูลบทแบบเจ้าคุณศรีสุนทร พอเด็กอ่อนอ่านเล่าได้เข้าใจ ซึ่งขนบธรรมเนียมทำนองนับ เป็นฉบับ แบบสยามตามวิไสย โลกนิยมนมนานบุราณไกล คนใหม่ ๆ ยังไม่รู้ ดูรำคาญ ปโรหิตคิดยามตามนุโยค ตั้งแต่พรหมสร้างโลกสัณฐาน ประสมเศษในราษีดิถีวาร ประจวบกาลครบเดือนไม่เคลื่อนคลาย พระจอมพงษ์ทรงพุทธิ์มกุฎสยาม รับสั่งให้ใช้ตามโหรถวาย ประกาศ ออกบอกแจ้งจึงแพร่งพราย จะอธิบายบอกข้อต่อกันมา คือธรรมเนียม ในหนังสือราชสาส์น บรรทัดต้นสารบาญข้างบนหนา จงเขียนว่าวันที่นี้ ก่อนรา ต่อนั้นมาเขียนเดือนลำดับไป แล้วเขียนปีพระพุทธศักราช ยกเป็นบาทปฐมนิยมไข แล้วจับความตามกระบวนสำนวนใน เราบอกไว้ จงสำเหนียกให้แน่นอน สิบสองเดือนเป็นปีไม่มีเศษ แนะนิเทศทาง ไสยอนุสร เมษายนต้นปีราษีจร นามกรเดือน ๕ ภาษาไทย ราษีนี้ ท่านประสงค์เอาสัตว์แพะ จะว่าแกะก็ได้บ้างอย่ากังไข ๓๐ วันถ้วน ๆ กระบวนใช้ ถ้าข้างไทยก็คงขาดอยู่หนึ่งวัน เดือนที่ ๒ รองถัดเดือนปฐม

---

(๑) ข้อความต่อไปนี้ไปจนจบ แต่งเติมขึ้นภายหลัง ไม่มีในฉบับโรงพิมพ์หลวง พ.ศ. ๒๔๑๕

ชื่อว่าพฤศภาคมดูคมสัน ราษีโคผู้เผือกผ่องผิวพรรณ มี ๓๑ วันอย่าวนเวียน คือเดือน ๖ ข้างไทยเป็นเดือนถ้วน อย่าผันผวนแผกผิดคิดพาเหียร เก่ากับใหม่จำไว้ให้แนบเนียร เสียแรงเรียนก็ให้รู้ทั้งสองทาง เดือนที่ ๓ ได้นามตามนุสนธิ์ คือเดือนมิถุนายนอย่าอางขนาง ราษีนี้เป็นมนุษย์บุรุษนาง ดูเหมือนอย่างไสยาศน์เมื่อยามเย็น เคียง ๆ กันเป็นคู่ดูน่าขัน จะอัศจรรย์อย่างไรแลไม่เห็น ดวงดาราเรียงรายคล้ายกับเป็น ฉันแลเห็นไร ๆ ไม่รู้นา ในเดือนนี้ ๓๐ วันไม่มีเศษ เราเรียกกันว่าเดือน ๗ เชษฐา ขาดบ้างเต็มบ้างเป็นครั้งครา นาน ๆ เพิ่มอธิวาห์ดิถีวัน เดือนที่ ๔ มีศัพท์สำหรับพจน์ พ้องกับภาคมคธภาษาว่ากรกฎาคมเป็นสมญา แปลออกมาศัพท์นี้ราษีปู ๓๑ ทิวากาลไสมยโบราณใช้เรียกเดือน ๘ นะพ่อหนู จงจำไว้เถิดหนาตำราครู ให้พึงรู้เถิดเดือนนี้ไม่มีขาด ถ้าครบถ้วนสามปีมีสองหน แปดเบื้องต้นเรียกว่าบุพพาสาธ แปดเบื้องปลายแห่งกาลอาสาฬหมาศ ชื่อว่าอุตราสาธเป็นสองนาม เดือนที่ ๕ เรียกว่าสิงหาคม จึงนิยมจำถ้อยอย่าทวนถามประสงค์สัตว์ราชสีห์สิงหนาม โดยนิยามมีอยู่ ๓๑ วัน ข้างไทยพร้องร้องเรียกว่าเดือน ๙ สูเชาเจ้าจงจำคำเราสรร ถ้าเดือนคี่แล้วก็ขาดเป็นสำคัญ จะรำพรรณเดือนที่หกยกต่อไป คือเดือนกันยายนย้ายวิถี สู่ราษีหญิงงามตามวิไสย ๓๐ วันจงสำคัญให้เข้าใจ เดือนนี้ไซร้เดือน ๑๐ สังเกตดู แล้วถัดไปเดือนที่ ๗ จำนวนนับ จะบอกศัพท์ชื่อไว้อย่าไขหู ตุลาคมสมญาอุส่าห์ดู คือราษีตราชูจงรู้นาม ราษีนี้มีวัน ๓๑ บอกไว้เสร็จสิ้นอย่างทางสยาม ตรงกับเดือน ๑๑ อสุชนาม ประสงค์ความตาม

คดีที่สำแดง ลำดับนั้นครั้นถึงเดือนที่ ๘ คำภีร์แพทย์เพศไสยได้แถลง ชื่อพฤศจิกายนนิพนธ์แปลง วิจฉิกะว่าแมลงป่องถ่องกระบวน ๓๐ วัน พอดีไม่มีเศษ จงสังเกตจำให้มั่นอย่าผันผวน เดือน ๑๒ ต้องนามตาม จำนวน จงใคร่ครวญตรึกไว้ได้ใช้การ เดือนที่ ๙ เนาวมาศประสาธสรร ชื่อว่าธันวาคมประสมสาร ราษีนี้เหมือนธนูน่าไม้พราน แสดงการ ตามกิจไม่ค้างเกิน ๓๑ วันถ้วนจำนวนใช้ ตรงกันกับเดือนอ้ายไม่ห่างเหิน กุมาราเรียนรำจำไว้เทอญ คงเจริญสำหรับประดับตน เดือนที่ ๑๐ หยิบยกมาแถลง มกราคมแจ้งแห่งนุสนธิ์ คือราษีมังกรสัญจรตน นภาดล อากาศประหลาดครัน ๓๑ ทิวาวันดิถี ตกอยู่ในเดือนยี่สยามสรร ที่ ๑๑ ชื่อว่ากุมภาพันธ์ จงสำคัญเข้าใจให้ชัดเจน ราษีนี้พิกลกว่าเขาหนอ แปลว่าหม้ออย่างใหญ่ไม่เคยเห็น ๒๘ วันถ้วนจำนวนเกณฑ์ บางทีเป็น อธิกสุรทิน ในปีนั้นเติมวันทวีเข้า เป็น ๒๙ อย่าถวิล จงจำไว้ให้ มั่นหมั่นประดิน ตามคำภีร์ปนินทินสโมธาน กุมภาพันธ์ตรงกันกับ เดือน ๓ สรุปความย่อ ๆ พอสันนิษฐาน แล้วถึงเดือนที่ ๑๒ ทำนองกาล นามขนานชื่อว่ามินาคม ฉันคิดทำคำแปลไว้เปลื้องปลิด ความสงไสย สานุศิษย์ให้งามสม ศัพท์มินานี้ว่าปลาจงปรารมภ์ โดยนิยม ๓๑ เสร็จ กระบวน เป็นเดือน ๔ ข้างเราชาวสยาม สำเร็จความตามวิธีที่สอบสวน ครบปีหนึ่งบริบูรณ์ประมูลมวล ๑๒ เดือนถ้วน ๆ ธรรมดา โดยนิยม สมมุติคดีโลก จงอาโภคจดจำไว้เถิดจ๋า พอเป็นเครื่องประเทืองเรือง ปัญญา พรรณาตามเค้าสำเนากลอน

๏ อนึ่งจะสาธกยกเอาข้อ แต่ย่อ ๆ หยิบแยกเป็นแบบสอน จำ คล่อง ๆ มิให้ต้องอนาทร เป็นตอน ๆ ตั้งแต่เมษายน เมษายนคนเก่า

เขาว่าเมษ แนะนิเทศที่ ๒ พฤศภหนา ที่ ๓ เมถุนนับลำดับมา ที่ ๔ ว่ากรกฎกำหนดจำ ที่ ๕ ว่าสิงห์น่าสำเหนียก ที่ ๖ เรียกว่ากันยาน่าขันขำ ที่ ๗ เรียกว่าดุลตุลากรรม ที่ ๘ จำว่าพิจิตพึงเข้าใจ ที่ ๙ ว่าธนูพึ่งถนัด ที่ ๑๐ ว่ามังกรสุนทรไข ที่ ๑๑ ว่ากุมภ์เหมือนกำไว้ ที่ ๑๒ ไซร้ว่ามินสิ้นกระบวน ฉันรำพรรณวันเดือนโดยลำดับ เป็นฉบับระบอบได้สอบสวน จงหมั่นดูอ่านหมั่นทานทวน หมั่นใคร่ครวญหมั่นนึกหมั่นตรึกตรา แต่ย่อ ๆ พอคิดไม่วิตถาน ถ้าอยากรู้พิศดารจงศึกษา ที่ครูเฒ่าเขาดียังมีนา ให้อุส่าห์เถิดคงรู้ได้ดูดี ชื่อว่าคนเกียจคร้านบอพานพบ บอประสบความรู้ได้ชูศรี วิชาทรามทรัพย์ก็สูญไม่ภูลมี มิตร์ที่ร่วมไมตรีก็หน่ายตน ไม่มีมิตร์ชื่อว่าหมดความศุข ไม่มีศุขชื่อว่าหมดการกุศล บุญไกษยแล้วไฉนจะได้ยล ศิวโมกข์มรรคผลนิพพาน เอย ฯะ

๏ จบมูลบทเบื้อง บรรพกิจ
เป็นปฐมควรสถิตย์ ที่ต้น
เป็นแบบสั่งสอนสิศย สายสืบ ไว้นา
ความที่ฤกลับอ้น อัดอั้นออกขยาย

วาหนิตนิกร

๏ พากเพียรเวียนคิดค้น คัดคำ
พวกอักษรสูงนำ แนะไว้
กุมารหมั่นดูสำ เหนียกนึก เทอญพ่อ
รู้รอบชอบจักได้ ทรัพย์ซ้องสรเสิญ ฯะ

๏ คำณวนควรนับอ้าง อักษร
วาหะนิต์นิกร ชื่อชี้
ตัวสูงหากสังหร ตัวต่ำ ขึ้นนา
ถ่องกระบวนแบบนี้ นับผู้ชาญเฉลียว ฯะ

๏ เรื่องนี้นามตั้งว่า วาหะนิต์
สองอักษรนำสนิท นับอ้าง
ร่วมเสียงสระชิด เชิงชอบ
เชิญเร่งเรียนอย่าร้าง รอบรู้ชูศรี ฯะ

๏ วิธีอักษรไทย มีอักษรเสียงสูง ๑๑ อักษร ยังหาภอใช้แก่สำเนียงสูงภาษาไทยไม่ ต้องคิดจัดเอาอักษรสูง ๑๑ นั้น นำผสมอักษรต่ำที่ควรจะนำขึ้นอีก อักษรสูงจูงนำอักษรต่ำให้มีสำเนียงสูงขึ้นได้ทั้ง ๑๑ อักษร แต่อักษรสูง ๑๐ ตัว คือ ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส นี้กับตัว (ห) แปลกกันอยู่สังเกตดูจึ่งจะรู้แยบคาย ตัว (ห) นำนั้นเป็นแต่จูงอักษรต่ำให้มีเสียงสูงขึ้นอย่างเดียว อ่านไม่ต้องออกสำเนียงตัว (ห) เช่น บุหงา ปะหนัน เป็นต้น ฝ่ายอักษรสูง ๑๐ ตัวนั้นถ้านำข้างน่าตัวใดก็ชักเสียงตัวนั้นให้สูงขึ้น ทั้งต้องอ่านให้ตัวนำนั้นออกเสียงเป็นประวิสัญชะนี บันจบเข้ากับอักษรตัวหลังกลืนกันอยู่ด้วยเหมือนคำว่า ขนุน ขนอน ขนม เป็นต้น แต่ตัว ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส นี้มิใช่นำได้ทั่วไป จำเภาะนำได้แต่ตัวที่ควรจะนำ คิดตรวจดูเห็นใช้นำตัว ง น ม ย ร ล ว เท่านี้ โดยมากนำได้ทั้งในแม่ กน กง กก กด กบ กม เกย แลผันด้วยไม้ ่ ้ เหมือนตัวอักษรสูงที่นำข้างน่าได้ทุก ๆ แม่ไป แต่คำที่แจกออกนั้น ต้องกับคำที่ใช้บ้าง ไม่ต้องบ้าง ให้เลือกคัดเอาแต่ที่จะใช้ ดังจะแจกไว้ข้างน่าต่อไปนี้ ฯะ

ตัว ข ฃ เสียงเดียวกัน ตัว (ข) นำตัว (ง) แจกดังนี้

๏ ขง ขงา ขงิ ขงี ขงึ ขงื ขงุ ขงู เขง แขง ไขง ใขง โขง เขงา ขงำ ขงะ ฯะ

๏ ขงน ขงัน ขงาน ขงิน ขงีน ขงึน ขงืน ขงุน ขงูน เขงน แขงน โขงน ขงอน ขงวน เขงียน เขงือน เขงิน เขงอน ฯะ

๏ ขงง ขงัง ขงาง ขงิง ขงึง ขงึง ขงึง ขงุง ขงูง เขงง แขงง
โขงง ขงอง ขงวง เขงียง เขงือง เขงิง เขงอง ฯะ

๏ ขงก ขงัก ขงาก ขงิก ขงึก ขงึก ขงึก ขงุก ขงูก เขงก แขงก
โขงก ขงอก ขงวก เขงียก เขงือก เขงิก เขงอก ฯะ

๏ ขงด ขงัด ขงาด ขงิด ขงึด ขงึด ขงึด ขงุด ขงูด เขงด แขงด
โขงด ขงอด ขงวด เขงียด เขงือด เขงิด เขงอด ฯะ

๏ ขงบ ขงับ ขงาบ ขงิบ ขงึบ ขงึบ ขงึบ ขงุบ ขงูบ เขงบ แขงบ
โขงบ ขงอบ ขงวบ เขงียบ เขงือบ เขงิบ เขงอบ ฯะ

๏ ขงม ขงัม ขงาม ขงิม ขงึม ขงึม ขงึม ขงุม ขงูม เขงม แขงม
โขงม ขงอม ขงวม เขงียม เขงือม เขงิม เขงอม ฯะ

๏ เขงย / เขงอย ขงาย ขงาว ขงิว ขงึว ขงึย ขงึย ขงุย ขงูย เขงว แขงว
โขงย ขงอย ขงวย เขงียว เขงือย เขงีย เขงียะ เขงือ เขงือะ เขงอ
เขงอะ ขงัว ขงัวะ เขงะ แขงะ โขงะ เขงาะ ขงุ ขงรรม ขงรร
ขงอ ขง่อ ขง้อ ขงัย ขงือ ฯะ

๏ ในแม่ตัว (ข) นำตัว (ง) นี้ ตรวจดูตั้งแต่แม่ ก กา จนแม่เกอย
ไม่ได้คำใช้เลย ฯะ

ตัว (ฉ) นำตัว (ง) แจกดังนี้

๏ ฉง ฉงา ฉงิ ฉงี ฉงึ ฉงื ฉงุ ฉงู เฉง แฉง ไฉง ใฉง โฉง เฉงา ฉงำ ฉงะ

๏ ฉงน ฉงัน ฉงาน ฉงิน ฉงีน ฉงึน ฉงืน ฉงุน ฉงูน เฉงน แฉงน โฉงน ฉงอน ฉงวน เฉงียน เฉงือน เฉงิน เฉงอน ฯะ

๏ ฉงง ฉงัง ฉงาง ฉงิง ฉงีง ฉงึง ฉงืง ฉงุง ฉงูง เฉงง แฉงง โฉงง ฉงอง ฉงวง เฉงียง เฉงือง เฉงิง เฉงอง ฯะ

๏ ฉงก ฉงัก ฉงาก ฉงิก ฉงีก ฉงึก ฉงืก ฉงุก ฉงูก เฉงก แฉงก โฉงก ฉงอก ฉงวก เฉงียก เฉงือก เฉงิก เฉงอก ฯะ

๏ ฉงด ฉงัด ฉงาด ฉงิด ฉงีด ฉงึด ฉงืด ฉงุด ฉงูด เฉงด แฉงด โฉงด ฉงอด ฉงวด เฉงียด เฉงือด เฉงิด เฉงอด ฯะ

๏ ฉงบ ฉงับ ฉงาบ ฉงิบ ฉงีบ ฉงึบ ฉงืบ ฉงุบ ฉงูบ เฉงบ แฉงบ โฉงบ ฉงอบ ฉงวบ เฉงียบ เฉงือบ เฉงิบ เฉงอบ ฯะ

๏ ฉงม ฉงัม ฉงาม ฉงิม ฉงีม ฉงึม ฉงืม ฉงุม ฉงูม เฉงม แฉงม โฉงม ฉงอม ฉงวม เฉงียม เฉงือม เฉงิม เฉงอม ฯะ

๏ เฉงย / เฉงอย ฉงาย ฉงาว ฉงิว ฉงีว ฉงึย ฉงืย ฉงุย ฉงูย เฉงว แฉงว โฉงย ฉงอย ฉงวย เฉงียว เฉงือย เฉงิย เฉงียะ เฉงือ เฉงือะ เฉงอ เฉงอะ ฉงัว ฉงัวะ เฉงะ แฉงะ โฉงะ เฉงาะ ฉงุ ฉงรรม ฉงรร ฉงอ ฉง่อ ฉง้อ ฉงัย ฉงือ ฯะ

๏ ในแม่ตัว (ฉ) นำตัว (ง) นี้ได้คำใช้แต่ ฉงน กับ ฉงาย สองคำเท่านี้ ฯะ

(ฐ ถ) เสียงเดียวกัน ตัว (ถ) นำตัว (ง) แจกดังนี้

๏ ถง ถงา ถงิ ถงี ถงึ ถงื ถงุ ถงู เถง แถง ไถง ใถง โถง เถงา ถงำ ถงะ ฯะ

๏ ถงน ถงัน ถงาน ถงิน ถงีน ถงึน ถงืน ถงุน ถงูน เถงน แถงน โถงน ถงอน ถงวน เถงียน เถงือน เถงิน เถงอน ฯะ

๏ ถงง ถงัง ถงาง ถงิง ถงีง ถงึง ถงืง ถงุง ถงูง เถงง แถงง โถงง ถงอง ถงวง เถงียง เถงือง เถงิง เถงอง ฯะ

๏ ถงก ถงัก ถงาก ถงิก ถงีก ถงึก ถงืก ถงุก ถงูก เถงก แถงก โถงก ถงอก ถงวก เถงียก เถงือก เถงิก เถงอก ฯะ

๏ ถงด ถงัด ถงาด ถงิด ถงีด ถงึด ถงืด ถงุด ถงูด เถงด แถงด โถงด ถงอด ถงวด เถงียด เถงือด เถงิด เถงอด ฯะ

๏ ถงบ กงับ ถงาบ ถงิบ ถงีบ ถงึบ ถงืบ ถงุบ ถงูบ เถงบ แถงบ โถงบ ถงอบ ถงวบ เถงียบ เถงือบ เถงิบ เถงอบ ฯะ

๏ ถงม ถงัม ถงาม ถงิม ถงีม ถงึม ถงืม ถงุม ถงูม เถงม แถงม โถงม ถงอม ถงวม เถงียม เถงือม เถงิม เถงอม ฯะ

๏ เถงย / เถงอย ถงาย ถงาว ถงิว ถงีว ถงึย ถงืย ถงุย ถงูย เถงว แถงว โถงย ถงอย ถงวย เถงียว เถงือย เถงีย เถงียะ เถงือ เถงือะ เถงอ เถงอะ ถงัว ถงัวะ เถงะ แถงะ โถงะ เถงาะ ถงุ ถงรรม ถงรร ถงอ ถงุ่อ ถงอ้ ถงัย ถงือ ฯะ

๏ ในแม่ตัว (ถ) นำตัว (ง) ได้คำใช้ คือ แถง ไถง ถงาด ถงม เท่านี้ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ง) แจกเหมือนกัน ตั้งแต่แม่ ก กา จนแม่เกอย เห็นได้คำใช้แม่ ก กา คือ ผงะ แม่กน คือ ผงอน แม่กด คือ ผงาด แม่กบ คือ ผงอบ แม่กม คือ ผงม เท่านี้ ฯะ

๏ ตัว (ฝ) นำตัว (ง) แจกได้เหมือนกัน แต่ไม่มีคำใช้ ตัว (ศ) (ษ) (ส) เป็นเสียงเดียวกันแจกแต่ตัว (ส) ตัวเดียวก็ตลอดถึงกัน ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ง) แจกดังนี้ ฯะ

๏ สง สงา สงิ สงี สงึ สงื สงุ สงู เสง แสง ไสง ใสง โสง เสงา สงำ สงะ ฯะ

๏ สงน สงัน สงาน สงิน สงีน สงึน สงืน สงุน สงูน เสงน แสงน โสงน สงอน สงวน เสงียน เสงือน เสงิน เสงอน ฯะ

๏ สงง สงัง สงาง สงิง สงีง สงึง สงืง สงุง สงูง เสงง แสงง โสงง สงอง สงวง เสงียง เสงือง เสงิง เสงอง ฯะ

๏ สงก สงัก สงาก สงิก สงีก สงึก สงืก สงุก สงูก เสงก แสงก โสงก สงอก สงวก เสงียก เสงือก เสงิก เสงอก ฯะ

๏ สงด สงัด สงาด สงิด สงีด สงึด สงืด สงุด สงูด เสงด แสงด โสงด สงอด สงวด เสงียด เสงือด เสงิด เสงอด ฯะ

๏ สงบ สงับ สงาบ สงิบ สงีบ สงึบ สงืบ สงุบ สงูบ เสงบ แสงบ โสงบ สงอบ สงวบ เสงียบ เสงือบ เสงิบ เสงอบ ฯะ

๏ สงม สงัม สงาม สงิม สงึม สงึม สงึม สงุม สงูม เสงม แสงม โสงม สงอม สงวม เสงียม เสงือม เสงิม เสงอม ฯะ

๏ เสงย สงาย สงาว สงิว สงึว สงีย สงึย สงุย สงูย เสงว เสงอย แสงว โสงย สงอย สงวย เสงียว เสงือย เสงีย เสงียะ เสงือ เสงือะ เสงอ เสงอะ สงัว สงัวะ เสงะ แสงะ โสงะ เสงาะ สงุ สงรรม สงรร สงอ สง่อ สง้อ สงัย สงือ ฯะ

๏ ในแม่ตัว (ส) นำตัว (ง) แม่ ก กา ได้คำใช้คำ ๑ คือ สง่า ในแม่ กน ได้คำใช้คำ ๑ คือ สงวน แม่กด ได้คำใช้คำ ๑ คือ สงัด แม่กบ ได้คำใช้คำ ๑ คือ สงบเงียบ แม่กม ได้คำใช้คำ ๑ คือ เสงียม นอกนั้นไม่มีคำใช้

๏ จบแม่ต้นเพียงนี้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ขน ขนา ขนิ ขนี ขนึ ขนึ ขนุ ขนู เขน แขน ไขน ใขน โขน เขนา ขนำ ขนะ ฯะ

๏ ขนน ขนัน ขนาน ขนิน ขนีน ขนึน ขนีน ขนุน ขนูน เขนน แขนน โขนน ขนอน ขนวน เขนียน เขนือน เขนิน เขนอน ฯะ

๏ ขนง ขนัง ขนาง ขนิง ขนีง ขนึง ขนึง ขนุง ขนูง เขนง แขนง โขนง ขนอง ขนวง เขนียง เขนือง เขนิง เขนอง ฯะ

๏ ขนก ขนัก ขนาก ขนิก ขนีก ขนึก ขนึก ขนุก ขนูก เขนก
แขนก โขนก ขนอก ขนวก เขนียก เขนือก เขนิก เขนอก ฯะ

๏ ขนด ขนัด ขนาด ขนิด ขนีด ขนึด ขนึด ขนุด ขนูด เขนด
แขนด โขนด ขนอด ขนวด เขนียด เขนือด เขนิด เขนอด ฯะ

๏ ขนบ ขนับ ขนาบ ขนิบ ขนีบ ขนึบ ขนึบ ขนุบ ขนูบ เขนบ
แขนบ โขนบ ขนอบ ขนวบ เขนียบ เขนือบ เขนิบ เขนอบ ฯะ

๏ ขนม ขนัม ขนาม ขนิม ขนีม ขนึม ขนึม ขนุม ขนูม เขนม
แขนม โขนม ขนอม ขนวม เขนียม เขนือม เขนิม เขนอม ฯะ

๏ ขนย เขนย ขนาย ขนาว ขนิว ขนีว ขนึว ขนึย ขนุย ขนูย เขนว เขนอย
แขนว โขนย ขนอย ขนวย เขนียว เขนือย เขนีย เขนียะ เขนือ
เขนือะ เขนอ เขนอะ ขนัว ขนัวะ เขนะ แขนะ โขนะ เขนาะ ขนุ
ขนรรม ขนรร ขนอ ขน่อ ขน้อ ขนัย ขนือ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แม่ ก กา ไม่ได้คำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ขนม ทำขนัน ขนานน่า ต้นขนุน ด่านขนอน ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แม่กง ได้คำใช้ ๖ คำ คือ พระขนง อางขนาง รำเขนง แขนงไม้ บางโขนง พระขนอง ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แม่กก ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ลายขนก บางขนาก เอกเขนก ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ขนดหาง สวนสองขนัด วัดได้ขนาด ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ขนบธรรมเนียม ไม้ขนาบ ขนอบไว้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (น) แม่กม ได้คำใช้คำ ๑ คือ ขนม ฯะ

๏ แม่เกย ได้คำใช้ ๓ คำ คือ พระเขนย ขนายช้าง แขนะลาย ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (น) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ฉน ฉนา ฉนิ ฉนี ฉนึ ฉนึ ฉนุ ฉนู เฉน แฉน ไฉน ใฉน โฉน เฉนา ฉนำ ฉนะ ฯะ

๏ ฉนน ฉนัน ฉนาน ฉนิน ฉนีน ฉนึน ฉนืน ฉนุน ฉนูน เฉนน แฉนน โฉนน ฉนอน ฉนวน เฉนียน เฉนือน เฉนิน เฉนอน ฯะ

๏ ฉนง ฉนัง ฉนาง ฉนิง ฉนีง ฉนึง ฉนืง ฉนุง ฉนูง เฉนง แฉนง โฉนง ฉนอง ฉนวง เฉนียง เฉนือง เฉนิง เฉนอง ฯะ

๏ ฉนก ฉนัก ฉนาก ฉนิก ฉนีก ฉนึก ฉนืก ฉนุก ฉนูก เฉนก แฉนก โฉนก ฉนอก ฉนวก เฉนียก เฉนือก เฉนิก เฉนอก ฯะ

๏ ฉนด ฉนัด ฉนาด ฉนิด ฉนีด ฉนึด ฉนืด ฉนุด ฉนูด เฉนด
แฉนด โฉนด ฉนอด ฉนวด เฉนียด เฉนือด เฉนิด เฉนอด ฯะ

๏ ฉนบ ฉนับ ฉนาบ ฉนิบ ฉนีบ ฉนึบ ฉนืบ ฉนุบ ฉนูบ เฉนบ
แฉนบ โฉนบ ฉนอบ ฉนวบ เฉนียบ เฉนือบ เฉนิบ เฉนอบ ฯะ

๏ ฉนม ฉนัม ฉนาม ฉนิม ฉนีม ฉนึม ฉนืม ฉนุม ฉนูม เฉนม
แฉนม โฉนม ฉนอม ฉนวม เฉนียม เฉนือม เฉนิม เฉนอม ฯะ

๏ เฉนย / เฉนอย ฉนาย ฉนาว ฉนิว ฉนีว ฉนึย ฉนืย ฉนุย ฉนูย เฉนว
แฉนว โฉนย ฉนอย ฉนวย เฉนียว เฉนือย เฉนีย เฉนียะ เฉนือ
เฉนอะ เฉนอ เฉนอะ ฉนว ฉนวะ เฉนะ แฉนะ โฉนะ เฉนาะ
ฉนุ ฉนรรม ฉนรร ฉนอ ฉน่อ ฉน้อ ฉนัย ฉนือ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (น) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ทำไฉน ปีไฉน นับฉนำ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (น) แม่กน ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ประตูฉนวน ริมเฉนียน ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (น) แม่กง ได้คำใช้คำ ๑ คือ ฉนัง คำเขมรว่า ม่อ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (น) แม่กก มีคำ ๑ คือ ปลาฉนาก ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (น) แม่กด ได้คำใช้ ๒ คำ คือ น่าโฉนด ทอดโฉนดบาดหมาย ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (น) แม่กบ แม่กม แม่เกย ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ถน ถนา ถนิ ถนี ถนึ ถนื ถนุ ถนู เถน แถน ใถน ไถน โถน เถนา ถนำ ถนะ ฯะ

๏ ถนน ถนัน ถนาน ถนิน ถนีน ถนึน ถนืน ถนุน ถนูน เถนน แถนน โถนน ถนอน ถนวน เถนียน เถนือน เถนิน เถนอน ฯะ

๏ ถนง ถนัง ถนาง ถนิง ถนีง ถนึง ถนืง ถนุง ถนูง เถนง แถนง โถนง ถนอง ถนวง เถนียง เถนือง เถนิง เถนอง ฯะ

๏ ถนก ถนัก ถนาก ถนิก ถนีก ถนึก ถนืก ถนุก ถนูก เถนก แถนก โถนก ถนอก ถนวก เถนียก เถนือก เถนิก เถนอก ฯะ

๏ ถนด ถนัด ถนาด ถนิด ถนีด ถนึด ถนืด ถนุด ถนูด เถนด แถนด โถนด ถนอด ถนวด เถนียด เถนือด เถนิด เถนอด ฯะ

๏ ถนบ ถนับ ถนาบ ถนิบ ถนีบ ถนึบ ถนืบ ถนุบ ถนูบ เถนบ แถนบ โถนบ ถนอบ ถนวบ เถนียบ เถนือบ เถนิบ เถนอบ ฯะ

๏ ถนม ถนัม ถนาม ถนิม ถนีม ถนึม ถนืม ถนุม ถนูม เถนม แถนม โถนม ถนอม ถนวม เถนียม เถนือม เถนิม เถนอม ฯะ

๏ เถนย เถนอย ถนาย ถนาว ถนิว ถนีว ถนีย ถนีย ถนุย ถนูย เถนว แถนว โถนย ถนอย ถนวย เถนียว เถนือย เถนีย เถนียะ เถนือ เถนือะ เถนอ เถนอะ ถนัว ถนัวะ เถนะ แถนะ โถนะ เถนาะ ถนุ ถนรรม ถนรร ถนอ ถน่อ ถน้อ ถนัย ถนือ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ดินถนำ ถนำทึก ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แม่กน ได้คำใช้คำ ๑ คือ ถนน ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แม่กง แม่กก ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แม่กด ได้คำใช้คำ ๑ คือ รู้ถนัด ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แม่กบ ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แม่กม ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ถนิมเมือง ถนอมไว้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (น) แม่เกย ไม่ได้คำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (น) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ผน ผนา ผนิ ผนี ผนี ผนี ผนุ ผนู เผน แผน ไผน ใผน โผน เผนา ผนำ ผนะ ฯะ

๏ ผนน ผนั้น ผนาน ผนิน ผนีน ผนึน ผนืน ผนุน ผนูน เผนน
แผนน โผนน ผนอน ผนวน เผนียน เผนือน เผนิน เผนอน ฯะ

๏ ผนง ผนั้ง ผนาง ผนิง ผนีง ผนึง ผนืง ผนุง ผนูง เผนง
แผนง โผนง ผนอง ผนวง เผนียง เผนือง เผนิง เผนอง ฯะ

๏ ผนก ผนัก ผนาก ผนิก ผนีก ผนึก ผนืก ผนุก ผนูก เผนก
แผนก โผนก ผนอก ผนวก เผนียก เผนือก เผนิก เผนอก ฯะ

๏ ผนด ผนัด ผนาด ผนิด ผนีด ผนึด ผนืด ผนุด ผนูด เผนด
แผนด โผนด ผนอด ผนวด เผนียด เผนือด เผนิด เผนอด ฯะ

๏ ผนบ ผนับ ผนาบ ผนิบ ผนีบ ผนึบ ผนืบ ผนุบ ผนูบ เผนบ
แผนบ โผนบ ผนอบ ผนวบ เผนียบ เผนือบ เผนิบ เผนอบ ฯะ

๏ ผนม ผนัม ผนาม ผนิม ผนีม ผนึม ผนืม ผนุม ผนูม เผนม
แผนม โผนม ผนอม ผนวม เผนียม เผนือม เผนิม เผนอม ฯะ

๏ เผนย / เผนอย ผนาย ผนาว ผนิว ผนีว ผนีย ผนืย ผนุย ผนูย
เผนว แผนว โผนย ผนอย ผนวย เผนียว เผนือย เผนีย เผนียะ
เผนือ เผนือะ เผนอ เผนอะ ผนัว ผนัวะ เผนะ แผนะ โผนะ
เผนาะ ผนุ ผนรรม ผนรร ผนอ ผน่อ ผน้อ ผนัย ผนือ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่ ก กา ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่กน ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่กง มีคำใช้คำ ๑ คือ ฝาผนัง ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่กก มีคำใช้ ๔ คำ คือ แกะผนึก เป็นแผนก เลขผนวก สมุดสองเผนิก ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่กด ได้คำใช้คำ ๑ คือ ทรงผนวช ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่กบ แม่กม แม่เกย ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ฝ) นำตัว (น) แจกทั้ง ๘ แม่ ไม่ได้คำใช้ ฯะ

๏ ส สามตัวเป็นเสียงเดียวกัน แจกแต่ ส ตัวเดียวก็ถึงตลอดกัน

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แจกดังนี้ ฯะ

๏ สน สนา สนิ สนี สนึ สนื สนุ สนู เสน แสน ไสน โสน โสน เสนา สนำ สนะ ฯะ

๏ สนน สนัน สนาน สนิน สนีน สนึน สนืน สนุน สนูน เสนน แสนน โสนน สนอน สนวน เสนียน เสนือน เสนิน เสนอน ฯะ

๏ สนง สนัง สนาง สนิง สนีง สนึง สนืง สนุง สนูง เสนง แสนง โสนง สนอง สนวง เสนียง เสนือง เสนิง เสนอง ฯะ

๏ สนก สนัก สนาก สนิก สนีก สนึก สนืก สนุก สนูก เสนก แสนก โสนก สนอก สนวก เสนียก เสนือก เสนิก เสนอก ฯะ

๏ สนด สนัด สนาด สนิด สนีด สนึด สนืด สนุด สนูด เสนด แสนด โสนด สนอด สนวด เสนียด เสนือด เสนิด เสนอด ฯะ

๏ สนบ สนับ สนาบ สนิบ สนีบ สนึบ สนืบ สนุบ สนูบ เสนบ แสนบ โสนบ สนอบ สนวบ เสนียบ เสนือบ เสนิบ เสนอบ ฯะ

๏ สนม สนัม สนาม สนิม สนีม สนึม สนืม สนุม สนูม เสนม แสนม โสนม สนอม สนวม เสนียม เสนือม เสนิม เสนอม ฯะ

๏ เสนย เสนอย สนาย สนาว สนิว สนีว สนีย สนึย สนุย สนูย เสนว แสนว โสนย สนอย สนวย เสนียว เสนือย เสนีย เสนียะ เสนือ เสนือะ เสนอ เสนอะ สนัว สนัวะ เสนะ แสนะ โสนะ เสนาะ สนุ สนรรม สนรร สนอ สน่อ สน้อ สนัย สนือ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๔ คำคือ เสนห ต้นโสน เสน่า ช่างสนะ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กน ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ดังสนั่น สนานน้ำ ต้นสนุ่น ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กง ได้คำใช้ ๒ คำ คือ เสนง สนอง ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กก ได้คำใช้คำ ๑ คือ สนุก ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ สนัด สนิท เป็นเสนียด ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กบ ได้คำใช้ ๒ คำ คือ สนับเพลา เสื้อสนอบกาย ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ กรมสนม สนาม เพลาะ สนิมเหล็ก ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่เกย ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ทูลเสนอ เสนอ ลูกขุน แสนเสนาะ ฯะ

๏ จบแม่ที่ ๒ เพียงนี้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ขม ขมา ขมิ ขมี ขมึ ขมื ขมุ ขมู เขม แขม ไขม ใขม โขม เขมา ขมำ ขมะ ฯะ

๏ ขมน ขมัน ขมาน ขมิน ขมีน ขมึน ขมืน ขมุน ขมูน เขมน แขมน โขมน ขมอน ขมวน เขมียน เขมือน เขมิน เขมอน ฯะ

๏ ขมง ขมัง ขมาง ขมิง ขมีง ขมึง ขมืง ขมุง ขมูง เขมง แขมง โขมง ขมอง ขมวง เขมียง เขมือง เขมิง เขมอง ฯะ

๏ ขมก ขมัก ขมาก ขมิก ขมีก ขมึก ขมืก ขมุก ขมูก เขมก แขมก โขมก ขมอก ขมวก เขมียก เขมือก เขมิก เขมอก ฯะ

๏ ขมด ขมัด ขมาด ขมิด ขมีด ขมึด ขมืด ขมุด ขมูด เขมด แขมด โขมด ขมอด ขมวด เขมียด เขมือด เขมิด เขมอด ฯะ

๏ ขมบ ขมับ ขมาบ ขมิบ ขมีบ ขมึบ ขมีบ ขมุบ ขมูบ เขมบ แขมบ โขมบ ขมอบ ขมวบ เขมียบ เขมือบ เขมิบ เขมอบ ฯะ

๏ ขมม ขมัม ขมาม ขมิม ขมีม ขมึม ขมีม ขมุม ขมูม เขมม แขมม โขมม ขมอม ขมวม เขมียม เขมือม เขมิม เขมอม ฯะ

๏ เขมย เขมอย ขมาย ขมาว ขมิว ขมีว ขมีย ขมึย ขมุย ขมูย เขมว แขมว โขมย ขมอย ขมวย เขมียว เขมือย เขมีย เขมียะ เขมือ เขมือะ เขมอ เขมอะ ขมัว ขมัวะ เขมะ แขมะ โขมะ เขมาะ ขมุํ ขมรรม ขมรร ขมอ ขม่อ ขม้อ ขมัย ขมือ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๕ คำ คือ คนแขม ปลาเขมาโกรย เขมา ภาษาเขมร ว่าดำ จับเขม่า ขม้ำกิน ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่กน ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ขมิ้น เขมร เขม่นตา มุ่งเขม้น ขมวนปลา ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่กง ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ขมังธนู ขมึงตา เคร่งเขมง ควันโขมง หัวขมอง

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ขมึกขมั่ำ ขมุก-คะมอม ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่กด ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ขมุดขมิด เขมดกล้ำ ผีโขมด มุ่นขมวด ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่กบ ได้คำใช้ ๔ คำ คือ บิ่ดขมับ ขมิบ หายใจขมุบ ๆ เต็มเขมือบ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่กม ได้คำใช้คำ ๑ คือ กลางขม่อม ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่เกย ได้คำใช้ ๒ คำ คือ แขม่วท้อง ขมุกขมัว ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ม) ทั้งแปดแม่เห็นเป็นคำใช้อยู่ ๔ คำ คือ ฉมวย ฉมำ หาของฉมัง ฉมวก นอกนั้นไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ม) แม่ ก กา ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ม) แม่กน มีคำ ๑ คือ เถมินไพร ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ม) แม่กง มีคำ ๑ คือ ถมึงทึง ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ม) แม่กก แม่กด แม่กบ แม่กม แม่เกย ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ผ ฝ) นำตัว (ม) แจกออกทั้ง ๘ แม่ ไม่มีคำที่จะใช้ในภาษาไทย ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แจกดังนี้ ฯะ

๏ สม สมา สมิ สมี สมึ สมื สมุ สมู เสม แสม ไสว ใสม โสม เสมา สมำ สมะ ฯะ

๏ สมน สมัน สมาน สมิน สมีน สมึน สมืน สมุน สมูน เสมน
แสมน โสมน สมอน สมวน เสมียน เสมือน เสมิน เสมอน ฯะ

๏ สมง สมัง สมาง สมิง สมีง สมึง สมืง สมุง สมูง เสมง
แสมง โสมง สมอง สมวง เสมียง เสมือง เสมิง เสมอง ฯะ

๏ สมก สมัก สมาก สมิก สมีก สมึก สมืก สมุก สมูก เสมก
แสมก โสมก สมอก สมวก เสมียก เสมือก เสมิก เสมอก ฯะ

๏ สมด สมัด สมาด สมิด สมีด สมึด สมืด สมุด สมูด เสมด
แสมด โสมด สมอด สมวด เสมียด เสมือด เสมิด เสมอด ฯะ

๏ สมบ สมับ สมาบ สมิบ สมีบ สมึบ สมืบ สมุบ สมูบ เสมบ
แสมบ โสมบ สมอบ สมวบ เสมียบ เสมือบ เสมิบ เสมอบ ฯะ

๏ สมม สมัม สมาม สมิม สมีม สมึม สมืม สมุม สมูม เสมม
แสมม โสมม สมอม สมวม เสมียม เสมือม เสมิม เสมอม ฯะ

๏ เสมย / เสมอย สมาย สมาว สมิว สมีว สมึย สมืย สมุย สมูย เสมว
แสมว โสมย สมอย สมวย เสมียว เสมือย เสมีย เสมียะ เสมือ
เสมือะ เสมอ เสมอะ สมัว สมัวะ เสมะ แสมะ โสมะ เสมาะ
สมุํ สมรรม สมรร สมอ สม่อ สม้อ สมัย สมือ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ต้นสมี
สมุหบาญชี พื้นแสม ตามไสมย ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แม่กน ได้คำใช้ ๖ คำ คือ สมนจาก เนื้อสมัน ยาสมาน ยาสมุนไพร มึ่งสมร เป็นเสมียน ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แม่กง ได้คำใช้ ๒ คำ คือ เสือสมิง เยื่อสมอง ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แม่กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ เลขสมัค สานสมุค ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ สมาศ สมุดดำ สมุดขาว มหาสมุท ไต้เสม็ด ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แม่กบ แม่กม ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ม) แม่เกย ได้คำใช้ ๔ คำ คือ เกาะสมุย ผลสมอ ได้เสมอ สบสมัย ฯะ

๏ จบแม่ที่ ๓ เพียงนี้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ขย ขยา ขยิ ขยี ขยึ ขยี ขยุ ขยู เขย แขย ไขย ใขย โขย เขยา ขยำ ขยะ ฯะ

๏ ขยน ขยัน ขยาน ขยิน ขยีน ขยึน ขยืน ขยุน ขยูน เขยน แขยน โขยน ขยอน ขยวน เขยียน เขยือน เขยิน เขยอน ฯะ

๏ ขยง ขยัง ขยาง ขยิง ขยีง ขยึง ขยึง ขยุง ขยูง เขยง แขยง โขยง ขยอง ขยวง เขยียง เขยือง เขยิง เขยอง ฯะ

๏ ขยก ขยัก ขยาก ขยิก ขยีก ขยึก ขยึก ขยุก ขยูก เขยก แขยก โขยก ขยอก ขยวก เขยียก เขยือก เขยิก เขยอก ฯะ

๏ ขยด ขยัด ขยาด ขยิด ขยีด ขยึด ขยึด ขยุด ขยูด เขยด แขยด โขยด ขยอด ขยวด เขยียด เขยือด เขยิด เขยอด ฯะ

๏ ขยบ ขยับ ขยาบ ขยิบ ขยีบ ขยึบ ขยึบ ขยุบ ขยูบ เขยบ แขยบ โขยบ ขยอบ ขยวบ เขยียบ เขยือบ เขยิบ เขยอบ ฯะ

๏ ขยม ขยัม ขยาม ขยิม ขยีม ขยึม ขยึม ขยุม ขยูม เขยม แขยม โขยม ขยอม ขยวม เขยียม เขยือม เขยิม เขยอม ฯะ

๏ เขยย / เขยอย ขยาย ขยาว ขยิว ขยีว ขยึย ขยึย ขยุย ขยูย เขยว แขยว โขยย ขยอย ขยวย เขยียว เขยือย เขยีย เขยียะ เขยือ เขยือะ เขยอ เขยอะ ขยัว ขยัวะ เขยะ แขยะ โขยะ เขยาะ ขยุํ ขยรรม ขยรร ขยอ ขย่อ ขย้อ ขยัย ขยือ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๖ คำ คือ สังขยา ขยี้ เขย่า ขยำ ขย้ำ ขยะฝุ่นฝอย ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่กน ได้คำใช้ ๗ คำ คือ ขยน ขยันทำงาน คิดขยั้น ขย้อนไส้ ขยักขย่อน เขยื้อนถอย พั่นเขยิน ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่กง ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ขย่งเท้า เขย่งเท้า ยืนเขย่ง ปลาแขยง บีนแขย่ง ไปทั้งโขยง ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่กก ได้คำใช้ ๔ คำ คือ เดินเขยก ทำโอกโขยก ขยอกกลืน ขยุกขยิก ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ขยดถอย ขยัดไว้ ขยาดกลัว ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่กบ ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ขยับเข้าใกล้ ขยาบเรือ ขยุบ ๆ ขยิบตา เขยิบ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่กม ได้คำใช้ ๔ คำ คือ อัญขยม หยิบขยุ้ม ทำขยิ่ม อัญขยุม ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ย) แม่เกย ได้คำใช้ ๓ คำ คือ แก้ขยาย กินขยุย ดูเขยอะขยะ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ย) แจกทั้งแปดแม่ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ย) แม่กง ได้คำใช้คำ ๑ คือ ผันผยอง ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ย) แม่กบ ได้คำใช้คำ ๑ คือ บินเผยิบ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ย) แม่เกย ได้คำใช้คำ ๑ คือ หยิ่งเผยอ ฯะ นอกนั้นไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ฝ) นำตัว (ย) แจกทั้งแปดแม่ ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แจกดังนี้ ฯะ

๏ สย สยา สยิ สยี สยึ สยื สยุ สยู เสย แสย ไสย ใสย
โสย เสยา สยำ สยะ ฯะ

๏ สยน สยัน สยาน สยิน สยีน สยึน สยืน สยุน สยูน เสยน
แสยน โสยน สยอน สยวน เสยียน เสยือน เสยิน เสยอน ฯะ

๏ สยง สยัง สยาง สยิง สยีง สยึง สยืง สยุง สยูง เสยง
แสยง โสยง สยอง สยวง เสยียง เสยือง เสยิง เสยอง ฯะ

๏ สยก สยัก สยาก สยิก สยีก สยึก สยืก สยุก สยูก เสยก
แสยก โสยก สยอก สยวก เสยียก เสยือก เสยิก เสยอก ฯะ

๏ สยด สยัด สยาด สยิด สยีด สยึด สยืด สยุด สยูด เสยด
แสยด โสยด สยอด สยวด เสยียด เสยือด เสยิด เสยอด ฯะ

๏ สยบ สยับ สยาบ สยิบ สยีบ สยึบ สยืบ สยุบ สยูบ เสยบ
แสยบ โสยบ สยอบ สยวบ เสยียบ เสยือบ เสยิบ เสยอบ ฯะ

๏ สยม สยัม สยาม สยิม สยีม สยึม สยืม สยุม สยูม เสยม
แสยม โสยม สยอม สยวม เสยียม เสยือม เสยิม เสยอม ฯะ

๏ เสยย / เสยอย สยาย สยาว สยิว สยีว สยึย สยืย สยุย สยูย เสยว
แสยว โสยย สยอย สยวย เสยียว เสยือย เสยีย เสยียะ เสยือ
เสยือะ เสยอ เสยอะ สยัว สยัวะ เสยะ แสยะ โสยะ เสยาะ
สยุํ สยรรม สยรร สยอ สย่อ สย้อ สยัย สยือ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่ ก กา มีคำใช้คำหนึ่ง คือ แพสยา ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่กน มีคำใช้ ๓ คำ คือ สยบสยอน แพสยันดร สยุ่น ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่กง มีคำใช้ ๒ คำ คือ แสยงกลัว สยองเกล้า ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่กก มีคำใช้คำ ๑ คือ ต้นแสยก ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่กด มีคำใช้คำ ๑ คือ แสยงสยด ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่กบ มีคำใช้ ๒ คำ คือ สยบสยอน พระกสยบ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่ กม มีคำใช้ ๓ คำ คือ พระสยมภูวญาณ กรุงสยาม สยุมพร ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ย) แม่เกย มีคำใช้ ๓ คำ คือ สยายผม สยิ้วหน้า หน้าแสยะ ฯะ

๏ จบแม่ที่ ๔ เพียงนี้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ร) แจกทั้ง ๘ แม่ เห็นได้คำใช้แต่ ท่านขรัว เท่านั้น ฯะ

๏ ตัว (ถ ผ) นำตัว (ร) ก็ไม่มีคำใช้ในภาษาไทย ฯะ

๏ ตัว (ฝ) นำตัว (ร) แม่กน มีคำใช้คำ ๑ คือ หญ้าฝรั่น ฯะ

๏ ตัว (ฝ) นำตัว (ร) แม่กง มีคำใช้คำ ๑ คือ เมืองฝรั่ง ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๗ คำ คือ สราพก ศรีสวัสดิ์ บ่อสระ โศกเศร้า สระเสียง สระสรง สรุสระ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๓ คำ คือ สราญรมย์ กำสรวญ สเสริญ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๕ คำ คือ สรงสนาน สระสราง ใสสร่าง ก่อสร้าง แสร้งทำ สรวงสวรรค์ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๓ คำ คือ สรากหน้า แสรกคาน แสนโศรก ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ กำสรด เสริดหนี ประเสริฐ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๔ คำ คือ งามสรัพ สรูบ สรวบ แกล้งแสร้งสรวบ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ สริ่ม สรวมชีพ เติมเสริม ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๔ คำ คือ เสรย สร่าย สร่ายสายตึง สรวย ฯะ

๏ (๑) ในแม่ตัว (ศ ษ ส) นำตัว (ร) นี้ ผิดกันกับอักษรสูงที่นำทั้ง ๘ ตัว เพราะอ่านตามเสียงเป็นภาษาไทยมักไม่ใคร่จะมีสำเนียงตัว (ร)

---

(๑) ไม่มีในฉบับพิมพ์ครั้งโรงพิมพ์หลวง พ.ศ. ๒๔๑๔

เป็นสำเนียงตัว (ส) ไปเสียทีเดียวโดยมาก บางทีต้องอ่านเป็นสำเนียง (ส) นำ (ร) เหมือนกับอักษรอื่น ๆ นำ ดังคำว่า สรุสระ ฤๅ สร่ายสายดึง ดังนี้ก็มี แต่น้อยคำ แต่การที่จะอ่านเป็นเหมือนกับอักษรทุกตัวที่นำ มีทั้งสำเนียงตัว (ส ร) นั้นเป็นการถูกตามแบบเดิม ฯะ

๏ จบแม่ที่ ๕ เพียงนี้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ขล ขลา ขลิ ขลี ขลึ ขลื ขลุ ขลู เขล แขล ไขล ใขล โขล เขลา ขลำ ขละ ฯะ

๏ ขลน ขลัน ขลาน ขลิน ขลีน ขลึน ขลืน ขลุน ขลูน เขลน แขลน โขลน ขลอน ขลวน เขลียน เขลือน เขลิน เขลอน ฯะ

๏ ขลง ขลัง ขลาง ขลิง ขลีง ขลึง ขลืง ขลุง ขลูง เขลง แขลง โขลง ขลอง ขลวง เขลียง เขลือง เขลิง เขลอง ฯะ

๏ ขลก ขลัก ขลาก ขลิก ขลีก ขลึก ขลืก ขลุก ขลูก เขลก แขลก โขลก ขลอก ขลวก เขลียก เขลือก เขลิก เขลอก ฯะ

๏ ขลด ขลัด ขลาด ขลิด ขลีด ขลึด ขลืด ขลุด ขลูด เขลด แขลด โขลด ขลอด ขลวด เขลียด เขลือด เขลิด เขลอด ฯะ

๏ ขลบ ขลับ ขลาบ ขลิบ ขลีบ ขลึบ ขลืบ ขลุบ ขลูบ เขลบ แขลบ โขลบ ขลอบ ขลวบ เขลียบ เขลือบ เขลิบ เขลอบ ฯะ

๏ ขลม ขลัม ขลาม ขลิม ขลึม ขลึม ขลึม ขลุม ขลูม เขลม แขลม โขลม ขลอม ขลวม เขลียม เขลือม เขลิม เขลอม ฯะ

๏ เขลย ขลาย ขลาว ขลิว ขลึว ขลีย ขลีย ขลุย ขลูย เขลว เขลอย แขลว โขลย ขลอย ขลวย เขลียว เขลือย เขลีย เขลียะ เขลือ เขลือะ เขลอ เขลอะ ขลัว ขลัวะ เขูละ แขละ โขละ เขลาะ ขลุ ขลรรม ขลรร ขลอ ขล่อ ขล้อ ขลัย ขลือ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๕ คำ คือ กูลขลา ต้นขลู่ ขล่ทอง โฉดเขลา โขลเขล ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๒ คำ คือ จ่าโขลน โขลนทวาร ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๓ คำ คือ เวทมนต์ขลัง ไม้เขลง ช้างโขลง ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๓ คำ คือ สั่นดังขลุก ๆ ทำการขลุกขลุ่ย ใส่ครกโขลก ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้คำ ๑ คือ คนขลาดไม่-อาจหาญ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๔ คำ คือ คำขลับ ผ้าขลิบ เล่นขลุบ เบ้าขลุบ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ตีขลุม ขลุมเครื่องม้า ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๓ คำ คือ เป่าขลุ่ย บ้านขล้อ พูดขล้อย ๆ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ฉล ฉลา ฉลิ ฉลี ฉลึ ฉลื ฉลุ ฉลู เฉล แฉล ไฉล ใฉล โฉล เฉลา ฉลำ ฉละ ฯะ

๏ ฉลน ฉลัน ฉลาน ฉลิน ฉลีน ฉลึน ฉลืน ฉลุน ฉลูน เฉลน แฉลน โฉลน ฉลอน ฉลวน เฉลียน เฉลือน เฉลิน เฉลอน ฯะ

๏ ฉลง ฉลัง ฉลาง ฉลิง ฉลีง ฉลึง ฉลืง ฉลุง ฉลูง เฉลง แฉลง โฉลง ฉลอง ฉลวง เฉลียง เฉลือง เฉลิง เฉลอง ฯะ

๏ ฉลก ฉลัก ฉลาก ฉลิก ฉลีก ฉลึก ฉลืก ฉลุก ฉลูก เฉลก แฉลก โฉลก ฉลอก ฉลวก เฉลียก เฉลือก เฉลิก เฉลอก ฯะ

๏ ฉลด ฉลัด ฉลาด ฉลิด ฉลีด ฉลึด ฉลืด ฉลุด ฉลูด เฉลด แฉลด โฉลด ฉลอด ฉลวด เฉลียด เฉลือด เฉลิด เฉลอด ฯะ

๏ ฉลบ ฉลับ ฉลาบ ฉลิบ ฉลีบ ฉลึบ ฉลืบ ฉลุบ ฉลูบ เฉลบ แฉลบ โฉลบ ฉลอบ ฉลวบ เฉลียบ เฉลือบ เฉลิบ เฉลอบ ฯะ

๏ ฉลม ฉลัม ฉลาม ฉลิม ฉลึม ฉลึม ฉลึม ฉลุม ฉลูม เฉลม แฉลม โฉลม ฉลอม ฉลวม เฉลียม เฉลือม เฉลิม เฉลอม ฯะ

๏ เฉลย ฉลาย ฉลาว ฉลิว ฉลึว ฉลีย ฉลีย ฉลุย ฉลูย เฉลว เฉลอม แฉลว โฉลย ฉลอย ฉลวย เฉลียว เฉลือย เฉลีย เฉลียะ เฉลือ เฉลือะ เฉลอ เฉลอะ ฉลัว ฉลัวะ เฉละ แฉละ โฉละ เฉลาะ ฉลุ ฉลรรม ฉลรร ฉลอ ฉล่อ ฉล้อ ฉลัย ฉลือ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่ กา ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ฉลฉลาย ปีฉลู โฉมเฉลา ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่กน ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ฉลองวัด บ้านบางโฉลง ด้านเฉลียง ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ฉลาก ไม้ฉลีก ฉลุกฉลวย ต้องโฉลก ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้คำ ๑ คือ คนฉลาด ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้คำ ๑ คือ นกบินแฉลบ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ปลาฉลาม เรือฉลอม เป็นเฉลิม ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๖ คำ คือ เฉลยไข ปักเฉลว ฉลุกฉลวย คิดเฉลียว เฉลี่ยกันไป แฉละใช้แผลงว่า ชำและ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ถล ถลา ถลิ ถลี ถลึ ถลื ถลุ ถลู เถล แถล ไถล ใถล โถล เถลา ถลำ ถละ ฯะ

๏ ถลน ถลัน ถลาน ถลิน ถลีน ถลึน ถลืน ถลุน ถลูน เถลน แถลน โถลน ถลอน ถลวน เถลียน เถลือน เถลิน เถลอน ฯะ

๏ ถลง ถลัง ถลาง ถลิง ถลีง ถลึง ถลืง ถลุง ถลูง เถลง แถลง โถลง ถลอง ถลวง เถลียง เถลือง เถลิง เถลอง ฯะ

๏ ถลก ถลัก ถลาก ถลิก ถลีก ถลึก ถลืก ถลุก ถลูก เถลก แถลก โถลก ถลอก ถลวก เถลียก เถลือก เถลิก เถลอก ฯะ

๏ ถลด ถลัด ถลาด ถลิด ถลีด ถลึด ถลืด ถลุด ถลูด เถลด แถลด โถลด ถลอด ถลวด เถลียด เถลือด เถลิด เถลอด ฯะ

๏ ถลบ ถลับ ถลาบ ถลิบ ถลีบ ถลึบ ถลืบ ถลุบ ถลูบ เถลบ แถลบ โถลบ ถลอบ ถลวบ เถลียบ เถลือบ เถลิบ เถลอบ ฯะ

๏ ถลม ถลัม ถลาม ถลิม ถลีม ถลึม ถลืม ถลุม ถลูม เถลม แถลม โถลม ถลอม ถลวม เถลียม เถลือม เถลิม เถลอม ฯะ

๏ เถลย เถลอย ถลาย ถลาว ถลิว ถลีว ถลีย ถลีย ถลุย ถลูย

เถลว แถลว โถลย ถลอย ถลวย เถลียว เถลือย เถลีย เถลียะ เถลือ เถลือะ เถลอ เถลอะ ถลัว ถลัวะ เถละ แถละ โถละ เถลาะ ถลุ ถลรรม ถลรร ถลอ ถล่อ ถล้อ ถลัย ถลือ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๓ คำ คือ วิ่งถลา เถลไถล ถลีถลำ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ตาถลน วิ่งถลัน ถลนบ่าน ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๕ คำ คือ เมืองถลาง ถลึงตา ถลุงแร่ แถลงสาร เถลิงศก ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ถลกหนัง ถลากไถล หนังถลอก เถลือกถลน ผมเถลิก ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่กด ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้คำ ๑ คือ นกบินแถลบ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ลึกถลม แผ่นดินถล่ม ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้คำ ๑ คือ บุบถลาย ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ผล ผลา ผลิ ผลี ผลึ ผลื ผลุ ผลู เผล แผล ไผล ใผล โผล เผลา ผลำ ผละ ฯะ

๏ ผลน ผลัน ผลาน ผลิน ผลีน ผลึน ผลืน ผลุน ผลูน เผลน แผลน โผลน ผลอน ผลวน เผลียน เผลือน เผลิน เผลอน ฯะ

๏ ผลง ผลัง ผลาง ผลิง ผลีง ผลึง ผลืง ผลุง ผลูง เผลง แผลง โผลง ผลอง ผลวง เผลียง เผลือง เผลิง เผลอง ฯะ

๏ ผลก ผลัก ผลาก ผลิก ผลีก ผลึก ผลืก ผลุก ผลูก เผลก แผลก โผลก ผลอก ผลวก เผลียก เผลือก เผลิก เผลอก ฯะ

๏ ผลด ผลัด ผลาด ผลิด ผลีด ผลึด ผลืด ผลุด ผลูด เผลด แผลด โผลด ผลอด ผลวด เผลียด เผลือด เผลิด เผลอด ฯะ

๏ ผลบ ผลับ ผลาบ ผลิบ ผลีบ ผลึบ ผลืบ ผลุบ ผลูบ เผลบ แผลบ โผลบ ผลอบ ผลวบ เผลียบ เผลือบ เผลิบ เผลอบ ฯะ

๏ ผลม ผลัม ผลาม ผลิม ผลีม ผลึม ผลืม ผลุม ผลูม เผลม แผลม โผลม ผลอม ผลวม เผลียม เผลือม เผลิม เผลอม ฯะ

๏ เผลย / เผลอย ผลาย ผลาว ผลิว ผลีว ผลึย ผลืย ผลุย ผลูย เผลว แผลว โผลย ผลอย ผลวย เผลียว เผลือย เผลีย เผลียะ เผลือ เผลือะ เผลอ เผลอะ ผลัว ผลัวะ เผละ แผละ โผละ เผลาะ ผลุ ผลรรม ผลรร ผลอ ผล่อ ผล้อ ผลัย ผลือ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๘ คำ คือ พึ่งจะผลิ ดังผลุ ไปโดยผลู ไพล่เผล ยิ้มเผล่ ผุดโผล่ ปากแผล ผละไป ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ล้างผลาญ ผลุนผลัน ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ดังผลุง แผลงฤทธิ เผลียงแล้ง ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ผลักใส ทำโผลกเผลก ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๒ คำ คือ เปลี่ยนผลัด หน้าไผลผลีด ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ โดดผลับ ดังผลุบ เลียแผลบ ๆ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้คำ ๑ คือ ทำผลีผลาม ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๕ คำ คือ โดดแผลว ดังเผลาะ เผลาะแผละ พูดผลอ แผลผลือ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ สล สลา สลิ สลี สลึ สลื สลุ สลู เสล แสล ไสล ใสล โสล เสลา สลำ สละ ฯะ

๏ สลน สลัน สลาน สลิน สลีน สลึน สลืน สลุน สลูน เสลน
แสลน โสลน สลอน สลวน เสลียน เสลือน เสลิน เสลอน ฯะ

๏ สลง สลัง สลาง สลิง สลีง สลึง สลืง สลุง สลูง เสลง
แสลง โสลง สลอง สลวง เสลียง เสลือง เสลิง เสลอง ฯะ

๏ สลก สลัก สลาก สลิก สลีก สลึก สลืก สลุก สลูก เสลก
แสลก โสลก สลอก สลวก เสลียก เสลือก เสลิก เสลอก ฯะ

๏ สลด สลัด สลาด สลิด สลีด สลึด สลืด สลุด สลูด เสลด
แสลด โสลด สลอด สลวด เสลียด เสลือด เสลิด เสลอด ฯะ

๏ สลบ สลับ สลาบ สลิบ สลีบ สลึบ สลืบ สลุบ สลูบ เสลบ
แสลบ โสลบ สลอบ สลวบ เสลียบ เสลือบ เสลิบ เสลอบ ฯะ

๏ สลม สลัม สลาม สลิม สลีม สลึม สลืม สลุม สลูม เสลม
แสลม โสลม สลอม สลวม เสลียม เสลือม เสลิม เสลอม ฯะ

๏ เสลย / เสลอย สลาย สลาว สลิว สลีว สลีย สลึย สลุย สลูย
เสลว แสลว โสลย สลอย สลวย เสลียว เสลือย เสลีย เสลียะ
เสลือ เสลือะ เสลอ เสลอะ สลัว สลัวะ เสละ แสละ โสละ
เสลาะ สลุ สลรรม สลรร สลอ สล่อ สล้อ สลัย สลือ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๗ คำ คือ ชานสลา ลมสลาตัน คอยสลี เนินไศล สล้างเสลา ผลสละ สละทิ้ง ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๓ คำ คือ เสลือกสลน สลับสลอน ยกมือไหว้สลอน ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๔ คำ คือ แลสล้าง เงินสลึง ของแสลง พระเสลียง ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ช่างสลัก แจกสลาก สารโสลก เสลือกสลน ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๗ คำ คือ หน้าสลด ปลาสลาด ปลาสลิด สลัดวัดเหวี่ยง อ้ายจีนสลัด ยิงปืนสลุด ผลสลอด ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ สลบแน่นิ่ง สลับซับซ้อน เรือสลุบ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้คำ ๑ คือ สรลมชม ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ร้าวสลาย สละสลวย ฯะ

๏ จบแม่ที่ ๖ เพียงนี้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ขว ขวา ขวิ ขวี ขวึ ขวื ขวุ ขวู เขว แขว ไขว ใขว โขว เขวา ขวำ ขวะ ฯะ

๏ ขวน ขวัน ขวาน ขวิน ขวีน ขวึน ขวืน ขวุน ขวูน เขวน แขวน โขวน ขวอน ขววน เขวียน เขวือน เขวิน เขวอน ฯะ

๏ ขวง ขวัง ขวาง ขวิง ขวีง ขวึง ขวืง ขวุง ขวูง เขวง แขวง โขวง ขวอง ขววง เขวียง เขวือง เขวิง เขวอง ฯะ

๏ ขวก ขวัก ขวาก ขวิก ขวีก ขวึก ขวืก ขวุก ขวูก เขวก แขวก โขวก ขวอก ขววก เขวียก เขวือก เขวิก เขวอก ฯะ

๏ ขวด ขวัด ขวาด ขวิด ขวีด ขวึด ขวืด ขวุด ขวูด เขวด แขวด โขวด ขวอด ขววด เขวียด เขวือด เขวิด เขวอด ฯะ

๏ ขวบ ขวับ ขวาบ ขวิบ ขวีบ ขวึบ ขวืบ ขวุบ ขวูบ เขวบ แขวบ โขวบ ขวอบ ขววบ เขวียบ เขวือบ เขวิบ เขวอบ ฯะ

๏ ขวม ขวัม ขวาม ขวิม ขวีม ขวึม ขวืม ขวุม ขวูม เขวม แขวม โขวม ขวอม ขววม เขวียม เขวือม เขวิม เขวอม ฯะ

๏ เขวย เขวอย ขวาย ขวาว ขวิว ขวีว ขวึย ขวืย ขวุย ขวูย เขวว แขวว โขวย ขวอย ขววย เขวียว เขวือย เขวีย เขวียะ เขวือ เขวือะ เขวอ เขวอะ ขวัว ขวัวะ เขวะ แขวะ โขวะ เขวาะ ขวุ ขววรรม ขววรร ขวอ ขว่อ ขว้อ ขวัย ขวือ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ซ้ายขวา ไขว้เขว ขวักไขว่ ไขว่ชลอม หกขว้ำ ด่านเจ้าเขว้า ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ขวนขวาย ทำขวัญ สิ่วขวาน ห้อยแขวน ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่กง ได้คำใช้ ๔ คำ คือ กีดขวาง กว้างขวาง ทั้งขว้าง แขวงกรุงเทพ ฯ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่กก ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ขวักไขว่ ถูก-ขวาก นกแขวก ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ต้นขวาด ผลมขวิด กระบือขวิด ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่กบ ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ตีดังขวับ เสียงขวาบ ๆ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่กม ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ข) นำตัว (ว) แม่เกย ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ขวนขวาย หวดขวิว ขวาบเขวียว ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ว) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ฉว ฉวา ฉวิ ฉวี ฉวึ ฉวื ฉวุ ฉวู เฉว แฉว ไฉว ใฉว โฉว เฉวา ฉวำ ฉวะ ฯะ

๏ ฉวน ฉวัน ฉวาน ฉวิน ฉวีน ฉวึน ฉวืน ฉวุน ฉวูน เฉวน แฉวน โฉวน ฉวอน ฉววน เฉวียน เฉวือน เฉวิน เฉวอน ฯะ

๏ ฉวง ฉวัง ฉวาง ฉวิง ฉวีง ฉวึง ฉวึง ฉวุง ฉวูง เฉวง
แฉวง โฉวง ฉวอง ฉววง เฉวียง เฉวือง เฉวิง เฉวอง ฯะ
๏ ฉวก ฉวัก ฉวาก ฉวิก ฉวีก ฉวึก ฉวึก ฉวุก ฉวูก เฉวก
แฉวก โฉวก ฉวอก ฉววก เฉวียก เฉวือก เฉวิก เฉวอก ฯะ
๏ ฉวด ฉวัด ฉวาด ฉวิด ฉวีด ฉวึด ฉวึด ฉวุด ฉวูด เฉวด
แฉวด โฉวด ฉวอด ฉววด เฉวียด เฉวือด เฉวิด เฉวอด ฯะ
๏ ฉวบ ฉวับ ฉวาบ ฉวิบ ฉวีบ ฉวึบ ฉวึบ ฉวุบ ฉวูบ เฉวบ
แฉวบ โฉวบ ฉวอบ ฉววบ เฉวียบ เฉวือบ เฉวิบ เฉวอบ ฯะ
๏ ฉวม ฉวัม ฉวาม ฉวิม ฉวีม ฉวึม ฉวึม ฉวุม ฉวูม เฉวม
แฉวม โฉวม ฉวอม ฉววม เฉวียม เฉวือม เฉวิม เฉวอม ฯะ

๏ เฉวย / เฉวอย ฉวาย ฉวาว ฉวิว ฉวีว ฉวึย ฉวึย ฉวุย ฉวูย เฉวว
แฉวว โฉวย ฉวอย ฉววย เฉวียว เฉวือย เฉวีย เฉวียะ เฉวือ
เฉวือะ เฉวอ เฉวอะ ฉวัว ฉวัวะ เฉวะ แฉวะ โฉวะ เฉวาะ
ฉวํ ฉวรรม ฉวรร ฉวอ ฉว่อ ฉว้อ ฉวัย ฉวือ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๒ คำ คือ พระฉวี ทางแฉว ฯะ
๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ว) แม่กน ได้คำใช้คำ ๑ คือ วงเฉวียน ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ว) แม่กง ได้คำใช้ ๓ คำ คือ เลขฉวาง ปลาแฉวง เบื้องเฉวียง ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ว) แม่กก ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ว) แม่กด ได้คำใช้คำ ๑ คือ ฉวัดเฉวียน ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นำตัว (ว) แม่กบ แม่กม แม่เกย ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ว) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ถว ถวา ถวิ ถวี ถวึ ถวื ถวุ ถวู เถว แถว ไถว ใถว โถว เถวา ถวำ ถวะ ฯะ

๏ ถวน ถวัน ถวาน ถวิน ถวีน ถวึน ถวืน ถวุน ถวูน เถวน แถวน โถวน ถวอน ถววน เถวียน เถวือน เถวิน เถววอน ฯะ

๏ ถวง ถวัง ถวาง ถวิง ถวีง ถวึง ถวืง ถวุง ถวูง เถวง แถวง โถวง ถวอง ถววง เถวียง เถวือง เถวิง เถวอง ฯะ

๏ ถวก ถวัก ถวาก ถวิก ถวีก ถวึก ถวืก ถวุก ถวูก เถวก แถวก โถวก ถวอก ถววก เถวียก เถวือก เถวิก เถวอก ฯะ

๏ ถวด ถวัด ถวาด ถวิด ถวีด ถวึด ถวืด ถวุด ถวูด เถวอด แถวด โถวด ถวอด ถววด เถวียด เถวือด เถวิด เถวอด ฯะ

๏ ถวบ ถวับ ถวาบ ถวิบ ถวีบ ถวึบ ถวืบ ถวุบ ถวูบ เถวบ แถวบ โถวบ ถวอบ ถววบ เถวียบ เถวือบ เถวิบ เถวอบ ฯะ

๏ ถวม ถวัม ถวาม ถวิม ถวีม ถวึม ถวืม ถวุม ถวูม เถวม แถวม โถวม ถวอม ถววม เถวียม เถวือม เถวิม เถวอม ฯะ

๏ เถวย ถวาย ถวาว ถวิว ถวีว ถวีย ถวีย ถวุย ถวูย เถวอย เถวว แถวว โถวย ถวอย ถววย เถวียว เถวือย เถวีย เถวียะ เถวือ เถวือะ เถวอ เถวอะ ถวัว ถวัวะ เถวะ แถวะ โถวะ เถวาะ ถวุํ ถวรรม ถวรร ถวอ ถว่อ ถว้อ ถวัย ถวือ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้คำ ๑ คือ บัถวี ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ว) แม่ กน ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ถวัลยราช ถวิลหวัง ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ว) แม่กง แม่กก แม่กด แม่กบ แม่กม ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ถ) นำตัว (ว) แม่เกย ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ถวาย เถวอ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ว) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ผว ผวา ผวิ ผวี ผวึ ผวื ผวุ ผวู เผว แผว ไผว ใผว โผว เผวา ผวำ ผวะ ฯะ

๏ ผวน ผวัน ผวาน ผวิน ผวีน ผวึน ผวืน ผวุน ผวูน เผวน
แผวน โผวน ผวอน ผววน เผวียน เผวือน เผวิน เผวอน ฯะ
๏ ผวง ผวัง ผวาง ผวิง ผวีง ผวึง ผวืง ผวุง ผวูง เผวง แผวง
โผวง ผวอง ผววง เผวียง เผวือง เผวิง เผวอง ฯะ
๏ ผวก ผวัก ผวาก ผวิก ผวีก ผวึก ผวืก ผวุก ผวูก เผวก
แผวก โผวก ผวอก ผววก เผวียก เผวือก เผวิก เผวอก ฯะ
๏ ผวด ผวัด ผวาด ผวิด ผวีด ผวึด ผวืด ผวุด ผวูด เผวด
แผวด โผวด ผวอด ผววด เผวียด เผวือด เผวิด เผวอด ฯะ
๏ ผวบ ผวับ ผวาบ ผวิบ ผวีบ ผวึบ ผวืบ ผวุบ ผวูบ เผวบ
แผวบ โผวบ ผวอบ ผววบ เผวียบ เผวือบ เผวิบ เผวอบ ฯะ
๏ ผวม ผวัม ผวาม ผวิม ผวีม ผวึม ผวืม ผวุม ผวูม เผวม
แผวม โผวม ผวอม ผววม เผวียม เผวือม เผวิม เผวอม ฯะ
๏ เผวย เผวอย ผวาย ผวาว ผวิว ผวีว ผวึย ผวืย ผวุย ผวูย เผวว
แผวว โผวย ผวอย ผววย เผวียว เผวือย เผวีย เผวียะ เผวือ
เผวือะ เผวอ เผวอะ ผวัว ผวัวะ เผวะ แผวะ โผวะ เผวาะ
ผวุํ ผวรรม ผวรร ผวอ ผว่อ ผว้อ ผวัย ผวือ ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้คำ ๑ คือ หวาดผวา ฯะ

๏ ตัว (ผ) นำตัว (ว) แม่กน แม่กง แม่กก แม่กด แม่กบ แม่กม แม่เกย ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ฝ) นำตัว (ว) ก็ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แจกดังนี้ ฯะ

๏ สว สวา สวิ สวี สวึ สวี สวุ สวู เสว แสว ไสว ใสว โสว เสวา สวำ สวะ

๏ สวน สวัน สวาน สวิน สวีน สวึน สวืน สวุน สวูน เสวน แสวน โสวน สวอน สววน เสวียน เสวือน เสวิน เสวอน ฯะ

๏ สวง สวัง สวาง สวิง สวีง สวึง สวืง สวุง สวูง เสวง แสวง โสวง สวอง สววง เสวียง เสวือง เสวิง เสวอง ฯะ

๏ สวก สวัก สวาก สวิก สวีก สวึก สวืก สวุก สวูก เสวก แสวก โสวก สวอก สววก เสวียก เสวือก เสวิก เสวอก ฯะ

๏ สวด สวัด สวาด สวิด สวีด สวึด สวืด สวุด สวูด เสวด ฯะ แสวด โสวด สวอด สววด เสวียด เสวือด เสวิด เสวอด ฯะ

๏ สวบ สวับ สวาบ สวิบ สวีบ สวึบ สวืบ สวุบ สวูบ เสวบ แสวบ โสวบ สวอบ สววบ เสวียบ เสวือบ เสวิบ เสวอบ ฯะ

๏ สวม สวัม สวาม สวิม สวีม สวึม สวืม สวุม สวูม เสวม แสวม โสวม สวอม สววม เสวียม เสวือม เสวิม เสวอม ฯะ

๏ เสวย เสวอย สวาย สวาว สวิว สวีว สวีย สวีย สวุย สวูย เสวว แสวว โสวย สวอย สววย เสวียว เสวีอย เสวีย เสวียะ เสวือ เสวือะ เสวอ เสวอะ สวัว สวัวะ เสวะ แสวะ โสวะ เสวาะ สวุ สวรรม สวรร สวอ สว่อ สว้อ สวัย สวือ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๔ คำ คือ สวามิภักดิ์ สวาวานร งามไสว สวะลอย ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่กน ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ไอสวรรย์ เมืองสวรรค์ สว่านไซไม้ สว้านลม เสวียนม่อ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่กง ได้คำใช้ ๖ คำ คือ พิศวง สวางคบุรี รุ่งสว่าง สวิงสวาย สวิงตักปลา แสวงหา ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่กก ได้คำใช้คำ ๑ คือ สวกตักปลา ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่กด ได้คำใช้ ๔ คือ ศรีสวัสดิ์ สุดสวาด พิศวาศ ท่าสวิด ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่กบ ได้คำใช้คำ ๑ คือ สวาบโครง ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่กม ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ส) นำตัว (ว) แม่เกย ได้คำใช้ ๒ คำ คือ เสวย ปลาสวาย ฯะ

๏ จบแม่ที่ ๘ เพียงนี้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำอักษรต่ำ ชักให้เป็นอักษรสูงเล่า อ่านไม่ต้องออกเสียง ตัว (ห) ควรนำได้ ๑๐ อักษร คือ ง ญ ณ น ม ย ร ล ว ฬ นำได้ทั่วไปใน แม่ ก กา กน กง กก กด กบ กม เกย แลผันด้วยไม้ ่ ้ ได้เหมือนตัว (ห) ทุกแม่ จะแจกไว้ให้เป็นแบบอย่างดังนี้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แจกดังนี้ ฯะ

๏ หง หงา หงิ หงี หงึ หงื หงุ หงู เหง แหง ไหง ใหง โหง เหงา หงำ หงะ ฯะ

๏ หงน หงัน หงาน หงิน หงีน หงึน หงืน หงุน หงูน เหงน แหงน โหงน หงอน หงวน เหงียน เหงือน เหงิน เหงอน ฯะ

๏ หงง หงัง หงาง หงิง หงีง หงึง หงืง หงุง หงูง เหงง แหงง โหงง หงอง หงวง เหงียง เหงือง เหงิง เหงอง ฯะ

๏ หงก หงัก หงาก หงิก หงีก หงึก หงืก หงุก หงูก เหงก แหงก โหงก หงอก หงวก เหงียก เหงือก เหงิก เหงอก ฯะ

๏ หงด หงัด หงาด หงิด หงีด หงึด หงืด หงุด หงูด เหงด แหงด โหงด หงอด หงวด เหงียด เหงือด เหงิด เหงอด ฯะ

๏ หงบ หงับ หงาบ หงิบ หงีบ หงึบ หงืบ หงุบ หงูบ เหงบ แหงบ โหงบ หงอบ หงวบ เหงียบ เหงือบ เหงิบ เหงอบ ฯะ

๏ หงม หงัม หงาม หงิม หงีม หงึม หงืม หงุม หงูม เหงม แหงม โหงม หงอม หงวม เหงียม เหงือม เหงิม เหงอม ฯะ

๏ เหงย เหงอย หงาย หงาว หงิว หงีว หงีย หงีย หงุย หงูย เหงว แหงว โหงย หงอย หงวย เหงียว เหงือย เหงีย เหงียะ เหงือ เหงือะ เหงอ เหงอะ หงัว หงัวะ เหงะ แหงะ โหงะ เหงาะ หงุ๋ หงรรม หงรร หงอ หง่อ หง้อ หงัย หงือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๔ คำ คือ บุหงา หน้าแหง ง่วงเหงา หงำหงะ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ตุนาหงัน แหงนดู หงอนไก่ หง่อนหง่อ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่กง ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ตำมหงง ดังหง่าง ๆ ร้องหงิง ๆ ดังโหง่งเหง่ง

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่กก ได้คำใช้ ๖ คำ คือ เดินมาหงก ๆ ชักหงัก ๆ นิ้วหงิก ดังหงึก ๆ ผมหงอก ไรเหงือก ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ใจหงุดหงิด บ่นหงอด ๆ หงอดแหงด

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่กบ ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ชักหงับ ๆ นั่งโงกหงุบ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่กม ได้คำใช้ ๔ คำ คือ คนหงิม ทำหงุม แก่หง่อม หง่อมแหง่ม ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ง) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ พลิกหงาย เว่าหง่าว ร้องแหง่ว ๆ ดูหงอยไป เงื่องหงอย เหงื่อไค สังปะลิเหงะ ขวานเหงาะ จีนหงอ หง่อนหง่อ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ญ) แจกดังนี้ ฯะ

๏ หญ หญา หญิ หญี หญึ หญื หญุ หญู เหญ แหญ ไหญ ใหญ โหญ เหญา หญำ หญะ ฯะ

๏ หญน หญัน หญาน หญิน หญีน หญึน หญืน หญุน หญูน เหญน แหญน โหญน หญอน หญวน เหญียน เหญือน เหญิน เหญอน ฯะ

๏ หญง หญัง หญาง หญิง หญีง หญึง หญืง หญุง หญูง เหญง แหญง โหญง หญอง หญวง เหญียง เหญือง เหญิง เหญอง ฯะ

๏ หญก หญัก หญาก หญิก หญีก หญึก หญืก หญุก หญูก เหญก แหญก โหญก หญอก หญวก เหญียก เหญือก เหญิก เหญอก ฯะ

๏ หญด หญัด หญาด หญิด หญีด หญึด หญืด หญุด หญูด เหญด แหญด โหญด หญอด หญวด เหญียด เหญือด เหญิด เหญอด ฯะ

๏ หญบ หญับ หญาบ หญิบ หญีบ หญึบ หญืบ หญุบ หญูบ เหญบ แหญบ โหญบ หญอบ หญวบ เหญียบ เหญือบ เหญิบ เหญอบ ฯะ

๏ หญม หญ้ม หญาม หญิม หญึม หญึ้ม หญึม หญุม หญูม
เหญม แหญม โหญม หญอม หญวม เหญียม เหญือม เหญิม
เหญอม ฯะ

๏ เหญย / เหญอย หญาย หญาว หญิว หญึว หญีย หญึย หญุย หญูย
เหญว แหญว โหญย หญอย หญวย เหญียว เหญือย เหญีย เหญียะ
เหญือ เหญือะ เหญอ เหญอะ หญ้ว หญ้วะ เหญะ แหญะ โหญะ
เหญาะ หญุํ หญรรม หญรร หญอ หญ่อ หญ้อ หญ้ย หญือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ญ) แม่ ก กา มีคำใช้ ๒ คำ คือ กอหญ้า ผู้ใหญ่ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ญ) แม่กน ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ญ) แม่กง มีคำใช้ ๒ คำ คือ ผู้หญิง ต้นหญง ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ญ) แม่กก แม่กด แม่กบ แม่กม แม่เกย ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ณ) แจกเล่าเหมือนกันแต่ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ห่น หนา หนิ หนี หนึ หนี หนุ หนู เหน แหน ไหน ใหน โหน เหนา หนำ หนะ ฯะ

๏ หนน หนัน หนาน หนิน หนีน หนึน หนืน หนุน หนูน เหนน แหนน โหนน หนอน หนวน เหนียน เหนือน เหนิน เหนอน ฯะ

๏ หนง หนัง หนาง หนิง หนีง หนึง หนืง หนุง หนูง เหนง แหนง โหนง หนอง หนวง เหนียง เหนือง เหนิง เหนอง ฯะ

๏ ห่นก หนัก หนาก หนิก หนีก หนึก หนืก หนุก หนูก เหนก แหนก โหนก หนอก หนวก เหนียก เหนือก เหนิก เหนอก ฯะ

๏ หนก หนัด หนาด หนิด หนีด หนึด หนืด หนุด หนูด เหนด แหนด โหนด หนอด หนวด เหนียด เหนือด เหนิด เหนอด ฯะ

๏ หนบ หนับ หนาบ หนิบ หนีบ หนึบ หนืบ หนุบ หนูบ เหนบ แหนบ โหนบ หนอบ หนวบ เหนียบ เหนือบ เหนิบ เหนอบ ฯะ

๏ หนม หนัม หนาม หนิม หนีม หนึม หนืม หนุม หนูม เหนม แหนม โหนม หนอม หนวม เหนียม เหนือม เหนิม เหนอม ฯะ

๏ เหนย / เหนอย หนาย หนาว หนิว หนีว หนีย หนีย หนุย หนูย เหนว แหนว โหนย หนอย หนวย เหนียว เหนือย เหนีย เหนียะ เหนือ เหนือะ เหนอ เหนอะ หนัว หนัวะ เหนะ แหนะ โหนะ เหนาะ หนุ หนรรม หนรร หนอ หน่อ หน้อ หนัย หนือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๘ คำ คือ บางหนา ผลน้อยหน่า ต่อหน้า เป็นตำหนิ คนหนี คนตระหนี่ หนู จอกแหน ใบสระแหน่ กระเหนดกระแหน่ ไปไหน อิเหนา หัวเหน่า หนุ่มเหน้า อิ่มหนำ ทำให้หนำใจ กระหน่ำ เหนียวเหนอะหนะ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ หนั่นหนา หนานคำลาว หมอนหนุน ตัวหนอน ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่กง ได้คำใช้ ๑๖ คำ คือ หนังสือ หนังสัตว์ต่าง ๆ เล่นหนัง นับหนึ่งสอง เกยหนึ่ง เชิงกุหนุง นึกแหนง หนองบึง ย่องหน่อง หนักหน่วง เหนียงนก ดำเป็นเหนี่ยง คนตรีดัง หนิงหนึ่ง ดังเหนงเหน่ง ดังโหนงโหน่ง ดังหนองหน่อง ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่กก ได้คำใช้ ๗ คำ คือ พระดำหนัก น้ำหนัก เป็นยางหนึก หน้าโหนก ผักหนอก หูหนวก สำเหนียกจำ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่กด ได้คำใช้ ๗ คำ คือ กำหนดไว้ กำหนัด ใบหนาด เหนียวหนึด ๆ บำเหน็ด เสียงหนอด หนวดเครา ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่กบ ได้คำใช้ ๖ คำ คือ เหนียวหนับ ๆ กระหนาบ คีมหนีบ ตอดหนุบ ๆ เหน็บกฤช แหนบถอนหนวด ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ บ่งหนาม รุ่นหนุ่ม อายุเหนียม ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (น) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๑ คำ คือ หน่ายหนี น่าหนาว ไปสักหน่อย หน่วยตา ข้าวเหนียว หน่วงเหนี่ยว เหน็ดเหนื่อย ทิศเหนือ ยางเหนอะ โอหนอ หน่อไม้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แจกดังนี้ ฯะ

๏ หม หมา หมิ หมี หมึ หมื หมุ หมู เหม แหม ไหม ใหม โหม เหมา หมำ หมะ ฯะ

๏ หมน หมัน หมาน หมิน หมีน หมึน หมืน หมุน หมูน เหมน แหมน โหมน หมอน หมวน เหมียน เหมือน เหมิน เหมอน ฯะ

๏ หมง หมัง หมาง หมิง หมีง หมึง หมืง หมุง หมูง เหมง แหมง โหมง หมอง หมวง เหมียง เหมือง เหมิง เหมอง ฯะ

๏ หมก หมัก หมาก หมิก หมีก หมึก หมืก หมุก หมูก เหมก แหมก โหมก หมอก หมวก เหมียก เหมือก เหมิก เหมอก ฯะ

๏ หมด หมัด หมาด หมิด หมีด หมึด หมืด หมุด หมูด เหมด แหมด โหมด หมอด หมวด เหมียด เหมือด เหมิด เหมอด ฯะ

๏ หมบ หมับ หมาบ หมิบ หมีบ หมึบ หมืบ หมุบ หมูบ เหมบ แหมบ โหมบ หมอบ หมวบ เหมียบ เหมือบ เหมิบ เหมอบ ฯะ

๏ หมม หมัม หมาม หมิม หมีม หมึม หมืม หมุม หมูม เหมม แหมม โหมม หมอม หมวม เหมียม เหมือม เหมิม เหมอม ฯะ

๏ เหมย / เหมอย หมาย หมาว หมิว หมีว หมึย หมืย หมุย หมูย เหมว แหมว โหมย หมอย หมวย เหมียว เหมือย เหมีย เหมียะ

เหมือ เหมือะ เหมอ เหมอะ หมัว หมัวะ เหมะ แหมะ โหมะ เหมาะ หมุ๋ หมรรม หมรร หมอ หม่อ หม้อ หมัย หมือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่ กกา ได้คำใช้ ๑๓ คำ คือ หมา หม่าปูน หมี โรงหมี หมู หมู่สัตว เหม่ ๆ บ่านไหม ปรับไหม ปีใหม่ เพลิงไหม้ รับเหมา เรียกเด็กมาหม่ำ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่กน ได้คำใช้ ๑๒ คำ คือ สีหม่น หม่นหมอง หญิงหมั้น คนหมั้น อลหม่าน ดูหมิ่น ขุนหมื่น หมื่นแสน จักรหมุน กลิ่นเหม็น เสือหมอน เหมือนกัน ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่กง ได้คำใช้ ๘ คำ คือ กระหมั่ง บาดหมาง เหมาะเหมง กลองเหม่ง ฆ้องโหม่ง มัวหมอง หมอชื่อเหมี่ยง เหมืองน้ำ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่กก ได้คำใช้ ๗ คำ คือ ห่อหมก หมกไว้ หมักแช่ กินหมาก น้ำหมึก เมฆหมอก สวมหมวก ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่กด ได้คำใช้ ๘ คำ คือ หมดสิ้น กำหมัด เหล็กหมาด เบียกหมาด ๆ ใส่หมุด โหมดตาล หมวดหมู่ หั่นเหมือด ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ต่อยหมับ หมอบเผ้า เต็มกระเหมือบ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่กม ได้คำใช้ ๔ คำ คือ หมักหมม แหม่ม หม่อม โปรดเกล้า ฯ โปรดกระหม่อม ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ม) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ จดหมาย กฎหมาย ตีดังหมุ่ย ท้องกระแหม่ว เรียกแมวเหมียว ตัวมะเหมี่ยว มาเหมือย ๆ แหมะไว้ งามเหมาะ หมอรักษาโรค ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แจกดังนี้ ฯะ

๏ หย หยา หยิ หยี หยึ หยื หยุ หยู เหย แหย ไหย ใหย โหย เหยา หยำ หยะ ฯะ

๏ หยน หยัน หยาน หยิน หยีน หยึน หยืน หยุน หยูน เหยน แหยน โหยน หยอน หยวน เหยียน เหยือน เหยิน เหยอน ฯะ

๏ หยง หยัง หยาง หยิง หยีง หยึง หยืง หยุง หยูง เหยง แหยง โหยง หยอง หยวง เหยียง เหยือง เหยิง เหยอง ฯะ

๏ หยก หยัก หยาก หยิก หยีก หยึก หยืก หยุก หยูก เหยก แหยก โหยก หยอก หยวก เหยียก เหยือก เหยิก เหยอก ฯะ

๏ หยด หยัด หยาด หยิด หยีด หยึด หยืด หยุด หยูด เหยด แหยด โหยด หยอด หยวด เหยียด เหยือด เหยิด เหยอด ฯะ

๏ หยบ หยับ หยาบ หยิบ หยีบ หยึบ หยืบ หยุบ หยูบ เหยบ แหยบ โหยบ หยอบ หยวบ เหยียบ เหยือบ เหยิบ เหยอบ ฯะ

๏ หยม หยัม หยาม หยิม หยีม หยึม หยืม หยุม หยูม เหยม แหยม โหยม หยอม หยวม เหยียม เหยือม เหยิม เหยอม ฯะ

๏ เหยย หยาย หยาว หยิว หยีว หยีย หยีย หยุย หยูย เหยอย เหยว แหยว โหยย หยอย หยวย เหยียว เหยือย เหยีย เหยียะ เหยือ เหยือะ เหยอ เหยอะ หยัว หยัวะ เหยะ แหยะ โหยะ เหยาะ หยุํ หยรรม หยรร หยอ หย่อ หย้อ หยัย หยือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๗ คำ คือ บั่นหญี นุ่งหยี่ กำมะหยี่ แหย่งแย่ วึ่งเหย่า เมาหยำเป ทำหยำเยอะ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่กน ได้คำใช้ ๘ คำ คือ ระเด่น คาหยน กิดาหยัน บาหยัน เย้ยหยัน กั้นหยั่น ดูหยุ่น ๆ ใจหยอน ย่อหย่อน

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่กง ได้คำใช้ ๑๒ คำ คือ ต้นหยง ยาหยัง เต้นหยาง หยั่งน้ำ ตัวหย่าง เต้นเหยง นึกแหยง แหย่งแย่ วึ่งโหยง โหย่งโย่ ลายหย่อง ยุ่งเหยิง ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่กก ได้คำใช้ ๘ คำ คือ ขวดหยก หยักขวั้น หยากได้ หยิกข่วน หยุกหยิก โหยกเหยก เย้าหยอก หยวกกล้วย ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่กด ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ย้อยหยด น้ำหยัด หยาดน้ำ หยุดอยู่ หยอดแป้ง เหยียดมือ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่กบ ได้คำใช้ ๕ คำ คือ อ่อนหยับ พูดหยาบ เอื้อมมือหยิบ หยุบไว้ ย่ำเหยียบ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่กม ได้คำใช้ ๔ คำ คือ หยาบหยาม ฝนตกหยิม ๆ ไว้ผมแหยม เป็นหย่อม ๆ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ย) แม่เกย ได้คำใช้ ๘ คำ คือ เกิดศึกใหญ่ หยาวเมือง ปาหยอย เคี้ยวแหยะ ๆ หยุ่นเหยอะ ๆ ดิ้นแหย่ว ๆ ค่อยหย่อยกันไป เดินเหย่าเหยาะ ปุงหยอพม่า ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แจกดังนี้ ฯะ

๏ หร หรา หริ หรี หรึ หรื หรุ หรู เหร แหร ไหร ใหร โหร เหรา หรำ หระ

๏ หรน หรัน หราน หริน หรีน หรึน หรืน หรุน หรูน เหรน แหรน โหรน หรอน หรวน เหรียน เหรือน เหริน เหรอน ฯะ

๏ หรง หรัง หราง หริง หรีง หรึง หรืง หรุง หรูง เหรง แหรง โหรง หรอง หรวง เหรียง เหรือง เหริง เหรอง ฯะ

๏ หรก หรัก หราก หริก หรีก หรึก หรืก หรุก หรูก เหรก แหรก โหรก หรอก หรวก เหรียก เหรือก เหริก เหรอก ฯะ

๏ หรด หรัด หราด หริด หรีด หรึด หรืด หรุด หรูด เหรด
แหรด โหรด หรอด หรวด เหรียด เหรือด เหริด เหรอด ฯะ
๏ หรบ หรับ หราบ หริบ หรีบ หรึบ หรืบ หรุบ หรูบ เหรบ
แหรบ โหรบ หรอบ หรวบ เหรียบ เหรือบ เหริบ เหรอบ ฯะ
๏ หรม หรัม หราม หริม หรีม หรึม หรืม หรุม หรูม เหรม
แหรม โหรม หรอม หรวม เหรียม เหรือม เหริม เหรอม ฯะ
๏ เหรย หราย หราว หริว หรีว หรีย หรีย หรุย หรูย เหรว
เหรอย
แหรว โหรย หรอย หรวย เหรียว เหรือย เหรีย เหรียะ เหรือ
เหรือะ เหรอ เหรอะ หรัว หรัวะ เหระ แหระ โหระ เหราะ หรุ
หรรรม หรรร หรอ หร่อ หร้อ หรัย หรือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๗ คำ คือ นัคะหรา นัคะหรี บุหรี่ แสงหริบหรี่ บ้านสำเหร่ ตึกสุเหร่า ปะหะหร่า ฯะ
๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ปะเสหรัน หญ้าฝาหรั่น นายหรุ่น เงินเหรียน ฯะ
๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๖ คำ คือ บุหรง นายหรั่ง หนูหรึ่ง เรไรหรึ่ง ใบไม้โหรง นายหร่อง ฯะ
๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้คำ ๑ คือ หัวเราะหริก ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๒ คำ คือ จั้งหรีด เต็มแหรด ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ดิ้นหรบ ๆ เต้นหรับ หริบหรี่ หรุบหรู่ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๔ คำ คือ เมืองหรุ่ม ทอดหรุ่ม หญ้าหรอมแหรม เต้นโหรม ๆ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๓ คำ คือ เดินหรอย ๆ วิ่งเหราะ ศึกหรอ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ หล หลา หลิ หลี หลึ หลื หลุ หลู เหล แหล ไหล ใหล โหล เหลา หลำ หละ ฯะ

๏ หลน หลัน หลาน หลิน หลีน หลึน หลืน หลุน หลูน เหลน แหลน โหลน หลอน หลวน เหลียน เหลือน เหลิน เหลอน ฯะ

๏ หลง หลัง หลาง หลิง หลีง หลึง หลืง หลุง หลูง เหลง แหลง โหลง หลอง หลวง เหลี่ยง เหลือง เหลิง เหลอง ฯะ

๏ หลก หลัก หลาก หลิก หลีก หลึก หลืก หลุก หลูก เหลก แหลก โหลก หลอก หลวก เหลียก เหลือก เหลิก เหลอก ฯะ

๏ หลด หลัด หลาด หลิด หลีด หลึด หลืด หลุด หลูด เหลด
แหลด โหลด หลอด หลวด เหลียด เหลือด เหลิด เหลอด ฯะ
๏ หลบ หลับ หลาบ หลิบ หลีบ หลึบ หลืบ หลุบ หลูบ เหลบ
แหลบ โหลบ หลอบ หลวบ เหลียบ เหลือบ เหลิบ เหลอบ ฯะ
๏ หลม หลัม หลาม หลิม หลีม หลึม หลืม หลุม หลูม เหลม
แหลม โหลม หลอม หลวม เหลียม เหลือม เหลิม เหลอม
๏ เหลย หลาย หลาว หลิว หลีว หลีย หลืย หลุย หลูย
เหลอย
เหลว แหลว โหลย หลอย หลวย เหลียว เหลือย เหลีย เหลียะ
เหลือ เหลือะ เหลอ เหลอะ หลัว หลัวะ เหละ แหละ โหละ
เหลาะ หลุ หลรรม หลรร หลอ หล่อ หล้อ หลัย หลือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๔ คำ คือ แบหลา ทั่วหล้า หุนหลี ชาติลู่หลี่ ลบหลู่ ตาเหล่ หลงใหล บ่าไหล่ ขวดโหล หล่อเหลา หมู่เหล่า ไหหลำ จรหล่ำ เป็นไข้หละ ฯะ
๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ หลนปลาร้า ร่วงหล่น บุหลัน ลดหลั่น แพรหลิน ร้องหลุน หลานเหลน หลาวแหลน หลอกหลอน เรียกหล่อน ฯะ
๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ คนหลง ข้างหลัง หลั่งน้ำ ทองหลาง หมู่หลึ่ง เอ่าเหลง หลักแหล่ง ของหลวง ผ้าเหลือง ว่าวเหลิง ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๗ คำ คือ หลกผ้า บั่กหลัก ของหลาก เลี่ยงหลีก เหลวแหลก ลวงหลอก ตาเหลือก ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ปลาหลด อยู่หลัด ๆ ประหลาด ลุ่ยหลุด เบ่าหลอด ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๘ คำ คือ ลี้หลบ นอนหลับ เข็ดหลาบ เป็นช่องหลีบ ทำหลอบ เหลือบดู ผ้าสีเหลือบ เหลือบยุง ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ ทางหล่ม เข้าหลาม ศีศะหลิม เบ้าหลิ่ม ขุดหลุม หนามแหลม หลอมทอง หลวมตัว งูเหลือม ลดเหลือม ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๑ คำ คือ มากหลาย เสียมหลาว ตาหลิ่ว หลุยไป น้ำเหลว แลเหลียว ล้ำเหลือ หน้าเหลอ สีหลัว ตาหลอ เตาหล่อ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แจกดังนี้ ฯะ

๏ หว หวา หวิ หวี หวึ หวึ หวุ หวู เหว แหว ไหว ใหว โหว เหวา หวำ หวะ ฯะ

๏ หวน หวัน หวาน หวิน หวีน หวึน หวึน หวุน หวูน เหวน แหวน โหวน หวอน หววน เหวียน เหวือน เหวิน เหวอน ฯะ

๏ หวง หวัง หวาง หวิง หวีง หวึง หวืง หวุง หวูง เหวง แหวง
โหวง หวอง หววง เหวียง เหวือง เหวิง เหวอง ฯะ
๏ หวก หวัก หวาก หวิก หวีก หวึก หวืก หวุก หวูก เหวก
แหวก โหวก หวอก หววก เหวียก เหวือก เหวิก เหวอก ฯะ
๏ หวด หวัด หวาด หวิด หวีด หวึด หวืด หวุด หวูด เหวด
แหวด โหวด หวอด หววด เหวียด เหวือด เหวิด เหวอด ฯะ
๏ หวบ หวับ หวาบ หวิบ หวีบ หวึบ หวืบ หวุบ หวูบ เหวบ
แหวบ โหวบ หวอบ หววบ เหวียบ เหวือบ เหวิบ เหวอบ ฯะ
๏ หวม หวัม หวาม หวิม หวีม หวึม หวืม หวุม หวูม เหวม
แหวม โหวม หวอม หววม เหวียม เหวือม เหวิม เหวอม ฯะ
๏ เหวย / เหวอย หวาย หวาว หวิว หวีว หวึย หวืย หวุย หวูย
เหวว แหวว โหวย หวอย หววย เหวียว เหวือย เหวีย เหวียะ
เหวือ เหวือะ เหวอ เหวอะ หวัว หวัวะ เหวะ แหวะ โหวะ เหวาะ
หวุํ หววรรม หววรร หว่อ หว่อ หว้อ หวัย หวือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๔ คำ คือ ไปซิหวา หว่าใจ ต้นหว้า จักหวี แมลงหวี่ บินหวู่ ว้าเหว่ เสียงแหว ใบไม้ไหว กราบไหว้ มะพร้าวโหว่ นกดุเหว่า ภุกหวำ ขาดหวะ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ นึกหวั่น หวานดี หว่านเข้า แหวนทอง ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่กง ได้คำใช้ ๕ คำ คือ คิดหวัง หว่างบ้าน ปากแหว่ง ดังโหว่ง ๆ วัดเหวี่ยงไป ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ แหวกหญ้า เรียกโหวก ๆ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่กด ได้คำใช้ ๕ คำ คือ เบี้ยหวัด ใจหวาด หวิด ๆ ไป เป่านกหวีด ปลาก่อหวอด ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่กบ ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่กม ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ใจวับ ๆ หวาม ๆ ฦกหววมลงไป ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (ว) แม่เกย ได้คำใช้ ๙ คำ คือ ว่าเหวย หลาวหวาย ใจหวิว ดูแหวว ๆ ร้องโหวย ๆ หวัววิ่นเหวอะ แหวะดู ดังหวอ เสียงหวือ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำตัว (พ) แจกเล่าเหมือนกัน เห็นได้คำใช้แต่ในแม่ ก กา คำ ๑ คือ ท้ายบาหพี นอกนั้นไม่มีที่ใช้ ฯะ

๏ ตัว (ห) นำอักษรต่ำให้เป็นเสียงสูงจบเพียงนี้ ฯะ

๏ อนึ่งอักษรกลางนำอักษรต่ำ สำเนียงแปลกกับอักษรประโยคดังนี้ ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่กก คือคำว่า กนก ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่กบ คือคำว่า กนาบ กนอบ ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่เกย คือคำว่า แกนะ ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (ม) แม่กด คือคำว่า ดอกกมุท กมุดกมิด ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (ย) แม่กง คือคำว่า เท้ากย่ง เดินเกย่ง ติดกย้องแกย้ง ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (ย) แม่กบ คือคำว่า กยาบเรือ กยิบตา กยุบกยิบ ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (ร) แม่กง คือคำว่า เกรียง ฯะ

๏ ตัว (ก) นำตัว (ร) แม่กบ คือคำว่า กรุบกริบ ฯะ

๏ ตัว (จ) นำตัว (ม) แม่กก คือคำว่า จมูก ฯะ

๏ ตัว (ต) นำตัว (ง) แม่กก คือคำว่า จำโตงก ตงอกวัว ฯะ

๏ ตัว (ต) นำตัว (น) แม่ ก กา คือคำว่า เต่าตนุ ฯะ

๏ ตัว (ต) นำตัว (น) แม่เกย คือคำว่า ใหญ่เตนะ ฯะ

๏ ตัว (ต) นำตัว (น) แม่กด คือคำว่า ผลโตนด ต้นโตนด ฯะ

๏ ตัว (ป) นำตัว (ม) แม่กด คือคำว่า ปรมาท ฯะ

๏ ตัว (ป) นำตัว (ย) แม่กด คือคำว่า อัปยศ ฯะ

๏ ตัว (ป) นำตัว (ล) แม่กก คือคำว่า อัปลักษณ์ ฯะ

๏ ตัว (ป) นำตัว (ล) แม่กด คือคำว่า ปลาด ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (ง) แม่กน คือคำว่า น้ำองุ่น ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (น) แม่กด คือคำว่า เอน็ดอนาถ ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (ย) แม่ ก กา คือคำว่า อย่า อยู่ ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (ย) แม่กง คือคำว่า แบบอย่าง ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (ย) แม่กก คือคำว่า อยากได้ ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (ย) แม่กบ คือคำว่า อยาบช้า ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (ร) แม่กม คือคำว่า อร่าม อรุ่ม เอรือ ฯะ

๏ ตัว (อ) นำตัว (ร) แม่เกย คือคำว่า รศอร่อย ฯะ

๏ จบวาหะนิติสิ้น สารสรร
เป็นแบบระเบียบบรรพ์ บอกแจ้ง
สำหรับนักเรียนขยัน ยลเยี่ยง อย่างเชย
ควรแจกควรจำให้ ถูกถ้วนขบวนสอน ฯะ

อักษรประโยค

๏ จำแนกแจกบทเบื้อง บรรหาร นี้ฤๅ
นำแนะนิเทศขนาน ชื่อไว้
อักษรประโยคสาร สืบเนื่อง มานา
สองร่วมสะระใช้ เช่นด้วยคำเดียว ฯะ

๏ แถลงลักษณสร้อย สารโสลก
ชื่ออักษรประโยค แยบเยื้อง
คือคำว่าแกรกโกรก กรอบกรวบ นั้นอ
อีกว่าปลั้งปลดเปลื้อง แปลกปลื้มปลายเสียง ฯะ

๏ วิธีประสมอักษรใช้ในคำภาษาไทยแต่เพียงอักษรสูงนำอักษรต่ำ ดังแจกมาในวาหนิติ์นิกรนั้น ก็ยังหาภอที่จะใช้ในคำภาษาไทยไม่ ต้องจัดตัว (ร ล ว) ประสมกับอักษรที่ควรจะประสมกันได้ สองอักษรร่วมสะระกันเป็นคำเดียว ตั้งชื่อว่า อักษรประโยค สำหรับประสมคำใช้ให้เต็มตาม

สำเนียงไทย อักษร ๓ ตัว คือ (ร ล ว) เป็นตัวประโยคสำหรับเอามาควบเข้ากับอักษรที่ควรจะควบ แล้วแจกเป็น แม่ ก กา กน กง กก กด กบ กม เกย แลผันด้วยไม้ ่ ้ ๊ ๋ ตามอักษรตัวต้นที่ประสมกันนั้นทุก ๆ แม่ไป ฯะ

๏ ในหมู่อักษรสูง ๑๑ ยกแต่ (ห) ตัวเดียว นอกนั้นประโยคได้สิ้น ในหมู่อักษรกลาง ๙ ตัว (ฎ ฏ ด บ อ) ๕ ตัวนี้ประโยคไม่ได้ (ก จ ต ป) ๔ ตัวนี้ประโยคได้ ในอักษรต่ำ ๒๔ ยก ๑๗ ตัว คือ (ค ฆ ง ช ฌ ญ ฑ ฒ ณ ธ น ฟ ภ ม ย ฬ ฮ) นี้ ไม่ควรประโยค ยังเหลือ ๗ คือ (ค ซ ท พ ร ล ว) ยก (ร ล ว) เป็นตัวประโยคเสีย ยังคงได้อักษรต่ำที่ควรประโยค คือตัว (ค ซ ท พ) ๔ ตัวเท่านี้ ตัว (ซ) นี้ ถึงประโยคได้แต่ก็ไม่มีที่ใช้ ควรแจกประโยคอักษรต่ำ ได้แต่ (ค ท พ) เท่านี้ อักษรสูงควรประโยคได้ ๑๐ ตัวจริง แต่ยกตัวที่ซ้ำกันแลตัวที่ไม่ได้ใช้ คือ (ฃ ฐ ฝ ศ ษ) ๕ ตัวนี้ออกเสีย ก็ยังคงควรแจกประโยค ๕ ตัว คือ (ข ฉ ถ ผ ส) เท่านี้ ได้แจกประโยคไว้ในวิธีวาหนิตนั้นแล้ว ในเล่มนี้จะแจกประโยคแต่อักษรกลาง ๔ ตัว กับอักษรต่ำ ๓ ตัว เท่านี้ จงสังเกตจำเค้ามูลให้แม่นยำเทอญ ฯะ

๏ ตัว (ก) กับตัว (ร) ประโยคกันแจกดังนี้ ฯะ

๏ กร กรา กริ กรี กรึ กรื กรุ กรู เกร แกร ไกร ใกร โกร เกรา กรำ กระ ฯะ

๏ กรน กรัน กราน กริน กรีน กรึน กรืน กรุน กรูน เกรน แกรน โกรน กรอน กรวน เกรียน เกรือน เกริน เกรอน ฯะ

๏ กรง กรัง กราง กริง กรีง กรึง กรืง กรุง กรูง เกรง แกรง โกรง กรอง กรวง เกรียง เกรือง เกริง เกรอง ฯะ

๏ กรก กรัก กราก กริก กรีก กรึก กรืก กรุก กรูก เกรก แกรก โกรก กรอก กรวก เกรียก เกรือก เกริก เกรอก ฯะ

๏ กรด กรัด กราด กริด กรีด กรึด กรืด กรุด กรูด เกรด แกรด โกรด กรอด กรวด เกรียด เกรือด เกริด เกรอด ฯะ

๏ กรบ กรับ กราบ กริบ กรีบ กรึบ กรืบ กรุบ กรูบ เกรบ แกรบ โกรบ กรอบ กรวบ เกรียบ เกรือบ เกริบ เกรอบ ฯะ

๏ กรม กรัม กราม กริม กรีม กรึม กรืม กรุม กรูม เกรม แกรม โกรม กรอม กรวม เกรียม เกรือม เกริม เกรอม ฯะ

๏ เกรย / เกรอย กราย กราว กริว กรีว กรีย กรืย กรุย กรูย เกรว แกรว โกรย กรอย กรวย เกรียว เกรือย เกรีย เกรียะ เกรือ เกรือะ เกรอ เกรอะ กรัว กรัวะ เกระ แกระ โกระ เกราะ กรุ๋ กรรรม กรรร กรอ กร่อ กร้อ กรือ กร๋อ กรัย กรือ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๓ คำ คือ จักรา ตะกร้า จักรกรี เอาใบไม้กรุ วิ่งกรู ต้นไกร โกรธา นอนโกร๋ กันเกรา กรากกรำ กระลา กระลี กระลำภร ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๑๑ คำ คือ นอนกรน มูลตะกรัน เชิงกราน สงกรานต์ หน้ากร้าน กินกรุ่น ใบไม้โกร่น เหล็กกร่อน จำกรวน เหี้ยนเกรียน กู่เกรื่น ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๑๕ คำ คือ กรง ติดกรัง กรางเหล็ก ต้นกร่าง สั่นกรึง ๆ กรึงใจ ทำกรุ้งกริ้ง กรุงนคร เกรงกลัว บางจะเกร็ง แข็งแกร่ง วิ่งตะโกรง ตีโกร่ง กรองน้ำ เกรียงไกร ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ น้ำกรัก ลงกราก ดังกริก ๆ เสียงกรุก ๆ ดังแกรก โกรกกราก กรอกยา ไส้กรอก จักเกรียก เอิกเกริก ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ น้ำกรด ไม้กราด กฤช ร้องกรีด ๆ ตะกรุด ผลมกรูด ปากเกร็ด โกรธขึ้ง หนูกัดกรอด ๆ พุ่งกรวด ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ กรบแทงปลา ตีกรับ ไหว้กราบ กริบผม กินกรุบ ๆ ดังกรอบ ๆ กินกริบกรอบ เคี้ยวกรวบ ๆ บึ้งเข้าเกรียบ ย่องดังเกรียบ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๑๖ คำ คือ กรมใจ ทุกหมู่ทุกกรม ต่างกรม พื้นกราม กุ้งก้ามกราม ปลากริม ยิ้มกริ่ม นกตะกรุม กินกรุ่ม ไผทโกรม พายกร่อม ๆ กรวมตอ เคี้ยวกร้วม ๆ กรวมกัน เหี้ยมเกรียม กรอบเกรียม ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๒๑ คำ คือ เดินกรายไป โห่กราว เสียงกร้าว ตัวกริว โห่กรีว โกรธกริ้ว บั้กกรุย ติดแกร่ว เชิงโกรย เค็มกร่อย กรวยเชิง ซองกรวย เสียงเกรียว เล่นเกร่อ เกรอะไว้ กรอบเกราะ เสื้อเกราะ กรีดกรอ กร่อนกร่อ ตะกร้อ เร็วกร่อ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) ประโยคกันแจกดังนี้ ฯะ

๏ กล กลา กลิ กลี กลึ กลื กลุ กลู เกล แกล ไกล ใกล โกล เกลา กลำ กละ ฯะ

๏ กลน กลัน กลาน กลิน กลีน กลึน กลืน กลุน กลูน เกลน แกลน โกลน กลอน กลวน เกลียน เกลือน เกลิน เกลอน ฯะ

๏ กลง กลัง กลาง กลิง กลีง กลึง กลืง กลุง กลูง เกลง แกลง โกลง กลอง กลวง เกลียง เกลือง เกลิง เกลอง ฯะ

๏ กลก กลัก กลาก กลิก กลีก กลึก กลืก กลุก กลูก เกลก แกลก โกลก กลอก กลวก เกลียก เกลือก เกลิก เกลอก ฯะ

๏ กลด กลัด กลาด กลิด กลีด กลึด กลืด กลุด กลูด เกลด แกลด โกลด กลอด กลวด เกลียด เกลือด เกลิด เกลอด ฯะ

๏ กลบ กลับ กลาบ กลิบ กลีบ กลึบ กลืบ กลุบ กลูบ เกลบ แกลบ โกลบ กลอบ กลวบ เกลียบ เกลือบ เกลิบ เกลอบ ฯะ

๏ กลม กลัม กลาม กลิม กลีม กลึม กลืม กลุม กลูม เกลม แกลม โกลม กลอม กลวม เกลียม เกลือม เกลิม เกลอม

๏ เกลย / เกลอย กลาย กลาว กลิว กลีว กลีย กลีย กลุย กลูย เกลว แกลว โกลย กลอย กลวย เกลียว เกลือย เกลีย เกลียะ เกลือ เกลือะ เกลอ เกลอะ กลัว กลัวะ เกละ แกละ โกละ เกลาะ กลุ๋ กลรรม กลรร กลอ กล่อ กล้อ กล๊อ กล๋อ กลัย กลือ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๑ คำ คือ หาญกล้า กลี่กลม พระแกล ทางไกล ทางใกล้ เกลี่ยไกล่ ขัดเกลา น้อมเกล้า ทองกล่ำ ๑ คำกล้ำ จะกละ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๑๑ คำ คือ เกลื่อนกล่น แกล้งกลั่น อดกลั้น ส่งกลิ่น กลืนกิน กลัวแกลน เรือโกลน บทกลอน โรคกล่อน กลาดเกลื่อน เป็นเกลื้อน ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๑๔ คำ คือ ผูกกลัง กลาง กลิ้ง กลึง เมืองแกลง แกล้งทำ กลอง กล่อง กล้อง ดูกล้อง แกล้ง กลวง เกลียงปูน ลบัดเกลียง ขัดเกลี้ยง ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๔ คำ คือ กลัก เกลื่อนกลาก กลับกลอก กลิ้งเกลือก ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๕ คำ คือ พระกลด ไม้กลัด กลุ้มกลัด ตกกลาด น่าเกลียด ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๔ คำ คือ กลบลบ กลับคืน เป็นกลีบ แกลบ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๘ คำ คือ วงกลม ตากลาม ด้ายกลุ่ม คนดูกลุ้ม ขับกล่อม กลมกล่อม เกลี้ยกล่อม กล้อมแกล้ม ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๖ คำ คือ กลับกลาย ต้นกล้าย ว่ากล่าว กล้าแกล้ว บุกกลอย กลอยใจ กลอยแก่ กลอยสวาท ต้นกล้วย เชือกเกลียว เกลียวคำ ไกล่เกลี่ย เกลี่ยกล่อม เกลือ ผมสองแกละ ลายกล้อ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) ประโยคกันแจกดังนี้ ฯะ

๏ กว กวา กวิ กวี กวึ กวื กวุ กวู เกว แกว ไกว ใกว โกว เกวา กวำ กวะ ฯะ

๏ กวน กวัน กวาน กวิน กวีน กวึน กวืน กวุน กวูน เกวน แกวน โกวน กวอน กววน เกวียน เกวือน เกวิน เกวอน ฯะ

๏ กวง กวัง กวาง กวิง กวีง กวึง กวืง กวุง กวูง เกวง แกวง โกวง กวอง กววง เกวียง เกวือง เกวิง เกวอง ฯะ

๏ กวก กวัก กวาก กวิก กวีก กวึก กวืก กวุก กวูก เกวก แกวก โกวก กวอก กววก เกวียก เกวือก เกวิก เกวอก ฯะ

๏ กวด กวัด กวาด กวิด กวีด กวึด กวืด กวุด กวูด เกวด แกวด โกวด กวอด กววด เกวียด เกวือด เกวิด เกวอด ฯะ

๏ กวบ กวับ กวาบ กวิบ กวีบ กวึบ กวืบ กวุบ กวูบ เกวบ แกวบ โกวบ กวอบ กววบ เกวียบ เกวือบ เกวิบ เกวอบ ฯะ

๏ กวม กวัม กวาม กวิม กวีม กวึม กวืม กวุม กวูม เกวม แกวม โกวม กวอม กววม เกวียม เกวือม เกวิม เกวอม ฯะ

๏ เกวย / เกวอย กวาย กวาว กวิว กวีว กวึย กวืย กวุย กวูย เกวว แกวว โกวย กวอย กววย เกวียว เกวือย เกวีย เกวียะ เกวือ เกวือะ เกวอ เกวอะ กวัว กวัวะ เกวะ แกวะ โกวะ เกวาะ กวุํ กวรรม กวรร กวอ กว่อ กว้อ กว๊อ กว๋อ กวัย กวือ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๔ คำ คือ แตงกวา มากกว่า จังกว้า ไกวชิงช้า ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่กน ได้คำใช้ ๕ คำ คือ โฮ้กวั้น ตั้งกว้าน กวินวิกตริยา แกว่นกล้า เกวียนเขิน ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่กง ได้คำใช้ ๒ คำ คือ กว้างยาว แกว่งไกว ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ นกกวัก กวักมือเรียก ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่กด ได้คำใช้ ๒ คำ คือ กวัดแกว่ง แผ้วกวาด ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่กบ ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่กม ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ก) ควบกับตัว (ว) แม่เกย ได้คำใช้คำ ๑ คือ ต้นทองกวาว ฯะ

๏ จบ (ก) ประโยคเท่านี้ ฯะ

๏ ตัว (จ) ประโยคกับตัว (ร) แจกดังนี้ ฯะ

๏ จร จรา จริ จรี จรึ จรี จรุ จรู เจร แจร ไจร ใจร โจร เจรา จรำ จระ ฯะ

๏ จรน จรัน จราน จริน จรีน จรึน จรืน จรุน จรูน เจรน แจรน โจรน จรอน จรวน เจรียน เจรือน เจริน เจรอน ฯะ

๏ จรง จรัง จราง จริง จรีง จรึง จรืง จรุง จรูง เจรง แจรง โจรง จรอง จรวง เจรียง เจรือง เจริง เจรอง ฯะ

๏ จรก จรัก จราก จริก จรีก จรึก จรืก จรุก จรูก เจรก แจรก โจรก จรอก จรวก เจรียก เจรือก เจริก เจรอก ฯะ

๏ จรด จรัด จราด จริด จรีด จรึด จรืด จรุด จรูด เจรด แจรด โจรด จรอด จรวด เจรียด เจรือด เจริด เจรอด ฯะ

๏ จรบ จรับ จราบ จริบ จรีบ จรึบ จรืบ จรุบ จรูบ เจรบ แจรบ โจรบ จรอบ จรวบ เจรียบ เจรือบ เจริบ เจรอบ ฯะ

๏ จรม จรัม จราม จริม จรีม จรึม จรืม จรุม จรูม เจรม แจรม โจรม จรอม จรวม เจรียม เจรือม เจริม เจรอม ฯะ

๏ เจรย / เจรอย จราย จราว จริว จรีว จรีย จรืย จรุย จรูย เจรว แจรว โจรย จรอย จราย เจรียว เจรือย เจรีย เจรียะ เจรือ เจรือะ เจรอ เจรอะ จรัว จรัวะ เจระ แจระ โจระ เจราะ จรุ จรรรม จรรร จรอ จร่อ จร้อ จร๊อ จร๋อ จรัย จรือ ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๓ คำ คือ จรีกาง กระลึงจรีรำ จรล่ำ ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๓ คำ คือ จรัลคลา จรูญ เจริญ ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ความจริง ผกาแจรง จรุงใจ ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้มาแต่ภาษาเขมรคำ ๑ คือ จรูก ว่าสุกร ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๓ คำ คือ จรัส จำรัส จรวด ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่กม ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (จ) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๒ คำ คือ จราว จริว ฯะ

๏ ตัว (จ) ประโยคกับตัว (ล) ตัว (ว) ไม่มีคำที่ใช้ ฯะ

๏ จบ (จ) ประโยคเท่านี้ ฯะ

๏ ตัว (ต) กับตัว (ร) ประโยคกันแจกดังนี้ ฯะ

๏ ตร ตรา ตริ ตรี ตรึ ตรี ตรุ ตรู เตร แตร ไตร ใตร โตร เตรา ตรำ ตระ ฯะ

๏ ตรน ตรัน ตราน ตริน ตรีน ตรึน ตรีน ตรุน ตรูน เตรน แตรน โตรน ตรอน ตรวน เตรียน เตรือน เตริน เตรอน ฯะ

๏ ตรง ตรัง ตราง ตริง ตรีง ตรึง ตรีง ตรุง ตรูง เตรง แตรง โตรง ตรอง ตรวง เตรียง เตรือง เตริง เตรอง ฯะ

๏ ตรก ตรัก ตราก ตริก ตรีก ตรึก ตรีก ตรุก ตรูก เตรก แตรก โตรก ตรอก ตรวก เตรียก เตรือก เตริก เตรอก ฯะ

๏ ตรด ตรัด ตราด ตริด ตรีด ตรึด ตรึด ตรุด ตรูด เตรด แตรด โตรด ตรอด ตรวด เตรียด เตรือด เตริด เตรอด ฯะ

๏ ตรบ ตรับ ตราบ ตริบ ตรีบ ตรึบ ตรึบ ตรุบ ตรูบ เตรบ แตรบ โตรบ ตรอบ ตรวบ เตรียบ เตรือบ เตริบ เตรอบ ฯะ

๏ ตรม ตรัม ตราม ตริม ตรีม ตรึม ตรึม ตรุม ตรูม เตรม แตรม โตรม ตรอม ตรวม เตรียม เตรือม เตริม เตรอม ฯะ

๏ เตรย / เตรอย ตราย ตราว ตริว ตรีว ตรึย ตรือ ตรุย ตรูย เตรว แตรว โตรย ตรอย ตรวย เตรียว เตรือย เตรีย เตรียะ เตรือ เตรือะ เตรอ เตรอะ ตรว ตรวะ เตระ แตระ โตระ เตราะ ตรุ ตรรรม ตรรร ตรอ ตร่อ ตร้อ ตร๊อ ตร๋อ ตรัย ตรือ ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๒๔ คำ คือ ประทับตรา ไตร่ตรา ตรวจตรา ตราชู ตริดำริห์ เมืองตรี ตรีโลกย ตรีศูล ชาตรี ซังตรุไว้ โฉมตรู ศัตรู เช้าตรู่ เตร่ไป แตรสังข์ ผ้าไตรย ไรยตรัตน์ ไตรยเพท ไตรตรึงษ์ ตรากตรำ ตระวัน ตระหนี่ ตระดก ตระนก ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กน มีคำใช้คำ ๑ คือ จำตรวน ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ทางตรง ติดตราตรัง ตรึงเหล็ก ดำตรูง ตรึกตรอง ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ตรากตรำ ตรอกถนน เตรียกจัก ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ตรัสสั่ง ตราดลิ่ม ยามตรุศ เตร็ดเตร่ ตรวจพล ปากเตร็ด ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ตรับพึ่ง ตราบเท่า ตริบรศ ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ทุกข์ตรอม ตรอมใจ ตระเตรียม ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๒ คำ คือ แตระอุบะ เตรอะตรอง ฯะ

๏ ตัว (ต) ประโยคกับตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ตล ตลา ตลิ ตลี ตลึ ตลื ตลุ ตลู เตล แตล ไตล ใตล โตล เตลา ตลำ ตละ ฯะ

๏ ตลน ตลัน ตลาน ตลิน ตลีน ตลึน ตลืน ตลุน ตลูน เตลน แตลน โตลน ตลอน ตลวน เตลียน เตลือน เตลิน เตลอน ฯะ

๏ ตลง ตลัง ตลาง ตลิง ตลีง ตลึง ตลืง ตลุง ตลูง เตลง แตลง โตลง ตลอง ตลวง เตลียง เตลือง เตลิง เตลอง ฯะ

๏ ตลก ตลัก ตลาก ตลิก ตลีก ตลึก ตลืก ตลุก ตลูก เตลก แตลก โตลก ตลอก ตลวก เตลียก เตลือก เตลิก เตลอก ฯะ

๏ ตลด ตลัด ตลาด ตลิด ตลีด ตลึด ตลืด ตลุด ตลูด เตลด
แตลด โตลด ตลอด ตลวด เตลียด เตลือด เตลิด เตลอด ฯะ
๏ ตลบ ตลับ ตลาบ ตลิบ ตลีบ ตลึบ ตลืบ ตลุบ ตลูบ เตลบ
แตลบ โตลบ ตลอบ ตลวบ เตลียบ เตลือบ เตลิบ เตลอบ ฯะ
๏ ตลม ตลัม ตลาม ตลิม ตลีม ตลึม ตลืม ตลุม ตลูม เตลม
แตลม โตลม ตลอม ตลวม เตลียม เตลือม เตลิม เตลอม ฯะ

๏ เตลย / เตลอย ตลาย ตลาว ตลิว ตลีว ตลีย ตลึย ตลุย ตลูย
เตลว แตลว โตลย ตลอย ตลวย เตลียว เตลือย เตลีย เตลียะ
เตลือ เตลือะ เตลอ เตลอะ ตลัว ตลัวะ เตละ แตละ โตละ
เตลาะ ตลุ๋ ตลรรม ตลรร ตลอ ตล่อ ตล้อ ตล๊อ ตล๋อ ตลัย
ตลือ ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๒ คำ คือ
ตลีตลาน จุดไตล ฯะ
๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ตลนตลาน
อุ่นตลุ่น เที่ยวตลอน ไปอิเตลียน ฯะ
๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ริมตลึง
ตกตลึง เสาตลุง เตลงพากย แตลงแกง ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้คำ ๑ คือ เล่นตลก คนอง ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ร้านตลาด อุดตลุด ตลอดไป แล่นเตลิด ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ตลบแตลง ตลับ ตลิบลิ่ว ตลุบตุบ ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ตลุมบอน โอตล้ม ตีตล้อม ฯะ

๏ ตัว (ต) ควบกับตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้คำ ๑ คือ ตีตลุยไป ฯะ

๏ ตัว (ต) ประโยคกับตัว (ว) ไม่ใคร่มีคำใช้ มีในแม่ ก กา คือ สันตวา ในแม่กน คือ สีตวัน ในแม่กง คือ หญ้าตวาง กับในแม่กด คือตวัดไว้ ร้องตวาด เท่านี้ ฯะ

๏ จบ (ต) ประโยคเท่านี้ ฯะ

๏ ตัว (ป) ประโยคกับตัว (ร) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ปร ปรา ปริ ปรี ปรึ ปรี ปรุ ปรู เปร แปร ไปร ใปร โปร เปรา ปรำ ประ ฯะ

๏ ปรน ปรัน ปราน ปริน ปรีน ปรึน ปรีน ปรุน ปรูน เปรน แปรน โปรน ปรอน ปรวน เปรียน เปรือน เปริน เปรอน ฯะ

๏ ปรง ปรัง ปราง ปริง ปรีง ปรึง ปรึง ปรุง ปรูง เปรง แปรง โปรง ปรอง ปรวง เปรียง เปรือง เปริง เปรอง ฯะ

๏ ปรก ปรัก ปราก ปริก ปรีก ปรึก ปรึก ปรุก ปรูก เปรก แปรก โปรก ปรอก ปรวก เปรียก เปรือก เปริก เปรอก ฯะ

๏ ปรด ปรัด ปราด ปริด ปรีด ปรึด ปรึด ปรุด ปรูด เปรด แปรด โปรด ปรอด ปรวด เปรียด เปรือด เปริด เปรอด ฯะ

๏ ปรบ ปรับ ปราบ ปริบ ปรีบ ปรึบ ปรึบ ปรุบ ปรูบ เปรบ แปรบ โปรบ ปรอบ ปรวบ เปรียบ เปรือบ เปริบ เปรอบ ฯะ

๏ ปรม ปรัม ปราม ปริม ปรีม ปรึม ปรึม ปรุม ปรูม เปรม แปรม โปรม ปรอม ปรวม เปรียม เปรือม เปริม เปรอม ฯะ

๏ เปรย / เปรอย ปราย ปราว ปริว ปรีว ปรึย ปรึย ปรุย ปรูย เปรว แปรว โปรย ปรอย ปรวย เปรียว เปรือย เปรีย เปรียะ เปรือ เปรือะ ปรัว ปรัวะ เประ แประ โประ เปราะ ปรุ ปรรรม ปรรร ปรอ ปร่อ ปร้อ ปร๊อ ปร๋อ ปรัย ปรือ ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๗๑ คำ คือ ปราโมช ปราการ ปรานี ปราไส ปรากฏ ปราสาท ปรารภ ปรารมภ์ รศปร่า บวมปริ ปริปาก ปรีดี ปรีดา ปรีชา อับปรี ไหลปรี่ ปรุโปร่ง ปรุหนัง แก่นปรู เปรไป ผันแปร ปรวนแปร แปรเพศ ช้างร้องแปร๋

ไปรเวศ กะปรี้กะเปร่า ปรักปรำ ประสงค์ ประสม ประเสริฐ ประสิทธิ ประสาน ประสบ ประจบ ประแจง ประมาณ ประมวญ ประเมิน ประมูล ประทาน ประหาร ประจักษ ประหลาด ประลอง ประนต ประนม ประฐม ประกาศ ประกาสิต ประหม่า ประมาท ประเดี๋ยว ฝนตก ประปราย ประวัติ ประสูตร ประเทือง ประทัง ประนัง ประดัง ประเดียง ประดา ประดู่ ประวิช ประวิง ประภาศ ประพาศ ประไภ ประไลย ประอิง ประอร ประโยชน์ ประสงค์ ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๙ คำ คือ ปรนปรือ ผ่อนปรน ปรันคำหยาบ วายปราณ ประปราน ร้องแปร่แปร่น เสียงแปร่น แปรปรวน ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๑๕ คำ คือ ต้นปรง นาปรัง พระปราง ปรางปราสาท ต้นมะปราง ต้นมะปริง เปรอะปริง เครื่องปรุง ทำสองแปรง ซนแปรง เสียงแปร่ง ปรุโปร่ง ปรองดอง เถาวันเปรียง ปราชเปรื่อง ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๙ คำ นั่งปรก ปรกติ หญ้ารกปรก สกระปรก ปรักปรำ ปรักมาศ โถปริก น้ำมันปรีก ปฤกษา ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๙ คำ คือ พระปรัศ คว่างปราด นักปราช ปฤษณา กำเนิดเปรต ตัวโปรด ทรงพระกรุณาโปรด เสียงปรอดๆ เป็นปรวด แร่ปรอท ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ช้างปรบหู ต้องปรับไหม ปราบข้าศึก ทำตาปริบๆ เปรียบเทียบ ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ปราบปราม ห้ามปราม ลอยน้ำปริ่ม ปรีเปรม กะปรกกะปรอม น้ำเปรี่ยมฝั่ง ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๗ คำ คือ พูดเปรย เปรียบเปรย เปรียบปราย อภิปราย โปรยปราย ปืนลูกปราย หว่านโปรย ตาปรอย ประเปรียว ของเปรี้ยว แอมเปรอ เปื้อนเปรอะ ปากเปราะ ปรนปรือ กอปรือ บินปร๋อ บินปรื๋อ ฯะ

๏ ตัว (ป) ประโยคกับตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ปล ปลา ปลิ ปลี ปลึ ปลื ปลุ ปลู เปล แปล ไปล ใปล โปล เปลา ปลำ ปละ ฯะ

๏ ปลน ปลัน ปลาน ปลิน ปลีน ปลึน ปลืน ปลุน ปลูน เปลน แปลน โปลน ปลอน ปลวน เปลียน เปลือน เปลิน เปลอน ฯะ

๏ ปลง ปลัง ปลาง ปลิง ปลีง ปลึง ปลืง ปลุง ปลูง เปลง แปลง โปลง ปลอง ปลวง เปลียง เปลือง เปลิง เปลอง ฯะ

๏ ปลก ปลัก ปลาก ปลิก ปลีก ปลึก ปลืก ปลุก ปลูก เปลก แปลก โปลก ปลอก ปลวก เปลียก เปลือก เปลิก เปลอก ฯะ

๏ ปลด ปลัด ปลาด ปลิด ปลีด ปลึด ปลืด ปลุด ปลูด เปลด แปลด โปลด ปลอด ปลวด เปลียด เปลือด เปลิด เปลอด ฯะ

๏ ปลบ ปลับ ปลาบ ปลิบ ปลีบ ปลึบ ปลืบ ปลุบ ปลูบ เปลบ แปลบ โปลบ ปลอบ ปลวบ เปลียบ เปลือบ เปลิบ เปลอบ ฯะ

๏ ปลม ปลัม ปลาม ปลิม ปลีม ปลึม ปลืม ปลุม ปลูม เปลม แปลม โปลม ปลอม ปลวม เปลียม เปลือม เปลิม เปลอม ฯะ

๏ เปลย เปลอย ปลาย ปลาว ปลิว ปลีว ปลีย ปลีย ปลุย ปลูย เปลว แปลว โปลย ปลอย ปลวย เปลียว เปลือย เปลีย เปลียะ เปลือ เปลือะ เปลอ เปลอะ ปลัว ปลัวะ เปละ แปละ โปละ เปลาะ ปลุ๋ ปลรรม ปลรร ปลอ ปล่อ ปล้อ ปล๊อ ปลอ ปลัย ปลือ ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๔ คำ คือ ปลา ปลีกล้วย ปลีน่อง อู่เปล แปลหนังสือ ไปล่แปล้ เพียบแปล้ ต้นไม้เปลา ว่างเปล่า นกเปล้า มวยปล้ำ เต็มปล้ำ กระบือปละ ปลดปละ ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๖ คำ คือ โจรปล้น ปลอกปลิ้น ปลิ้นตา คำแปลน น้ำเปลี่ยนๆ ผลัดเปลี่ยน ปลิ้นปล้อน ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๑๘ คำ คือ ปลงธุระ ปลดปลง ปลงชีพ ปลอดปล่ง ผักปลัง สุกปลั้ง ทากปลิง ตลิงปลิง งามเปล่ง แปลงตัว ปลักแปลง ปลอดโปล่ง ปล่องงู ปล้องไม้ หมดเปลือง ปลดเปลื้อง เปลื้องเครื่อง เปลื้องตัว ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๑๒ คำ คือ ปลกเปลี้ย ตกปลัก เงินปลีก ปลีกไป ปลุกให้ตื่น ปลูกต้นไม้ ดูแปลกไป ซองแปลกๆ ถักปลอก ปลั้นปลอก จอมปลวก เปลือกไม้ ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ปลดชรา เปลื้องปลด ปลดปลิด พระปลัด ซองปลาด วัดปลอด ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๖ คำ คือ สับปลับ ผักปลาบ ปลาบใจ ฟ้าแลบแปลบ แล่นแปลบ ปลอบประโลม ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ปลื้มใจ งามปลื้ม ปลาบปลื้ม แปลกปลอม ปลอมพล ฯะ

๏ ตัว (ป) ควบกับตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๒ คำ คือ ต้นปลาย ปลิวไป เปลวเพลิง เปลวมัน ปล่องเปลว ปละปล่อย ทางเปลี่ยว เปลี่ยวใจ เปลือยกาย เป็นง่อยเปลี้ย ปลกเปลี้ย มัดเป็นเปลาะ ฯะ

๏ ตัว (ป) ประโยคกับตัว (ว) เห็นได้คำใช้แต่ แม่ ก กา คือ ปวะหล่ำ แม่กด คือ ปวัติ เท่านี้ ฯะ

๏ จบ (ป) ประโยคเท่านี้ ฯะ

๏ ตัว (ค) ประโยคกับตัว (ร) แจกดังนี้ ฯะ

๏ คร ครา คริ ครี ครึ ครี ครุ ครู เคร แคร ไคร ใคร โคร เครา คร่ำ คระ ฯะ

๏ ครน ครัน ครา น คริน ครีน ครึน ครีน ครุน ครูน เครน แครน โครน ครอน ครวน เครียน เครือน เครินเครอน ฯะ

๏ ครง ครัง ครา ง คริง ครีง ครึง ครีง ครุง ครูง เครง แครง โครง ครอง ครวง เครียง เครือง เคริง เครอง ฯะ

๏ ครก ครัก ครา ก คริก ครีก ครึก ครีก ครุก ครูก เครก แครก โครก ครอก ครวก เครียก เครือก เคริก เครอก ฯะ

๏ ครด ครัด ครา ด คริด ครีด ครึด ครีด ครุด ครูด เครด แครด โครด ครอด ครวด เครียด เครือด เคริด เครอด ฯะ

๏ ครบ ครับ ครา บ คริบ ครีบ ครึบ ครีบ ครุบ ครูบ เครบ แครบ โครบ ครอบ ครวบ เครียบ เครือบ เคริบ เครอบ ฯะ

๏ ครม ครัม ครา ม คริม ครีม ครึม ครีม ครุม ครูม เครม แครม โครม ครอม ครวม เครียม เครือม เคริม เครอม ฯะ

๏ เครย เครอย ครา ย ครา ว คริว ครีว ครีย ครีย ครุย ครูย เครว แครว โครย ครอย ครวย เครียว เครือย เครีย เครียะ เครือ เครือะ เครอ เครอะ ครัว ครัวะ เคระ แคระ โคระ เคราะ ครุ ครรรม ครรร ครอ คร่อ คร้อ ครัย ครือ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๖ คำ คือ ครานั้น หลายครา ฉุดคร่า ครุตักน้ำ ครูสอน ไปสักครู่ หามแคร่ ใครผู้ใด จะใคร่ได้ กอตะไคร้ หนวดเครา เคร่าท่า น้ำครำ คร่ำคร่า ครุคระ คระวี ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๘ คำ คือ ครั่นคร้าม มีครรภ์ ครั่นตัว นงคราญ เกียจคร้าน ลั่นครืน ๆ ครืนดักนก มีครุ่น ๆ คฤกครื้น คร่ำครวญ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่ กง ได้คำใช้ ๙ คำ คือ น้ำครั่ง ครั้งนั้น ร้องคราง ครื้นเครง หอยแครง คร่องแคร่ง เสือโคร่ง โคร่งคร่าง ทรงเครื่อง ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ครกสาก จรแตกคราก ครึกครื้น กรนคราง โครกครอก ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๕ คำ คือ คราดหญ้า ดังครืด ๆ พระยาครุธ ครูดสี ตึงเครียด ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ครบถ้วน ลอกคราบ สุครีพ ครอบสำริด ครอบงำ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๗ คำ คือ สงคราม ย้อมคราม คร้ามกลัว ดูครึม ดูครึ้ม ดังโครม คร่อมหลักตอ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๑ คำ คือ เป็นคราว ๆ ชายครุย ไคร้เครือ ถุงตะเครียว โรงครัว เครอะคระ ครือ ๆ เครือเถาวัล ตะครั่นตะครอ ต้นตะคร้อ ครึคระ ฯะ

๏ ตัว (ค) ประโยคกับตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ คล คลา คลิ คลี คลึ คลึ คลุ คลู เคล แคล ไคล ใคล โคล เคลา คลำ คละ ฯะ

๏ คลน คลัน คลาน คลิน คลีน คลืน คลืน คลุน คลูน เคลน แคลน โคลน คลอน คลวน เคลียน เคลือน เคลิน เคลอน ฯะ

๏ คลง คลัง คลาง คลิง คลีง คลึง คลึง คลุง คลูง เคลง แคลง โคลง คลอง คลวง เคลียง เคลือง เคลิง เคลอง ฯะ

๏ คลก คลัก คลาก คลิก คลีก คลึก คลึก คลุก คลูก เคลก แคลก โคลก คลอก คลวก เคลียก เคลือก เคลิก เคลอก ฯะ

๏ คลด คลัด คลาด คลิด คลีด คลึด คลึด คลุด คลูด เคลด แคลด โคลด คลอด คลวด เคลียด เคลือด เคลิด เคลอด ฯะ

๏ คลบ คลับ คลาบ คลิบ คลีบ คลึบ คลึบ คลุบ คลูบ เคลบ แคลบ โคลบ คลอบ คลวบ เคลียบ เคลือบ เคลิบ เคลอบ ฯะ

๏ คลม คลัม คลาม คลิม คลีม คลึม คลึม คลุม คลูม เคลม แคลม โคลม คลอม คลวม เคลียม เคลือม เคลิม เคลอม ฯะ

๏ เคลย / เคลอย คลาย คลาว คลิว คลีว คลีย คลีย คลุย คลูย เคลว แคลว โคลย คลอย คลวย เคลียว เคลือย เคลีย เคลียะ เคลือ เคลือะ เคลอ เคลอะ คลัว คลัวะ เคละ แคละ โคละ เคลาะ คลุ คลรรม คลรร คลอ คล่อ คล้อ คลัย คลือ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ คลาไคล เดาะถูกคลี คลี่บาน ใส่ไคล้ บางโคล่ คลึงเคล้า ลูบคลำ ว่ายน้ำคล่ำ ผิวคล้ำ คละปะปน ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๖ คำ คือ คุกคลาน ลมคลื่น ขาดแคลน ลุยโคลน โยกคลอน คลาศเคลื่อน ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๘ คำ คือ กรมพระคลัง เสียจริตคลั่ง คลางแคลง เคล้าคลึง เรือโคลง กาพยโคลง ลงคลอง คลวง ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ตกคลัก ลวกคลอก ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๒ คำ คือ คลาศไป คลอดบุตร ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ คลับคล้าย คลับคลา เคลือบอาบ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ปกคลุม มืดคลุ้ม เคลิบเคลิ้ม ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ดูคล้ายกัน แคล้วกันไป คลาศคล้อย ประโยธรคล้อย เดินคลอกันไป บ้านคล่อ ฯะ

๏ ตัว (ค) ประโยคกับตัว (ว) แจกดังนี้ ฯะ

๏ คว ควา ควิ ควี ควึ ควื ควุ ควู เคว แคว ไคว ใคร โคว เควา คว่ำ คว่ะ ฯะ

๏ ควน ควัน ควาน ควิน ควีน ควึน ควืน ควุน ควูน เควน แควน โควน ควอน คววน เควียน เควือน เควิน เควอน ฯะ

๏ ควง ควัง ควาง ควิง ควีง ควึง ควืง ควุง ควูง เควง แควง โควง ควอง คววง เควียง เควือง เควิง เควอง ฯะ

๏ ควก ควัก ควาก ควิก ควีก ควึก ควืก ควุก ควูก เควก แควก โควก ควอก คววก เควียก เควือก เควิก เควอก ฯะ

๏ ควด ควัด ควาด ควิด ควีด ควึด ควืด ควุด ควูด เควด แควด โควด ควอด คววด เควียด เควือด เควิด เควอด ฯะ

๏ ควบ ควับ ควาบ ควิบ ควีบ ควึบ ควืบ ควุบ ควูบ เควบ แควบ โควบ ควอบ คววบ เควียบ เควือบ เควิบ เควอบ ฯะ

๏ ควม ควัม ความ ควิม ควีม ควึม ควืม ควุม ควูม เควม แควม โควม ควอม คววม เควียม เควือม เควิม เควอม ฯะ

๏ เควย / เควอย ควาย ควาว ควิว ควีว ควึย ควืย ควุย ควูย เควว แควว โควย ควอย คววย เควียว เควือย เควิย เควียะ เควือ เควือะ เควอ เควอะ ควัว ควัวะ เควะ แควะ โควะ เควาะ ควุ ควรรม ควรร ควอ ควอ่ ควอ้ ควัย ควือ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ว) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๔ คำ คือ คว้าไขว่ คระวี ไปทุกแคว ล้มคว่ำ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ว) แม่กน ได้คำใช้ ๔ คำ คือ เปลวควัน ควานหมอ เที่ยวคว้านหา แว่นแคว้น ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ว) แม่กง ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ควิวควั่ง หมุนคว้าง รำแคว้ง ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ว) แม่กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ฉีกควาก ฆาดแควก ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ว) แม่กด แม่กบ ไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ว) แม่กม ได้คำใช้คำ ๑ คือ ถ้อยความ ฯะ

๏ ตัว (ค) ควบกับตัว (ว) แม่เกย ได้คำใช้คำ ๑ คือ วัวควาย ฯะ

๏ จบตัว (ค) ประโยคเท่านี้ ฯะ

๏ ตัว (ท) ประโยคกับตัว (ร) แจกดังนี้ ฯะ

๏ ทร ทรา ทริ ทรี ทรึ ทรื ทรุ ทรู เทร แทร ไทร ใทร โทร เทรา ทรำ ทระ ฯะ

๏ ทรน ทรัน ทราน ทริน ทรีน ทรึน ทรืน ทรุน ทรูน เทรน แทรน โทรน ทรอน ทรวน เทรียน เทรือน เทริน เทรอน ฯะ

๏ ทรง ทรัง ทราง ทริง ทรีง ทรึง ทรืง ทรุง ทรูง เทรง แทรง โทรง ทรอง ทรวง เทรียง เทรือง เทริง เทรอง ฯะ

๏ ทรก ทรัก ทราก ทริก ทรีก ทรึก ทรืก ทรุก ทรูก เทรก แทรก โทรก ทรอก ทรวก เทรียก เทรือก เทริก เทรอก ฯะ

๏ ทรด ทรัด ทราด ทริด ทรีด ทรึด ทรืด ทรุด ทรูด เทรด แทรด โทรด ทรอด ทรวด เทรียด เทรือด เทริด เทรอด ฯะ

๏ ทรบ ทรับ ทราบ ทริบ ทรีบ ทรึบ ทรืบ ทรุบ ทรูบ เทรบ แทรบ โทรบ ทรอบ ทรวบ เทรียบ เทรือบ เทริบ เทรอบ ฯะ

๏ ทรม ทรัม ทราม ทริม ทรีม ทรึม ทรืม ทรุม ทรูม เทรม แทรม โทรม ทรอม ทรวม เทรียม เทรือม เทริม เทรอม ฯะ

๏ เทรย / เทรอย ทราย ทราว ทริว ทรีว ทรีย ทรีย ทรุย ทรูย เทรว แทรว โทรย ทรอย ทรวย เทรียว เทรือย เทรีย เทรียะ เทรือ เทรือะ เทรอ เทรอะ ทรัว ทรัวะ เทระ แทระ โทระ เทราะ ทรุ ทรรรม ทรรร ทรอ ทร่อ ทร้อ ทรัย ทรือ ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๗ คำ คือ อินทรา จันทรา อินทรีย นนทรี มณฑรี ต้นไทร ฉะเชิงเทรา ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่กน มีตัว (ซ) ใช้แทนมากแล้ว ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ทรงเครื่อง ไข้ทราง หมากทราง พระทรวง ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๔ คำ คือ น้ำตาตกทรก ๆ สิ้นทราก ตัวแทรก ทรอกธาร ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๔ คำ คือ เสื่อมทรุด ทรวดทรง มารเทรียด สวมเทริด ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ผ้าทรับ ทรัพยสิน ทราบเรื่อง ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๓ คำ คือ เลวทราม ทรุดโทรม โทรมนัศ ฯะ

๏ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้คำ ๑ คือ ดินทราย ฯะ

๏ ตัว (ท) ประโยคกับตัว (ล) ไม่ใคร่มีคำใช้ มีแต่ใน แม่กง คำ ๑ คือ ทลวงไล่ แม่กก ๒ คำ คือ ทลัก มุทลวก แม่กด คำ ๑ คือ เทลิด แม่เกย ๒ คำ คือ ทลุย ทลาย ฯะ

๏ ตัว (ท) ประโยคกับตัว (ว) ไม่ใคร่มีคำใช้ มีแต่ใน แม่กด ๒ คำ คือ ทวัช ทวิช แม่เกย คำ ๑ คือ ทวาย ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ร) แจกดังนี้ ฯะ

๏ พร พรา พริ พรี พรึ พรื พรุ พรู เพร แพร ไพร ใพร โพร เพรา พรำ พระ ฯะ

๏ พรน พรัน พราน พริน พรีน พรึน พรืน พรุน พรูน เพรน แพรน โพรน พรอน พรวน เพรียน เพรือน เพริน เพรอน ฯะ

๏ พรง พรัง พราง พริง พรีง พรึง พรืง พรุง พรูง เพรง แพรง โพรง พรอง พรวง เพรียง เพรือง เพริง เพรอง ฯะ

๏ พรก พรัก พราก พริก พรีก พรึก พรืก พรุก พรูก เพรก แพรก โพรก พรอก พรวก เพรียก เพรือก เพริก เพรอก ฯะ

๏ พรด พรัด พราด พริด พรีด พรึด พรืด พรุด พรูด เพรด แพรด โพรด พรอด พรวด เพรียด เพรือด เพริด เพรอด ฯะ

๏ พรบ พรับ พราบ พริบ พรีบ พรึบ พรืบ พรุบ พรูบ เพรบ แพรบ โพรบ พรอบ พรวบ เพรียบ เพรือบ เพริบ เพรอบ ฯะ

๏ พรม พรัม พราม พริม พรีม พรึม พรืม พรุม พรูม เพรม แพรม โพรม พรอม พรวม เพรียม เพรือม เพริม เพรอม ฯะ

๏ เพรย / เพรอย พราย พราว พริว พรีว พรีย พรืย พรุย พรูย เพรว แพรว โพรย พรอย พรวย เพรียว เพรือย เพรีย เพรียะ เพรือ เพรือะ เพรอ เพรอะ พรัว พรัวะ เพระ แพระ โพระ เพราะ พรุ พรรรม พรรร พรอ พร่อ พร้อ พรัย พรือ ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๒ คำ คือ แตกพร่าไป มืดพร้า ฟ้าพรัดพรี ตกพรู ๆ แพร่หลาย แพรศี พนมไพร ไพร่พล งามเพรา ฝนตกพรำ พร่ำพรู พระ ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๕ คำ คือ พรั่นใจ นายพราน ขาดพรุน ลูกพรวน ม่วงพรวน ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๑๒ คำ คือ อำพราง ตาพร่าง ฯาพรั่ง งามพริ้ง ไม้พรึง พรุ่งนี้ ก่อนเพรง ทางสองแพร่ง ไม้โพรัง บกพร่อง คำพร้อง เพรียงกิน ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ พรักพร้อม จากพราก พริกไทย พริกเทศ ไพรพฤกษ คาวประกายพฤก หญ้าแพรก หมากโพรก พรอกพร้อง เสียงเพรียก ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๘ คำ คือ สร้างพรต พรัดพราก พรึด พรูด แพรด พรอด พรวด เพราเพริศ ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๓ คำ คือ แลบพรับ พริบตา สพรึบพร้อม ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๖ คำ คือ ประพรม ท้าวมหาพรหม พรหมจรรย พราหมณ พรั่งพร้อม เสียมเพรียม ฯะ

๏ ตัว (พ) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำใช้ ๘ คำ คือ เลื่อมพราย ภูตพราย แสงพราว มะพร้าว แพร้ว ๆ เรือเพรียว เล่นเพรื่อ เสียงเพราะ ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แจกดังนี้ ฯะ

๏ พล พลา พลิ พลี พลึ พลื พลุ พลู เพล แพล ไพล ใพล โพล เพลา พลำ พละ ฯะ

๏ พลน พลัน พลาน พลิน พลีน พลึน พลืน พลุน พลูน เพลน แพลน โพลน พลอน พลวน เพลียน เพลือน เพลิน เพลอน ฯะ

๏ พลง พลัง พลาง พลิง พลีง พลึง พลืง พลุง พลูง เพลง แพลง โพลง พลอง พลวง เพลียง เพลือง เพลิง เพลอง ฯะ

๏ พลก พลัก พลาก พลิก พลีก พลึก พลืก พลุก พลูก เพลก แพลก โพลก พลอก พลวก เพลียก เพลือก เพลิก เพลอก ฯะ

๏ พลด พลัด พลาด พลิด พลีด พลึด พลืด พลุด พลูด เพลด แพลด โพลด พลอด พลวด เพลียด เพลือด เพลิด เพลอด ฯะ

๏ พลบ พลับ พลาบ พลิบ พลีบ พลึบ พลืบ พลุบ พลูบ เพลบ แพลบ โพลบ พลอบ พลวบ เพลียบ เพลือบ เพลิบ เพลอบ ฯะ

๏ พลม พลัม พลาม พลิม พลีม พลึม พลืม พลุม พลูม เพลม แพลม โพลม พลอม พลวม เพลียม เพลือม เพลิม เพลอม ฯะ

๏ เพลย / เพลอย พลาย พลาว พลิว พลีว พลีย พลึย พลุย พลูย เพลว แพลว โพลย พลอย พลวย เพลียว เพลือย เพลีย เพลียะ เพลือ เพลือะ เพลอ เพลอะ พลัว พลัวะ เพละ แพละ โพละ เพลาะ พลุ พลรรม พลรร พลอ พล่อ พล้อ พลัย พลือ ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๕ คำ คือ พลับพลา พล่าเนื้อ พลิดอก บัดพลี จุดพลุ ใบพลู เพล่ไป ไพล่เผล โพล้เพล้ พระเพลา กระดาษเพลา เพลาใบ พูดพล่ำ พลาดพลำ พละพลึง ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่กน ได้คำใช้ ๘ คำ คือ ฉับพลัน เดือดพล่าน พร้าวพลุ้น ดาโพลน มพร้าวพลอน กินพลอน เพลี้ยนคำ เพลินใจ ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่กง ได้คำใช้ ๑๕ คำ คือ ผิดพลั้ง ไปพลาง พระเพลิง เดือดพลุ่ง ใจพลุ่ง ร้องเพลง พลิกแพลง เพลิงโพลง โดดน้ำโพล่ง นายโพล้ง ไม้พลอง พล่องแพล่ง แร่พลวง พลาดเพลี่ยง พระเพลอง ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่กก ได้คำใช้ ๕ คำ คือ เดือดพลัก ๆ กลับพลิก พลุกว่างา คนพลุกพล่าน หม้อพลวก ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่กด ได้คำใช้ ๔ คำ คือ จับพลัด พลาดล้ม เพล็ดดอก ช่างพลอด เพลิดเพลิน ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่กบ ได้คำใช้ ๒ คำ คือ เวลาพลบ ต้นมะพลับ ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่กม ได้คำใช้ ๔ คำ คือ เพลิงโพลงพลาม พูดพลุ่มพล่าม พูดพลอมแพลม ชุดอังแพลม ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่เกย ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ ช้างพลาย ท้องพลุ้ย พลอยหัวแหวน พลอยพูดจา พูดพล่อย ๆ พลั่วแทงดิน อ่อนเพลีย ดีดเพลี้ย แพละโลม ผ้าเพลาะ ฯะ

๏ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ว) แจกออกก็ไม่ใคร่ได้คำใช้ ในแม่กง มีคำใช้คำ ๑ คือ พวงสงกา นอกนั้นไม่เห็นได้คำที่ต้องใช้เลย ฯะ

๏ อักษรประโยคสิ้น สารแถลง
คิดกลั้นสรรออกแจง แจกไว้
จัดพวกอักษรแฝง ฝากร่วม เสียงเฮย
จบเสร็จสำเร็จได้ ลอกแล้ว ลงพิมพ์ ฯะ

๏ แต่นี้จะว่า กับ แก่ แต่ ต่อ สี่คำนี้ต่อไป ผู้จะเขียนต้องใช้ให้ถูกกับความ ถ้าใช้ที่ ควรจะว่า กับ ว่าเป็น แก่ เคลื่อนคลาศ นักปราชที่มีใจละเอียด ก็จะรังเกียดติเตียน แลแบบที่ถูกต้องถ่องแท้นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เอกอรรคอุดมบัณฑิตย์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานแบบฉบับไว้เป็นตัวอย่างดังนี้ ฯะ

๏ คำพูดคำเขียนใช้ลงหนังสือ ย่อมแปลก ๆ ต่าง ๆ ตามลักษณนิยมถ้อยคำนั้น ๆ ให้ท่านผู้จะพูดแลจะใช้หนังสือ สังเกตที่ควรที่ไม่ควรจงประจักษ์ คือ ที่ควรจะว่ากับ กับ ก็มี ว่าอย่างอื่นผิดไม่ถูก แลที่ควรจะว่าแก่ แก่ ก็มี ว่าต่อก็มี ว่าอย่างอื่นไม่ได้ ไม่ถูก แลที่ควรต้องว่าแต่ แต่ ก็มี ว่าอย่างอื่นไม่ชอบไม่ถูก แลที่ควรจะว่าแด ว่าใน ใช้ในคำสูงก็มี เป็นหลายจำพวกดังนี้ ในทุกวันนี้ใช้คำผิด ๆ มากนัก เลื่อนเลอะปะปนกันไป

ใช้คำว่า กับ กับ กับ มากนักทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ไม่มีผู้สังเกตว่าที่ควรที่ไม่ควรเลย เพราะฉนั้นจึงจะขอตั้งแบบชี้แจงไว้ให้เห็นดังนี้ เหมือนในคำพูดว่า (๑) คนอยู่ด้วยกัน (๒) ไปด้วยกัน (๓) มาด้วยกัน (๔) นั่งนอนด้วยกัน (๕) ทำด้วยกัน (๖) กินด้วยกัน (๗) เล่นด้วยกัน (๘) พูดกัน (๙) เจรจากัน (๑๐) ปฤกษากัน (๑๑) คิดอ่านกัน (๑๒) ดูเหมือนกัน (๑๓) คล้ายกัน (๑๔) อย่างเดียวกัน (๑๕) เรื่องเดียวกัน (๑๖) ชอบกัน (๑๗) วิวาทกัน (๑๘) ชกตีกัน (๑๙) รักใคร่กัน (๒๐) สมคบกัน (๒๑) ภบปะกัน (๒๒) ร่วมกัน (๒๓) ช่วยกัน (๒๔) พร้อมกัน (๒๕) สร้างด้วยกัน (๒๖) ผูกพันกัน (๒๗) ร้อยด้วยกัน (๒๘) คู่กัน (๒๙) สำหรับกัน (๓๐) ตรงกัน (๓๑) ต้องกัน (๓๒) ติดเนื่องกัน (๓๓) ตลอดถึงกัน (๓๔) เพื่อนกัน (๓๕) นับถือกัน (๓๖) เป็นไมตรีกัน (๓๗) ชิดกัน (๓๘) ซ้ำกัน (๓๙) ใกล้กัน (๔๐) เคียงกัน (๔๑) ต่อกัน (๔๒) รวมกัน (๔๓) แข่งกัน (๔๔) แย่งชิงกัน (๔๕) สมทบกัน (๔๖) ประจวบกัน (๔๗) โดนกัน (๔๘) คล้องจองกัน (๔๙) ถูกต้องกัน (๕๐) ผสมกัน (๕๑) คละกัน (๕๒) เจือปนกัน (๕๓) บวกเข้าด้วยกัน (๕๔) คราวเดียวกัน (๕๕) เสมอกัน (๕๖) เท่ากัน

๏ ในคำเหล่าที่ว่ามานี้ ต้องที่ใช้ว่า กับ กับ จะใช้อย่างอื่นไม่ได้เลย คือ

๏ นายอยู่ด้วยกันกับบ่าว เจ้าอยู่กับทาษ ฤๅ ฯ ข้า ฯ อยู่ด้วยกันกับผู้มีชื่อ ๑ ฯะ

๏ บิดาไปด้วยกันกับบุตร ฤๅไปกับช้าง ม้า พ้อ เกวียน ๒ ฯะ

๏ พวกลูกค้ามาด้วยกันกับพวกต่าง ๓ ฯะ

๏ หญิงนั่งด้วยกันนอนด้วยกันกับชาย ๔ ฯะ
๏ ผู้ต้องเกณฑ์ทำด้วยกันกับนายด้าน ๕ ฯะ
๏ ไทยนั่งล้อมกินโต๊ะด้วยกันกับจีน ๖ ฯะ
๏ ผู้ดีเล่นด้วยกันกับไพร่ ๗ ฯะ
๏ สิศย์พูดกันกับอาจาริย์ ๘ ฯะ
๏ กงสุลเจรจากันกับราชทูต ๙ ฯะ
๏ ผู้ใหญ่ปฤกษากันกับผู้น้อย ๑๐ ฯะ
๏ นายงานคิดอ่านกันกับลูกจ้าง ๑๑ ฯะ
๏ เรื่องความนั้นดูเหมือนกันกับสำนวนคนนั้น ๑๒ ฯะ
๏ รูปภาพนี้คล้ายกันกับคนจริง ฤๅรูปพรรณของนี้คล้ายกันกับของนั้น ๑๓ ฯะ
๏ ฝีมือช่างนี้ เป็นอย่างเดียวกันกับฝีมือช่างโน้น ๑๔ ฯะ
๏ ความเรื่องนี้ เรื่องเดียวกันกับความเรื่องโน้น ๑๕ ฯะ
๏ ชาวบ้านนั้นชอบกันกับบ้านนี้ ๑๖ ฯะ
๏ พวกลาววิวาทกันกับพวกแขก ๑๗ ฯะ
๏ พวกบ้านเหนือชกตีกันกับพวกบ้านใต้ ๑๘ ฯะ
๏ เขมรรักใคร่กันกับญวน ๑๙ ฯะ
๏ พวกไทยสมคบกันกับพวกจีน ๒๐ ฯะ
๏ ชาวเมืองพบปะกันกับชาวบ้านนอก ๒๑ ฯะ
๏ นักปราชทุกวันนี้ คิดร่วมกันกับนักปราชเก่า ๆ ลูกเด็กคนนี้
เกิดร่วมเวลากันกับเด็กคนโน้น ๒๒ ฯะ
๏ เจ้านายกับข้าราชการช่วยกันทำนุบำรุงบ้านเมือง ๒๓ ฯะ
๏ ผู้ใหญ่พร้อมกันกับผู้น้อย ๒๔ ฯะ
๏ เจ้าเมืองกรมการสร้างวัดด้วยกันกับราษฎร ๒๕ ฯะ

◎ ผลมพร้าวผูกด้วยกันกับผลส้มต่าง ๆ ๒๖ ฯะ
◎ เรือน้อยร้อยไว้ด้วยกันกับเรือใหญ่ ๒๗ ฯะ
◎ ท่านจางวางซ้ายคู่กันกับท่านจางวางขวา เมืองนั้นเป็นคู่ปรับกันกับเมืองนั้น ๒๘ ฯะ
◎ ปืนสำหรับกันกับทหาร ฝาคลุมสำหรับกันกับโต๊ะกับพาน ม่อเข้าสำหรับกับเชิงกราน ๒๙ ฯะ
◎ ทิศเหนือตรงกันกับทิศใต้ ๓๐ ฯะ
◎ ความเรื่องนั้นต้องกันกับเรื่องนี้ บทร้องนั้นคล้องจองกันกับบทนี้ ๓๑ ฯะ
◎ แถวถนนติดเนื่องกันกับตลาด ๓๒ ฯะ
◎ คลองมหานาคตลอดถึงกันกับคลองผดุง ๓๓ ฯะ
◎ นายคงเพื่อนกันกับนายเกิด ๓๔ ฯะ
◎ ผู้มีทรัพย์นับถือกันกับลูกค้า ๓๕ ฯะ
◎ ในกรุงเป็นไมตรีกันกับต่างประเทศ ๓๖ ฯะ
◎ ทองเหลืองหุ้มชิดกันกับเนื้อไม้ ๓๗ ฯะ
◎ ความต้นซ้ำกันกับข้างปลาย ๓๘ ฯะ
◎ ตั้งป้อมใกล้กันกับลำคลอง ๓๙ ฯะ
◎ เครื่องทองตั้งเคียงกันกับเครื่องแก้ว ๔๐ ฯะ
◎ คำที่ว่าไว้ในต้นต่อกันกับคำที่ว่าข้างท้าย ๔๑ ฯะ
◎ ทุนทรัพย์ของผู้ยังรวมกับของผู้ตาย ๔๒ ฯะ
◎ ม้าขาววิ่งแข่งกันกับม้าแดง ๔๓ ฯะ
◎ เรือญวนแจวแข่งกันกับเรือพาย ๔๔ ฯะ
◎ ผู้ร้ายแย่งชิงกันกับเจ้าของทรัพย์ ๔๕ ฯะ

๏ ขบวนหน้าสมทบกันกับขบวนหลัง ๔๖ ฯะ
๏ คนเกิดเวลาประจวบกันกับวันเพ็ญ ๔๗ ฯะ
๏ เรือขึ้นโดนกันกับเรือล่อง ๔๘ ฯะ
๏ ดินประสิวผสมกันกับมาศ ทองเหลืองผสมกันกับทองแดง ๔๙ ฯะ
๏ เงินดีคละกันกับเงินแดง ๕๐ ฯะ
๏ สังกะสีเจือปนกันกับดีบุก ๕๑ ฯะ
๏ มพร้าวบวกเข้าด้วยกันกับผลไม้ต่าง ๆ ๕๒ ฯะ
๏ อายุ ๆ ข้า ๆ คราวเดียวกันกับท่านผู้นั้น ๕๓ ฯะ
๏ เงินสี่สิบแปดเหรียน ใช้เท่ากันกับเงินตราชั่งหนึ่ง ๕๔ ฯะ
๏ ท่านผู้นั้นทำยศศักดิ์เสมอกันกับที่ราชนิกูล ๕๕ ฯะ

๏ คำต้องที่ใช้ กับ กับ กับ ดังกล่าวมานี้จะร่ำไปอีก ก็จะไม่สดลง ให้สังเกตเทียบดูตามลักษณ ที่กล่าวมาแล้วนั้นเถิด ฯะ

๏ เมื่อก่อนนี้ในปีที่ล่วงมาแล้ว ได้เขียนประกาศไว้ที่กำแพงข้างนอกก็มี ได้ให้ตีพิมพ์ประกาศแจกไปแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงก็มี ชี้แจงไปว่าด้วยจะใช้คำว่า กับ กับ กับ ให้ถูก ท่านผู้ฟังไปต้องถูกตำหนิติเตียนว่าใช้ กับ กับ กับ มากนัก อะไร ๆ ก็ใช้ กับ กับ กับ ไปเสียหมด ก็กลับยักมาใช้ แก่ แก่ แก่ ไป ในที่ควรจะใช้ว่า กับ จริง ๆ ก็กลับยักมาใช้ แก่ แก่ แก่ เล่า ทำให้เลอะเลือนไปอีก เพราะฉนั้นจะได้ชี้แจงแบบลงไว้ให้เห็นว่าในที่เช่นคำดังจะว่าต่อไปนี้ จึงควรต้องใช้ว่าแก่ จะใช้ว่ากับ ฤๅว่าอย่างอื่นไปไม่ได้เลยทีเดียว ฯะ

๏ เหมือนในคำที่พูดอย่างนี้ ฯะ

(๑) ให้ (๒) ส่งให้ (๓) ยอมให้
(๔) แจกให้ (๕) บอกให้ (๖) บอกเล่า

(๗) เสียเงินให้ (๘) ตัดสินให้ (๙) แบ่งให้
(๑๐) ให้ถ้อยคำ (๑๑) ให้การ (๑๒) มอบไว้
(๑๓) ขายไว้ (๑๔) จำนำไว้ (๑๕) อายัดไว้
(๑๖) ฝากไว้ (๑๗) ไว้ธุระ (๑๘) ไว้ใจ
(๑๙) ปลงใจ (๒๐) ไว้ความ (๒๑) แจ้งความ
(๒๒) ชี้แจง (๒๓) แพ้ความ (๒๔) แพ้รู้
(๒๕) บอกไป (๒๖) เสียของไป (๒๗) เสียที
(๒๘) เสียกล (๒๙) เสียอะไร ๆ (๓๐) ควร
(๓๑) สมควร (๓๒) ว่า (๓๓) ต่อว่า
(๓๔) ตอบ (๓๕) ขึ้น (๓๖) ทำคุณ
(๓๗) ทำโทษ (๓๘) ลงโทษ (๓๙) ทำร้าย
(๔๐) ทำอะไร ๆ (๔๑) แจกจ่าย (๔๒) แบ่งปัน
(๔๓) ปรับไหม (๔๔) เอ็นดู (๔๕) เป็นสิทธิ์
(๔๖) ลุ่มหลง (๔๗) ทอดเท (๔๘) ทับถม
(๔๙) ฆ่าศึก (๕๐) สงเคราะห์ (๕๑) อนุเคราะห์ ฯะ

๏ ในคำเหล่าที่ว่ามานี้ ต้องที่ใช้ว่าอย่างนี้ อย่างอื่นไม่ได้เลย ฯะ

๏ ที่ ๑ ให้แก่ เหมือนคำว่า ผู้มีทรัพย์แจกเงินให้แก่คนยาก ผู้ใดให้เข้าให้เกลือ ให้เรือให้พายแก่โจร ฯะ

๏ ที่ ๒ ส่งให้แก่ เหมือนคำว่า ร่างหมายรับสั่งส่งให้แก่เจ้าพนักงาน ฯะ

๏ ที่ ๓ ยอมให้แก่ เหมือนคำว่า ลูกเรือยอมให้แก่นายเรือตัดสินความ ฯะ

๏ ที่ ๔ แจกให้แก่ เหมือนคำว่า หมายประกาศแจกให้แก่ข้าราชการแลราษฎร ฯะ

๏ ที่ ๕ ฝากให้แก่ เหมือนคำว่า มีของฝากให้แก่หัวเมือง ฯะ

๏ ที่ ๖ บอกเล่าแก่ เหมือนคำว่า ตำรานี้พระฤๅษีนารท บอกเล่าแก่พวกพราหมณ์ ๆ ได้บอกเล่าแก่สิศย์ต่อมา แลคำว่า ผู้เอาความข้างนี้ไปบอกเล่าแก่ข้างโน้น ฯะ

๏ ที่ ๗ เสียเงินให้แก่ เหมือนคำว่า เจ้าของสวนเสียเงินให้แก่นายรวาง ฯะ

๏ ที่ ๘ ตัดสินให้แก่ เหมือนคำว่า ของกลางท่านตัดสินให้แก่โจทย์ ฯะ

๏ ที่ ๙ แบ่งให้แก่ เหมือนคำว่า เงินทุนกำไรควรแบ่งให้แก่ผู้เข้าส่วนตามมากแลน้อย ฯะ

๏ ที่ ๑๐ ให้ถ้อยคำแก่ เหมือนคำว่า เจ้าสำนวนให้ถ้อยคำแก่คู่ความ ฯะ

๏ ที่ ๑๑ ให้การแก่ เหมือนคำว่า นายบุญศรีให้การแก่พระเกษม ฯะ

๏ ที่ ๑๒ มอบไว้แก่ เหมือนคำว่า บาญชีรายจ่ายได้มอบไว้แก่นายงานแล้ว ฯะ

๏ ที่ ๑๓ ขายไว้แก่ เหมือนคำว่า ฯ ข้า ฯ ได้เอารูปพรรณสิ่งนี้ ๆ ไปขายไว้แก่ท่าน ฯะ

๏ ที่ ๑๔ จำนำไว้แก่ เหมือนคำว่า ทาษลักของนายเงินไปจำนำไว้แก่คนนอกบ้าน ฯะ

๏ ที่ ๑๕ อายัดไว้แก่ เหมือนคำว่า เจ้าของกระบือเอากระบือไปอายัดไว้แก่กำนัน ฯะ

๏ ที่ ๑๖ ฝากไว้แก่ เหมือนคำว่า แต่ของเล็กน้อยเอาไปฝากไว้แก่เพื่อนบ้าน ฯะ

๏ ที่ ๑๗ ไว้ธุระแก่ เหมือนคำว่า ผู้ใหญ่ไว้ธุระแก่ผู้น้อย ฯะ

๏ ที่ ๑๘ ไว้ใจแก่ เหมือนคำว่า เหตุทั้งนี้เพราะไว้ใจแก่คนข้างนอก ฯะ

๏ ที่ ๑๙ ปลงใจแก่ เหมือนคำว่า ผัวปลงใจแก่เมีย ฯะ

๏ ที่ ๒๐ ไว้ความแก่ เหมือนคำว่า นายแสงพี่ไว้ความแก่นายแดงน้องว่าต่าง ฯะ

๏ ที่ ๒๑ แจ้งความแก่ เหมือนคำว่า พี่ท่านแจ้งความแก่น้องท่าน ฯะ

๏ ที่ ๒๒ ชี้แจงแก่ เหมือนคำว่า ครูอาจารย์สั่งสอนชี้แจงแก่สิศย์ ฯะ

๏ ที่ ๒๓ แพ้ความแก่ เหมือนคำว่า โจทย์แพ้ความแก่จำเลย ฯะ

๏ ที่ ๒๔ แพ้รู้แก่ เหมือนคำว่า คนโง่แพ้รู้แก่คนฉลาด ฯะ

๏ ที่ ๒๕ ให้ไปแก่ เหมือนคำว่า ส่วนทรัพย์ที่เหลืออยู่ได้ทำบุญให้ไปแก่ผู้ตาย ฯะ

๏ ที่ ๒๖ บอกไปแก่ เหมือนคำว่า ข้อราชการทั้งปวงบอกไปแก่หัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือให้ทราบแล้ว ฯะ

๏ ที่ ๒๗ เสียของไปแก่ เหมือนคำว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องมีคดีต่าง ๆ ต้องเสียของไปแก่สุภาตระลาการเป็นธรรมเนียม ฯะ

๏ ที่ ๒๘ เสียทีแก่ เหมือนคำว่า ผู้เจ้าของกระบือเสียทีแก่อ้ายผู้ร้าย ๆ ลักกระบือไปได้ ฯะ

๏ ที่ ๒๙ เสียอะไร ๆ แก่ เหมือนคำว่า คนซื่อ ๆ มักเสียรู้แลเสียอะไร ๆ แก่คนโกง ฯะ

๏ ที่ ๓๐ ควรแก่ เหมือนคำว่า คดีใดควรแก่แพ้ก็ให้แพ้ ควรแก่ชะนะก็ให้ชะนะ ฯะ

๏ ที่ ๓๑ สมควรแก่ เหมือนคำว่า เครื่องยศสำรับนี้สมควรแก่เจ้าพระยา ฯะ

๏ ที่ ๓๒ ว่าแก่ เหมือนคำว่า ผู้มีชื่อว่าแก่เพื่อนกัน ฯะ

๏ ที่ ๓๓ ต่อว่าแก่ เหมือนคำว่า ผู้ที่ได้ส่วนแบ่งบั้นน้อยต่อว่าแก่ท่านแม่กอง ฯะ

๏ ที่ ๓๔ ตอบแก่ เหมือนคำว่า สิศย์ตอบแก่อาจารย์ว่า ฯ ข้า ฯ ยังไม่เข้าใจ ฯะ

๏ ที่ ๓๕ ขึ้นแก่ เหมือนคำว่า หัวเมืองขึ้นแก่กรมมหาดไทย แลหัวเมืองขึ้นแก่กรมพระกระลาโหม ฯะ

๏ ที่ ๓๖ ทำคุณแก่ เหมือนคำว่า ผู้ใดทำคุณแก่ท่าน ๆ ก็ย่อมทำคุณแก่ตน ฯะ

๏ ที่ ๓๗ ทำโทษแก่ เหมือนคำว่า ผู้ใดทำโทษแก่ท่าน คือผูกมัดเฆี่ยนตีจำจองแลอื่น ๆ ฯะ

๏ ที่ ๓๘ ลงโทษแก่ เหมือนคำว่า เจ้านายลงโทษแก่ผู้มีความผิด ฯะ

๏ ที่ ๓๙ ทำร้ายแก่ เหมือนคำว่า คนร้ายเที่ยวทำร้ายแก่ชาวบ้านชาวเรือขึ้นล่องเนือง ๆ ฯะ

๏ ที่ ๔๐ แจกจ่ายไปแก่ เหมือนคำว่า หมายประกาศแจกจ่ายไปแก่ข้าราชการแลราษฎรอื่น ๆ ฯะ

๏ ที่ ๔๑ แบ่งปันแก่ เหมือนคำว่า ทรัพย์สิ่งของ ๆ บิดามารดาแบ่งปันแก่บุตรหลานแลญาติพี่น้อง ฯะ

๏ ที่ ๔๒ บังคับแก่ เหมือนคำว่า ตระลาการ บังคับแก่คู่ความให้นำสืบพยาน ฯะ

๏ ที่ ๔๓ ปรับไหมแก่ เหมือนคำว่า ลูกขุนปรับไหมแก่โจทย ฯะ

๏ ให้กับไม่ได้ ต้องว่าให้แก่ ว่ากับไม่ได้ ต้องว่าว่าแก่ ขายกับไม่ได้ ต้องว่าขายแก่ ฯะ

๏ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศอีกครั้งหนึ่ง ดังนี้ ฯะ

๏ ประกาศมาให้คนเขียนหนังสือทั้งปวงทราบทั่ว แล้วสังเกตใช้ให้ถูกในที่ ควรจะว่ากับ ว่าแก่ ว่าแด ว่าแต่ ว่าต่อ ว่าใน ว่ายัง จงสังเกตให้แน่แล้วใช้ให้ถูก อย่าให้เป็นกับไปทุกแห่ง แลอย่ากลัวกับงกเงินไป ฯะ

๏ คนสองคนสามคนขึ้นไป ทำกิริยาเหมือนกัน ใช้ว่ากับ ผัวนอนกับเมีย ผัวอยู่กับเมีย นายไปกับบ่าว คนหนึ่งนั่งพูดเล่นกับคนหนึ่ง นายปฤกษากับบ่าว บุตรร่วมศุขทุกข์กับบิดามารดา ลูกค้าซื้อขายกับชาวบ้าน ขุนนางเจรจากับแขกเมือง ลครเล่นกับตลก คนหนึ่งวิวาทกับเพื่อนบ้าน

ผู้ร้ายตีรันกันกับเจ้าเรือน คนโทษไปกับผู้คุม อะไรอื่น ๆ เช่นนี้มากมายนัก เอาที่คนสองคนสามคนฤๅมากทำกิริยาเดียวกันทำด้วยกัน จึ่งใช้กับ ฯะ

๏ อนึ่ง ถ้าเป็นของที่ไปด้วย มาด้วย อยู่ด้วย ได้มาด้วย เสียไปหายไปด้วยกัน ก็ว่ากับได้ เหมือนหนึ่งคนไปกับย่ามของตัว ไปกับดาบแลปืนของตัวก็ว่าได้ คนมากับหาบสิ่งของ คนแก่มากับไม้เท้า คนมากับช้าง กับม้า กับโค กับกระบือ คนอยู่กับหีบผ้า ทองเก็บไว้กับเงิน ผ้ากับเสื้ออยู่ด้วยกัน คนได้มีดมากับด้ำ ได้ขวานมากับสิ่ว ได้ปืนมากับดินดำ ได้เกวียนมากับวัว ฯ หีบไฟไหม้เสียกับผ้า เงินหายไปกับถุงด้วยกัน ฯะ

๏ ของก็ดี สัตว์ก็ดี คนก็ดี อยู่ด้วยกัน ไปด้วยกัน ทำอะไรด้วยกันต้องที่จะออกชื่อด้วยกันว่ากับได้สิ้น คือเงินกับทอง ม่อเข้ากับเชิงกรานบังเหียนกับม้า ตะพดกับโค สายสนตะภายกับกระบือ นกกับกรงทหารกับปืน คนกับช้าง ม้ากับรถ โคกับเกวียน คนกับรองเท้า ร่มกับรองเท้า ช้างกับม้า ลากับอูฐ บุตรกับบิดา ข้ากับเจ้า เรือกับคนอะไร ๆ เป็นอันมาก ที่ไปด้วยกัน มาด้วยกัน อยู่ด้วยกัน ทำอะไรด้วยกัน ว่ากับได้หมด แต่ถวาย แลให้ แลรับ แลเรียกเอา บอกเล่า ว่ากับไม่ได้เลย ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายในหลวง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายในเจ้าต่างกรม กำนันในท่านเสนาบดี ฯ ถวายพระพรแดพระเจ้าอยู่หัว กราบทูลพระกรุณาแดพระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว กราบทูลต่อเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม เรียนต่อท่านเสนาบดี แจ้งความต่อผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ ฟ้องต่อลูกขุน ณ สาลหลวง ให้ใช้ ใน แด ต่อ โดยสมควร นอกกว่านี้ ใช้แก่ คือ พระราชทานแก่ ให้แก่ บอกแก่ แจ้งความแก่ ทำคุณแก่ ทำโทษแก่ ลงโทษแก่ ใคร ๆ อะไร ๆ ว่าไม่สุดแล้ว คำที่ต่อกับให้แก่ บอกแก่ แจ้งแก่ ร้องเรียนแก่ ทำโทษแก่ ทำคุณแก่ ทำให้แก่ บอกให้แก่ แจกจ่ายแก่ จ่ายไปแก่ เสียให้แก่ แลอื่น ๆ ที่คล้ายกัน ให้ว่าแก่ อย่าว่ากับเลย ฯะ

๏ รับแต่ ขอแต่ เรียกแต่ เร่งแต่ เอาแต่ มาแต่ เอามาแต่ ได้มาแต่ รับพระราชทานแต่ ได้อนุเคราะห์แต่ เรียกภาษีแต่ ฟังแต่ รู้แต่ แล อื่น ๆ ใช้แต่ ในที่ว่าด้วยต้นทางมา ฯะ

๏ อนึ่ง พึงให้จำแต่ย่อ ๆ ดังนี้ ฯะ

๏ ไปกับ มากับ นั่งกับ นอนกับ ยืนกับ เดินกับ กินกับ อยู่กับ ทำด้วยกันกับ เล่นกับ เที่ยวไปกับ พูดกันกับ เจรจากับ ปฤกษากับ คิดอ่านกับ เหมือนกับ เช่นกับ วิวาทกับ ชกตีกับ รักใคร่กับ ชอบภอกับ อยู่ด้วยกันกับ อาไศรอยู่กับ เอาไว้กับ สมคบกับ รวมกับ พร้อมกับ ร่วมกับ ผูกกับ ติดกับ ร้อยกับ ตรึงกับ

ตรงกันกับ ต้องกันกับ เกี่ยวค่องกับ เป็นความกับ สิ่งนั้นกับสิ่งนั้น คนนั้นกับคนนั้น ผัวกับเมีย นายกับบ่าว ข้ากับเจ้า บุตรกับบิดา ชายกับหญิง พระสงฆ์กับคฤหัฐ ชาววัดกับชาวบ้าน ช้างกับม้า โคกับกระบือ ม้ากับรถ โคกับเกวียน เงินกับทอง ม่อเข้ากับเชิงกราน นกกับกรง ทหารกับปืน ร่มกับรองเท้า คนกับเรือ ฯ ข้า ฯ กับผู้มีชื่อ ตระลาการกับลูกความ โจทยกับจำเลย หมอกับคนไข้ ที่บ้านกับที่สวน ฯะ

๏ ให้แก่ ไว้แก่ ให้ไว้แก่ มอบแก่ มอบให้แก่ ขึ้นแก่ ส่งแก่ ว่าแก่ ต่อว่าแก่ บอกแก่ เล่าแก่ ตอบแก่ แจ้งแก่ แจ้งความแก่ ไว้ใจแก่ ปลงใจแก่ ไว้ธุระแก่ ฆ่าศึกแก่ ควรแก่ สมควรแก่ ทำแก่ ทำคุณแก่ ลงโทษแก่ จ่ายแจกแก่ แบ่งปันแก่ เสียเงินแก่ ปรับไหมแก่ ไว้ความแก่ ส่งให้แก่ อายัดไว้แก่ ตัดสินให้แก่ เป็นสิทธิแก่ ตกไปแก่ เอ็นดูแก่ สงเคราะห์แก่ อนุเคราะห์แก่ ฟ้องแก่ ร้องแก่ เรียนแก่ อ้อนวอนแก่ ฯะ

๏ ขอแต่ เอาแต่ รับมาแต่ เอาไปแต่ เอามาแต่ ได้มาแต่ เรียกแต่ เร่งแต่ เก็บเงินแต่ เรียกภาษีแต่ ยืมมาแต่ ซื้อแต่ เช่าแต่ กู้แต่ ถ่ายมาแต่ ขอโทษแต่ ฯะ

๏ จบคำกำหนดใช้ กับ แก่ แต่ ต่อ เท่านี้ ฯะ

๏ อนึ่ง พึงให้กุลบุตร มีความสังเกตถ้อยคำที่ท่านใช้อักษรสูงกับอักษรต่ำรวบเข้าเป็นสำเนียงเดียวกัน แต่อักษรสูงไม่มีอำนาจที่จะจูงนำอักษรกลางให้เป็นเสียงสูงได้ ถึงควบกันเข้าก็คงเป็นสำเนียงอักษรกลางอยู่ตามเดิม ดุจคำเหล่านี้ ฯะ

๏ สกล สกนธ์ สกรรจ์ สเก็ด สกุณ สกุล สกอ สกัด สกิด ถกน ถเกิง ฉกาจ ฉกรรจ์ สก็อด ขจร ขจัด ขจิตร ขจี ขจาย ผจญ แสดง สดุด เสด่า เสด็จ สดวก สดำ สดม ผดุง ผดา เผด็จ เผดียง ขดาน เขดา ไอสดิม แม่น้ำโสตง สบง เสบียง แสบก สบัก สบาป ฉบัง ฉบบ ฉบับ สบถ สบัด เขบ็จ ขบวน ฉอ่ำ ฉอุ่ม ฉอับ สอาด สอิดสเอียน ผอบ ฯะ

๏ คำเช่นนี้มีมาก ชักมาว่าไว้พอเป็นตัวอย่างเท่านี้ ฯะ

สังโยคพิธาน

๏ หลวงสารประเสริฐผู้ เพียรพจน์
จัดแบบระเบียบบท บอกไว้
อักษรบ่อนกนกด กกกบ สกดฤๅ
หวังเพื่อสอนเด็กให้ เล่าค้นคิดหา ฯะ

๏ กนหกกกหกแจ้ง จำกัด
กดอัษฎารัศ รวบไว้
กบเจ็ดหากแจงจัด จำจด เทอญพ่อ
สองแม่กงกมไซร้ สกดใช้งอมอ ฯะ

๏ แบบพจน์บทภาคนี้ นามขนาน
สังโยคพิธานสาร สืบถ้อย
เป็นแบบบอกกุมาร จงหมั่น จำพ่อ
สิทธิรัสดุสร้อย สวัสดิแผ้วพูลเกษม ฯะ

๏ จำนงจำแนกเบื้อง บรรยาย
ยังเคลื่อนยังคลาคลาย คลาศบ้าง
คำลับศับท์ภุกขยาย เขยื้อนแผ่ เผยนา
อย่าเริดอย่าราร้าง เร่งรู้เพียรเรียน ฯะ

๏ สำเนาเลาเลศเบื้อง บทระบิล
ใดคลาศปราชเชิญฉิน ช่วยชี้
บางพวกพูดแต่นิน ทาเล่น เปล่านา
แผกเยี่ยงปราชก่อนกี้ ค่อยค้านคำขอ ฯะ

๏ จะรวบรวมตัวอักษรที่ใช้สกด ในแม่ กน กก กด กบ ซึ่งมาในภาษามคธคำบาฬีบ้าง มีมาโดยข้อบัญญัติ ในภาษาไทยใช้สืบมาแต่โบราณบ้าง เพื่อให้กุลบุตรสังเกตจำเป็นแบบอย่างในการจะอ่านจะเขียนให้ถูกถ้วนตามกระบวนอักษร ตามรู้ตามเห็น ภอเป็นสำเนาเล่าความ ฯะ

๏ ญ ณ น ถัดทั้ง ร ล ฬ เฮย
สังกัดต้นตัว น แนะไว้
แม่กนนิพนธ์ภอ สังเกต สกดแฮ
ตัวต่างความต่างให้ คิดเค้ามูลมี ฯะ

๏ อักษรใช้สกด ในแม่กน ๖ อักษร คือ ญ ๑ ณ ๑ น ๑ ร ๑ ล ๑ ฬ ๑ ฯะ

๏ ตัว (น) เป็นตัวสกดสำหรับแม่กน ด้วยเป็นคำสามัญ คือใช้ในคำภาษาไทยแท้ โดยมากถึงคำภาษามคธ ที่สกดตัว (น) ก็มีพ้องกันมาก จะแจกไว้ในข้างน่าต่อไป ฯะ

๏ ตัว (ญ) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ กุญชร กัญญา โกญจนาท กัญจุก กาญจน์ มิ่งขวัญ เข็ญใจ ลำเค็ญ สำคัญ ใคร่ครวญ นงคราญ ผจญ เชี่ยวชาญ ซอเซิญ ผเซิญ ปฏิญญา กระตัญญู เด็กดื้มถัญ ไปเทอญ ธัญญชาติ ธัญญาหาร ธัญญลักษณ์ ชำนาญ มีบัญชา ทำบุญ บัญญัติ บัญชร บาญชี บัญญา บัญจะ บัญจก เบญจะพิธ เบญจมา ล้างผลาญ วันเพ็ญ สรรพัญญู อภิญญา ปริภุญช์ อับปะมัญญา สามัญ สามาญ รามัญ บชายัญ พยัญชนะ จรูญ จำรูญ หิรัญ ไหรญ เจริญ จำเริญ สราญรมย์ สำราญ ในอะรัญ การุญ ปเรียญ ลัญจกร เลวลาญ ลาญชีพ วิญญาณ วิญญูชน กำสรวญ สัญจร สาบสูญ สรเสริญ ถึงอาสัญ อสัญญี วิสัญญี อาจหาญ ห้าวหาญ ฯะ

๏ ตัว (ญ) มิใช่ตัวสกด ใช้เป็นต้นคำมีมาก คือ ญาติ ปรีชาญาณ เญยยธรรม เป็นใหญ่ ผู้หญิง อนุญาต ฯะ

๏ ตัว (ณ) สกด เหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ พระกรรณ ฝูงสกุณ โยคเกณฑ์ กะเกณฑ์ กองกุณฑ์ กุณฑี กรรณิกา ทศกัณฐ ทศกรรฐ พระกัณฐา พระกรรฐา กัณหกฤษณ มีเทศนา ๓ กัณฑ์ พระเดชพระคุณ โทษคุณ เจ้าคุณ โยธีคณ

คนจัณฑาล น้ำจัณฑ์ ว่าเล่า แหลกเป็นจุณ ทำเป็นอาจิณ เมืองปราจิณ ทิศปราจิณ ปรีชาญาณ โพธิญาณ ตัณหา แผลงว่า ตำฤษณา ติณ ว่าหญ้า ใช้ว่าตฤบตฤณ ต้องราชทัณฑ์ พรหมทัณฑ์ ภาคทัณฑ์ สุบรรณ์ บรรณาการ บรรณศาลา วายปราณ ราชบัณฑิตย พิณพาทย ดีดพิณ ปฏิภาณ กุมภัณฑ์ ราชภัณฑ์ รัตนภัณฑ์ บริขารภัณฑ์ สุพรรณ โสภณ ประมาณ พระมณเฑียร ปริมณฑล เวลาสายัณห์ แสงอรุณ ดรุณ ตรุณ ทารุณ พิรุณ วะรุณเทวราช เกลื่อนรณ รณรงค์ บุราณ โปราณ เบาราณ พระรัตนกรัณฑ์ โดรณ เลณว่าที่เร้น ปริเวณ สุวรรณ สุวาณว่าสุนัข ปราสาณว่าหิน ทิศอิสาณ ทิศทักษิณ ประทักษิณ จำเริญกระสิณ พระอณหิศ พระอณณาโลม ฑะ

๏ ตัว (ณ) ใช้เป็นคำมิใช่ตัวสกด ก็มีมาก คือ อาณาใช้ว่า อาญา อาณัติว่าบังคับ ทิศอาคเณย พระสุณิสา สรณคม คัคณางค์ เป็นต้น ฑะ

๏ ตัว (น) สกด คำที่มาในภาษามคธมีมาก ชักมาไว้เท่านี้ ภอเป็นแบบอย่าง ฑะ

๏ พระสกนธ์ เบญจขนธ์ พลขันธ์ พระจันทร์ แก่นจันทน์ อัฒจันฑ์ ประจันตคาม ฝูงชน ประชาชน ชนบท เพดาน พระถัน ว่านม สถนว่านม ในสฐาน ให้ทาน สมาทาน สโมธาน พระทนต์ ราชธน ประธาน อนนต์ อนันต์ กานนว่าป่า กระบินทร์บุรี สุราบาน ป่าหิมพานต์ พงษพันธุ์ เผ่าพันธุ์ ราชสัมพันธ์ พระราชนิพนธ์ วิมาน มินว่าปลา เป็นชื่อราษี มนตรี เวทมนต์ นิมนต์ ร่ายมนต์

เสนาสามนต์ ราชยาน เวชยันต์ ไพรชยนต์ แยบยนต์ เกษมสานต์ ไพรวัน พระหาวัน ปทุมวัน ปะหาน ว่าละ สมุจเฉทปะหาน ว่าละขาด ฯะ

๏ บันดาคำภาษาไทย คือ กนแต่จะเศร้าโศก กันนินทา กาน กิ่งไม้ กินเข้า เป็นต้น ใช้ตัว (น) สกดทั้งสิ้น ฯะ

๏ ตัว (ร) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ บรรณาการ ทำการ อาการ วิการ พิการ ปราการ ทุกประการ งามตระการ ปริษการ อังกูร วรางกูร พุทธางกูร อาเกียรณ์ ใจฉกรรจ์ สังฆาร ปริกฆาร อังคาร อาคาร โกฐาคาร ภัณฑาคาร กุฎาคาร เภราคาร สัลลาคาร ควรมิควร ศฤงฆาร อาจาร สมาจาร อาจาริยเจียร จำเนียร จากเจียร แก้ววิเชียร ทางกันดาร วิตถาร พิศดาร พระอวตาร พงษาวดาร อาดูร สถิตยเสถียร พระมณเฑียร แก้วไพรฑูรย์ สาธารณ์ ชลธาร ท้องธาร คชาธาร ธารพระกร โรงธารคำนัล สมบูรณ บริบูรณ บริบวณ โพธิสมภาร ยกให้เป็นภาร พากเพียร ยักษมาร พระยามาร กุมาร พระพิชิตมาร พงษประยูร เกยูร มายูร ศุภวาร ทิวาวาร พระทวาร ไตรยทวาร ไตรยวาร แก่นสาร พวกอสูร นเรสูร ไอสวรรย์ มไหสวรรย์ ไอสูรย์ มไหสูรย์ แสงสูรย์ พระเศียร เกษียรสมุท อาหาร วิหาร โวหาร บริหาร บรรหาร ประหาร ว่าตีสังหาร หมอโหร พาเหียร โอฬาร เอาฬาร มโหฬาร ใจอารย์ เมืองเขมร ราชพรรลภ ฯะ

๏ ตัว (ร) สกดจำพวกหนึ่ง ไม่มีตัว (อ) แต่อ่านสำเนียงเหมือน (ก อ น) ก็มีมากดังนี้ ฯะ

๏ อากร ดารากร พระกร พระสีกร พระศรีกร ศรีสังข์กร ศุภกร ดัษกร จามิกร ทาษกรรมกร นิกร พลนิกร พลากร ไม้ธารพระกร ตรามังกร แสนยากร พระราชลัญจกร ทิวากร ทิพากร ทินกร ภาษกร ว่าพระอาทิตย นิสากร รัชนิกร ว่าพระจันท์ มหาอรรคนิกร มัญเชฐิกากร สัมชากร อลงกรณ์ มหาปกรณ์ เครื่องกรรมกรณ์ สับดปกรณ์ สิงขร ปฏิสังขรณ์ ทูตขร กรุงนคร สาคร รำละคร สัญจร บทจร โคจร เขจร เสดจ์จร อนุจร พนจร พเนจร เคจร คเนจร พุ่งขจร กุญชร อรชร สิงหบัญชร บิดร มารดร อัศดร ทิศอุดร บรรจ์ถรณ บรรฐรณ์ สุนทร สาทร อาทร อนาทร อุทร มโหทร จันทร ภูธร มหิธร สาธร ชะโลธร ยโสธร กำธร วิทยาธร อิสินธร ยุคันธร เนมินธร ศศิธร ความอุทธรณ์ คทาธร กินร วานร พานร นิกรนร ซ่ายบร ฝ่ายบร อวยพร ประสิทธิพร สยุมพร อัมพร สถาพร ไม้อุทุมพร อาภรณ์ หมู่อมร ภมร มึงสมร กลางสมรภูมิ์ ม้วยมรณ์ งามบวร สังวร ถาวร สถาวร นิวรณ์ อาวรณ เกสร ไกรสร ประภัศศร พระแสงศร มหิศร องค์อะดิศร อนุสร สโมสร กาษร เขียนอักษร นางเทพอับศร สมพักศร เทพสังหร พยุหร อุทาหรณ์ บังอร เอวอร ฯะ

๏ ตัว (ล) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ เลหกล จอมสกล ทั่วสากล กลศึก รูปวิกล จริตพิกล กัลยา เวลากาล เวลาวิกาล กุลบุตร ตระกูล อนุกูล เกื้อกูล บุทคล ทำการมงคล ฤกษศุภมงคล จรดพระนังคัล บังคมคัล โรงคัล เคียมคัล จลวิจล จะลาจล จรจรัล เมืองชลบุรี กระแสชล อัศสุชล ชลไนย เจ้าภูวดล เมทนิดล ภูธราดล พสุธาดล สับดปดล นพปดล ดลว่าถึง กังสดาล ช่องดาล สันดาล อดุลย์ ราษีดุลย์ ต้นตาล น้ำตาล ทางสถล ธนิตสิถิล หวังถวิล ถวัลยราช สถล สถุล ภูวมณฑล บริมณฑล แก้วกุณฑล คนจัณฑาล พิดทูล กราบทูล กราบบังคมทูล ข้าทูลลอองธุลีพระบาท โรงธารคำนัล เพชร์นิล มณีนิล นิลรัตน์ นิลวรรณ นิลนนท์ จาบัลย พระภูบาล นฤบาล มหิบาล อภิบาล พยาบาล บริบาล มนฑิรบาล พระคชบาล นครบาล กระบิลบ้านเมือง พิบุลย ไพรบูลย ดอกอุบล นิลุบล นิโลศบล จงกลนี เพล็ดดอกออกผล ทำบุญได้ผล ผลาผลไม้ ผาลไถนา พระทศพล เจ้าจุ้พล พวกพล ผ้ากัมพล คนพาล อันธพาล พาลมฤค เพิ่มภูล วิมล พิมล นฤมล มลโยธา มลทิน ดวงกระมล โกมล สุขุมาล ดวงมาลย เยาวมาลย มูลนาย ประมูล เค้ามูล มากมูล มวล ยล ว่าเห็น กังวล ไกวัล รางวัล เถาวัล ชัชวาลย์ สังวาล โกสล กุศล วิสาล ไพสาล โรงศาล โศกศัลย รักษาศีล ศิลปสาตร ตรีศูล ทรงพระสรวล เสรสรวล สำรวล พวกพหล โกลาหล ฯะ

๏ ตัว (พ) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ จักรวาฬ จักรพาฬ พระกาฬ แก้วพระประพาฬ กาหฬ เกาะสิงหฬ พวกทมิฬ ใจทมิฬ กาฬปักษ จุฬวราภรณ ท้าววิรุฬหก อาสาฬหมาศ ทัฬห์ะ ว่ามั่น ฯ มิฬหะ ว่าคูธ วาฬมฤค ฯะ

๏ จบตัวสกดแม่กน ฯะ

๏ แต่นี้จะว่าด้วยตัวสกดแม่กก ฯะ

๏ แม่กกสังกัดตั้ง ตอน (ก)
นับหกยกตัว (ง) เงือดไว้
ก ข อีก ฆ ค ค กับ ฆ แฮ
แจกท่วนจำนวนให้ เล่าซ้ำจำสอน ฯะ

๏ อักษรใช้สกดในแม่กก ๖ อักษร คือ ก ข ฆ ค ค ฆ ฯะ

๏ ตัว (ก) สกด ใช้ในคำภาษาไทยเป็นพื้น แต่คำมคธที่สกดตัว (ก) ก็มีมากดังนี้ ฯะ

๏ ยาจก เบญจก บัญจก ผ้าสาฎก อัษฎก ชาฎก ไตรปิฎก ธงบรรฎาก ตรีกะฎุก โปดก กรรดึก วิตก ธรรมกะถึก มณฑก ว่ากบ ทะลิทก อุทก เหมุทก พรรโษทก ปราทุก สาธก โทษอะถึก

วันทระธึก หัตถาณึก อัศวาณึก ระถาณึก บรรตาณึก เสนา ๔ เหล่า ฯ กะนก ว่าทอง ฯ บั้จจะนึก กากะนึก กัลปะนก ช่างกัลบก วิบาก พิบาก อธิปก วรรณิพก อุประถัมภก นกจากพราก ลามก โอมก บรมธรรมมึก ประดิมุก นายก อรัญญิก ปรตเยก นรก ดารก พิดรก พนจรก เที่ยวจาฤก อะดิเรก โอฬารึก ดิลก จับสลาก ฯ ชัลลุก ว่าปลิง ฯ สิโลก สารโสลก ในโลก ในโลกย์ แก้วผลึก สาวก สราพก วิเวก นะวก ทศก ผาสุก อภิเศก เศร้าโศก ปฏิคาหก วะลาหก พลาหก มาฬก ว่าโรง อุฬุก ว่าฤกษ เป็นองค์เอก ฯะ

๏ คำมคธที่สกดตัว (ก) เช่นนี้ยังมีมาก ชักมาไว้เท่านี้ ภอเป็นตัวอย่าง ฯะ

๏ ตัว ข ฃ สกดเสียงเดียวกัน เหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ น่ามุข จตุรมุข มนตรีมุข รุจิเรข เรียนเลข ศักเลข สรเลข อยู่เป็นศุข สัลเลข เดือนไพสาข ทศนัข พระนัขา ฯะ

๏ ตัว ค ฅ สกดเสียงเดียวกัน เหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ ปริจาคทาน ปริตยาค คัคณานต์ อัคคี อรรคนี อัคเรศร์ อัคราช อัคมเหษี วรรค พรรค พรรคานต์ พระผู้มีพระภาคย์ เสาวภาคย์ พยัคฆ พยัคฆา พยัคฆี เป็นยุคคราว กุลียุค ไตรดายุค ทวาบริยุค ชลมารค สถลมารค ฝูงพิหค สมะยุคสมะไวย โยคเกณฑ์ มลโยธานุโยค ภาวนานุโยค พระยานาค ต้นบุนนาค เอกอัคร-มหาบุรุศ ฯะ

๏ ตัว ฆ สกด เหมือนคำดังนี้ ฯะ

๏ เมฆ เดือนมาฆ มัฆวาน ชลโอฆ โอฆสงสาร โฆชน อำนรรฆมณี อำนรรฆรัตน์ มหรรฆภัณฑ์ ฯะ

๏ คำที่ใช้ ตัว ฆ แต่ไม่ใช่ตัวสกดมีอยู่ดังนี้ ฯะ

๏ โฆส อุโฆส ว่าก้อง อโฆส ว่าไม่ก้อง ฆฏา ว่าหม้อ ฆฤฏา ว่าเปรียง พระสงฆ์ สังฆการี ผูกอาฆาฏ ทีฆะ ทีรฆะ เทียรฆ ว่ายาว นายเทียรฆราษ ศฤงฆาร ไขลมฆาน ฆราวาศ นายเพชฌฆาฏ ไล่พิฆาฏ ฯะ

๏ บัญญัติคำไทย ๔ คือ ฆ่าตาย เฆี่ยน ฆ้อง ระฆัง ฯะ

๏ จบตัวสกดแม่กกเท่านี้ ฯะ

๏ แต่นี้จะว่าด้วยตัวสกดแม่กด ฯะ

๏ แม่กดสกดแจ้ง จ ฉ

ช อีก ซ แล ฌ ถัดไซ้

สองวรรคยก ณ น คงนับ สิบนา

สิบแปดครบที่ใช้ กับทั้ง ศ ษ ส ฯะ

๏ อักษรควรใช้สกดในแม่กด ๑๘ อักษร คือ จ ฉ ช ซ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ฌ ด ต ถ ท ธ ศ ษ ส ฯะ

๏ อักษร ๒ ตัว คือ ซ ฑ สำเนียงสกดในแม่กดได้ แต่ในภาษาสยามไม่มีที่ใช้ ฑะ

๏ (ฉ) ตัวนี้กสกดได้ แต่ต้องรวมกับตัว (จ) เหมือนคำว่า อัจฉา ว่าหมี มัจฉา ว่าปลา อัจฉะรา ว่านางพ้ำ สังวัจฉร ว่าปี เป็นต้น ฑะ

๏ (ช) ตัวนี้สกดแต่ลำภังได้ แต่บางคำต้องรวมกับตัว ฌ เหมือนคำว่า คิชฌา ว่าแร้ง อัชฌาไศรย เป็นต้น ฑะ

๏ ท ธ ๒ นี้ ใช้สกดแต่ลำภังได้ บางคำต้องรวมกันทั้ง ท ธ ๒ ตัว เหมือนคำว่า ข้าพระพุทธเจ้า ศักดิ์สิทธิ เป็นต้น ฑะ

๏ (ถ) ตัวนี้สกดแต่ลำภังได้ บางคำต้องรวมกับ ตัว (ต) ดุจคำว่า สมัคถ์ พระหัตถ์ เป็นต้น ฑะ

๏ ตัว (จ) สกดเหมือนคำเหล่านี้ รังเกียจ เกียจคร้าน กลเกียจ เก่งกาจ ใจฉะกาจ กิจการ สมเด็จ เสด็จ เผด็จ ประดุจ ตราตรวจ ตำรวจ คำเท็จ ทุจริต ความอุทัจ ทำเป็นนิจ เป็นปัจจัย ปัจจุบัน ปัจจุสไสมย เขบจขบวน พจน์ พจมาน พจนา พจนวิลาศ พจนสุนทร คำพูจ อำมาจ มัจจุราช มฤตยุราช วิโรจ ไพโรจ เรืองโรจ ว่ารุ่งเรือง ฑ ศรีวิโรจ เวยยาวัจจะกร วรรจ เวจ วรรจมรรค ความสัจ ปีศาจ เสร็จ สำเร็จ องอาจ อาจหาญ อำนาจ อัจจิ ว่าเปลวไฟ ฑะ

ฑ ตัว (ฉ) สกดแต่ลำภังไม่เห็นใช้ มีแต่รวมอยู่กับตัว (จ) ดังนี้ ฑะ

๏ มัจฉา แผลงว่ามัศยา ว่าปลา ฯ อัจฉา ว่าหมี วินิจฉัย แผลงว่า พินิจัย ว่าตัดสิน ฯ ปัจฉา ว่าภายหลัง ฯ ปุจฉา ว่าถาม ฯ วิจฉิกะ แผลงว่า พิจิกร แปลว่า แมลงป่อง ฯ เป็นชื่อราษี ฯะ

๏ ตัว (ฉ) นี้ ถ้าเป็นคำแผลงมาแต่ภาษามคธ ภาษาสังษกฤฏ เห็นเป็น (ศ) โดยมากมีแบบอย่าง เหมือนคำว่า ฉวะ ว่าศพ อัจฉริยะ ว่าอัศจรรย สงวัจฉระ ว่าสมพักศร อัจฉรา ว่านางเทพอัปศร เป็นต้น ฯะ

๏ บางคนใช้เขียน นางเทพอัปษร เป็น (ษ) ไม่ถูกแบบบังคับ ด้วย (ษ) ออกจากตัว (ข) ชอบที่ใช้คำว่า แต่อักษรเท่านั้น ฯะ

๏ ตัว (ช) สกด เหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ บงกช สุบงกช ดาบกฤช ฯ ขัช ว่าของซบเคี้ยว พลคช พระคชบาล คชสาร ชัชวาลย์ ฤทธิเดช พระทรงเดช พระเดช พระคุณ ทิชคณา เทียวธุช ธวัช นักปราช วานิช พานิช อนุช นงนุช บวช ผนวช พืชพรรณ ฯ อัมพุช อามพุช ว่าบัว ฯ กัมพุช กำพุช เพชรรัตน์ แหวนเพชร์ โภชนาหาร ทิพยโภชน์ สุทธโภชน์ สมโภช ท้าวจัตุรภุช ว่าพรหม พระสุพรรณภาชน์ สรรเพช กำโพช ปราโมช ใช้ว่าปราโมท เอาชยะเป็นทยะ สัมชากร ประโยชน์

ทางนับโยชน์ เดือนอาสยุช ฯ บทรัช ว่าธุลีพระบาท ฯ ในรัชกาล ถวัลยรัช ถวัลยราช เทวราช มหาราช จักรพรรดิราช พระราชหฤไทย พระราชทรัพย นาคราช อัศวราช ฯ วารีช ว่าปลา ฯ สาโรช สโรช ว่าบัว ฯ มาลีลาช ฯ วิชาความรู้ ใช้ว่าวิทยา วิชาจารย วิทยาจารย วิชาธร วิทยาธร ประวิช ท้าววัชรินทร์ คิดสังเวช คิดสมเพช ฯ เวช ว่าหมอ ใช้ว่าแพทย ฯ ทิช ทวิช ว่าพราหมณ์ ว่านก เภสัช ปริสัช บรรสัช วิสัชนา เสาหัช ว่าคนใจดี เอมโอช ฯะ

๏ ตัว (ซ) สกดเป็นกดได้ แต่ในภาษาไทยไม่มีคำใช้ ฯะ

๏ ตัว (ฌ) ก็สกดเป็นกดได้ ในคำไทยไม่มีที่ใช้ มีชุกชุมอยู่แต่ในภาษามคธ แต่ต้องรวมเข้ากับตัว (ช) เหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ คิชฌะ ว่าแร้ง ฯ เขาคิชฌะกูฏ อัชฌัตติกะ อัชฌัตตะ ว่าภายใน ฯ อัชฌาไสย คำไทยใช้ว่า อัธยาไศรย ฯ อุปัชฌาจาริย คำไทยใช้ว่า อุปัธยาจารย์ ฯ มัชฌิม คำไทยใช้ว่า มัทยม ว่าท่ามกลาง ฯ สัชฌาย คำไทยใช้ว่า สาธยาย ว่าท่องบ่น ฯ อยุชฌิยา ใช้ว่า อยุทธยา อโยทธยา ฯ โพชฌงค ว่าองค์ตรัสรู้ ฯ วัชฌะ ว่านักโทษถึงตาย ฯ เพชฌฆาฏ ว่าผู้ฆ่านักโทษถึงตาย ฯะ

๏ ตัว (ฎ ฏ) สกดร่วมกันมีคำใช้ดังนี้ ฯะ

๏ แก้วมรกฎ ราษีกรกฎ ปรากฎ กฎหมาย สกฎ ว่าเกวียน สังสกฤษฎ สร้างกุฎิ พระมหามะกุฎ พระมหามงกุฎ เซาตรีกูฎ เซาจิตรกูฎ ล้านโกฎิ สุพรรณจงโกฎ ว่าผอบทอง ผูกอาฆาฎ คิดพิฆาฎ ระชัฎ ว่าเงิน รกชัฎ ป่าชัฎ อนงค์นาฎ นางนาฎ สนมนาฎ สงสารวัฎ อัฎฐา ใช้ว่าอัษฎา เชฎฐา ใช้ว่าเจษฎา ฯะ

๏ ตัว (ฐ) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ กาฐ ว่าไม้ โกฐ ว่าคลัง โทษอุกฤษฐ ประดิฐ ช้างสุประดิฐ ท่าราชวรดิฐ วัดราชประดิฐ เมืองอุตรดิฐ กาญจนดิฐ บันสะดิฐบดี ตุฐี แผลงว่าดุษดี ช้างอัฐทิศ ประทุฐร้าย ไชยเชฐ สุระเชฐ ว่าพรหม พระเชฐา อธิฐาน อธิษฐาน มากอะกนิฐ พระกะนิฐา พระภัทรบิฐ ประเสริฐ เสรฐี วิสิฐ วาเสฐ อนุสิฐ พระบรมอัฐิ พระอัฐิ เบี้ยอัฐ ก่ออิฐ ลาอูฐ พระโอฐ พระโอษฐ ฯะ

๏ (ฑ) ตัวนี้ที่ใช้สกดแต่ลำภังยังไม่เห็นตัวอย่าง มีอยู่แต่ต้องรวมเข้ากับตัว (ฒ) เหมือนคำว่า วุฑฒิ วัฑฒะนะ พัฑฒนา เป็นต้น แต่กระบวนใช้คำ ท่านเอาตัว (ฑ) เป็น (ร) หันบ้าง ลดเสียบ้าง จึ่งคงใช้แต่ว่า ไวยวุฒิ แล พิพรรฒมงคล พรรฒนาถาวร พฤฒาเถ้า วันพุฒ น้ำพระพัฒ ดังนี้ ฯะ

๏ ตัว (ต) สกด ใช้ในคำไทยโดยมาก และใช้แทนตัว (ตะ) ในคำที่มาแต่ภาษามคธบ้าง คำภาษาไทย คือ หินบด มีดบาด เขียนวาด เรือมาด มารยาด สมุดดำ สมุดขาว คำพูด เป็นต้น ฯะ

๏ คำแปลงมาแต่คำมคธ คือ สมบัติ ปะฏิบัติ บิดา บิดร มารดา มารดร ธิดา นัดดา ภรรดา ธาดา ฯ กานดา วะนิดา ว่านาง ฯ ลัดา ว่าเถาวัล ฯ ธาดา ว่าพรหม เป็นต้น ฯะ

๏ ตัว (ต) สกดเหมือนคำว่า สังเกต พระเกตุ ธุมเกตุ ลิกขิต สงครามครรชิต ไชยวิชิต สยามพิชิต พระพิชิตมาร นิกายนิบาต ไข้สันนิบาต พระสงฆสันนิบาต อสะนีบาต อุกาบาต กระลาบาต สร้างพรต สมมต สมมุต พระนลาต ใช้ว่าวิลาศไม่ถูก สิ้นชีวิต อัศสาสะวาต ปัศสาสะวาต นิศวาต เวรัมภวาต สัคถกะวาต สุภาสิต ประกาสิต อาตมภาพ ชวะลิต พระสุคต ฯะ

๏ คำที่เอา (ต) เป็น (ตร) มักมาในที่ตัวตะซ้อนในคำบาฬี เหมือนใช้ว่า บาตร เป็นต้น คือ ขอบเขตร โคตร พิจิตร ไพรจิตร ดวงจิตร เสวตรฉัตร ธงฉัตร พระเนตร ไนยเนตร พระสุพรรณบัตร สัญญาบัตร บาตรเหล็ก บาตรดิน บุตรชาย บุตรหญิง ตาลิปัตร ฯ พิตร ว่าของปลื้มใจ ฯ บพิตร นิตยภัตร มาตรา มูตร มิตรสหาย ประจามิตร หมู่อมิตร นฤมิตร นิมิตรฝัน วิตร ว่าทรัพย์ ฯ วัตรจรรยา สารเสวตร กระษัตรีย กระษัตร นักษัตร เกษตร พระโสตร พระสูตร อัตรา ยาตรา ยุรยาตร มาตรา ฯะ

๏ อนึ่ง คำที่เอา ตถะ เป็น (ตระ) ก็มีอยู่มากหลายคำคล้ายกับเอา (ตะ) เป็น (ตระ) ฯะ

๏ คือ สัตถะ ว่าสาตรา วัตถา ว่าพัตรา อักขะระสัตถะ ว่าอักษรศาสตร ธัมมะสัตถะ ว่าธรรมศาสตร เวชชะสัตถะ ว่าเวชศาสตร โหราศาสตร ไสยศาสตร อย่างเดียวกัน ฯะ

๏ ชีวิตร พระโสตร ๒ คำนี้ ในคำมคธก็ไม่มีตัว (ตะ) ซ้อนเป็น ชีวิตะ โสตะ ดังนี้ แต่ใช้เป็น ชีวิตร พระโสตร ด้วยเอา (ตะ) เป็น (ตระ) ฤๅจะลง (ระ) อาคม ยังไม่พบต้นเหตุ ใช้โดยสังเกตตาม ๆ กันมา ฯะ

๏ อนึ่ง คำที่แปลงตัว (จะ) เป็น (ตยะ) ก็มักมีมาในคำที่ตัว (จะ) ซ้อนกันโดยมาก มีตัวอย่างนี้ นิจจะ ใช้ว่า นิตย อาทิจจะ ใช้ว่า อาทิตย สัจจะ ใช้ว่า ความสัตย อมัจจะ ใช้ว่า อำมาตย นิจจะภัตตะ ใช้ว่า นิตยภัตร มัจจุ ใช้ว่า มฤตยู แทตย ว่ายักษ ว่าผี เป็นต้น ฯะ

๏ แลคำว่า สถิตย นี้ ตัวเดิมที่เป็นคำมคธก็เป็น ถิตะ ลงสะอัพภาสะข้างน่า เป็นสถิต ตัว (ยะ) จะเป็นอาคม ฤๅเอา (ตะ) เป็น (ตยะ) ยังไม่พบที่มาแห่งใด บัณฑิตะ บัณฑิตย์ อย่างเดียวกัน ฯะ

๏ ตัว (ถ) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ ภูวนารถ นฤนารถ กรรมบถ คิดขบถ สบถสาบาล ฯ วายุบถ อนิลบถ อาทิตยบถ ว่าอากาศ ฯ พระภัทรบิถ บัถวี บัถพี ปราถถนา ปราถนา สามารถ ราชรถ สมมะโนรถ ทางรัถยา

ศีลอุโบสถ โรงอุโบสถ พระโอสถ พระหัตถ์ พระหัด แจ้งอัตถ แจ้งอรรถ แจ้งอัถ ฯะ

๏ ตัว (ท) สกดแต่ลำภังเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ ท้าวบุรินทท บันฤาสิงหนาท นินนาท นฤนาท นิทร นิทรา ว่านอน ฯ หวานสนิท ทองชมพูนท ทองชมพูนุท ชนบท บทกลอน บาทบท พระบาท พยาบาท ไตรเพท เภทไภย มีประเภท ภัทรมุข ประมาท โกมุท ดอกกระมุท มหาสมุท ทายาท มุสาวาท วิวาท โอวาท อภิวาท ร่ายพระเวท ไสยยะเวท เวทมนต์ ปราสาท นายเนสาท ปสาทเลอมใส รดูสารท ฯะ

๏ จำพวกหนึ่ง สกดรวมกันทั้ง (ท ธ) ดังนี้ ฯะ

๏ พระมหาสมิทธิ์ พระพุทธเจ้า พระพุทธบาท ใจประติพัทธ นิพัทธกุสล อยุทธยา อโยทธยา ต่อยุทธ ยงยุทธ มหิทธิฤทธิ สัมฤทธิศก สิทธิโชค มหาสิทธิโชค พระประสิทธิ ฯะ

๏ จำพวกหนึ่งออกจาก (ชะ) เป็น (ทยะ) บ้างเอา (อิ) เป็น (ยะ) บ้าง ดังนี้ ฯะ

๏ วิทยา ว่าความรู้ ฯ วิทยาจารย วิทยาธร อัธยาไศรย ปราโมทย พิณพาทย ต้องพิพาทย เป็นโจทย อุบาทว ออกจาก อุบัทวะ ฯะ

๏ ตัว (ธ) สกดแต่ลำภังเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ กริ้วโกรธ จันทรคาธ สุริยคาธ จันทรคราธ สุริยคราธ จับเป็น อัฒคราธ ศรีย์คราธ สรรพคราธ ฯ พระยาครุธ พระครุธพาห ทศพิธราชธรรม พิพิธโพคา ไตรยพิธสมบัติ อาพาธ ว่าป่วย ฯ ต้นมหาโพธิ โพธิญาณ โพธิสมภาร นงโพธ ฯ ปลิโพธ ว่าก้งวน ฯ พยาธิ ไข้เจ็บ สุเมธ อาราธนา ว่าเชิญ ฯ ทรงพระพิโรธ ให้การพิรุธ วิวิธ อาวุธ สรรพาวุธ วชิราวุธ สัตรียาวุธ เดือนอาสาธ บุรพาสาธ อุตราสาธ ปฐมาสาธ ทุติยาสาธ ฯะ

๏ ตัว (ศ) สกดแต่ลำภังเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ อากาศ โอกาศ อัพโภกาศ สังกาศ พระโลเกศ ตรีทศ ไตรทศ ทุกทิศ ต่างประเทศ เทศนา พงพนัศ พีนาศ ดาบศ เชือกบาศ สมพาศ เสด็จประพาศ ตรัสประภาศ ถือเพศ แปลงเพศ จุธามาศ ปรามาศ ฯ ปรักมาศ เงินทอง ฯ มาศ ว่าเดือน เข้าปายาศ เกียรติยศ อุปายาศ เอมรศ ของมีรศ พระสุธารศ สุคนธรศ โอชารศ นิราศ ทางทุรัศ ทางทุเรศ รัศมี เซาไกรลาศ งามวิลาศ เห็นวิปลาศ เป็นเลศไนย สังวาศ อาวาศ สุธาวาศ ฆราวาศ บรมนิวาศ พิศวง พิศวาด วาศนา เสด็จประเวศ ซองพิเศศ เหลือเศศ โสพศ พระสาศดา ฯะ

๏ คำไทยใช้ (ศ) สกดในคำเหล่านี้ ฯะ

๏ เพราเพริศ ล้ำเลิศ พิศดู ปราศ บำราศ คลาคลาศ เป็นต้น ฯะ

๏ ทวาทศมาศ ๑๒ เดือนคือ จิตรมาศ เจตรมาศ เดือน ๕ วิสาขมาศ เดือน ๖ เชฐมาศ เดือน ๗ อาสาธมาศ เดือน ๘ บุรพาสาธมาศ เดือนแปดก่อน อุตราสาธมาศ เดือนแปดหลัง ปฐมาสาธมาศ เดือนแปดก่อน ทุติยาสาธมาศ เดือนแปดหลัง สาวะนมาศ เดือน ๙ พัทระบทมาศ เดือน ๑๐ อาสยุชมาศ เดือน ๑๑ กรรติกะมาศ เดือน ๑๒ มิคศิรมาศ มฤคศิรมาศ เดือน ๑ บุศยมาศ เดือน ๒ มาฆมาศ เดือน ๓ ผคุณมาศ เดือน ๔ ฯะ

๏ ตัว (ศ) สกดจำพวกหนึ่ง มีอักษรอื่นเพิ่มท้ายคำ ดุจคำเหล่านี้ ฯะ

๏ นิ่งเหนืออาศน์ ราชอาศน์ สิงหาศน์ พระนเวศน์ ยาพศม์ อสรพิศม์ ศิศย อัศดร อัศว์ อัศวา อัศจรรย์ มหัศจรรย์ พระพิศณุ องค์อดิศร อดิศวร อิศวรกระษัตร อิศเรศร นเรศร นฤเบศร เทเวศร พระอิศวร ประภัศร ฯะ

๏ อนึ่ง คำที่ใช้ มิใช่ตัวสกด ก็มีมากตามข้อบัญญัติแต่โบราณสืบกันมา เหมือนคำอย่างนี้ ศศิธร เดือนไพศาข ศีศะ พระเศียร เกล้า กุศล ศาลา โรงศาล จำศีล ศีขร ศิงขร ศฤงฆาร พระแสงศร อภิเศก โศกเศร้า โศกสัลย ศึกษา ข้าศึก ศิศย ยศศักดิ ศักดินา ศักดานุภาพ ศักราช เอกศก โทศก ตรีศก จัตวาศก เบญศก ฉศก สัตศก อัฐศก นพศก สัมฤทธิศก อาศรม เศรฐี พระตรีศูลี ฯะ

๏ ตัว (ษ) สกดแต่ลำภังมีน้อย มักมีตัว (ย) และตัวอื่นเพิ่มท้ายโดยมาก มีตัวอย่างดังนี้ โอภาษ มนุษย บุรุษ บำราษ โทษ ๕ คำนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ (ศ) ไรเกษ พระกฤษณ กาษฐ โกษฐาคาร กฤษณา เจษฎา เชษฐา ชุษณบัก คำฤษณา ดุษณี ดุษดี ดัษกร ประดิษฐ ประทุษฐร้าย ทฤษดี แผ่นกระดาษ ทาษชาย ทาษหญิง อธิษฐาน อธิฐาน ธาษตรี บุษบ์ บุษบา บุษยา พลอยบุษย์ ปฤษณา ปฤษฎางค์ พรรษ พรรษา ราษตรี รากษษ ฤษยา อัษฎาวุธ อัษฐทิศ อัฐทิศ อัษฎงคต อัษฎางค์ อัษฎก อุษณาการ ฯะ

๏ คำใช้ (ษ) มิใช่ตัวสกดใช้มาตามโบราณ ดังนี้ ฯะ

๏ มุษา แผลงว่ามารษา ฤาษี พฤกษา ปฤกษา พระอังษา พิพากษา รังษี ราษี ภาษา ภาษี มเหษี หื่นหรรษ์ หรรษา ฝูงหงษ์ สุวรรณหงษ์ เชื้อพระวงษ์ ราชวงษ์ สุริยวงษ์ รวิวงษ์ ภาณุวงษ์ บรมวงษ์ บวรวงษ์ วรวงษ์ สัมพันธวงษ์ พระวงษ์ ฯะ

๏ อนึ่ง พึงสังเกตว่าตัว (ษ) ที่มาแต่ภาษามคธนั้น มักออกจากตัว (ขะ) โดยมากเหมือนคำเหล่านี้ ปักขี ปักษี ปักขา ปักษา รักขะ รักษ รักขา รักษา รักขะสะ รากษษ รากโษษ ปะระปักขะ ประปักษ์ ปะจักขะ ประจักษ์ รุกขะ พฤกษ์ รุกขา พฤกษา ยักขะ ยักษ์ ยักขา ยักษา อักขี อากษี สักขี สากษี อักขะระ อักษร สุกกะปักขะ สุกรปักษ์ กาฬะปักขะ กาฬปักษ์ วิทักขะ พิทักษ์ ภักขะ ภักษ์ ภักขา ภักษา ทักขิณ ทักษิณ ปะทักขิณ ประทักษิณ จักขุ จักษุ ภิกขุ ภิกษุ คำเหล่านี้เป็นตัวอย่าง ฯะ

๏ ตัว (ส) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ นบนมัสการ พัสดุสิ่งของ คนชาติแพสย ตรัส คำรัส จรัส จำรัส โอรส เอารส ศรีสวัสดิ์ สัสดี สุรัสวดี แสนสาหัส สหรรสกุมาร พระสาสนา พระราชสาสน์ คำที่ต้องใช้ (ส) เป็นต้นคำ เหมือนอย่างคำว่า เสนี เสนา โสภา โสภณ โกสุม เกสร สมบัติ เสาร์ สูริย สวรรค์ สุรา สุรสิทธิ สมบูรณ สนิท สนม สมัค สะโมสร คำเช่นนี้มีมากนัก จะชักมารวมไว้ ก็เหลือประมาณที่จะเขียน พึงเข้าใจว่า นอกจากบังคับที่ใช้ ศ ษ แล้ว ก็ควรใช้ (ส) สิ้นคำภาษาไทยแท้ ก็ควรใช้ (ส) เท่านั้น ถึงในภาษามคธก็มีแต่ (ส) ตัวเดียว ซึ่งเป็น ศ ษ นั้น วิธีมาในคำภีร์สังสกฤษฎ กับวิธีอักษรสังขยา ซึ่งนับอักษรแทนตัวเลข ในคำภีรวชรสารเป็นต้นนั้น นับตัว (หะ) เป็นเลข ๘ ถ้าไม่มี ศ ษ แล้ว ตัว (หะ) ก็เป็นเลข ๖ หาต้องกับวิธี กะหำปายา ไม่ กะหำปายา นี้ ๑ ๘ ๑ ๑ เป็นเลขเรือนพันดังนี้ กะหำปายา แต่กลับอยู่ตามเลขมคธ ถ้านับอย่างเลขไทย กลับเป็นดังนี้ ๑๑๘๑ สำหรับลบพุทธศักราชเป็นจุฬศักราช แลบวกจุฬศักราชเป็นพุทธศักราชได้ทุกปีไป ฯะ

๏ คำโคลงบังคับ ศ ษ ส แต่บุราณก็มีมาดังนี้ ฯะ

๏ รังสฤษดิพระแต่งตั้ง ส
รังรักษแต่ง ษ บอกแจ้ง
ศักดิ์ส่อ ศ สมมต
ไตรเพทท้าวหากแกล้ง ก่อเกื้อเป็นองค์ ฯะ

๏ แลคำหนึ่งอีกว่า ในสอทั้งสาม สอลอแจ่มงาม ว่าไว้เป็นกลาง เพราะฉะนั้น ควรเห็นว่าสอลอใช้มาก เป็นพื้นในคำภาษามคธ แลคำภาษาไทยมากกว่า ศ ษ ฯะ

๏ แลคำบังคับ ศ ษ ส ในจินดามณีมีมาแต่โบราณท่านแต่งไว้ ก็ควรเป็นที่สังเกตคำโดยโบราณคติสืบมาดังนี้ ฯะ

๏ บังคับสอลอ ๏ สรรเพชสัทธรรมแลสง ฆะประเสริฐแก่นสาร
สบสูตรสคับนิแลสังหาร แลแพสยสัตยา ฯะ

๏ โกสุมเกสรสมบัติ แลสวัสดิ์โสภา
เสาร์สูรย์สวรรค์แลสุรา สุรสิทธิสมภาร ฯะ

๏ สมเด็จสหัสนัยเสมอ สีหปราชแลสงกรานต์
สัมฤทธิสมาธิสบสถาน สุวภาพสุนทร ฯะ

๏ สมบูรณสาครแลสิน ธุสมุทรสมสมร
สารถีสมรรถแลสลอน แลตรัสสละสมาคม ฯะ

๏ เสร็จเสด็จแลสังขพัสดุ ดุสิตเสวตรเสวยรมย์
ปราสาทสาตรสัตวสม นักนิสาธุสงสาร ฯะ

๏ แสนสนุกนิสาวสุรสนม สดุดิโสตรนมัสการ
สอลอทั้งปวงก็บริหาร ณ ประเภทนานา ฯะ

๏ บังคับสอคอ ๏ ไพศาขแลศิขรพิเสศ แลศับทศรัทธา
ศัตรูแลศุขสุทธอา ศรภไขษยรัศมี ฯะ

๏ อาศรมศีลแลศิวา ศรโศตรเศรฐี
อากาศแลพิศมศุลี ยศศักดิอัศวา ฯะ

๏ โศพศพิเศกแลบีศาจ แลกุศลศาลา
เศริกศรีศรบงแลศิรา ทศศุภศฤงฆาร ฯะ
๏ ศาโรชโศกแลประเทศ ศศิธรประกาศมาน
สอคอนี้ปราชผู้ชำนาญ ก็ประกอบในวาที ฯะ
๏ บังคับสอบอ ๏ บุษยาแลกฤษณแลฤกษ เกษมกระษัตริย์ษัตรี
โอภาษจักษุมหิษี รักษโทษภูษา ฯะ
๏ อักษรแลรากษษและยักษ แลกระเษตรบุษบา
พฤกษาฤาษีบุรุษมา นุษยภิกษุเหาะหรรษ ฯะ
๏ ปักษีมหิษยแลผู้ปราช ธก็ผูกเป็นเชองฉันท์
สิบสี่นี้นามคือวสัน ตดิลกโดยหมาย ฯะ
๏ สบศับทกล่าวนิยมไว้ บมิคลาศมิคลาคลาย
เพื่อให้มหาชนทั้งหลาย ผู้จะอ่านจะเขียนตาม ฯะ
๏ บังคับ ศ ษ ส ทั้ง ๓ นี้ ท่านได้จัดเข้าไว้เป็นหมู่หมวดดี
เป็นของบุราณนานมาแล้ว ควรจะนับถือแลใช้ตาม ฯะ

๏ จบตัวสกดแม่กด ฯะ

๏ แต่นี้จะว่าด้วยตัวสกดแม่กบต่อไป ฯะ

๏ บ ป ผ อีกทั้ง ฝ พ ฟ ภ
รวมจัดเอาตอน (บ) บอกแจ้ง
เดิมแปดยกตัว (ม) คงเจ็ด นี้นา
ใช้สกดแม่กบแกล้ง กล่าวให้หากเห็น ฯะ

๏ อักษรใช้สกดในแม่กบ ๗ อักษร คือ บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ฯะ

๏ ตัว (บ) เป็นตัวสกดเดิม ใช้ในคำภาษาไทยทั้งสิ้น คือ คำว่า ไสกบ เคี้ยวขบ นำคบ บาญชีงบ เจนจบ พื้นฉับ กำชับ น้ำซับ ไฟดับ ปืนดับ ขู่สำทับ ดังนี้เป็นต้น ฯะ

๏ อนึ่ง ให้สังเกตรู้ว่า ที่ในคำภาษามคธเป็นตัว (ปะ) ตกมาในคำไทยเป็นสำเนียงตัว (บ) ไปโดยมาก เหมือนคำว่า ปะริปาละ บริบาล ฯ อะภิปาละ อภิบาล ฯ พยาปาทะ พยาบาท ฯ ปะทะ บท ฯ ปาทะ บาท ฯ ปัตตะ บาตร ฯ ปุตตะ บุตร ฯ ปาสะ เชือกบาศ ฯ สุปัณณะ สุบรรณ ฯ สุปินะ สุบิน ฯ วิปากะ วิบาก ฯ ปาปะ บาป ฯ ปุญญะ บุญ ฯ ปะริปุณณะ บริบูรณ ฯ ปะวระ บวร ฯ ปะระมะ บรม ฯ ปิตา บิดา ฯ ปิตุ บิดร ฯ เสนาปะติ เสนาบดี ฯ อะธิปะติ อธิบดี ฯ ปัจจุปปันนะ ประจุบัน เป็นต้น เป็นตัวอย่าง ฯะ

๏ ตัว (ป) สกดใช้ในคำที่มาแต่ภาษามคธโดยมากดังนี้ ฯะ

๏ แสนกัปป แสนกัลป ต้นกัลปพฤกษ อากัปกิริยา สังเขป สมเษป โคปกะ ว่าตาตุ่ม จาป ว่าแล่งธนู ฉาป ว่านกน้อย ชัปนะ ว่ากระซิบ พระสะถูป พระสะดูป มณฑป มรฎป ประทีป เทียนธูป ทำบาป บาปเคราะห์ บาปมิตร รูปพรรณ รูปโฉม รวบสรูป พิลาป ว่าร่ำไห้ สรรลาป ว่าเจรจากัน พิเลป ว่าทา นฬปมัจฉา

ว่าปลาแห้งสด วับป วรรป ว่าหว่าน กะสาปะน์ ว่าตำลึง สาปะ ว่าคำสาปแช่ง อัประภาค อัประยศ อัประทรัพย์ อัประลักษณ อัประมาณ ฯะ

๏ ตัว (ผ) สกดในคำไทยไม่มีใช้ ถึงในคำมคธ ใช้สกด แต่ลำภังก็ไม่มี ต้องรวบเข้ากับตัว (ปะ) เหมือนคำว่า ปุปผะ คำไทยใช้ บุษบะ มะหัปผะละ มหรรผล เวหัปผะละ เวหรรผล วิปผาระ วิบผาร บั้ปผาสะ ผักบับผาสะ เป็นต้น คำเช่นนี้ในมคธ คัมภีร์มีใช้มาก ฯะ

๏ ตัว (ฝ) สกดคำไทยไม่มีใช้ ตัว (ฝ) นี้ ใช้คำอย่างหนึ่ง คือ ฝีพาย ฝีมือ ฝีปาก ควรสังเกตจำ ฯะ

๏ ตัว (พ) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ กาพยกลอน สามคาพยุค สรวมชีพ สิ้นชีพ ลาญชีพ สมมติเทพย์ วาสุเทพ ของทิพย์ มหาเทพ กองทัพ ม้าสินธพ ม้าเสนธพ มาณพ มานพ สินทรัพย์ ฝูงทานพ พระนพ นพเคราะห์ มหรรณพ อรรณพ นพมาศ ทั่วไตรภพ ราชสมภพ วันสมภพ เจ้าจอมภพ อาภัพ ทั่วอพยพ ท้าวโกรพ รอญราพ ราพนาสูร ท้าววาสพ พระไกรสพ พระบรมศพ พระศพ ปลงศพ คำสารภาพ อาตมภาพ ทรงสุรภาพ คำเสาวภาพ คนสุภาพ เสพ เสพย ฯะ

๏ ตัว (ฟ) สกดภาษาไทยไม่มีใช้ ในภาษาอื่นมีอยู่บ้าง เหมือนคำว่า อาฟริกา ออฟิต ออฟิเซอร์ ออฟฟิต ออฟฟิเซอร์ เป็นตัวอย่าง ฯะ

๏ ตัว (ภ) สกดเหมือนคำเหล่านี้ ธาตุโขภ ครรภ เบญจครรภ มีครรภ นภวงษ์ นภดล นภาไลย ปรารภ ได้ลาภ หลงโลภ ใจละโมภ อศุภ ยาวอุสุภ โคอุสุภราช พลอีภเอาธาร นบอภิวาท ราชพรรลภ ฯะ

๏ จบตัวสกดแม่กบเท่านี้ ฯะ

๏ เรียงทำร่ำเทียบถ้อย ทางสอน
สังโยคพิธานถอน กลั่นแกล้ง
ไปพื้นผ้าเผือกลอน กลบเกลื่อน
จบเสร็จสำเร็จแจ้ง จัดไว้วานจำ ฯะ

ไวพจน์พิจารณ์

๏ รวมคำรำคิดถ้อย แถลงสาร
ไวพจน์พิจารณ์ขนาน ชื่ออ้าง
โดยบทแบบเบาราณ เรียบเทียบ ไว้แฮ
เป็นขนอบขนบข้าง คิดเค้าคำเคียง ฯะ

๏ แจกพจน์จดพากย์ถ้วน ทางแถลง
ไวพจน์พิจารณ์แจง จัดพร้อง
ตัวต่างแต่เสียงแฝง ฝากร่วม กันนา
กำหนดพวกคำพ้อง พาดอ้างอิงเสียง ฯะ

๏ ลักษณใช้ถ้อยคำขบวนหนึ่ง ตัวต่างกัน แต่อ่านออกเสียงเหมือนกัน บางทีตัวเดียวกัน แต่ตัวสกดต่างกัน อ่านออกเสียงอย่างเดียวกัน แลต่างแต่สำเนียงสั้นบ้าง ยาวบ้าง กุลบุตรควรสังเกตจำ

ไว้เป็นแผนกหนึ่ง ที่ต่างด้วยตัวสกดนั้น ได้จัดแจกไว้ในสังโยคพิธาน แล้ว แต่ยังแยกย้ายเรียรายกันอยู่ จึงคิดคัดจัดคำ ที่มีสำเนียงเดียวกัน มารวบรวมเข้าไว้เป็นหมวดหมู่กัน ให้ชื่อว่า ไวพจน์พิจารณ์ ต่อเรื่อง เนื่องกับสังโยคพิธาน ควรจำกำหนดไว้โดยแผนกหนึ่งดังนี้ ฯะ

๏ เกาด้วยเล็บ เกี่ยวกาว ฯ นับแปดเก้า ก้าวเดินไป ฯ ดูข้า ขายขาดค่า ของมีค่า ฆ่าตาย ฯ จรเข้ กินคน จะเข้ คนตรี ตะเฆ่ ลากไม้ ฯ แถลงไข ไขกุญแจ ฯ อสงไขย อายุไขย ฯ ไก่ไข่ ตาข่าย ฯ ถ้าจะให้ กรมท่า ท่าน้ำ คอยท่า ฯ แก่เถ้า เท่ากัน ถ่านเท่า ฯ มือเท้า ท้าวพระยา ท้าวแขน ฯ หน้ามีวิญญาณ น่าไม่มี วิญญาณ ฯ พระมุนี ประเพณี แก้วมณี ธานี ฯ เบ่าไฟ ร้องบ่าว ฯ ไม่มี เพลิงไหม้ หญิงม่าย ฯ บ่านไหม ปรับไหม สบไสมย พิสมัย ฯ ต้นไม้ ไม้ตรี เป็นไมตรีกัน ฯ ฉายา ว่าเงา นางชายา ว่าเมีย ฯ ปู่ย่า กอหญ้า ฯ ไพรี ว่าข้าศึก เภรี ว่ากลอง ฯ ล่าทัพ แหล่งหล้า ผาลไถ มารยาสาไถย ฯ รู้เดียงสา ขันอาสา ศาลา คำมารษา หรรษา บักษา ปฤกษา พาษา ฯ ส่าเล่า อุส่าห ฯ นางมารศรี ศรีสวัสดิ สีเข้า สีดำแดง ภาษี ราษี ฤๅษี เสือกไส หมดใส วิไสย นิไสย อาไศรย อัธยาไศรย ฯ บักเสา วันเสาร์ ฯะ

๏ จบปะกิระณะไวพจน์ เท่านี้ ฯะ

๏ กนแต่จะเศร้าโศก พระสกนธ์ สกล สากล เล่หกล ไม่ชอบกล ฯ เกียจกัน กรรศัตรู เกษากันต์ กัญญา กัลยา กัลยาณี กัปกัลป ใจฉกรรจ์ เทวกรรม์ ทศกรรฐ์ ทรงพระกรรษะ ผิวกายกัณห์ พระกรรณ ว่าหู พระกรรฐา ว่าคอ พลสกรรจ์ มีเทศ ๑๓ กัณฑ์ ราษีกัญ ศกกันต์ โสกันต์ ฯ กานกึ่งไม้ แก้วแกมกาญจน์ ทำการงาน บริษการ ป่วยการ พิการ มีอาการ อลังการ ปราการ ทุกประการ พระกาล เวลากาล เวลาวิกาล สีกาพ กาพบั้กษ ฯ บี่กุน บี่กุญ กุญแจ กุญชร กุณฑี กองกุณฑ์ แก้วกุณฑล ฝูงสกุณ ดอกพิกุล ราชนิกุล ฯ กูนขลา กองพิธีกูณฑ์ พุทธางกูร อังกูร วรางกูร เกื้อกูล ตระกูล อากูล อนุกูล ปะฏิกูล ฯ ร้องเกน ๆ กะเกณฑ์ โยคเกณฑ์ ฯ กู่ตะโกน โกญจนาท สกุณโกญจ์ โกณฑ์ ฯ น้ำเป็นตะกอน ทองพระกร นายอากร สรรพากร พระกร พระสีกร พระศรีกร ศรีสังข์กร ศุภกร อลงกร ยกอธิกรณ คัมภีร์พยากรณ์ อลงกรณ์ อาเกียรณ์ รามเกียรติ์ หญ้าเกรียน เข็นเกวียน ฯ กดขี่ ปลากด แก้วมรกฏ ราษีกรกฏ บันทุกสกฏ บงกช อลงกฏ ปรากฏ ฯ ผักกาด เก่งกาจ กองกาษฐ์ ใจฉกาจ ร้ายกาจ อากาศ คำประกาศ โอกาศ ก้าด ฯ เกาสกิด กิดติคุณ กิดติศับท์ ทำการกิจ ราชกิจ ทองอังกริด กฤษณา ชำระกฤตยฎีกา ดาบกฤช โทษอุกฤษฐ พระกฤษณรักษ พาษาอังกฤศ ฯ สั้นตมุดกุด กุฏิเก้ากุฏิ พระมหามงกุฏ พระแสงอังกุษ ฯ ผักกูด จังกูด เขาตรีกูฏ เขาคิชฌกูฏ ฯ กอการะเกด ดาวพระเกตุ ธุมเกตุ พระเกษ พระโสเกส ไรเกษ สังเกต ฯ โกฐทั้งห้า โกษฐาคาร พระโกษ สุวรรณจังโกฏ แสนโกฏิ ฯ เสาเกียด เกียจคร้าน เกียรติยศ เกียรติคุณ รังเกียจ ฯ หนูติดกับ

อากัป แสนกัปป ฯ ดอกอังกาบ กาบหยวก กาพยกลอน โคลงกาพย ฯ
กำมือ บาปกรรม ฯ กรกุม ราษีกุมภ์ ฯะ

๏ จบ กอ ไวพจน์ ที่ ๑ ฯะ

๏ แข็งขัน กวดขัน ขัณฑสีมา ไชยขรรค์ เบญจขันธ์
พระขรรค์ ฯ เรียกขาน บริกขาร บีขาล สังขาร ฯ โล่เขน เข็ญใจ ฯ
ไม้ขอน ทูตขร ปฏิสังขร สิงขร ฯ หลาบเข็ด เขตรแดน ฯะ

๏ จบ ขอ ไวพจน์ ที่ ๒ ฯะ

๏ ข้องระคน คนไม่ทั่ว ผู้คน พระสุคนธ์ สุคนธรศ
เสาวคนธ์ โยธีคณ การมงคล บุคคล บุทคล ฯ ขอบคั่น เกาหิคั่น
คันธกำจร ข้อสำคัญ จรดพระนังคัล บังคมคัล พระอังคัล โรงคัล
มากครามครัน หญิงมีครรภ์ ฯ แสรกคาน คานหาม โกษฐาคาร
เภราคาร ลอยพระอังคาร วันอังคาร รำคาล สิงคาล สฤงฆาร
อาคาร ฯ เจ้าคุณ เดือนผคุณ ทองนพคุณ บุญคุณ ผู้มีคุณ ฯ ต้นคูน
เลขคูณ ทวีคูณ ฯ ประเคน ลำเค็ญ ฯ หาบคอน รำลคร กรุงนคร
สาคร ฯ ลิงค่าง ข้างซ้าย ข้างขวา ฯ ไม้คด พลคช กรมพระคชบาล
พระศรีสุคต ฤๅษีองคต เขามคธราษฎ ภาษามคธ รัคประคต ฯ
อัตะคัด คัจฉะ ว่ากอไม้ ฯ เคียนคาด ผูกอาฆาฏ เพชฌฆาฏ
ไล่พิฆาฏ สุริยคาธ จันทรคาธ ฯ ผักคราด อัฒคราด ตรียคราธ
สรรพคราธ ฯ ประโคมสังคีต คีตแคน ฯ นอนคุดคู้ นังคุฐ

พระอังคุฐ ฯ คูธ คูถ ฯ สังเค็ด เคจฉา เคจฉะ ทางท่อง ฯ ด่าถึงโคตร นฤโฆษ เสียงอุโฆษ ฯ สัประคับ พระเต้าเบญครรภ คัพโภทร ฯะ

๏ จบ คอ ไวพจน์ ที่ ๓ ฯะ

๏ ยากจน อับจน ประจญ ผจญ จลวิจล จุลาจล ฯ ประจันห้อง แก่นจันทน์ คำจรรจา จำนรรจา โจทจรร ประจันตคาม พระจันทร์ วันจันทร์ อัฒจันท์ อัศจรรย์ ฯ ทำประจาน โอจาน ครูอาจาริย์ ทำทุราจาร เที่ยวภิกขาจาร สมาจาร อาจาร ฯ จินดามณี จินตะกระวี ทำเป็นอาจิณ ทิศปราจิณ เมืองปราจิณบุรี ฯ ค้ำจุน นายจุนท์ แหลกเป็นจุณ จุฬศักราช จุฬจักรพรรดิ ฯ โดดโจน โจรผู้ร้าย บริกขาระโจฬ ฯ จอนหู กำจร ขจร เคจร คเนจร เขจร สัญจร สมจร อนุจร พเนจร ฯ ตัดเจียน จากเจียร ฯ จีดจาง เบญจางค์ ฯ จักตอก อาณาจักร จักราวุธ ฯ เจนจัด ขจัด กำจัด จัตุรงค์ จัตุรัศ จัตวา ฯ ขจิตร จิตรกรรม จิตรใจ จิตรมาศ พิจิตร ไพจิตร ระจิตร วิจิตร ฯ จุดเพลิง จุทสีดิถี ฯ เจตรมาศ เจษฎา ฯ โจทยพื้อง โจทยท้วง โจษจรร ฯ นกกระจาบ สกุณจาป ธนูจาป ฯะ

๏ จบ จอ ไวพจน์ ที่ ๔ ฯะ

๏ เฉิด นิมนต์ฉัน พากยฉันท์ ฉันทานุรักษ เอกะจิตร-เอกะฉันท์ ฯ ช้างถีบฉัตร ธงฉัตร ฯ ผักกระเฉด บริจเฉท บริเฉท ฯะ

๏ จบ ฉอ ไวพจน์ ที่ ๕ ฯะ

๏ กระบือชน บุฤชน ประชาชน สิ้นพระชนม์ กระแสชล ชลไนยน์ ชลเนตร ชลธี ชลธาร เมืองชลบุรี อัศสุชล ฯ เล่นงานประชัน ภูเขาชัน สะติสัมปะชัญ ดอกอัญชัญน์ ฯ ชานสลา เชี่ยวชาญ ชาร ว่าชายชู้ ชาลาว่าเปลว นอกชาล ฌานสมาบัติ ฯ คุ้นเคยชินกัน ชะราชิณ ฯ เย็บชุน เทพประชุน พระอรรชุน ชุณหบั๊กษ์ ฯ กระชอน บัญชร อรชร ฯ ชักชวน ประชวร ฯ แก้ววิเชียร ฯ ผ้าประเชิน เชิญ เชอญ ผเชอญ ฯ พูดชัด รกชัฏ ฯ ทาชาด เกิดร้อยชาติ ฯ ใกล้ชิด ไชยวิชิต พระพิชิตมาร สยามพิชิต อนุชิต ฯ พื้นชุด ชุษณบั๊กษ์ ฯ นายเชด ท้าวสุระเชฐ พระเชฐา พระโลกะเชฐ วัดเชตุพน ฯ นายโชด ช่วงโชติ โชติชวลิต ฯะ

๏ จบ ชอ ไวพจน์ ที่ ๖ ฯะ

๏ พูดสัประดน ดนตรี นภดล นภาดล นพะปดล ปถะพีดล พะสุธาดล เมทนิดล เสด็จดล ฯ แผ่นกระดาน เพดาน ทางกันดาร พิศดาร พงษาวะดาร กันดาลพล ดาลจิตร ดินดาล เกิดแต่ดาล

ช่องดาล เทพบันดาล ชั้นบาดาล ฯ แผ่นดิน พวกชฎิล นฤบดินทร์ ภูบดินทร์ ฯ ลายคุน ทองสองคุน เดชอดุลย์ ราษีดุลย์ ฯ อดูลย์ อาดูร ฯ เรือโดน พิโดร ฯ แผ่นดินดอน ลุ่มดอน สันดอน ทิศอุดร ราษฎร อัศดร อัษโฎษดร ฯ ลงโดยเดียรถ์ ดาษเดียร ฯ บ่าดง อัศฎงค์ ฯ กระดางลาง ปฤษฎางค์ อัษฎางค์ ฯ สั่นกระดึง ดาวดึงษ์ ฯ ผลไม้ดก โคลงอัษฎก ฯ ทำกระดาก ธงบรรฎาก ฯ เวลาดึก กรรดึก ฯ ต้นไม้ดัด พวกดัษกร ฯ บุดาด ดาดาศ แผ่นกระดาษ ฯ ช่างประดิด ช้างสุประดิฐ ท่าราชวรดิฐ เมืองกาญจนดิฐ เมืองอุดรดิฐ วัดราชประดิฐ นายดิศ กรมราชบัณฑิตย์ ฯ เดินสดุด ประดุจ ดุจหนึ่ง ฯ ซาดเด็ด เผด็ด เสด็จ สมเด็จ ฯ นายเดด พระเดชพระคุณ ฤทธิ์เดช ฯ โลดโดด สันโดฐ สันโดศ ฯ ปล้นสดม ยาดม จัตุสดมภ์ พนสดมภ์ ฯะ

๏ จบ ดอ ไวพจน์ ที่ ๗ ฯะ

๏ ไม้ต้น ต้นดี ต้นที สืบต้นต์ ตัณหา ฯ เป็นตานทราง พระอวะตาร ต้นตาล น้ำตาล ฯ ติณ ตฤณ ว่าหญ้า ฯะ

๏ จบ ตอ ไวพจน์ ที่ ๗ ฯะ

๏ ทางสถล คู่พระสถน ฯ กำมถัน พระถัน เด็กดื้มถัญ ผูกอาถรรถ์ ฯ ถิ่นถาน เจติยฐาน ในสฐาน รูปสัณฐาน สมุฐาน

อธิษฐาน กรรมฐาน ฯ ต้นกะถิน ต้นกะถิร ทอดกะฐิน ธนิตสิถิล ฯ ล่องถุน เมถุน ชาติสถุล ฯ ใจเถน พระมหาเถร ฯ ฉุดถอน บรรจ์ฐร ฯ นายเถียน สถิตยเสถียร ฯ ช่างถาก อุปฐาก ฯ โคถึก ธรรมกถึก อุปะถัมภ์ ฯะ

๏ จบ ถอ ไวพจน์ ที่ ๙ ฯะ

๏ อดทน ทองธน พระทนต์ พระราชทน พิธีมณฑล บริมณฑล ฯ ไล่ทัน เกาทัณฑ์ พรหมทัณฑ์ ภาคทัณฑ์ ราชทัณฑ์ เป็นยุคติธรรม์ เป็นสัตยธรรม์ ใจอาธรรม์ อสัตยอาธรรม์ ฯ ทานบน ให้ทาน โวทาน สโมทาน คชาธาร ชลธาร ท้องธาร สาธารณ์ เอาธาร คนจัณฑาล ฯ มลทิน ทักะทิน ประดิทิน ราชทินนะนาม ฯ แบกทูน แก้วไพรฑูริย์ กราบทูล ข้าทูลลออง บัณฑูร บันทูล พิดทูล พระวิธูร ฯ ดีโทน ตวงด้วยโทณ โทณพราหมณ ฯ บั้นทอน จันทร มโหทร สาทร อาทร อนาทร คทาทร ภูธร มหิทร สาธร วิชาธร วิทยาธร ฯ ธูปเทียน พระมณเฑียร ฯ ซวยสเทิน ไปเทอญ ฯ ทายทัก พิทักษ ฯ จดหมายบันทึก โทษอธึก วันทรธึก ฯ บันทุก ทุกสิ่ง ความทุกข์ ทุกข์ยาก ฯ ทดน้ำ แทนทด ท้าวบุรินทท เอกาทศรถ ตรีทศเทพ ทวาทศมาศ ทศนัขประนม ฯ สายบันทัด ท้าวพรหมทัด ทัสนา ธุชธัช พระเจ้าเอกะทัต วัสุทัศน์ ฯ พระบรมธาตุ ธาตุทั้ง ๔ โอทาต อาทาศ ทาษชายหญิง ฯ ศึกเป็นบันทิด ทรงอุทิศ ทั่วทศทิศ พระอาทิตย มาแต่ ๔ ทิศ

วันอาทิตย ฯ นกทิ้งทูต ราชทูต โหมดเทด ตั้งเอกะเทศ ต่างประเทศ ต้องเนียรเทศ ทุกประเทศ มีเทศนา ฯ คำเท็จ แทตย์ โทศโทษ ฯ พูดทวนทบ เกณฑ์สมทบ ม้าสินธพ ม้าเสนธพ ฯ ขู่สำทับ กองทัพ ล่าทัพ คนธรรพ ฯ ซองทิพย ดวงประทีป โลกะทีป ฯ ธูบเกวียน เทียรธูป

๏ จบ ทอ ไวพจน์ ที่ ๑๐ ฯะ

๏ ทิดกำนน นนทลี นับอนนต์ พระนนท์ พระอานนท์ เมืองนนทบุรี เสนานนท์ ฯ ซองกำนัน นายกำนัน นางกำนัล อนัญญสาธารณ์ อะเนกอะนันต์ ฯ ไปเนินนาน รู้ชำนาญ สำนานคัคะณานต์ ฯ พระมุนินทร เพชร์นิล มณีนิล เจ้าธรณินทร์ ฯ ผลนางนูน บวมนูน พระธรรมนูญ ฯ พระชิเนนทร์ หลวงธรเณนทร์ สามเณร ฯ หลับนอน กินนร นิกรนร ฯ กวดเนียน ไปจำเนียร ฯ ไปบนเนิน ดำเนิร ดำเนอน ฯ โลดทะนง นวลอนงค์ ฯ นานนัก ทศนัข อำนัคฆ ฯ แหวนนาค นาคกุญชร พระยานาค มหานาค ต้นบุนนาค ฯ นิ่งนึก บั่จจะนึก กากะนึก ระถาณึก หัดถาณึก อัศวาณึก บรรดาณึก ฯ โสตรหนวก เลขผนวก ฯ น้อมประนต ทองชมพูนท โอนต ฯ พูดผัดนัด ดมยานัดถุ พงพนัศ สัญญาอาณัติ ราชาณัติ ฯ นางนาฏ เดินนาด ไตรยภพนารถ ไตรโลกยนารถ ดูอนาถ บรมนารถ ภูวนารถ นฤนาท นินนาท อำนาจ อำนาถ เมืองไชยนาท สิงหนาท ถึงพินาศ บรรณาศ ฯ พินิตราชการ ถึงอนิจกรรม พินิจจัย พินิจฉัย

อำนิฐ พานิช ถึงอนิตยกรรม นพนิต อยู่เป็นนิตย โลกนิติ์ เสาวนิต อักษรนิติ์ นิทรา เนานิทร ธรณิศร์ อกะนิฐ หลับสนิท ฯ นายนุด นงนุช อนุตรสมโพธิ โกกะนุท ทองชมพูนุท มนุศย์ มนุษย์ อนุศสติ ฯ ท้าวตรีเนตร ท้าวพันเนตร ไนยเนตร ภูวะเนตร มณูเนตร ฯ ถอนหนวด ทรงผนวช ฯ ไหว้นบ ทานพ มหรรณพ อรรณพ มาณพ นภากาศ นภดล นภวงษ์ ฯะ

๏ จบ นอ ไวพจน์ ที่ ๑๑ ฯะ

๏ สินบน บวงบน ตำบน ยบน ฯ น่าบัน บัญจก บัญชา บัญชร บัญญัติ บัญญาศ บัญจางค์ บัญฑรนาค บัณระสี บัณฑิตย บันถะ พระยาสุบรรณ บรรณศาลา บรรณาศ บรรจบ บรรจฐร บรรหาร ฉบับบรรพ์ ปางบรรพ์ เบื้องบรรพ์ แบบบรรพ์ ฯ ดอกไม้บาน ใจเบิกบาน บาญชี นฤบาล นายโคบาล บริบาล พยาบาล ภูบาล มหิบาล อภิบาล ฯ นกบิน ทรงพระสุบิน เมืองกระบินทร์ บิณฑบาต ตีเข้าบิณฑ์ ระบิลบ้านเมือง โคกระบิล ระบอบระบิล ฯ ทำบุญ สมบุญ ดอกบุณฑรีก นิบุรณบท มีบุญ มีบุนย ต้นบุนนาค ต้นตะบูน การบูร เพชรบูร เมืองจันทรบูรี บริบูรณ เพญบูรณ สมบูรณ ทิศบูรพ์ พิบูลย ไพบูลย ฯ ปลากระเบน พูดเบือนเบน เบญจางค์ เบญจพิธ เบญจมา นฤเบนทร์ ภูเบนทร์ มนุชาธิเบนทร์ ฯ กะโบร กำโบล กระโบล ฯ กอบอน ตะบึงตะบอน ซ่ายบร แง่บร ผ่ายบร ฯ แกงบวน บริบวรณ์ ฯ สีลาบด คิดขบถ สบถสาบาล วายุบถ อาทิตยบถ อนิลบถ ชนบท

เชิญบท บทกลอน บทรัช พระดาบศ ฯ โคเขาบัด บำบัดโรค บัฏว่าแผ่น วิบัติ บัตร ว่าใบ ทำพลีบัตร พระสุพรรณบัตร สัญญาบัตร สมบัติ สมบัตร ฯ มีดบาด เจียรบาจ ไข้สันนิบาต นิกาย นิบาต มาสันนิบาต กระลาบาต อุกกาบาต บาตรพระสงฆ์ อสะนิบาต เงินบาท บทบาท พระบาท เกิดอุบาทว์ ริบราชรบาทว์ เชือกบาศ พราหมณพฤฒิบาศ วันอุบาศน ฯ เบือนบิด เบื่นโรคบิด พระที่นั่งภัทรบิฐ ฯ ตุ้มบุด กุลบุตร บุตรชาย บุตรหญิง บุจฉา บุทคล เดือนบุศย พลอยบุศย บุษบะ บุษบา บุษยาภิเศก ฯ เหยื่อเกี่ยวเบ็ด เขบ็จขบวน ฯ ธรรมาธิเบต ชนาธิเบศร์ นราธิเบศร์ นฤเบศร์ พระภูเบศร์ ฯ เรือโบด สระโบษขรณี ฯ แกงบวด ออกบวช ฯ แบบฉบับ สักรบัพ บัพพะตะ ใช้ว่าบรรพต เวพุบัพ องคุลีบัพ ฯ บุญบาป บาปเคราะห์ ฯ ไม้หักบุบ บุพพะทิศ ใช้ว่าทิศบูรพ์ บุพพะนิมิตร บุรพนิมิตร

๏ จบ บอ ไวพจน์ ที่ ๑๒ ฯะ

๏ ปุ่นปั่น ปัญญา ฯ ไม้ปั๊ก ปักษา ปักษี สุกรปักษ์ กาฬปักษ์ ปะระปักษ์ ฯ เบ่าปัด ปัจจัย ปัจจุบัน ปรัตยุบัน ปัจเจกโพธิ ปัจจาสไสมย ปัจจุสไสมย สวรรยาธิปัติ ไอสวรรยาธิปัติ ปัศสาสวาต ปัศสาวะ ฯะ

๏ จบ ปอ ไวพจน์ ที่ ๑๓ ฯะ

๏ ผินผัน ผัณฑน์ ฯ น้ำผึ้ง ที่พึ่ง ฯ เจียวผัด สำผัส สัมผัศ ฯ ดำผุด สมผุฐ สมผุศ ฯ เป็นผี ผีปาก ผีพาย ผีมือ ฯะ

๏ จบ ผอ ฝอ ไวพจน์ ที่ ๑๔ ฯะ

๏ อำพน จุพพน พนจรด พนสณฑ์ มหาพน คาถานิพนธ์ พระราชนิพนธ์ ผ้ากัมพล ไพร่พล พลทวยหาร ฯ ร้อยพัน ผูกพัน หัวพัน พันธ ว่าผูก ติดพันธ์ พระราชสัมพันธ์ สัมพันธมิตร สัมพันธวงษ อนุพันธ์ เผ่าพันธุ ว่าญาติ พรรณผักกาด พรรค ว่าพวก พรรฒ ว่าจำเริญ ผิวพรรณ มีพรรณต่างๆ รูปพรรณ พรรษ พรรษา ว่าฝน พรรโษทก วรภัณฑ์ รัตนภัณฑ์ มหัคฆภัณฑ์ ครภัณฑ์ ลหุภัณฑ์ ฯ ทอดสพาน โตะพาน ท้าวมัฆพาน บ่าหิมพานต์ บริพาร คนพาล อันธพาล แก้วประพาฬ จักรพาฬ ปฏิภาณ ก่อสร้างสมภาร ยกให้เป็นภาร ฯ นายพิน ดีดพิณ พิณพาทย พินทุ ว่าหยาด พินทุเอก พินทุโท อะสัมภินนะพงษ ฯ บริภุญช์ เพิ่มพูล ฉันเพน ท้าวกุเพร ฯ พั่งพอน ถวายพระพร อวยพร อาภรณ์ อัมพร ฯ ปลาตะเพียน พากเพียร พยัญชนะ ฯ บ่าพง เผ่าพงษ พันธุพงษ อยุดพัก บำเรอภักดิ์ พระภักตร ภักษาหาร สวามิภักดิ์ กินเป็นภักษ์ พากยต่างๆ พิพากษา แบ่งภาค พระภาคย์ เสาวภาคย เสมอภาค ฯ ผ้าโพก บริโภค อุปะโภค ฯ พดด้วง ไม้ตพด พากยพจน์ พะหูพจน์ เอกะพจน์ กำพช สร้างพรต ฯ ลมพัด พัชนี ศรีพิพัฒ น้ำพระพัฒ สัมพัจฉรฉิน พัตราภรณ์ เจ้าจักรพรรดิ วันเข้าพรรษา นิตยภัตร ภัทรบิฐ ภัทรมุข ฯ พาดบันได ไม้พาด พระสุพรรณภาชน์ ภาชน์

ใช้สอย ต้องพิพาท พิณพาทย พระสงฆอาพาธ ตรัสประภาศ มีพาศนา บริภาศ ตัดพ้อ เสด็จประพาศ สองสมพาศ โอภาษ ฯ บพิตร พิทยาธร บพิธ เอกะพิธ โทพิธ ไตรยพิธ จตุพิธ เบญจพิธ ทศพิธ นานาพิธ พิพิธ ไข้พิศม์ ยาพิศม์ อสรพิศม์ ฯ เหล็กพืด พรรณพืช ฯ ดอกพุด วันพุฒ พระพุทธเจ้า ท้าวจตุรภุช วรภุษน์ ฯ ต้นมะพูด คำพูด ภูตปีศาจ ฯ ไตรเพท เพทยศาสตร เบญจเพศ พงษเพศ เพศชาย เพศหญิง เพสยชาติ เพสยันตร ไภยเภท แปลงเพศ ฯ พระสรรเพช แหวนเพชร์ เจ้าหมื่นสรรพเพธ ฯ คำภีร์แพทย คนชาติแพสย พระแพสยันตร ฯ เข้าโพด พระสุทธโภชน์ โภชนาหาร สมโภช นงโพช ต้นมหาโพธิ โพธิญาณ วรโพธิ ฯ ประสบพบ เกิดในไตรยภพ เจ้าจอมภพ ตรีภพนารถ ตรีภพโลกา ราชสมภพ ฯ ผ้าขาวพับ ให้เป็นภัพ อาภัพ ฯ ล้มพังพาบ คนสุภาพ โคลงสุภาพ โดยสุภาพ อาตมภาพ ฯ แบบพิมพ์ อักษรพิมพ์ ฯ พากภูม ภูมวาร ที่ไชยภูมิ์ ที่สมรภูมิ์ ภูมิภาค ฯ ประพรม พรมปูนั่ง ท้าวมหาพรหม ฯ เชือกหนวดพราม พวกพราหมณ์ ฯะ

๏ จบ พอ ภอ ไวพจน์ ที่ ๑๕ ฯะ

๏ กลมมน ทองหลางใบมน มณฑก ราชาภิมณฑ์ ท้าวสามนต์ รับนิมนต์ เวทมนต์ เสนาสามนต์ พระพุทธมนต์

ดวงกระมล ดอกโกมล นฤมล พระพิมล มลกระษัตร พระกระมล ฯ เผือกมัน พวกรามัญ สัตว์สามัญ มรรคา ฯ ชีวิตรเราบร้างมาน กล่าวพจมาน ปากสามาญ พระยามาร ดวงมาลย์ ราชบทมาลย์ องคุลิมาล ฯ มางษ์มิน ราษีมิน ใจทะมิพ มิพหะ ฯ เกษมุณฑ์ มุรธาภิเศก มุลนาย ฯ เค้ามูล ประมูล มูลราก ฯ โกเมน เขาพระเมรุ ทำพระเมรุ ฯ ตัวมอน พวกมอญ โจมร โตมร ภมร หมูอมร ม้วยมรณ์ อมรแม่น ฯ เมิน ว่าไม่ดู เมิล ว่าดู ฯ ทุ่มโมง อุโมงค์ ฯ ใจมัก มรรคผล แช่หมัก ใจสมัค ฯ ซองมาก ชลมารค สถลมารค ฯ น้ำหมึก บรมธรรมึก หมู่มฤค ฯ ไข่มุก น่ามุข บ่ายมุข มุขมณฑล มุขมนตรี จัตุรมุข ฯ ช้างคิริเมขล์ เมขลา พยับเมฆ เมฆหมอก ฯ ต้นโมก ศิวโมกข์ ทิศาปาโมกษ์ อาภรณพิโมกษ์ โมฆชน ฯ ปลวกมด สมมต สามิมท ฯ ผูกมัด มัจุ มฤตยู มัจฉา มัสยา ดื่มมัช วิมัติ เวมัติ อนุมัติ ปรมัตถ์ บรมรรถ ฯ เรือมาด เบื้นมาตรา แม้นมาตรว่า โยธามาตย์ สามารถ ทวาทศมาศ ปะรามาศ ปรักมาศ จิตรมาศ อธิกมาศ ฯ แห้งหมาด ประมาท อำมาตย อำมาจ ฯ มืดมิด นิมิตรผั้น เทพนฤมิตร ประจามิตร พวกญาติมิตร หมู่อมิตร์ มิตรไมตรี มิตรสหาย พระธรรมสามิศร์ ฤาษีสมมิทธ โลกามิศ วรามิศ อามิศ มิจฉาทิฐิ ฯ มฤตยู มฤตยุราช เมืองมฤท ฯ ผลละมุต ถึงวิมุติ สมมุต โกมุท มุทธชะ มุทธาภิเศก ฯ ช่างสมุด มหาสมุทร ฯ มูตร มูรติ ฯ

เมตตา เมตติ โกเมต บรเมศร บรเมศวร บารเมศ ราศรีเมศ ฯ ปาโมช ปราโมช สมโมท อภิโมท ฯะ

๏ จบ มอ ไวพจน์ ที่ ๑๖ ฯะ

๏ ชักหุ่นยนต์ แยบยล ได้ยินยล ยลภักตร์ ยลโฉม ฯ หมากยัน ไม้ท้าวยัน วิธีบูชายัญ เลขยันต์ ยรรยง ฯ ย้อยยาน เบื้นยั้วยาน พระคชยาน ราชยาน อุทยาน ญาณจักษุ ทศพลญาณ ปรีชาญาณ มรรคญาณ ผลญาณ เพชรญาณ โพธิญาณ วิญญาณ วิปัสนาญาณ สมันตญาณ สรรพัญญุตญาณ สยัมภูวญาณ ฯ ปลาพยุน ประยุรญาติ ประยุรวงษ ยุรยาตร ฯ เกยูร พงษประยูร มายูร ฯ พระสุริเยนทร์ ฯ พระอรรคชาเยนทร์ ฯ ยวนใจ เมืองญวน ฯ ตัวยง ยุยง ต้นประยงคุ์ ฯ เยื่อยาง ตรียางค์ ไตรยางษ์ ฯ ย้ายยัก พระยายักษ ฯ ยุค ๓ กุลียุค ไตรดายุค ทวาประยุค เบื้นยุคเบื้นคราว เบื้นยุกติธรรม ฯ จับไม้โยค ได้อนุโยค โยคเกณฑ์ โยธานุโยค ภาวนานุโยค ฯ ม้าพยด ยศศักดิ์ เกียรติยศ ผู้มียศ ปริวารยศ อิศริยยศ ฯ เยียดยัด ยัชประวิช พยัสนะ ฯ ดูยืดยาด ประยูรญาติ หมู่ญาติ อนุญาต ยาตราไป ยุรยาตร ทายาท เบื้นพยาธิ เข้าปายาศ อุปายาศ ฯ ยุคไว้ เบื้นยุติธรรม อยุชฌียบุรี ต่อยุทธ ยงยุทธ

ยุทธนา อยุทธยา ที่ยุทธภูมิ์ ฯ ทางร้อยโยชน์ การเป็นประโยชน์ อโยชฌียบุรี อโยทธยา ฯะ

๏ จบ ยอ ไวพจน์ ที่ ๑๗ ฯะ

๏ รนเร่งรบ ร้อนรน ไหรญ โครณ รณณรงค กลางรณ ฯ รุนรัน หิรัญ อารัญ อรัญ รัญชะ เป็นนิรันดร ฯ ร้าวราน กำราญ รอนราญ สำราญ สราญ ฯ น้ำไหลริน ๆ เพริน เภริน นรินทร์เสนี นารถนรินทร์ ราชวรินทร์ วัชรินทร์ อำมรินทร์ อมรินทร์ ฯ รุนส่งไป กรากกรุน ความการุญ ท้าววะรุณ พระพรุณ อยาบช้าทารุณ รุ่นตรุณ แสงอรุณ ท้าววิรุฬหก ฯ นเรนทร์ พิเรนทร์ อำมเรนทร์ อเรนทร์ ชาติสังหาร ฯ เรรวน สำรวล ฯ ร่ำเรียน ปเรียญ ปเรียรด์ ฯ ยางรง รณณรงค์ กระยารงค์ ฯ น้ำรัก เทพารักษ บริรักษ รักใคร่ ฯ มูลราก เพลิงราค ราคดำฤษณา ฯ ตักน้ำรด รจนา รจเรข ราชรถ สมมโนรถ พระนารท พระรทเสน ของมีรศ สุคนธรศ เสาวรศ โอชารศ เอมรศ พระโอรส พระเอารส ฯ ผูกรัด ในรัชกาล บทรัช รัชฎะ อฒรัตด์ ไตรยรัตน์ เนาวรัตน์ นพรัตน์ ฯ เทราด จักรพรรดิราช เถลิงถวัลยราช ทรงราช ประเทศราช ป่าวร้อง ราษฎร ฯ ไม้มะริด ทองสำริด เดชผริต เดชฤทธิ เทวฤทธิ บุญฤทธิ ราชฤทธิ สัมฤทธิศก อิทธิฤทธิ ทุจริต สุจริต เข้ารีด

จารีต ฯ รัตรุต ฤทธิรุตม์ พระนรุตม์ มารุต กาลาคนิรุท อนิรุท อรรคนิรุท ให้การพิรุธ บุรุษ ฯ จ่าเรด อิศเรด พระนเรศวร์ อิศวเรศร์ ฯ ศีโรตม์ ไพโรจ รุ่งโรจ เรืองโรจ วิโรจ ศรีวิโรจ เข้านิโรธ ทรงพระพิโรธ ฯ พลรบ เคารพ เคารพย ท้าวโกรพย์ ฯ ทางราบ รอญราพ ราพนาสูร ฯ ยารม มโนรมย์ รื่นรมย์ อภิรมย์ อารมณ์ ฯ เรี่ยราย พระนารายน์ ฯะ

๏ จบ รอ ไวพจน์ ที่ ๑๘ ฯะ

๏ วิ่งลนลาน น่าพระลาน ใบลาน แบหลาลาญ ลาญชีพ เลวลาญ มโหฬาร มเหาฬาร โอฬาร เอาฬาร วิฬาร ฯ ดอกลินจง ต้นมุจลินท์ พระยามิลินท์ สระมุจลินท์ ฯ ค่างลิง อาลิงค์ ฯ บ้ำลุง มัดถลุงค์ ฯ มาตลุงค์ ฯ ดิลก มาฬก ฯ ฉกลัก ลักขะ ทรลักษณ์ ธัญญลักษณ์ นรลักษณ์ พระไตรยลักษณ์ พระลักษณ์ ลักษณสมบุรณ์ ลักษณสมบัติ เสาวลักษณ์ อาลักษณ์ อัประลักษณ์ ฯ มหาดเล็ก เรียนเลข จ่ายเลข ศักเลข ฯ ไม้อุโลก จันทาโลก สุริยาโลก สารโสลก อาโลก ทั่วโลกย สัตวโลกย ฯ ชั้นลด ลาลด โสฬศ ฯ ล่วงลัด ปากลัด ลัฐิ ลัทธิ ลัรรดา ฯ เนินลาด พระนฬาศ เขาไกรลาศ ประหลาด ลีลาศ วิลาศ กมลาศน์ พิปะลาศ ประลาศ ฯ ถากลิด กลอนลิลิต ชวลิต โมฬิศ ฯ มาลุต ศีลุจย์

มฤคลุท ฯ กิเลศ เกลศ กะมะเลศ เบื่นเลศ เรียงเล็ด ลำเลิศ ฯ เซียนแล้วลบ ลพบูรี ฯ ความลับ เลขลับธ์ เลขลัภ ฯ เบื่นลำลาบ สรรสาป ให้พิลาป ได้ลาภ ฯ หลงโลภ ใจโลมภ ฯะ

๏ จบ ลอ ไวพจน์ ที่ ๑๙ ฯะ

๏ คิดเวียนวน เบื่นกังวล ฯ ไปหลายวัน เดือนสาวัน ปทุมวัน พนมวัน ไพรวัน เบญจวรรณ สุวรรณ บ่าหิมวันต์ อภิวันท์ ไกวัล เถาวัล ลรรดาวัลี ฯ ดาราหวัน มไหสวรรย์ เมืองสวรรค์ ไอสวรรย์ เถลิงถวัลย ฯ เวลาวาน ท้าวมัฆวาน ตติยะวาร ไตรยวาร ไตรยทวาร ทุกวันวาร ศุภวาร จักรวาฬ ปลาวาฬ คลองวาฬ ฯ ห่วงกระวิน วิญญาณ วิเวกวิณ หวังถวิล ฯ มอบเวนสมบัติ อยู่ประจำเวร เบื่นกรรมเวร ฯ คำวิงวอน จีวร สถาวร งามบวร ใจอาวรณ เบญจนิวรณ ฯ เวียนวง เขาวงก์ เชื้อวงษ ญาติวงษ ประยุรวงษ ภานุวงษ ระวิวงษ สุรวงษ สุริยวงษ ฯ วิดวัก จัดวรรค ชั้นภวรรค ฯ วิเวก สังเวค ฯ สาระวัด เด็กอยู่วัด เหวี่ยงวัด สงสารวัฏ สังข์ทักษิณาวัฏ สังข์อุตราวัฏ ไวยวัฒน์ วัตรประฏิบัติ สวัสดิประวัติ จักรวรรดิวัตร ฯ ช้างอาลวาด เซียนวาด ฉัพพิธวาด ชายอนุวาด นิศวาด บัศสาสะวาด อัศสาสะวาด ลมสัตถกะวาด ฆราวาศ บรมนิวาศ สุทธาวาศ สมสังวาศ อาวาศ ฯ เรือรั่วต้องวิด ประวิช

ชีวิตร ประวิตร วิตร ปะวิธ วิวิธ ฯ หลบวุดไป คุณวุฒ คุณวุฒิ ไวยวุฒ สามคาวุด สาตราวุธ อาวุธ เทพาวุธ วชิราวุธ พระอินทร คทาวุธ เวศสะวรรณ ในยนาวุธ พระยม ทุสาวุธ อาพวกะยักษ์ ฯ หิมเวด สังเวช เทเวศร ร่ายพระเวท ไสยเวท พระนิเวศ เสด็จประเวศ พระนิเวศน์ ฯะ

๏ จบ วอ ไวพจน์ ที่ ๒๐ ฯะ

๏ สื่อสน สับสน ไพรสณฑ์ พนสณฑ์ สั่งสนทนา อนุสนธิ์ กุสล โกศล ฯ คมสัน ถึงอาสัญญกรรม อาสัญ ไพรสัณฑ์ พนสัณฑ์ เกษมสันต์ เลือกสรร รังสรรค์ ฤดูวษรรต์ ทุกสิ่งสรรพ์ กรรแสงสัลย โศกสัลย ฯ จักสาน เกษมสานต์ พระราชสาสน แก่นสาร เข้าสาร คชสาร เสี่ยมสาร ไพศาล โรงศาล ทิศอิสาณ ปราสาณ ฯ สินไหม ตราสิน ตัดสิน ทรัพยสิน ด้ายสายสิญจน์ กระแสสินธุ รัตนโกสินทร์ พระทรงศิลป รักษาศีล ศิลปสาตร ศีลบัศร อุโบสถศีล เสาสิลา ฯ โก่งกระสุน พระศรีสุณห์ สุนทโรวาท กงสุล ฯ ได้ดิ่งสูนย์ สิ้นสูญ สาบสูญ นเรสูน พวกอสูร ราพนาสูร มไหสูรย์ แสงสูรย์ ไอสูรย์ ตรีศูล ฯ คำสั่งสอน เกสร ไกรสร ทรงอนุสร พระแสงศร สโมสร องค์อดิศร องค์มหิศร เขียนอักษร นางเทพอับศร ฯ เรือกสวน กำสรวญ พระราเมศวร

พระอิศวร ภูมิศวร ฯ กะเบียดกะเสียน กระเษียณอายุ กระเษียรสมุท พระเศียร ฯ หมากสง สระสรง ต้องประสง พระสงฆ์ ปราสงษ์ ฯ ต้นมสัง แตรสังข์ สังฆราช ฯ เวลาสาง ๆ สะสาง ทสางคุลี ตรีทสางค์ บีศาจสิง สฤงฆาร นรสิงค์ นระสิงห์ สิงหบัญชร สิงหมุทธาธร ฯ ผมหยักสก เงินมาสก เจริญพระศก อุบาสก เอกศก โทศก ตรีศก จัตวาศก เบญศก ฉศก สับดศก อัฐศก นพศก สัมฤทธิศก ฯ ไม้ขอนสัก ตั้งกองสัก ศักดานุภาพ มเหสักขเทวราช มเหศรศักดิ ยศศักดิ สรศักดิ สุรศักดิ พระสักยบุตร ศักรราช ฯ ครกสาก ตัวคายสาก ศรีสากยมุนี สากยวงษ เดือนไพศาข ฯ ข้าศึก บวชสึก เหล็กสึก ศึกษา ฯ เข้าสุก ผาสุก ความศุข วันสุกร ฯ ปลุกเสก อภิเสก เสขบุทคล อเสขบุทคล เศิกก็ใช้ว่า ศึก ฯ ของสด กำสรด อุโบสถ โอสถ ฯ ตวงด้วยสัด สัดจรไป คำสัจ คำสัตย บริสัช กระษัตริย์ กระษัตรา พระมหาสัตว์ พระโพธิสัตว์ สัตวโลกย์ สามัญญสัตว์ สรรพสัตว์ สัตว์เดียรัจฉาน พระสัทธรรม ศรัทธาทำบุญ จัตุบรรสัษย ฯ วิดสาด ผลลางสาด บีศาจ ไดกุมสาตร ไสยสาตร สาตราวุธ เวชสาตร โหราสาตร อักษรสาตร เดือนอาสาธ นายเนสาท ปราสาท ปะสาท ฤดูสารท ประสาธน์ ประสาสน์ ฯ ไม้สีสิด มหาสิทธิโชค ยกให้เป็นสิทธิ์ สิทธิโชค อาญาสิทธิ์ มอบตัวเป็นสิศย พระสฤษดิรักษ เริ่มรังสฤษดิ์ ฯ สูงที่สุด บริสุทธิ์ พิสุทธิ์ วิสุทธิ์ ฯ สูดกลิ่น ต้องพิสูตร พระสูตร สายสูตร

สนด้วยสูตร วิสูทธิโยธามาตย ฯ วาเสฐ เศรฐี ซองวิเศศ เหลือเศศ ฯ เสริดหนี ผู้ประเสริฐ ฯ มาประสบ สบไสมย ปลงศพ พระบรมศพ พระศพ มหรสพ ราษีพฤศภ พระนราสภ ฯ สับพั้น สับคะ ว่า ๗ สับดาห ว่า ๗ วัน กิดติศับท์ ศับท ว่าเสียง สัพพัญญู สรรพัญญู น้ำซับ สินทรัพย ฯ กลืนสาบ แมลงสาบ คำสาป ฯ นับหนึ่งถึงสิบ เขาศิพนิมิตร ร่ายศิพมนต์ ฯ ส้องเสพย์ เสพย์สุรา ฯ มรสุม อรสุม โกสุม โกสุมภ์ สุษุม ฯะ

๏ จบ สอ ไวพจน์ ที่ ๒๑ ฯะ

๏ จีนต้นหน ไปกลางหน พวกพหล โกลาหล ก้องกาหพ เกาะสิงหพ เชาสิงหพ ฯ กังหัน เหหัน ใหญ่มหันต์ พระอรหันต์ มืดโมหันธ์ มหรรณพ หรรษาภิรมย หื่นหรรษ ฯ ห้วยละหาน ปะหาน ทวยหาญ ใจอาจหาญ หักหาญ ทหาร ปริหาร บรรหาร ประหาร พระวิหาร สังหาร อาหาร มหานคาธยาไศรย ฯ ดินสอหิน พระมหินทร์ มเหศวร มหินทร์ ฯ เบาสองหุน มหุรดิวาร ฯ ห้อยโหน หมอโหร โหรดาจาริย ฯ หันเหียน บังเหียน พาเหียร ฯ ว่านมหาหง ฝูงหงษ ฯ มหาหิง หมู่มหิงษ์ ฯ ผึกหัด มหติยานุภาพ มหัจจะราชานุภาพ คฤหัฐ พระหัดถ์ พระหรรถ พระหัถ มหัธยาไศรย

มหัศจรรย์ วันพฤหัศบดี ฯ นกกระหิด นิคหิต นฤคหิต มหิทธิฤทธิ์ พระอุณหิศ ฯ เห็ด เหตุ ฯะ

๏ จบ หอ ไวพจน์ ที่ ๒๒ ฯะ

๏ ตัดเป็นอัน อัญชัน อัญเชิญ อัญขยม อรรชุน อรรณพ อรรตโนมัติ ฯ อานคาบ เบาะอาน เจ้าจอมอารย์ พระศรีอารย์ ฯ บางปอิน พระอินทร ฯ อุณห์ อุษณ ฯ จังออน บังอร เอวอร ฯ อึดอัด ช้างอัฐทิศ เบี้ยอัฐ อัษฎ อัษฎา อัษฎงค์ อัษฎางค์ ฯ เกวียนดังอาด ๆ สอาด ใจองอาจ อาตม เป็นอาทิ อาศน์ อาจหาญ อาจจะทำได้ ฯ อิดโรย แผ่นอิฐ อิฐารมณ์ พระอิศวร ฯ น่าอุด อุจเกษตร ฯ นอนขึงอูด ลาอูฐ ฯ เพลงโอด เอมโอช พระโอฐ พระโอษฐ ฯ

๏ จบ ออ ไวพจน์พิจารณ์ ที่ ๒๓ ฯะ

๏ ไวพจน์จรดเสร็จสิ้น สารสนอง
เพียรคัดเพียรคิดตรอง ตฤกถ้อย
รวมพากย์เรียบพจน์ผอง พันผูก ไว้นา
จบระบิลระเบียบสร้อย สวัสดิแผ้วภูลผล ฯะ

พิศาลการันต์

๏ เรียงเทียบเรียบถ้อยถ่อง ทางบรรพ์
นามพิศาลการันต์ เรื่องนี้
เขียนตัวแต่บอสรร เสียงอ่าน
ควรจะชักเช่นชี้ เชิดอ้างอย่างเห็น ฯะ

๏ อักษรบ่อนนี้ชื่อ การันต์
คือบอกตัวสำคัญ เพิ่มท้าย
หากเติมเพื่อเพิ่มผัน ตามพากย์
เปลี่ยน ๆ เวียนยักย้าย ย่อมสร้อยเศศเสริม ฯะ

๏ วิธีใช้ถ้อยคำขบวนหนึ่ง มีอักษรเพิ่มไว้ข้างท้ายคำแต่มิใช่ตัวสกด เติมลงไว้เพื่อจะให้เต็มคำซึ่งมาแต่ภาษามคธ แลเสียงภาษาอื่นบ้าง เสียงไทยอ่านไม่ตลอดไปถึง จึ่งลงไม้ ไว้เป็นที่สังเกตว่าไม่อ่าน ควรเรียกชื่อว่าการันต์ ยักย้ายตามตัวที่เติมท้ายคำ คือ (ก)

การันต์ (ข) การันต์ (ค) การันต์ เป็นต้น ชักมาเทียบไว้เป็นตัวอย่างดังนี้ ฯะ

๏ (ก) การันต์ มีตัว (ก) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า บัลลังก์ เขาวงก์ คลองมหาวงก์ ฯะ

๏ (ข) การันต์ มีตัว (ข) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า แตรสังข์ ความทุกข์ วิมุติวิโมกข์ อาภรณพิโมกข์ สังฆปาโมกข์ ทิศาปาโมกข์ สุนักข์ ฯะ

๏ (ค) การรันต์ มีตัว (ค) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า พระขรรค์ พระโพชฌงค์ ท้าวภุชงค์ อัษฎงค์ ปฤษฎางค์ อัษฎางค์ คัคณางค์ ไตรเวทางค์ เพทางค์ศาสตร์ อนงค์ สรรพางค์ เภิกภังค์ พวกพรรค์ อุโมงค์ ตุรงค์ จตุรงค์ จตุรางค์ สาวสุรางค์ รังสรรค์ สวรรค์ พระองค์ ดาบศสรภังค์ ตรียางค์ ไตรยางค์ ธาตุวิภังค์ พระราชประสงค์ ต้องประสงค์ รณรงค์ พระธำมรงค์ ลายเบญจรงค์ ฯะ

๏ (ฆ) การันต์มีตัว (ฆ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า พระสงฆ์ นางพยัคฆ์ อำนัคฆ์มณี พระชงฆ์ ฯะ

๏ (จ) การันต์ มีตัว (จ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า ใจฉกรรจ์ พลสกรรจ์ ฯะ

๏ (ช) การันต์ มีตัว (ช) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า กษิรามพุภุญช์ พระบทวะลัญช์ สาขภัญช์ ฯะ

๏ (ฑ) การันต์ มีตัว (ฑ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า กองกุณฑ์ โยกเกณฑ์ กะเกณฑ์ ต้องราชทัณฑ์ พรหมทัณฑ์ กากทัณฑ์ เกาทัณฑ์ ราชภัณฑ์ รัตนภัณฑ์ มหัคฆภัณฑ์ วรภัณฑ์ พลากร เขาสัปตบริภัณฑ์ ราชาภิมณฑ์ พระรัตนกรัณฑ์ มีมหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ ของบูชากัณฑ์ ฯะ

๏ (ณ) การันต์ มีตัว (ณ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า พระกฤษณ์ อลงกรณ์ พยากรณ์ อธิกรณ์ กรรมกรณ์ สัปดปกรณ์ มหาปกรณ์ อาเกียรณ์ ปฏิสังขรณ์ จิตรวิจารณ์ บรรจถรณ์ บรรฐรณ์ มากสาธารณ์ ความอุทธรณ์ สมบูรณ์ บริบูรณ์ สุพรรณ์ ผิวพรรณ์ พราหมณ์ อาภรณ์ มวยมรณ์ อารมณ์ ศุภลักษณ์ อาลักษณ์ อัประลักษณ์ สุวรรณ์ อาวรณ์ นิวรณ์ อุทาหรณ์ คำฤษณ์ มเหยงคณ์ ฯะ

๏ (ค) การันต์ ไม่มีที่ใช้ มีแต่ (ค์) การันต์ คือคำว่า รามเกียรติ์ สมบัติ์ วิบัติ์ ปฏิบัติ์ จักรพรรดิ์ บำเรอภักดิ์ สวามิภักดิ์ พูลสวัสดิ์ จิตรประวัติ์ ยศศักดิ์ ผู้สูงศักดิ์ บันดาศักดิ์ ต้องโมกขศักดิ์ เป็นยุกติ์ธรรม์ พระปริยัติ์ สวดญัติ์ ราชาณัติ์ อภิรัติ์ โพธาภิรัติ์ ฯะ

๏ (ต) การันต์ มีตัว (ต) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า ศกกันต์ เกษากันต์ สงกรานต์ พรรคานต์ พระทนต์ พระสุทนต์ อนนต์ อนันต์ เวทมนต์ รับนิมนต์ ท้าวสามนต์ เสนาสามนต์ แยบยนต์ เลขยันต์ เวชยนต์ ไพรชยันต์ จาตุรนต์ จานุรันต์ เขาหิมวันต์ ป่าหิมพานต์ เกษมสันต์ เกษมสานต์ โทษมหันต์ พระอรหันต์ ฤดูเหมันต์ ฤดูคิมหันต์ ฤดูวษันต์ ฯะ

๏ (ถ) การันต์ มีตัว (ถ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า พระบรมัดถ์ พระหัดถ์ พระหัถก็ใช้ แจ้งอัดถ์ แจ้งอัถก็ใช้ ศุภอัดถ์ สุนทรอัดถ์ ดาษเดียรถ์ คำภีร์สาราดถ์ ฯะ

๏ (ท) การันต์มักมีตัว (ร) แถมด้วยเหมือนคำเหล่านี้ พระจันทร์ อัฒจันท์ เอกฉันท์ คำฉันท์ บดินทร์ พระนนท์ เมืองนนท์ ธรณินทร์ ธรเณนทร์ ภูเบนทร์ นฤเบนทร์ องค์อำมรินทร์ ท้าววัชรินทร์ ท้าวศักรินทร์ พระภูมินทร์ ภูบดินทร์ กรุงรัตนโกสินทร์ ราชวรินทร์ พิเรนทร์ อำมเรนทร์ พระที่นั่งอำมรินทร์ สีขรินทร์ มเหศวรมหินทร์ พระอินทร์ จ้าแจ่มอินทร์ องค์อำมรินทร์ อมรินทร์ ก็ใช้ บรมินทร์ บรเมนทร์ มหิศวรินทร์ ฯะ

๏ (ธ) การันต์ มีตัว (ธ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า พระสกนธ์ เบญจขันธ์ พวกพลขันธ์ นครเขื่อนขันธ์ พระสุคนธ์ เสาวคนธ์ พระราชสัมพันธ์ พระราชนิพนธ์ คำประพันธ์ เผ่าพันธุ กระแสสินธ์

ชลสินธุ เอกพินธุ ทวิพินธุ บริสุทธิ์ อนุสนธิ์ ปฏิสนธิ์ สัมฤทธิ์ ศักดิสิทธิ์ ประสิทธิ์ พระฤๅษีสมมิทธิ์ เรืองฤทธิ์ โมหันธ์ มืดมหันธ์ ฯะ

๏ (น) การันต์ มีตัว (น) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า แก้วแกมกาญจน์ แก่นจันน์ ท้าวสุทัศน์ วันอุบาสน์ พระไตรยรัตน์ เพชรรัตน์ เนาวรัตน์ นพรัตน์ พงษกมลาศน์ พระราชนิเวศน์ บรมนิวาศน์ พระราชสาสน์ พระที่นั่งสิงหาศน์ เสด็จนั่งเหนืออาศน์ สำนักน์ พำนักน์ ทำนุกน์ สนุกน์ ไวพจน์ พากย์พจน์ เพียนพจน์ ชาญเชาวน์ เขาคันธมาทน์ ฯะ

๏ (บ) การันต์ มีตัว (บ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า บัวบุศบ์ ฯะ

๏ (ป) การันต์ มีตัว (ป) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า พระทรงศิลป์ ธนูศิลป์ แสนกัลป์ ฯะ

๏ (พ) การันต์ มีตัว (พ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า ทิศบูรพ์ เบื้องบรรพ์ ทุกสิ่งสรรพ์ หนังสือพิมพ์ สบสรรพ์ ฯะ

๏ (ภ) การันต์ มีตัว (ภ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า ราษีกุมภ์ จตุสดมภ์ พนสดมภ์ อุประถัมภ์ ปรารมภ์ โกสุมภ์ สยามูปสดัมภ์ ฯะ

๏ (ม) การันต์ มีตัว (ม) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า พระชนม์ พระทรงธรรม์ สารกรมธรรม์ ใจอาธรรม์ เป็นสัจธรรม์ เป็นยุติธรรม์ พิศม์สำแลง ยาพิศม์ อสรพิศม์ เป็นไข้พิศม์ ทฤฆายุศม์ ฯะ

๏ (ย) การันต์ มีตัว (ย) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า กลอนกาพย์ อัศจรรย์ มหัศจรรย์ พระอาจาริย์ พระเจดีย์ สถิตย์ ของทิพย์ หมู่เทพย์ ราชโยธาเทพย์ พระอาทิตย์ แทตย์ อินทรีย์ มนุศย์ เป็นนิตย์ เนืองนิตย์ บทภาชนีย์ อภิวาทวันทนีย์ พลอยบุษย์ จาบัลย์ เดือนบุษย์ พิบูลย์ พจนพากย์ ตำราแพทย์ คนชาติแพสย์ พระภาคย์ เสาวภาคย์ มหาอำมาตย์ โยธามาตย์ ดวงมาลย์ เยาวมาลย์ ปราโมทย์ อภิรมย์ บุรุศย์ บุรีรมย์ รื่นรมย์ สำราญรมย์ มฤตย์ อำมฤตย์ ทั่วโลกย์ วรวากย์ ชัชวาลย์ ท้าวโกสีย์ กรุงกระษัตรีย์ ไอสูรย์ ไอสวรรย์ แสงสูรย์ บังสูรย์ แก้วไพฑูรย์ สินทรัพย์ คนมีทรัพย์ เป็นสิศย์ โศกศัลย์ อดุลย์ บัณฑิตย์ คำสัตย์ อาสัตย์ ซื่อสัตย์ คำโจทย์ พิณพาทย์ ฯะ

๏ (ร) การันต์ มีตัว (ร) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า แหวนเพชร์ คัมภีร์ คำภีร์ ธรรมลังการ์ เทเวศร์ นเรศร์ อิศเรศร์ วันเสาร์ สายสิญจนสูตร์ ยัญญสูตร์ พระสูตร์ วิสูตร์ วิสูตร์วารี ศีเสวตร์ โหราสาตร์ สารสาตร์ หมู่อมิตร์ ประจามิตร์ มิตร์สหาย พระราชอาณาจักร์ อัฒจักร์ วรจักร์ สิงคโปร์ นำเบอร์ ออฟฟิเซอร์ ฯะ

๏ (ล) การันต์ มีตัว (ล) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า ไมล์ ๔๗ เส้น โมล์–แบบหล่อตัวอักษร ฯะ

๏ (ว) การันต์ มีตัว (ว) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า อุบาทว์ ราชรบาทว์ ซองรบาทว์ ทรงพระเยาว์ ย่อมเยาว์ เกลือสินเธาว์ หมู่สัตว์ พลอัศว์ หรัศว์ ม้าเซ็กเธาว์ ฯะ

๏ (ษ) การันต์ มีตัว (ษ) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า ประจักษ์ ปรตยักษ์ พิทักษ์ ประปักษ์ ชุศณปักษ์ สุกระปักษ์ กาพปักษ์ กฤษณปักษ์ ไพรพฤกษ์ พระยายักษ์ บริรักษ์ เทพารักษ์ สุรารักษ์ ปารลักษ์ อาลักษ์ ศิวโมกษ์ ปาโมกษ์ โมกษ์บริสุทธ ตระกุลวงษ์ สุริยวงษ์ รวิวงษ์ ภาณุวงษ์ เชื้อพระวงษ์ พระยาหงษ์ หิ่นหรรษ์ อานิสงษ์ ปราสงษ์ ไตรยางษ์ ฯะ

๏ (ห) การันต์ มีตัว (ห) เติมท้ายไม่อ่าน คือคำว่า สัปดาห์ เจ็ดวัน พลพาห์ ศรีสุริยพาห์ พระครุธพาห์ พระสมุห์ สมุห์บาญชี เมาโมห์ มาห์ พลพยูห์ ทรงพระดำริห์ ดาบโลห์ อุสาห์ทำ เวลาสายัณห์ พระสุณห์ ดาวพระเคราห์ สงเคราห์ อนเคราห์ สนเทห์ พระเทห์ ท้าววิเทห์ เลห์กล น่าราหุ์ แท่นคฤห์ เมืองราชคฤห์ มนต์เสนห์ ฯะ

๏ จบเสร็จสำเร็จแก้ การันต์
พึงพิศฉบับบรรพ์ แบบเบื้อง
ภอเป็นนุสนธิ์สรรพ์ สาวสืบ ไปนา
หวังผดุงเด็ดเปลื้อง ปลดชั้นเชิงเขลา ฯะ

๏ คำที่ต้องใช้ไม้ ๎ ๏ ซึ่งเป็นภาษาไทยบ้าง ภาษาอื่นบ้าง มักตกอยู่ในอักษรกลางโดยมาก กับคำที่ต้องใช้ไม้ ๎ ชักให้เป็นสำเนียงสั้น

ทั้งคำไทยและภาษาอื่นก็มีมาก จะรวบรวมมาไว้พอกุลบุตร์ ได้สังเกตจำเป็นแบบอย่างดังนี้ ฯะ

◎ คำไม้ตรีเรียงตามอักษร ฯะ

◎ กุ๊กกู๊ ทำเก๊ แขกชื่อโก๊ จีนเก๊า น้ำกุ๊น องแต้กุ๊น สามก๊ก สี่ก๊ก ดังก๊ก ไก่ร้องกุ๊ก ๆ ต้องเก๊ก เสื้อยักเก๊ก ติดคอแก๊ก น้ำก๊อก ก๊าด เสื้อสะก๊อด เป็ดร้องก๊าบ ๆ หมวกแก๊บ เรียกเป็ดก๊ว ๆ เฉาก๊วย กวนเก๊ย ฯะ

◎ จุ้นจู๊ ซงจู๊ อาเจ๊ เจ๊สั่ว เจ๊าโล่ อย่างนั้นแลจ๊ะ จุ้น ว่าเรือเจ๊ง จ๊งจ๊กทกจ๊ก ๆ หนูร้องจ๊ก ๆ อาเจ๊ก นาโหลเจ๊ก ไก่ร้องจ๊อก ดังจ๊วก ดังเจี๊ยก ดังเจี๊อก นกร้องจิ๊บ ๆ หอยจุ๊บแจง ลูกไก่เจี๊ยบ คะจุ๊ย รำจ๊อย เจี๊ยจิ๊ว เจี๊ยบิ๊ง ฯะ

◎ แขกชื่อโด๊ ยวนชื่อด๊ง เด๊ก ว่านอน โด๊ก ว่าพ้อม ตะด๊อก ว่านกกะทุง ด๊อก ว่าชายพก ด๊อก ว่าสุนัก๊ช์ อันเด๊ด ว่าเต่า ด๊ด ว่าเผา อันด๊าด ว่าลิ้น ด๊าด มอญว่าน้ำ ด๊อด ว่าร้อยกรอง มาด๊บ ว่าสุมทุม กันโด๊บ ว่าตักแตน ตะเด๊ยบ ว่าลิ้มเด๊ ว่าเปล่า สลักเด๊ ว่าใบชา อาเด๊า ด๊วน ว่าอ่อน เดือน ว่าทันกัน ดุ๊ง ว่าชิงช้า เล่าเด๊ง กระโด๊งโห่ง ตีดังด๊ก ๆ ด๊ก ว่าด๊ก ไก่กระด๊าก อกเด้นด๊ก ๆ ด๊กแก ด๊ก ว่าเก็บไว้ ด๊ก ว่าเรือ นกด๊ก มีกงเด๊ก ตีด๊อก เด๊ยะ ตั้งโด๊ะ ตั้งโด๊ะ ฯะ

๏ บี๊ ว่าเข้าสาน เต้บี๊ ว่าใบชา พะบู๊ จีนบู๊ เบ๊จี๋ บ๊ะ ว่าลุกลาม อุบ๊ะ บ๊ก ว่าตำ บั๊ก ว่าหัก บุ๊ก ว่าหนังสือ แบ๊ก ว่าแตก ดังเบ๊อก บั๊ด ว่าหาย ว่าอาหาร บ๊าก ว่าขอรับ โบ๊ด ว่าเรือ โบ๊ย ว่าซื้อ เกี๊ยมบ๊วย ร้องอุเบ๊อะ อำเบ๊าะ ว่าเส้นด้าย ฯะ

๏ ปี๊ ว่าพิศม์ กำปี๊ ว่ากุ้งฝอย ดีดดังปุ๊ ปุ๊ว่าเดือด ว่าผ่า กระดาษปุ๊นหนึ่ง จีนชื่อเปี๊ยน จึงเปี๊ยน ว่าพาน เปี๊อน ว่าพันกัน กระดาษปึ๊งหนึ่ง ดังปั๊ก ปั๊ก ว่าสดึง มิศป๊าก แน่นปั๊ก เสียงเป๊ก ดังโป๊ก นายป๊อก อ้ายป๊อกแป๊ก ป๊อก ว่าแซนคอก เด็กเปี๊ยก ๆ ปิดเขียนหนังสือ ดำปิด ซาดปุด ป๊บ ว่ากระโดด ต่อยปั๊บ ดังป๊าบ เสือร้องปี๊บเปี๊บ แมวร้องป๊าว เป๊ะ ๆ อาแป๊ะ ทำโป๊ะ ฯะ

๏ ร้องอ๊อ อี๊อ เอ๊ แอ๊แห้ โอ๊ อ๊ะ ดังอั๊ก เสียงอี๊ก เซยแอ๊ก ดังแอ๊ก ร้องโอ๊ก นกร้องอ๊อก ไก่ร้องเอี๊ยก กลืนเอี๊อก เรอเอี๊ก นายอ๊อด ลั่นเอี๊ยด เต็มอี๊ด ร้องอ๊อบ ร้องเอ๊ะ ฯะ

๏ คำไม้ตรีจบเท่านี้ ฯะ

๏ คำไม้จัตวาเรียงตามอักษรดังนี้ ฯะ

๏ อาก๋อ เก่งก๋า กี๋ตั้งโต๊ะ อากู๋ เดินเก๋ เถ้าแก๋ ไก๋เกือ ขนมโก๋ เก๋า ว่าลิง โดนกั๋ง ร้องเก๋ง ก่อเก๋ง ก๋วยเตี๋ยว หงอยก๋อย ฯะ

๏ ทำหน้าจ๋อ ซานจ๋า วิ่งจี๋ จีนจู๋ แดตแจ๋ ปลาเจี๋ยน จ๋ง จิ๋งจิ๊ะ โจ๋งถิ่ง นายจ๋อง หน้าจิ๋ว นางแจ๋ว หน้าจ๋อย จับเจี๋ยว ทำบั๊นเจ๋อ จิ๋ว วันจี๋อ พะ

๏ ดูดุ๋ สักประเดี๋ยว ฯะ

๏ บอต๋อ จู้ยตี๋ เจียแต๋ ต๋ง ติ๋งตึง ติ๋ง ฯะ

๏ คุยป๋อ ดำบีดปี๋ เมาแป๋ ซาเป๋ เนียมแป๋ ผมไป๋ นายโป๋ กระเป๋า นายปั๋ง ปาปั๋ง ซาดปี๋ง ร้องป๋องแป๋ง หล่นปุ๋มๆ ซาดปุ๋ย นายเปุ๋อ หน้าเป๋อเหลอ ฯะ

๏ แทงอ๋อ ร้องอ๋า ร้องอี๋ ขนมอี๋ ร้องอี๋ ร้องอื๋อ จินอู๋ จ๊ะเอ๋ ร้องโอ๋ ใบตั้งโอ๋ เอ๋าเหลง ร้องอ๋ะ นายอั๋น แพรปกเอียน แต๊ะอั๋ง จีนอ๋อง น้องเอ๋ย ฯะ

๏ โอ๋ย นายอ๋อย เอ๋อ เอ๋ะ ฯะ

๏ วิ่งกร๋อ เสียงแกร๋ นอนโกร๋ ใบไม้โกร๋น ฯะ

๏ บินปร๋อ วิ่งปรื๋อ เสียงแปร๋ ช้างร้องแปร๋น ปรั๋งประ ฯะ

๏ จบคำใช้ไม้จัตวาเท่านี้ ฯะ

๏ อักษรควรใช้ไม้ ๊ ชักเป็นเป็นคำสั้นเหมือนคำเหล่านี้ ฯะ

๏ ดังแก๊ก สะเก็ด เก็บไว้ ฯะ

๏ เกิดเข็ญ ด้ายลองเข็ด เข็ดหลาบ ปั๊กเข็ม สนเข็ม ฯะ

๏ ลำเค็ญ สังเค็ด ผักเค็ด เค็จฉาเค็จฉะ ทางท่อง ฯะ

๏ เง็น เงิน กินเง็ก แง็ก บีบเสียงแง็คเดียว เจ็ดวัน เจ็บแสบ ฯะ

๏ เช็กชัน เช็คล้าง ฯะ

๏ น้ำกระเซ็น เจ้าเซ็น ไม้เซ็น แส้เซ็ง ร้องออกเซ็ก ฯะ

๏ กระเด็น ไม้เด็ง เด็ก ๆ เสด็จ ซาดเด็จ สมเด็จ เผด็จ ฯะ

๏ โฮเต็ล เบาเต็ง ใส่ให้เต็ม ฯะ

๏ คำเท็จ ฯะ

๏ ไม้คะเน็ด ตกเบ็ด เบ็ดเสร็จ เขบ็จขบวน ฯะ

๏ หากเป็น เป็ด ฯะ

๏ วันเพ็ญ บ้าเพ็ญ ลำเพ็ง นายเพ็ง แหวนเพ็ชร์ เพ็ดไม เมืองเพ็ชรบุรี ฯะ

๏ พวกเม็ง เม็ดใน เวลาเย็น สำเร็จ ฯะ

๏ แลเล็ง ใหญ่เล็ก มหาดเล็ก กำปั้นเหล็ก ตับเหล็ก ลอดเล็ด เรียงเล็ด ตัดเล็บ เล็บเต็อแนนต์ และเล็ม ล่าเล็ม ฯะ

๏ เว็จ จะเหว็จ นายเส็ง ใบเสร็จ เส็บเต็มเบอร์ ฯะ

๏ แลเห็น เก็บเห็ด ลูกเอ็น เส้นเอ็น เสียงเอ็ด เอ็มเปรอ ฯะ

๏ เสื้อกุยเฮ็ง หมูแฮม ฯะ

๏ จบคำไม้ เท่านี้ ฯะ

๏ อนึ่ง เครื่องหมายที่ใช้ในอักษรไทยมีหลายอย่าง กุลบุตรควร
ควรสังเกตจำให้รู้ทั่วถึง ไม้ ตีนกา นี้ แต่โบราณมา ใช้เป็นไม้โท
อย่าง ๑ นักปราชภายหลังจัดเป็นไม้จัตวา สำหรับชักเสียงสูง ใน
อักษรกลางอย่าง ๑ ใช้กาหมายอักษรที่เขียนตกเขียนพลั้งเหมือนว่า
ข้าพเจ้านายพุดเป็น นายเพ็ง เช่นนี้อย่าง ๑ เครื่องหมายรูปอย่างนี้ ฯ
บุตร์
สำหรับใช้ไปยาล ในคำว่า ทูลเกล้า ฯ โปรดเกล้า ฯ กรุงเทพ ฯ
พณ ฯ เป็นคำย่อย่นไว้ เมื่ออ่านต้องอ่านเต็มความ ทูลเกล้า ฯ อ่านว่า
ทูลเกล้าทูลกระหม่อม โปรดเกล้า ฯ อ่านว่าโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
กรุงเทพ ฯ อ่านว่ากรุงเทพมหานคร พณ ฯ อ่านว่า พณหัวเจ้าท่าน
อย่างนี้ก็มีที่ใช้มาก ฯะ คน ฯ อย่างนี้ สำหรับใช้ที่สิ้นข้อความตอนหนึ่ง
ฯะ ที่ใช้วงไว้บางแห่งต้องการอ่าน บางทีเขียนผิดไป วงเสีย ไม่ต้องการ
อ่าน เหมือนคำว่าตัว (ก) ควบกับตัว (ล) อย่างนี้ต้องการอ่าน แต่วง
ไว้เป็นที่สังเกตให้รู้ว่าเป็นตัวแปลก ฯะ ที่วงเสียไม่อ่านนั้น คือเขียนคำ
เกินไปบ้าง เขียนผิดความไปบ้าง วงทิ้งเสีย ไม่อ่าน เหมือนคำว่า
ข้าพเจ้านายสีพี่นายสน มาให้การต่างฟ้องแก่ท่าน (ตระลาการ)
ขุนศรีธรรมราช ใจความว่า ฯ เช่นนี้เป็นตัวอย่าง ฯะ

๏ สังโยคไวพจน์ทั้ง การันต์
สามเรื่องเรียงรวมกัน เล่มนี้
เพียรคิดรวบจัดสรร สาวสืบ ไว้นา
ใดคลาศปราชโปรดจี้ จดแต้มเติมเขียน ฯะ

๏ ตรีจัตุไต่คู้ควบ กับคำ
คิดเพิ่มเติมประจำ ท่อนท้าย
หมั้นดูจวบเคียงสำ เหนียกแม่น ไม้เฮย
คำเปลี่ยนแปลกคล้าย ๆ อย่าเคลื่มคำฉงน ฯะ

๏ อนุสาศน์สอนเสร็จสิ้น สารแสดง
จำแนกจำนงแจง แจกไว้
คลี่คลายบ่อเคลือบแฝง เผยแผ่
เพื่อสำกุมารได้ เล่ารู้ดูเซียน ฯะ

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY
หอสมุดแห่งชาติ
สาขาจังหวัดนครศรีธรรมราช

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ บำรุงนุกูลกิจ ๘๓ ถนนบำรุงเมือง พระนคร นายสุระ สรณาคมน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๙๐๘